

VOLKS ONTWIKKELING

TB3869

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN :**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT, Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris

Jan Nieuwenhuysen
1784

BOEK- EN VOLKSONTWIKKELING

PER
JAAR
F 8.75

**VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN**

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 4-5.

	Bladz.
Een rondvraag over de beteekenis van het boek voor de volksontwikkeling, door Dr C. A. Steenberghe . . .	105
De beteekenis der aesthetische beleving van „schoone” literatuur voor de ontwikkeling van de persoonlijk- heid, door Dr D. Bartling	129
Openbare leeszaal en intellectueele literatuur (lectuur), door Dr H. E. Greve	142
De beteekenis van de lektuurkeuze voor 10—18-jarigen, door Henriette J. Kluit	153
Feiten en pogingen	165
Boekaankondiging	167

Veraschenen:

DE BESTEDING VAN DE VRIJE TIJD DOOR DE NEDERLANDSE ARBEIDERS

uitkomsten van een enquête onder 621 arbeiders
door

Dr. A. BLONK en Dr. J. P. KRUIJT
met medewerking van **E. W. HOFSTEE**
doctorandus soc. geogr.

Prijs f 1.50

NUTSUITGEVERIJ CENTRAAL STATION, AMSTERDAM

0248 4356

Een rondvraag over de beteekenis van het boek voor de volksoontwikkeling

door Dr C. A. STEENBERGEN.

Deze rondvraag werd een jaar geleden uitgeschreven door de Nutscommissie voor Bibliotheekwezen, een der organen van het Hoofdbestuur der Maatschappij tot nut van 't algemeen. En wel in de eerste plaats met de bedoeling, om in de kringen dezer maatschappij, bij haar leden en bij de lezers der nutsvolksbibliotheken, een diepere belangstelling te wekken voor de groote waarde, die het boek thans, ondanks sport, film, radio en crisis meer dan ooit voor ons aller geestelijk leven bezit. En voorts, om gegevens te verzamelen zoowel over de plaats, die ook thans nog door het boek wordt ingenomen in het leven van een aantal landgenooten van verschillende leeftijd, van verschillende maatschappelijke en gewestelijke omgeving, als ook over de voorkeur van groepen en personen voor bepaalde boeken en schrijvers.

De rondvraag geschiedde op tweeërlei manier. In Nutswerk, het drie-maandelijksch orgaan der Maatschappij, werd een beschouwing gegeven over „De beteekenis van boeken voor ons leven” naar aanleiding van een reeds ontvangen brief van een jongen arbeider over de boeken, die op zijn gedachteleven en ontwikkelingsgang den grootsten invloed hadden geëffend ¹⁾. Die beschouwing eindigde met een oproep aan de lezers van dit stukje, om een soortgelijk verslag over eigen ervaring en opvatting aan de redactie te willen inzenden. Daarnaast verzond deze een circulaire aan de besturen en bibliothecarissen der (ruim 200) nutsbibliotheken met het verzoek, om aan hunne lezers de vraag te willen stellen, „welke boeken in hun leven den diepsten indruk hebben gemaakt, of, anders uitgedrukt: welke boeken zij bovenal hebben bewonderd en liefgehad.” Te dien einde verstrekke de nutscommissie in elke gewenschte hoeveelheid formulieren ter invulling door de lezers. Een gelijkloovende oproep verzond het bestuur der Centrale Vereeniging voor Reizende Bibliotheken te Amsterdam aan de ong. 150 beheerders van haar in al onze gewesten verspreide afdelingen. Ook het hoofd eener lagere school en de leider van een jeugdvereeniging verleenden hunne medewerking door het uitdeelen van vraagformulieren.

Langs deze verschillende wegen verzamelde de commissie een vrij omvangrijk materiaal: ongeveer 500 ingevulde formulieren van bibliotheeklezers, en een dertigtal uitvoerige brieven met getuigenissen van personen van zeer uiteenlopenden aard en omgeving omtrent hunne verhouding tot het boek. Om verschillende, hier niet nader toe te lichten redenen biedt het materiaal geen houvast aan de een of andere vorm van statistische bewerking, die licht zou kunnen verspreiden over de diepere motieven

¹⁾ Zie Bijlage A.

van het lezen of „mooi vinden“ der boeken. Een dergelijke bewerking lag trouwens niet in het opzet van dit onderzoek. Doch wel biedt de goede hoedanigheid van een aantal der ontvangen gegevens de mogelijkheid, om eenige gezichtspunten op het onderwerp „mens en boek“ met behulp daarvan toe te lichten.

Het is niet onze bedoeling, om de crisis, waarin thans met onze geheele cultuur ook het boek betrokken is, nader in dit artikel te bespreken. Wel dringen zich enkele concrete verschijnselen van dezen tijd aan onze overdenking op. Het zijn, naast factoren van geestelijken aard, vooral de film en de radio, die de positie van het boek problematisch hebben gemaakt. Beide immers kunnen veel gemakkelijker geassimileerd worden: kijken en luisteren vereischt aanzienlijk minder inspanning dan het lezen, zelfs van de krant. Het zou ons daarom niet verbazen, indien het lezen in de laatste 10 jaar aan omvang en betekenis ware achteruit gegaan. Objectieve maatstaven ontbreken echter, waardoor we zouden kunnen vaststellen, of er tegenwoordig minder boeken gelezen worden dan vroeger. Wel toont de nutsenquête van Blonk en Kruyt over de besteding van den vrijen tijd door den nederlandschen arbeider aan, dat gemiddeld 64% van hen wel eens boeken lezen, tegen 97% de krant, terwijl 33% aan bioscoopbezoek doen en 75% geregeld naar de radio luisteren. Maar daartegenover staat, dat de vrije tijd van den gemiddelden Nederlander in de laatste 30 jaar ongetwijfeld belangrijk is toegenomen, zoodat hij ook meer tijd aan het lezen kan besteden, ook al is de radio als geduchte concurrent opgetreden. Voorts is de boekenproductie in ons land in dezelfde periode sneller aangegroeid dan de gelijktijdige aanwas van de bevolking. Juist de boekbesprekingen in de radio hebben, naar ons een boekhandelaar meedeelt, een nieuwe groep van lezers gekweekt, die te voren vreemd tegenover het boek stonden. Boekhandelaars en leesbibliotheekhouders zijn thans ook tot de kleinere plaatsen doorgedrongen, mede als gevolg van de economische malaise, die menigen werklooze naar nieuwe inkomsten deed zoeken. Ook het werk der openbare leesalen en verwante instellingen heeft zich in de laatste jaren uitgebreid, echter in een veel langzamer tempo, helaas tengevolge van den geldnood, waarin alle openbare lichamen nu sinds een reeks van jaren verkeeren.

We mogen dus wel als waarschijnlijk aannemen, dat er zeker niet minder boeken worden gelezen dan vroeger, zelfs naast de vele kranten en weekbladjes. De groote vraag is nu echter: welke betekenis heeft dit lezen — w a t en h o e wordt er gelezen? Op de hoeveelheid komt het ten slotte niet aan. Integendeel, de groote overvloed van het in den boekhandel, maar voornamelijk in de leesbibliotheeken gebodene verleidt velen, die geestelijk niet op vaste beenen staan, die niet weten te kiezen, tot haastig en oppervlakkig verslinden, zoodat de eene indruk de andere

verdringt, en niets of weinig in de herinnering wordt vastgehouden. Wel blijft een residu in het onderbewuste achter, maar van eenige invloed op de ontwikkeling van den geest is bij een meerderheid van doorsneelezers eigenlijk geen sprake. Door een groot deel der massa wordt het lezen dan ook inderdaad slechts als genot- en afleidingsmiddel beschouwd, een bezigheid van gelijken rang als het doorsnee-bioscoopbezoek en het beluisteren van amusementsmuziek in de radio.

Een dergelijk lezen heeft ten allen tijde, zeker sinds de uitvinding der boekdrukkunst, bestaan, maar, gelijk Mrs Leavis het in haar hoogst belangrijke studie „Fiction and the reading public“ ¹⁾ op overtuigende wijze aantoon, het gehalte van het ontspanningsboek, en in verband daarmee het geestelijk niveau van het lezend publiek, is sinds de 16e eeuw voortdurend gedaald, zoodat de kloof tusschen eerste-rangs-literatuur en het assimilatie-vermogen van de lezende massa voortdurend wijder is geworden. Wellicht vergeet zij bij het trekken dezer conclusie een belangrijke factor in rekening te brengen: het proportioneel toenemen van het aantal lezers per hoofd der bevolking tengevolge van de voortdurende uitbreiding van het schoolgaan, vooral sinds de invoering van de leerplicht. Hoe verder we in het verleden teruggaan, des te meer was boeken lezen het voorrecht alleen van het meer ontwikkelde deel der bevolking.

Wetenschappelijk gevormden zullen allicht hun wijze hoofd schudden over de opzet van onze beschouwing; zij zullen ons voor dwazen aanzien, nu wij blijkbaar de betekenis van het boek in onzen tijd trachten te zoeken in een richting, waar zij h.i. ongetwijfeld niet ligt, n.l. in de ontspanningslectuur der groote massa. Het boek in de eminente betekenis van het woord is immers in de allereerste plaats een schatkamer, waarin de kennis, de wijsheid, de geschiedenis van tientallen eeuwen ligt opgetast! Zonder het boek der groote denkers, onderzoekers, geleerden, bovenal kunstenaars en dichters is cultuur met haar groote tradities onmogelijk, ja het is die cultuur zelve in haar meest gecondenseerden vorm. Het allerkostbaarste bezit der menschheid is een boek: de Bijbel.

Inderdaad, een beschouwing van dezen aard staat boven discussie. Ook wij zijn er van doordrongen, dat de Bijbel, dat Goethe en Vondel, dat ook Plato en Kant en vele andere grooten het geestelijk eigendom zijn van een élite ook van ons nederlandsche volk. En dat van hen uit weer een zij het ook zwakker licht op een breederen kring uitstraalt. Dat ook het politieke, het economische, ja het alledaagsche beroepsleven in dien geestelijken achtergrond zijn structuur, zijn ruggegraat heeft. De z e betekenis van het boek is echter niet het voorwerp van ons onderzoek. Ons interesseert thans slechts de directe inwerking van het

¹⁾ Londen 1932.

gemiddelde boek op het bewustzijn van den gemiddelden nederlander.

We willen daartoe beginnen met een onderscheiding der motieven, die den lezer-in-het-algemeen tot het boek kunnen voeren. Het eerste motief, dat zich gemakkelijk van de overige onderscheidt, is dat der studie. Studie beteekent noodzakelijke arbeid, om een bepaald doel (het verwerven van de noodzakelijke school-, beroeps-, examenkennis) te bereiken. In het leven van ieder mensch gaat lezen als studie aan elk ander lezen vooraf. Immers het leeren-lezen is zelf een studie. Daaraan sluit zich dan het grootste deel van het op- en voor-de-school-lezen.

Het is van belang voor onze beschouwing hierbij aan te teekenen, dat verreweg het grootste deel van het „studeerend-lezen“ in hoofdzaak twee belangrijke geestesfuncties aan het werk zet: het geheugen en het verstand. Functies, die evenwel ondanks hunne belangrijkheid niet tot de kern van onze persoonlijkheid behooren. Zooals wij hopen aan te toonen in het vervolg van deze beschouwing.

Tegenover lezen-als-studie staat lezen uit liefhebberij. Het lezen, dat geschiedt in den z.g. „vrijen tijd“, zonder noodzaak, uit zuivere belangstelling. Nu doet zich dadelijk de vraag op: is dit lezen-uit-liefhebberij hetzelfde als „lezen-voor-ontspanning“? Ja en neen. Ontspanning is altijd een reactie op de inspanning van voorafgaande arbeid. Hoe eenzijdiger en uiterlijker de persoonlijkheid van de mens in zijn arbeid betrokken is, hoe minder hij zich daaraan ten volle kan geven, des te meer zal hij er toe neigen zich in zijn ontspanning precies in de tegenovergestelde richting buiten de kern van zijn persoonlijkheid te begeven. Door zijn werk is hij uit zijn evenwicht geslagen, en ook in zijn ontspanning kan hij dit evenwicht niet terugvinden; zij wordt dus niet tot een vrije uiting van zijn heele wezen, doch tot een onvrije, buiten zijn wezen omgaande uitleving van de oppervlakte van zijn persoonlijkheid: van zijn vitale driften, van een onbeteugelde drang naar genot en naar sterke prikkels. (Ook de werklooze vlucht tot deze prikkels uit de leegte en zinloosheid van zijn bestaan, dat noch arbeid noch vrije tijd kent).

Geheel anders staat het met de menschen, die door hun werk niet uit hun evenwicht zijn geslagen, met degenen, die daarin voortdurend contact blijven houden met de kern van hunne persoonlijkheid. Voor hen bestaat er een veel minder groote tegenstelling tusschen „arbeid“ en „vrije tijd“. Wanneer ze in hun vrije tijd gaan lezen, dan zullen ze hunne „liefhebberij“ veel eerder richten op „serieuze“ lectuur, die aan hunne dieper gelegen verlangens tegemoet komt, waarin dus hunne persoonlijkheid in haar geheel (anders dan in verreweg de meeste studie-lectuur) bevrediging kan vinden. Kortom: de aard van 's menschen ontspanning is in hoge

mate afhankelijk van de aard van zijn arbeid en van zijn verhouding tot dien arbeid.

„Uit liefhebberij lezen" is dus in zekere zin het „juste milieu" tusschen „studie" (arbeid) en „ontspanning". En nu keeren we eindelijk tot de uitkomst van de rondvraag terug. Want het blijkt, dat bijna alle antwoorden, van de meest tot aan de minst ontwikkelde lezers betrekking hebben op de „serieuze" lectuur, die immers, anders dan de zoogen. „zuivere" ontspanningslectuur, een diepere indruk van „mooi vinden" achterlaat, en ook in de herinnering en de innerlijke beschouwing als het ware een reeks bergtoppen vormt, waarop het innerlijk oog nog lang met vreugde gevestigd blijft. Geen wonder — het was immers mede het doel van onze rondvraag, om die innerlijke bergtoppen uit de herinnering op-nieuw in het bewustzijn der lezers te doen projecteeren en in een mede-deeling aan ons te doen fixeeren.

Bijna alle antwoorden: er is wel een enkele uitzondering, b.v. een man van middelbare leeftijd, die in zijn jeugd Multatuli en Herman Robbers bewonderde, daarna, tusschen 25 en 35 vooral noorse en deense boeken (om de sfeer van somberheid en geheimzinnigheid, waarin de groote hartstochten der figuren tot uiting komen). Hieruit spreekt o.i. reeds een kleine reactie op een in verband met zijn persoonlijkheid te intellectuele werkring en wellicht een te nuchtere omgeving. Na zijn 35e jaar interesseert hij zich dan echter vooral voor avonturenromans (J. London, Sabatini, enz.), alsmede voor goede detective-lectuur. Kenmerkend is het woord „goede", en ook de keus van „betere" ontspannings-schrijvers. Hij teekent aan: „Mijn werkring en het maatschappelijk leven vragen veel van mijn werkkracht, het lezen moet ontspanning, verkwikking brengen". Hier is dus in de loop der jaren een regressie in de lectuurkeus ingetreden, die echter geen afbraak der persoonlijkheid behoeft te beteekenen: integendeel, zijn geest vindt wellicht nog meer dan vroeger bevrediging in het werk, maar daarnaast vermoeit dit hem zoozeer, dat een terugslag naar „zuivere ontspanningslectuur" moest volgen, en hij geen behoefte meer gevoelt aan verdere geestesvoeding of -vorming.

Maar nu terug naar de hoofdzak: Hoe reageert de groote meerderheid van hen, die onze rondvraag beantwoordend, op onze vraag omtrent de boeken, die hun het meest dierbaar zijn geworden? Natuurlijk behooren zij nagenoeg allen tot die gelukkigen, die groote en blijvende vreugde door het boek hebben gevonden. Het kunnen dus niet anders zijn dan menschen met een ontvankelijk gemoed of een ontvankelijke geest. In veel, in de meeste gevallen kunnen we zelfs spreken van een gezamenlijk werkzaam zijn van geest en gemoed. Het aantal door ons ontvangen getuigenissen is aanzienlijk, en ze treffen, ja ontroeren ons meer, naarmate zij onbevangener zijn en uit een primitiever geestes-

gesteldheid voortkomen. Onder de lezers van een nutsbibliotheek was een dienstmeisje van 16 jaar, dat, zooals de bibliothecaris aantekent, in zeer slechte gezinsomstandigheden leeft; de ouders staan zedelijk laag, wat o.a. blijkt uit een zeer ruwe behandeling der kinderen. Dit meisje nu geeft als voor haar mooiste boeken op: Heimbürg, „Een verwoest leven”, en Breevoort, „Vrouwenweelde en vrouwen smart”. Toelichting: „Wat mij het meest heeft getroffen in dat boek van twee vrouwen — de eene had voorspoed en vreugde, en de andere droefheid en rouw, dat zal ik niet gauw vergeten, andere boeken waren wel mooi, maar geen indruk gemaakt. In dat boek, daar ik over schrijf, heb ik gezien, dat er in de wereld nog heel wat is mee te maken, ook dat andere boek heeft mij getroffen, wat is dan het leven niet veel! Ik kan het alles niet weer uitleggen, maar die het lezen begrijpen het alles wel.”

Misschien zullen velen van u het niet met mij eens zijn, maar voor mij heeft dit zoogenaamd onontwikkelde meisje geheel argeloos een der meest essentiële kanten van de verhouding tusschen mens en boek geraakt, al kan ze zich niet duidelijk uitspreken over datgene, dat haar zoo heeft gepakt: de tragiek van het levenslot. Op een niveau van groofter rijpheid en bewustheid, maar met eenzelfde echtheid en innigheid hooren we het volgende van een arbeidersvrouw: „De boeken van Mevr. Zoomers-Vermeer (Het boek van Flip en Jantje, Het boek van Koojsje, Het boek van Gijs) hebben mij het meest getroffen door de groote liefde van deze schrijfster voor de sloppen-kinderen, omdat ikzelf in het slop ben geboren. De moeder van Flip en Jantje kon mijn moeder geweest zijn. Altijd achter de waschtobbe om ons netjes te voorschijn te laten komen. Altijd zwoegend, kinderen krijgend, en dan nog jong, afgetobd, te sterven. Deze boeken heb ik al zooveel maal gelezen en toch steeds moet ik ze weer lezen.”

Vrouwen zijn gelukkige wezens. Ze hebben veel meer te dragen en te lijden dan wij mannen, maar ze hebben voor het groote meerendeel werk, dat hun „ligt”, en mede daardoor hebben ze over het geheel een directere, vollediger verhouding tot het boek dan de mannen. Ze lezen met het h a r t, en het hart is — het spraakgebruik wijst er reeds op — het „hart”, d.w.z. het innerlijke wezen van den mensch. Het hart is de zetel van de liefde, van de innige deelname van de mens aan het leed en de vreugde, het geluk en de ellende van andere mensen, van kinderen zeker het aller-eerst — is niet het „moeder” zijn het allerdiepste in de vrouw?

De aangehaalde voorbeelden — twee uit velen — geven mij aanleiding tot de volgende overwegingen:

1. De mensch neemt op verschillende wijze deel aan de inhoud van een door hem gelezen boek. Deze verschillende wijzen van deelname zouden naar graden kunnen worden gerangschikt, naar gelang de lezer oppervlakkiger of dieper in het gelezene doordringt. Het laagst staat het perifere

„prikkel-g-e-n-o-t", dan volgen graden van dieper indringen, zooals bakvischachtig d w e p e n of jongelingsachtig doordraven, dan: verstandelijk b e g r i j p e n, daarop: critisch-bezonnen p r o e v e n, dan: inzicht, d.i. innerlijk s c h o u w e n, en in de laatste en hoogste plaats ten slotte een g e g r e p e n zijn door het lijden en door het levenslot, en door de liefde, die van het boek of van de mensen daarin uitstraalt.

2. Men mene echter niet, dat de graad van dit indringen steeds evenredig is aan de betekenis van het gelezen boek. Steeds weer worden zij, die zich met deze problemen bezig houden, getroffen door het feit, dat betrekkelijk onbelangrijke boeken, met weinig diepgang en van zeer geringe artistieke waarde, een zoo diepen invloed op bepaalde mensen in bepaalde omstandigheden kunnen hebben. Ook ons materiaal levert hiervan een reeks voorbeelden. Zoo ontving een nog jonge huisvrouw den allerdiepsten indruk van „Het dessakind" van Therèse Hoven, om de inlandsche vrouw, die in beschaving zoo ver beneden de blanke staat, maar die toch in even sterke mate de moederliefde gevoelt als deze. „Als de blanke vader het kind mee naar Europa neemt, blijft de moeder in wanhoop achter, maar de blanke begrijpt haar groote moederliefde niet". En een ander boek van dezelfde schrijfster („Beter zoo") is het lievelingsboek van een 20jarig meisje: het deed haar inzien, dat het geluk slechts dan volkomen kan zijn, als men er recht op heeft. „Het heeft er mij van teruggehouden, eens anders geluk te verwoesten." Voor dit meisje betekende de lezing van dit boek een beslissende stap op den weg der geestelijke rijping, van de vorming eener levensbeschouwing.

Onbelangrijke boeken misschien, maar toch belangrijk in elk geval voor deze mensen in hunne bijzondere omstandigheden. Het is een voorrecht van onrijpe, misschien wel van alle „naieve" lezers, dat ze niet tegen een boek aankijken, het niet, zooals meer kritische lezers doen, in de eerste plaats als „boek", als kunstwerk beschouwen, maar dat ze door het boek heen zien als door een venster en dat ze de menschenwereld in het boek als echte mensen aanvoelen (zooals de schrijver ze immers ook bedoeld heeft!); dat ze gaan meeleven met die wereld in het boek, en dat ze, wat de schrijver aan scheppingskracht mocht te kort komen, uit eigen verbeelding aanvullen. Zoo wordt elk boek voor hen de omlijsting van een telkens nieuwe „tranche de vie", die hun levensruimte verdiept en uitbreidt, en hun zielsverlangens steeds duidelijker tot bewustzijn brengt.

Hoewel gevraagd werd naar de „mooist gevonden" boeken, blijkt telkens weer, dat dit „mooi vinden" (dat immers in zijn wezen een vroegdevolle beleving dient te zijn) niet identiek is met het „getroffen" of, zooals een der meest ontwikkelde inzendsters het noemt, het „gegrepen" worden — bij haar „door de grootschheid van het leven zelf", bij een andere door „de

altijd begrijpende en vergevende liefde". Ons trof het bij het doorlezen der bijdragen, dat naast het positieve: de eenvoud, de menselijkheid, de reinheid, de gevoeligheid der romanfiguren, ook gesproken wordt over „het verschrikkelijke van den oorlog" — „dat stel je je nooit zoo voor", van de ellende der slavernij, en, — wel het meest sprekend voorbeeld: van „de schreeuw" in „Moeder, waarom leven wij?" van Lode Zielens. Die werkelijkheid, die de mensen door de boeken leeren zien, willen zij ook in haar afronden en duisternis leeren kennen; het hart hunkert er naar, om deel te nemen aan elk lijden, zelfs aan het allerergste. Het meet de wereld niet naar haar schoonheid, maar naar haar diepte. Telkens weer worden boeken geroemd, die „naar het leven" geschreven zijn, die de „rauwe werkelijkheid" uitbeelden, die „sober en waar" zijn. Maar bij het noemen van deze laatste termen zijn we uit de sfeer van het meeleven in die van de kritische bezinning gekomen, immers alleen de bezinning, de geest kan de beelden van het boek met de werkelijkheid confronteren en van „waarheid" spreken.

Dat deze kritische bezinning niet — zooals ze licht geneigd is te doen — storend op het „innig meeleven" behoeft in te werken, dat zien we bij de vrouw, die in onze bijlage B haar geestelijk beeld ten voeten uit heeft getekend. Hier staan echt vrouwelijke innigheid, met echt vrouwelijk levensinzicht tot hogere eenheid verbonden, gespiegeld in het klare beeld der bewonderde boeken. Hier wordt elk boek naar zijn waarheid en zuiverheid getoetst, en eerst dan volgt een algeheele overgave aan de intentie van den auteur, die dan weer aanleiding wordt tot dieper peinen. Dit is w a a r l i j k : l e z e n !

Wij zien hieruit, dat, ook al is een kritische geesteshouding het noodzakelijk attriboot van de gerijpte persoonlijkheid, deze kritiek nooit afsluitend mag worden, maar steeds toegangspoort moet blijven — dat „verstaan" slechts mogelijk is door overgave, door een volkomen openstaan voor den geest van het boek. Het afgesloten geestestype in zijn verschillende varianten: de geblaseerde aestheet — de bekrompen rechtzinnige (e l k e geestesrichting telt haar starre rechtzinnigen) — de verblinde fanaticus — ontmoeten we niet, of ternauwernood onder onze inzenders. Of het moest de jonge intellectueel zijn, die slechts tweemaal een boekfiguur kon bewonderen: eerst Gulliver onder de dwergen, later „de kleine Johannes", en beide malen door middel van een zelfverheffende vereenzelviging met de bewonderde figuur. Latere boeken, zelfs „In de schaduwen van morgen" konden hem geen nieuws meer brengen.

Dit is één reactie op een veel gelezen en toch voor den ongeschoolden moeilijk toegankelijk boek. Maar wat zegt gij daartegenover van een boerendochter in een klein dorp, die in boektitels de volgende schets geeft van haar ontwikkelingsgang: 1. Als kind „Haar Benny" van S. K. Hocking.

Hierin trof haar, hoe de deugd beloond en het kwaad gestraft wordt. 2. Als volwassene: „Schaakmat" van Eline van Stuwé, waarin zij de verhaaltrant en de typeering der personen bewonderde. 3. Kort geleden: „Opstanding" van Tolstoi, en „In de schaduwen van morgen" van Huizinga. „Beide hebben groote indruk op mij gemaakt, maar ik kan nog niet zeggen, wat ik daarin het meest bewonder, het is nog maar zoo kort geleden, dat ik ze las."

Indien de kracht van de vrouw ligt in haar liefde, haar meegevoel, dan zeker die van den man in het bewuste streven naar een zedelijk ideaal van moed, geestkracht, eerlijkheid, rechtvaardigheid. De jeugd belichaamt het in zijn helden, een 18jarige abstrahceert reeds als slotsom uit vijf avontuurlijke boeken: „Dat men durf moet hebben — op avontuur uit — op onderzoek uit — sportief moet zijn — en vooruit wil." Andere jongens van dien leeftijd werden getroffen door ondernemingsgeest, trouw, vrijheid en eenvoud. Maar de typische jonge man van 20 twijfelt reeds aan alle overgeleverde waarden. Hij gooit liefst alles onderste boven en probeert het op zijn eigen manier. Tot hij — in het gunstigste geval, zonder in één richting te verstarren — na zijn hoofd flink tegen ettelijke muren gebonsd te hebben — het ideaal van eerlijkheid, rechtvaardigheid enz., dat hij op zijn 19e in een hoek trapte, opnieuw ontdekt: door zijn strijd, door zijn teleurstelling, of door een nieuwe vriend, die plotseling opduikt. Of ook door een boek, dat hem helpt op zijn weg naar dieper bewustheid. Deze ontwikkelingsgang wordt voortreffelijk gedemonstreerd in onze bijlage A. Deze jonge man werd door het heldenoffer van een hoofdpersoon in „Fakkeldragers" van Coenraads in het hart gegrepen, zóó, dat hij voorgoed met alle ideeën van gewelddadigheid brak. Schijnbaar anders, maar in wezen op soortgelijke manier verliep de ontwikkeling van den schrijver van bijlage D, die door boeken aan het dwalen sloeg, maar ook door boeken weer tot zijn oorspronkelijke levenswijze werd teruggevoerd. Was die dwaalweg overbodig, zooals hij ons, zich heimelijk verknukelend over onze goedgelovigheid, tracht wijs te maken? Zeker is hier Keyserling's spreuk van toepassing: „Der kürzeste Weg zu uns selbst führt um die Welt herum"! Van „De tijger in de ton" via Zola en Kropotkin terug naar Fritz Reuter! Ja, maar met „Stoische wijsheid" in de hand, „die mij langen tijd het leven alleen dragelijk kon maken." Een andere briefschrijver, die overigens de ingrijpende invloed van het boek op de levensrichting betwijfelt, omdat het de wereldgebeurtenissen zijn, die ons de diepe schokken geven, die ons dan door de boeken duidelijk tot bewustzijn komen, spreekt van één boekje, dat blijvende waarde voor hem heeft gekregen. Het is „De navoring van Christus". „Deze middeleeuwsche monnik heeft ook voor onze tijd het recept, om, hoe we ook door het leven geschokt worden en ondanks de onrust en tweespalt in de wereld,

toch weer steeds in evenwicht te blijven en innerlijk vredig en rustig te zijn, in het besef dat een Hoogere Macht ons leidt."

Het is misschien merkwaardig, dat de Bijbel door onze inzenders slechts uiterst zelden genoemd wordt. Dit kan in sommige gevallen geschied zijn uit heiligen schroom, of uit het besef, dat de Bijbel niet kan genoemd worden als een boek naast andere boeken. Maar in de meeste gevallen kunnen we reeds uit de geestdriftige bewondering voor boeken van veel minder gehalte de gevolgtrekking maken, dat de Bijbel of in het geheel niet, of maar heel oppervlakkig wordt gekend — dat zij in geen geval een rol van betekenis in het leven van den inzender heeft gespeeld. We zullen dit begrijpen en betreuren, en overwegen, dat het Nut zijn leden en lezers voor een goed deel telt in on- of weinig kerkische kringen. Gelukkig weten we, dat de schrijvers, die veelal een beslissende invloed op onze inzenders hebben gehad, zelf weer op directen of indirecten weg van christelijken, dat is dus van bijbelschen geest doordrenkt zijn. Enkelen, zooals de fijnbesnaarde jonge man van bijlage C, hebben een diepe en direkte verhouding tot het evangelie; ook tot hen spreekt die boodschap der verlossing, al blijven ze in vele dingen vragen en twijfelen. Luisteren we nog even naar een verwant getuigenis: „De beste werken hebben in meer of mindere mate mij v o o r t g e s t u d op een weg, waarop ik reeds gebracht was, niet door een boek, maar door een kracht buiten mij, die een christen de „genade Gods" noemt. Zulke boeken zijn voor mij zoovele stemmen, die mij oproepen tot volharding, tot meer krachtsontplooiing, of mij waarschuwen, als ik van den weg ben afgedwaald. In de diepste, de beste boeken spreekt tot mij Gods stem."

Door de in dit artikel gegeven beschouwingen en voorbeelden poogde ik vooral in het licht te stellen, dat, waar wij over de betekenis van het boek voor de volksontwikkeling spreken, hier vooral niet in de eerste plaats aan een vermeerdering van kennis moet worden gedacht. Het is heden ten dage, althans in ons land nog steeds, de vloek der school-ontwikkeling, dat daar het verwerven van k e n n i s in het centrum der doelstelling staat. Noch in de school, noch in het godsdienstonderwijs, noch in de volksuniversiteit staat de geestelijke vorming in haar geheel op de plaats, die zij verdient. Het zijn alleen gezin en jeugdorganisatie, die in beginsel deze taak ter harte nemen, maar in hoeveel gevallen faalt het gezin, en hoe weinigen, relatief genomen, genieten het voorrecht van opvoeding in een goedgeleide jeugdgroep? Het prachtige werk van de volkshoogeschool te Bakkeveen kon nog maar weinigen tot zegen zijn. Onder onze briefschrijvers is één jonge boerenzoon, die tot die uitverkorenen behoort, en eerst door zijn verblijf op „Allardsoog" tot belangstelling in geestelijke en maatschappelijke problemen kwam. Hij behoort tot de zeer weinigen, die onder de gelezen en

bewonderde lectuur in het geheel geen romans noemt. Dit geestestype is onder mannen niet zeldzaam, maar het is volkomen begrijpelijk, dat dit type, dat zich in zijn lectuur gewoonlijk beperkt tot betrekkelijk weinige, en dan vooral praktische of „denk-boeken", die men slechts langzaam en met moeite doorworstelt, nauwelijks onder de lezers onzer nutsbibliotheken voorkomt, daar deze in den regel niet in staat zijn, om deze intellectueele lezers aan de door hen gewenschte lectuur te helpen.

Doch ik dwaal af. Ik wilde er op wijzen, dat althans voor de zeer velen, die noch van hunne ouders, noch op school, noch door de jeugdorganisatie een behoorlijke geestesvorming ontvingen, dat voor die allen — en hoevelen tellen we niet onder onze inzenders — het boek meer is zelfs dan „de universiteit onzer dagen", gelijk het wel genoemd is, — dat het kan zijn een middel tot verdieping en verheldering van het levensinzicht, zooals er geen tweede bestaat, ja dat de diepste levensbehoeften, die van het hart, door het boek hare vervulling en bevrediging kunnen vinden.

De hier volgende bijlagen spreken voor zich zelf, ook buiten en boven het hun in bovenstaande beschouwing aangewezen verband.

Bijlagen.

A. (Jonge man, 29 jaar.)

Het heeft lang geduurd voor dat ik op uw vraag welke boeken mij in de herinnering de allerbelangrijkste zijn geweest antwoordde. Ik heb deze vraag rustig overdacht en kom dan vanzelf hoe ik persoonlijk mijn leven gegaan ben.

In mijn jongentijd heb ik niet of heel weinig gelezen. Door kleine behuizing zat je thuis in de weg. Op de school heb ik een enkele maal een boek mee mogen nemen. Van rustig lezen en genieten was geen sprake.

In mijn diensttijd is de belangstelling gekomen. In den Helder zou Albert de Jong spreken. Met eenige matrozen zouden wij naar de vergadering gaan. Bij de deur stonden eenige gewapende mariniers die ons tegenhielden. Later is de rede in een brochure uitgegeven „Verboden waarheid". Van dien tijd kreeg ik belangstelling voor boeken. Na deze brochure werd ik lid van de matrozenbond. Deze is nu verboden. Het boek van Domeia-Nieuwehuis kreeg ik in handen en heeft mij sterk aangegrepen. Het eerste wat ik deed was het biertjes drinken te laten. Eenige jaren later sloot ik mij aan bij de drankbestrijders. De spot om niet meer in café's te gaan laat ik hier buiten beschouwing. Uit de dienst ben ik lid van de Alarmgroep geworden. De anarchistische lectuur nam een groote plaats in: Proudhon, Bakunine, Kropotkine en Robert Owen tot het boek van Buchner „Kracht en Stof".

Dit boek werd in deze kring als juist gehouden. Ik kreeg veel brochures

van Prof. de Hartog te lezen, een brochure is mij sterk bijgebleven, deze is „Godsdienst, Wetenschap en Geloof". Ik aanvaardde veel wat deze schreef. Ook bezocht ik veel de „Dageraad", die de Hartog weer bestreed. Toch ben ik veel later in de richting gegaan wat de Hartog bedoelde. Uit de alarmgroep ging ik over naar het communisme. Waar ik met hart en ziel voor werkte, de boeken daar over zijn groot. Maar ik wijs hier vooral op de verschillende brochures. Die wel is waar geen geestelijke heffing was, maar vol met materialisme met feiten. Wij wilden feiten. Ik las eerst elke brochure voor ik er mee colporteerde. Wij stichtten cellen op de fabriek. Niet altijd eerlijk. Wij richtten b.v. een esperantoclub op met het doel om over het communisme te spreken. Na zeven jaar werd ik ontslagen daar ik lid was van de C.P.H. en R.V.O. De ondervinding die ik in de C.P.H. meegemaakt heb is groot, alles was geoorloofd. Buiten de groote moed en het idealisme werd als deugd aangerekend, het listig zijn en bedriegen om tot het doel te komen. De wraakgedachte werd opgevoerd. Ik herinner mij een gedeelte uit een boek, welk weet ik niet meer. Over de kwikmijnen, de directeuren die na de verovering van de macht als mijnwerkers in de mijn gestuurd werden. Deze methode werd toegejuicht, zoo ook het verbieden van partijen en de vrije meening. Daar ik daartegen in oppositie kwam, werd ik uit de partij gezet. Goede boeken vond ik van Hindus. Dan heeft mij sterk aangegrepen het boek van Coenraads „Fakkeldragers". Waar een poging tot omwenteling zich afspeelde, en deze mislukte door de haatgedachte. Niet in het hoofd hebben wat socialisme is en wil. De gevangen genomen adellijken zullen en moeten gemarteld worden. Het gesprek van een moeder, sterk humanistisch en een leider, beide gevangen genomen door de contra revolutie, ook weer even wreed werden zij ter dood gebracht. Deze vrouw, steunende op haar religieus ideaal was een groote steun voor haar jeugdige leider. Zij schreef deze heimelijke briefjes en, daar, door de inhoud van de briefjes ging hij moedig de dood in. Dit boek gaf mij de stoot voor goed met het geweld te breken. Ik gaf mij op als lid der s.d.a.p. Ik verwerp de heele dictatuur. Vroeger verwierp ik de dictatuurschap over proletariërs nu ook het dictatuurschap van proletariërs. Voor ik lid van de partij werd hebben ook boeken van Gandhi en Banning (Religieuze Opbouw) alsmede de cursussen van het gemeenschapshuis, waar wij zelf als werklozen op onze manier inleidingen hielden over boeken en sociale vraagstukken. Ik moet nog even noemen het boek „Martelaren van Boston", dat zich veel besproken zag in de tijd van Sacco en Vanzetti, waar ik lid van de roode hulp werd. Verder „Straten zonder einde" en de boeken van een Amerikaansche vrouwelijke kinder-rechter. Toen ik op de openbare leeszaal veel deze paedagogische boeken las, vroeg de bibliotheecaresse met een onderling gesprek aan mij of ik er niets voor voelde om gezinsvoogd te worden. Nadien ben ik nu eenige

jaren gezinsvoogd van Pro-Juventute. „10 P.K.” heeft mij duidelijk laten zien, dat de techniek ons over het hoofd gegroeid is. In het gemeenschaps-huis is door de leider de strekking van het boek uiteengezet. Dat als de techniek zoo onzinnig doorgaat er geen arbeidsvreugde meer is en wij een stuk van de machine zijn geworden.

Ik noemde u de vorige maal een serie boeken, ik heb er nu eenige uitgehaald die voor mij iets hebben beteekend, ofschoon de andere boeken een indirecte invloed gehad hebben. Menschen die Fakkeldragers gelezen hadden vroeg ik na hoe zij dit boek vonden. Ik merkte wel, zij vonden het mooi, maar deze waren niet getroffen zooals ik. Ik vraag mij wel eens af, wat de oorzaak is. Ook wel boeken dat een ander treft lees ik dan weer gewoon. Is het soms een persoonlijke ontwikkeling hoe men gaat, of treft de één meer het eene werk waar hij zich voor interesseert dan de ander? Ik hoop dat ik aan uw verwachtingen omtrent uw vraag heb voldaan.

B. (Gehuwde vrouw van middelbare leeftijd.)

Vindt u ook niet, dat het veel scheelt in welke omstandigheden men een boek leest, bijv. voor eenige jaren terug, werd ons veel leed te dragen gegeven, ziekte en tegenslag kwamen hand in hand, de dagelijksche tochten naar het ziekenhuis die maanden duurden, korte ik de tijd veelal met breiwerk en soms ook met het lezen van een boek. „Harro Walter” van Ulfers was mij een vertroosting en „De domine's vrouw van Blankenheim”, van Mevr. Wijhe Smeding, toen moest ik mij zelf dwingen om het boek uit te lezen.

In mijn jeugd hield ik niet van lezen, maar Moeder probeerde altijd weer om ons het mooie van het lezen bij te brengen, en ja hoor het gelukte ik raakte aan het lezen, en de laatste jaren dat wij schoolgingen kregen wij iedere week een boek mee, en ook een aflevering van het Jonge volkje, ik meen van „Louwersen”. O wat heb ik daar van genoten, veel boeken waren er bij van Stamperius, nu wij zelf al weer kinderen hebben die graag lezen, hebben mijn man en ik ze ook die boeken aangeraden om te lezen die wij in onze jeugd zoo mooi vonden, meer als de helft van de nog aanwezige boeken viel in de smaak. Maar toen ik van school afging was ook het lezen uit de schoolbibliotheek gedaan, op het dorp waar ik in mijn jeugd gewoond heb, was geen Nutsbibliotheek, maar wel van een jongelings-vereeniging. Toen las ik vaak boeken van Ida Keller en Fannie Eden, maar wat was het geval, de menschen die in die boeken beschreven werden, werden allemaal bekeerd en dan was aan die personen geen kwaad meer te bekennen, en in het gewone leven ontwaarde ik er weinig van, en in mijn eigen hart nog minder, met het gevolg dat na het lezen van zoo'n boek ik mij ongelukkig gevoelde. De Transvaalsche boeken las ik graag en bekwamen mij beter, wat heb ik later vaak spijt gehad, dat ik er niet

met Moeder over gepraat heb, dan zou zij zeker dadelijk mij van mijn ongeluksgevoel verlost hebben, door mij uit te leggen, dat de boeken wel goed waren maar dat het leven niet is, als dat in die boeken beschreven werd, maar ik was gesloten van natuur en sprak er met niemand over.

Ik heb slechts weinig boeken in mijn bezit, en die enkele die ik heb, leen ik zooveel uit als dat ik menschen ontmoet die ze graag willen lezen, ik vind dat ze dan het meeste nut doen, de afdeeling van het „Nut tot Algemeen", heeft in het dorp maar weinig leden, met als gevolg dat er niet zooveel nieuwe boeken worden aangeschaft, zoodoende kunnen wij niet zooveel nieuw uitgekomen boeken lezen, dan lees ik veel kinderboeken om er met de kinderen over te kunnen praten, of het komt dat ik het leven anders bekijk als dat men zelf jong is, maar ik vind dat er tegenwoordig veel goede kinderboeken zijn. De boeken van W. G. van de Hulst bevalen mij buitengewoon om uit voor te lezen, je hoeft nooit wat door te slikken, en de kinderen luisteren er graag na. De „Gele Brem"-serie van Mevr. Riemens Reurslag hebben wij met de kinderen van genoten. „Grootere worden", ik meen van Anna Hers en „Aan wal" van Asscher Pinkhof, vind ik echt wat voor meisjes van veertien tot zestien. De vorige week had ons oudste meisje „Het huisje aan het wilgenpad", ik meen van Mej. Honing, wat vond ze het mooi, de boeken van Mevr. Hille Garthé, „Onder het Stroodak" en „Aan de zonzijde" vind ik buitengewoon mooi voor grootere meisjes.

Het vorige jaar heb ik gelezen „De jeugdhervindingen van Jan Ligthart", wat kan het lezen, van wat velen misschien een verouderd boek noemen, een mensch toch helpen bij het opvoeden van zijn kinderen, wat ben ik Ligthart dankbaar dat hij zijn jeugdhervindingen heeft geschreven, van denzelfden las ik „Opvoeding" en „In Zweden" welke mij menige prachtige avond bezorgde en om welke inhoud ik nog vaak moet denken.

„Moeder Stieneke", van Wilma, het is al weer jaren geleden dat ik het heb gelezen, wat hield ik van dat boek, van dezelfde schrijfster las ik later „Het schoone leven", wat mij een teleurstelling werd, want na het lezen kon ik de bedoeling van het boek niet begrijpen, maar het zal wel aan mij gelegen hebben hoor. Voor een paar jaar terug las ik van dezelfde schrijfster „De kruisboom", waarin ik de schrijfster bewonder, en wat ik aan ieder aanbeveel om te lezen. „De gantelboer" van Straatsma vind ik een prachtig boek, hoe mooi zijn de personen geteekend, je ziet ze al lezende. „Dubbele Bart", van Mevr. Nes-Uitkens heb ik kort geleden gelezen, hoe vaak zal het in het leven niet gebeuren dat een kind lijdt zonder dat wij ouderen het aanvoelen, zoo'n boek brengt tot denken — van dezelfde schrijfster heb ik de meeste boeken gelezen waarvan „Duikelvaartje", mij het bekendst is, daar ik het bezit en ik er altijd weer eens

graag in lees. Het is al weer lang geleden dat ik van Mevr. Stiemens-Hopman „Jongen", „Meisje" en „Vrouw" las, maar bij het lezen van de titels komt het mooie en teere van de boeken weer in de gedachten. Deze winter las ik van Mevr. van Hoogstraten „Gouden teugels", na het lezen, hetwelk mij toch een genot was en waarin ik de schrijfster bewonderde, kon ik toch de gedachte niet van mij zetten, dat de schrijfster weer die hoofdpersoon te hoog gesteld had, en dat het weer er van weghad, dat het weer komt zoo als een mensch soms zoo zielsgraag zou willen, maar dat het in het werkelijke leven haast nooit komt zooals wij wenschen.

Van Mevr. Boudier-Bakker is mij van „Arremoede" het meest bijgebleven, hoe vaak zal diezelfde arremoede niet geleden worden, ook daar waar de rijkdom jaloerschheid verwekt.

Van E. Stanley Jones, heb ik „Op iedere weg Christus", in mijn bezit, met welk bezit ik mij rijk gevoel, o een man die ons over kerke en richting op Christus wijst, welk een weldaad heeft de schrijver van dit boek mij gegeven.

En natuurlijk heb ik ook „Bartje" van Anne de Vries gelezen, hoeveel waarheden bevat dit boek niet en na het lezen komen de gedachten bij mij boven, is het zoo? Maar als ik mijn dagelijksche plicht vervul en mijn oogen open zet voor veel dingen in het leven moet ik tot de bekentenis komen, ja zooals het in Bartje beschreven wordt, kan het gaan en gaat het misschien wel. En de gedachte, dat het een heel verschil is in welke wijs een mensch geboren wordt, komt bij mij boven.

C. (Jonge man, 22 jaar.)

In mijn kindertijd ben ik heel veel ziek geweest, waardoor ik enigszins eenzelvig werd, vooral toen ik werd aangegrepen door een leeswoede. Reeds in die periode las ik veel en lang. Het waren door de beperkte middelen mijner ouders meest goedkope sprookjesboeken, waardoor ik een fantasieleven kreeg, dat mij achteraf bekeken, afschrikt. De boze stiefmoeder, geld, mooie kleren, hebben een grote rol gespeeld in mijn kindertijd. Ja, nog merk ik er (m.i.) soms de nawerking van, want mijn fantasie leidt mij menigmaal tot utopieën, zowel op godsdienstig als maatschappelijk gebied. Mijn geliefde boeken waren de kinderuitgaven van Robinson Crusoe, Don Quichotte, De Negerhut en Gulliver's Reizen. Alle vier bezat ik ze en ontelbare malen heb ik ze herlezen. Vreemde landen zien — dat heeft mij altijd aangetrokken, wellicht dat deze verhalen mij beïnvloed hebben.

Ontworsteld aan de sprookjesliteratuur wierp ik mij op de boeken van Karl May. Ik herinner nog even aan mijn veel en langdurig ziek zijn, waardoor ik veel thuis moest zitten en eigenlijk geen echte jongen meer kon zijn. In de boekenwereld was ik tenslotte meer thuis dan in het

werkelijke jongensleven. Soms lees ik afkeurende recensies over boeken van May, doch nog tegenwoordig zou ik zijn werken willen aanbevelen. Er komen tonelen in voor die paedagogisch niet verantwoord zijn, doch over 't algemeen is de sfeer zo goed, laat ik het met een gemeenplaats zeggen, zo door en door Christelijk dat de lezer gevormd (voor mij zegt het Duitse woord „gebildet" meer) móét worden. Speciaal de Oosterse serie — „Kara ben Nernsi", „In Koerdistan", enz. — geeft m.i. een algemene vorming, dus zowel verstandelijke als zedelijke. Het meest heeft mij ontroerd „De Slavenkaravaan", waarin op aangrijpende wijze een beschrijving wordt gegeven van het lijden der zwarte slaven. — Zelfs ben ik ervan overtuigd dat dit verhaal op bijzondere wijze mijn gevoel, sympathie, voor het onderdrukte heeft gewekt. Overigens ben ik niet bevoegd daarover te oordelen, omdat ik weinig en zeker niet wetenschappelijk onderlegd ben in de psychologie.

Op mijn dertiende jaar verhuisden wij van de stad naar het platteland. Voorlopig was het met het boekenlezen gedaan. Eensdeels kwam dit door de omgang met de dorpsjongens, anderdeels doordat ik van toen af niet weer ziek ben geweest. Bovendien ging ik naar de H.B.S. te A., die op 40 min. fietsen van mijn nieuwe woonplaats was verwijderd. Voor lezen was weinig tijd meer. Dientengevolge kan ik ook geen boeken noemen uit dat tijdvak. Wel las ik soms Buffalo Bills, Lord Listers en boeken van Aimard, maar ze bleven een surrogaat. May's boeken heb ik nadien weinig gelezen omdat ik ze niet bemachtigen kon. Kreeg (en nog krijg) ik ze in handen, dan las (lees) ik ze met het oude vuur. Daarom vind ik het zo jammer dat het Nutsbestuur hier een der vorige jaren enkele boeken van May heeft aangeschaft die niet tot de „ware" May's behoren („De wraak v. d. Khedive" en „Aan de Stille Oceaan").

Na drie jaren H.B.S., kwam ik op de Kweekschool voor onderwijzers. Daar was een goede, uitgebreide bibliotheek, waarvan ik genoten heb. Gedurende die drie jaren heb ik heel wat werken gelezen.

Welke de meeste indruk hebben gemaakt?

In de eerste plaats „Kees, de jongen" van Theo Thijssen, een fijn boek. Kees, dat was ik zelf. Zat Kees in de volgkoets om zijn vader de laatste eer te bewijzen of bracht ik, Johan, mijn moeder naar het graf? Trachtte hij ernstig en droevig te kijken, of was ik het? — Stond Kees op straat te fantaseren hoe die mensen in het voornaamste huis over zijn muzikaliteit zich zouden verwonderen, of was ik het?

Eénmaal heb ik het boek slechts gelezen, ongeveer vijf jaar geleden, maar ik heb nog een levendige voorstelling van Kees' gedachten. Verder kan ik nog enige boeken noemen die een meer dan gewone indruk op mij maakten: „De Opstandigen", „Vrouwenkruistocht", „Merijntje Gijzen", „Goddelijk Avontuur". In al deze romans roept de stem der sociale recht-

vaardigheid — dat trof mij telkens weer. Onvergetelijk voor mij zijn ook „Letje" en „Voor de Poort".

In diezelfde tijd las ik: „Moeder, waarom leven wij?" dat me ontzettend aangreep en ik vervuld werd van een wrak tegen de bestaande maatschappij, waarin dergelijke dingen als normaal worden beschouwd.

Tijdens mijn diensttijd maakte ik een religieuze crisis door, die nog nawerkt. Vaak stel ik met Pilatus de vraag — ook aan Christus — „Wat is de waarheid". Wel ben ik tot een positieve beschouwing gekomen, doch vele vraagstukken dringen zich nog aan mij op. Thans studeer ik voor de hoofdkte en moet bijgevolg allerlei boeken lezen. Mijn boekenlijst zou wel honderd titels kunnen bevatten, want ik heb enorm veel gelezen de laatste jaren. De tijd heb ik ervoor, want ik ben werkloos. Of het lezen altijd met oordeel geschiedde? Neen: het spook der verveling en de zwarte toekomst dreef mij tot het verslinden van alles wat onder mijn bereik kwam. De laatste tijd is er gelukkig weer vooruitgang in mijn critisch denken te bespeuren — ik ben tot bezinning gekomen. Nu lees ik ook meer om de mooie taal der boeken, geef meer acht op de voorstellingswijze, lees beschouwingen over bepaalde boeken, enz.

Vraagstukken van vroeger en nu krijgen meer en meer mijn belangstelling op vrijwel ieder gebied. Zo las ik een viertal boeken van Stanley Jones, over Möttingen, gedeelten uit „God heb ik gezocht", „Onder buitenkerkelijken en Secte-mensen", grote gedeelten uit Schapers „Een halve eeuw van strijd" en overal trof ik de vraag: Wat is de waarheid?

Vanzelfsprekend oefenen de romans die godsdienstige of maatschappelijke vraagstukken behandelen een machtige bekoring op mij uit. Is het nog nodig „de Kleine Johannes" en daarbij de paraphrase van Jan Ligthart te noemen? In veel opzichten stem ik met J. overeen, al is mijn phantasieleven lang zo diep niet. Op 't ogenblik bevind ik mij (m.i. althans!) nog in de periode van Wistik; vele onderwerpen hebben mijn belangstelling, maar van geen enkele heb ik ernstig studie gemaakt tot dusver. Het ontbreekt mij aan degelijke leiding en ook handicap mij de studie voor de hoofdkte: deze verdeelt te veel, gaat weinig diep. — Veel zou ik kunnen schrijven over de invloed van dit boek, want het is wonderschoon, ook wat de taal betreft.

Nog enkele boeken moet ik vermelden uit de laatste twee jaren: „De klop op de deur" en „Armoede". Beide boeken hebben mij zeer geboeid en enige tijd in een andere sfeer gebracht. I. B. Bakker is dan ook mijn lievelingsschrijfster.

Verder moet ik vermelden: „Akbar" door v. L. Brouwer, „De Bevrijders" van v. Moerkerken, „Vorstenschol" en „Stiefmoeder Aarde". „Akbar" moest mij treffen. In mijn dagboek wijdde ik er een beschouwing aan. Het is weer 't zoeken naar God, naar de waarheid. Ook de figuur Gaurapada

spreekt sterk tot mij. De Veda's openbaarden mij een nieuwe wereld, al wordt er weinig van verteld. Zij deden mij opnieuw denken aan de levens-geschiedenis van zendeling A. Judson, beschreven in „Christus of Boeddha”. „De Bevrijders”: de figuren van Agathe Fabian en Jacob ter Wisch. Het is al weer een jaar geleden dat ik deze roman las, maar toch ken ik de karakters van deze beide personen nog goed. Jacob, de rusteloze zwerver, die het leven neemt zoals het is, die met het leven schippert, en daar tegenover Aagje, die een hevige strijd heeft uit te vechten: aan de ene zijde haar liefde voor Jacob, aan de andere kant haar ernst en onverbiddelijkheid jegens het leven. Ze boeien mij, alle twee, en in theorie geef ik den zwerver gelijk, maar als het op de werkelijkheid aankomt, handel ik als Aagje. En evenals deze vrouw heb ik later spijt (misschien drukt weemoed de gevoelswaarde beter uit) dat ik het andere deel niet heb gekozen.

In de „Vorstenschool” is mijn geliefd gedeelte dat, waar Louise tot haar moeder spreekt over haar idealen.

„Neen zeg dat niet om gods-wil zeg dat niet,

„In dweepzucht is bedrog — en ik zoek waarheid.”

Louise's strijd is mijn strijd. Ik leef in een omgeving waarin men zich weinig bekommert (in elk geval uiterlijk) om idealen. Men wil leven, genieten, zegt men. Geheelonthouding — men lacht erom, enz. Op de hoofdkate-cursus vind ik niemand met wien ik ernstig kan spreken over levensidealén. Misschien ligt het aan mij en neem ik het leven te ernstig. Zij zullen ook hun idealen hebben, maar spreken ze niet uit of durven er niet voor uitkomen. Of reikt dan hun ideaal niet verder dan het voetbalveld en een goedbetaalde betrekking.

„Stiefmoeder Aarde”. Daarin spreekt de stem van het volk tot mij. Ik begrijp nog niet hoe dergelijke toestanden konden voorkomen en misschien ten dele nog bestaan? De personen roepen: „Waarom o, God? In de ruif naast Karel Zwets spreekt de dominee: „De aarde is Godes, mitsgaders hare volheid”. Zie, dat geloof ik en daarom is het ook o n z e taak de gelegenheid te scheppen dat alle mensen de vraag stellen: „Wat moeten we doen om zalig te worden”. Hoe heerlijk zal dan het antwoord klinken: „Geloof in den Here Jezus Christus en ge z u l t zalig worden.” Niet alleen Gerechtigheid in de Hemel, maar ook op aarde, want waarom bidden we anders: „Uw Koninkrijk kome, gelijk in de hemel, also ook op aarde.” Wiegen, de Dromer werd veertig jaar geleden geschapen, maar vinden vele mensen zich niet terug in dezen eenvoudigen herdersjongen? (Dorpschetsen „Oostloorn”). De schrijver Ulfers zegt, dat in elk hart socialisme gevonden wordt, maar dat het nooit zal uitgroeien, omdat het gezin dit belet. Zou het waar zijn? We generaliseren zo gemakkelijk!

Niet onvermied mag ik de invloed van de Bijbel laten. In 't bijzonder spreken de Evangelien tot mij. Het is ongetwijfeld het Boek der Boeken,

waarin de Hoogste Majesteit spreekt tot het nietig, en toch zo belangrijke schepsel, de mens. Vooral het Johannes-evangelie is mij zeer lief; ik zou veel kunnen aanhalen, maar het meest essentiële vind ik Christus' woord in zijn gesprek met Nicodemus: „Alzo lief had God de wereld”

Gelukkig denk ik niet alle dagen even diep over de levensvragen na. Misschien glimlacht U over mijn „gewichtige” beschouwingen, wellicht schud ik later zelf mijn hoofd daarover. Ik sta ook nog maar aan de ingang van mijn leven. Er zijn ontzaggelijk veel indrukken te verwerken, zovele problemen op te lossen. Nog vele bladzijden zou ik kunnen schrijven, doch ik laat het er hierbij voorlopig. Vele romans hebben invloed gehad op mijn willen en handelen, ze alle te noemen zou niet mogelijk zijn en bovendien wie weet van de nawerking in het onderbewuste?

D. (Man van 50 jaar.): Boekenbiecht

Toen ik Uw verzoek ontving en het artikel in „Nutswerk” had gelezen, dacht ik; nu dat is heel eenvoudig, ik zal het meteen maar even in orde maken en een balans samenstellen van de goede en slechte invloed die het boek op mij had.

Ik maakte een opstelletje — dat hierachter toch volgt — doch reeds de volgende dag bleek het mij geheel onvoldoende. Ik las tamelijk veel en snuffelde wat dilletanterig op vele gebieden van de geest. Zonder boeken zou mijn leven veel armer en lediger geweest zijn. Zij hebben mij geweldig veel vreugde en voldoening geschonken. Deze zin is geloof ik de beste samenvatting van de betekenis die het boek voor mij had. Verder weet ik niets positiefs aan te wijzen; de invloed van het ééne boek werd teniet gedaan door het andere! Bij nauwkeurig zelfonderzoek bevind ik mij wat karakter betreft onveranderd gelijk als op tienjarige leeftijd.

Toen had ik weinig vooroordeelen, was verdraagzaam en liet mij leiden door oncontroleerbare gevoelens van sympathie. De boeken verjoegen mijn verdraagzaamheid en verwarden mijn gevoelens van sympathie. Doch ook waren het weer boeken die mij weder tot mijn eigen wezen terugvoerden. Dan is er natuurlijk ook nog de groote persoonlijke invloed van mensch op mensch; deze macht, nietwaar, is niet minder groot dan die van het boek.

Dan zijn er ook de levensbeschouwingen die men soms door kennisname van een gedicht, een simpel woord, een dun geschrift, verwerft.

Wat het laatste betreft; lange jaren was het leven mij alleen dragelijk door Leopold's Stoische wijsheid.

Ik kijk nog even vreemd en verwonderd naar het leven als toen ik een kind was — dank zij de boeken ben ik beter georiënteerd — doch begrepen heb ik er nog niets van.

Voor een belangrijk deel door de boeken, kreeg ik in de eerste helft

van mijn leven een macht meeningen. En het waren wéér de boeken die ze in de tweede helft deden vervagen. Toch heb ik het gevoel dat het geen spelletje zonder zin is geweest; wanneer ik gedoemd was het leven weder te herbeginnen — en men liet mij eenige keus — dan zou ik verzoeken het mij alsjeblieft niet zonder boeken te laten doen.

Hoewel dit weinig met boeken te maken heeft, moet ik bovenstaande uitslating toch even toelichten: Ik ben geen pessimist, doch zeg volmondig „Ja” tegen het leven. Doch dit neemt niet weg dat ik het als een hachelijke onderneming zou afwijzen wanneer men mij er van te voren in gekend had!

Dat men tot op hooge leeftijd belangstelling voor het boek kan gevoelen, ja zelfs „bij” wil blijven, is mij tene enemale onbegrijpelijk! Eens moet toch het oogenblik van verzadiging aanbreken. Een Methusalem met een boek op zijn schoot zal dunkt mij een beklagingswaardige aanblik opleveren. Die ouwe kluizenars van de plaatjes, met lange witte baarden en stapels eerbiedwaardige folianten, waren mij, nu ik me goed bedenkt, nooit zoo heel erg sympathiek. In mijn onderbewustzijn lag misschien de gedachte gereed; „Kerel, heb je je leven zoo verknoeid, en wil je de schade op het uiterste moment nog inhalen!”

Wanneer ik tracht na te gaan wat, van hetgeen ik las van mijn achtste tot mijn vijftigste jaar, op mij de diepste indruk heeft gemaakt, dan dringt het besef van de betrekkelijkheid van alle waarden sterk tot mij door. Uit mijn prille jeugd herinner ik mij een prentenboek; De tijger in de ton. Dit was mijn eerste kennismaking met het avontuurlijke en exotische.

Een matroos met bakkebaardjes, een glanzende lakhoed met wapperende linten, heeft aan een vreemde, eenzame kust (palomboomen, een schildpad enz.) een angstig avontuur met een tijger. Het ondiep bespringt hem!

Door welke manipulatie's weet ik niet meer, doch, hoe dan ook, het gelukt onze handige zeeman de tijger in een groot watervat gevangen te krijgen. Even steekt het puntje van zijn gele staart door het spongat. Onze onervaren maat grijpt het, en krachtig rukkend haalt hij de geheele staart naar zich toe. Fluks legt hij er een dikke knoop in en hoera — de tijger is onschadelijk gemaakt!

Zeker tot mijn tiende jaar is dit prentenboek mijn dierbaar bezit geweest, toen heb ik het met een zucht aan een jonger neefje gegeven.

Thans weet ik waarom dit verhaaltje (met de plaatjes) mij zoozeer bekoorde. Het „lag” mij volkomen. En het komt mij voor dat ik „De tijger in de ton” nu als toetsteen kan gebruiken voor bijna alle lectuur die ik later met welgevallen las.

Het kenmerkende zal ik spatieeren.

1e. De matroos was alleen en op vreemde kust.

2e. Het incident zelf was fantastisch en humoristisch.

3e. Ondanks zijn bruingebrande wangen had de zeeman iets huiselijks over zich, wat een gevoel van sympathie en herkenning teweeg bracht. De tijger daarentegen zag er heelemaal niet gezellig uit. Zijn nederlaag gaf dan ook mijn zin voor rechtvaardigheid geheel geen schok; integendeel!

4e. Voldoening over de goede afloop.

Die voldoening over een goede afloop heb ik jarenlang gehouden. Zoo beroerd kon het de held niet gaan, zoo gemengeld en gekreukeld kon hij niet door het leven zijn gesleurd — als ik hem eenmaal terug had bij de huiselijke haard was ik voldaan en tevreden.

Uit die aanvangsperiode van „De tijger” ligt ook nog in mijn herinnering een gebonden jaargang van een Tijdschrift voor de Jeugd. Hoewel mij bijstaat dat ik er veel uit genoten heb, staat me geen enkel verhaal meer voor de geest. Anders is het met „Alleen op de wereld”, waaruit mijn vader 's avonds voorlas. Zelf las ik het natuurlijk ook nog, doch die eerste kennismaking heeft toch de meeste indruk op mij gemaakt; het verhaal had voor mij de waarde als van het zelf doorleefde.

Mijn vader las ook wel eens romans voor uit „Het geill. weekblad voor de huiskamer”. Het was een nogal lang formaat. Wij noemden het dan ook „Het groote boek”. Eigenlijk werd dan voorgelezen ten pleziere van mijn moeder, doch wij kinderen, al snaptten wij er niet alles van, mochten toch meeluisteren.

Ik herinner mij „Onschuldig veroordeeld” of „De kinderen van het schavot”. Het was een boeiende geschiedenis van twee zoons die hun leven gewijd hebben aan het opsporen van een massamoordenaar, in wiens plaats hun vader het onschuldige hoofd onder de guillotine had moeten laten. Het verhaal speelde in de hogere Fransche kringen. Hoewel moord, hinderlaag en overval in de lucht hingen, kwamen er toch ook komische situaties in voor, wat mij erg aantrok. De rechtvaardigheid zegevierde; de naam van de onschuldig veroordeelde werd van alle smet gezuiverd. Het heeft me toen nogal gehinderd dat hij intusschen toch al onthoofd was, en dus eerherstel hem in feite koud kon laten.

Dan was er ook nog „De heks van Pera”. Dat verhaal ging boven mijn bevattingsvermogen. De heldin was (zooals ik achteraf begrepen heb) een nogal misdadige mannenverleidster; de aardigheid van die geste ontging mij ten eenemale.

Van de eerste kinderboeken die ik zelf las bekoorde mij „Het jodinetje van Elspeet” en „Het gezin van baas van Ommeren” het sterkst. Doch het heerlijkste vond ik „Dik Trom”. De eerste druk bezat ik. Deze eindigt eenigszins anders dan de volgende uitgaven. In mijn boek ging Dik op weg naar Harderwijk om koloniaal te worden, (met het handgeld dat hij zou ontvangen, nietwaar, zou z'n moeder het winkeltje van vrouw Boon

koopen) onderweg hoort hij hulpgeroep. Manmoedig bevrijdt hij een vreemdeling uit de handen van booze roovers. De geredde blijkt een rijke, reeds lang doodgewaande, Amerikaansche oom te zijn. Samen gaan ze terug naar het dorp, enz. Eind goed, al goed!

Ik was reeds lang volwassen toen ik bij het inzien van een nieuwe uitgave van „Dik Trom” tot mijn voldoening bemerkte dat deze geforceerde goede afloop een wat natuurlijker bedding had gekregen; want reeds als kind had ik dat rooversverhaaltje eigenlijk wat misplaatst gevonden.

Neen, het gewelddadige avontuur was in andere boeken meer op zijn plaats. We bezaten b.v. ook „De kaper uit de vorige eeuw” van Kapt. Marryat. Het is wel één van z’n minst kinderlijke verhalen. Doch na ruim veertig jaren hergeniet ik nog de vreugde die ik er toen aan beleefd heb.

Zonder het onder woorden te brengen, verdeelde ik de lectuur in twee genre's waarvan ik beide hield.

Het avontuurlijk-fantastische en het huiselijke, min of meer gevoelige. Tot de eerste groep behoorde voor mij; Karl May, Jules Verne (het technische sloeg ik over), Worrishofer, Cooper, (natuurbeschrijving sloeg ik over), Aimard, (liefdesontboezemingen enz. sloeg ik over), Walter Scott, Kapt. Marryat (werd geen letter uit gemist), Paul d'Ivoi, J. van Balen en natuurlijk ook Robinson Crusoe (was het een uitgave met zedepreken erin, dan sloeg ik die natuurlijk over) enz.

Het blijkt mij nu dat de tweede groep minder talrijk was. In de eerste plaats waren er de verhalen uit „Het jonge Volkje”, dan Kieviet, Louwerse en van Lummel; meer herinner ik mij niet. Het historische als zoodanig trok mij niet zoozeer aan, het was meer de gevoelswaarde van vaderlandsliefde en geloofsovertuiging die veel betekenissen voor mij had.

Tegen de boeken van v. Lummel en de z.g.n. Zondagsschoolboekjes heb ik een grief overgehouden. Zij ontzeten mijn natuurlijke gevoel en aanleg voor verdraagzaamheid, ja zelfs in die mate dat ik mij na tientallen van jaren nog moest vermanen tegen het gevoel van onbehagelijkheid bij het zien van een katholiek priester. Het lijkt mij billijk te vermelden dat — alvorens de tegenwoordige periode van gelijkmoedige belangstelling intrad — er een niet minder groote afkeer van domine's op volgde.

Toen ik op mijn twaalfde jaar bij een baas kwam en een lange broek droeg, oordeelde ik mij te oud voor kinderboeken. Te hooi en te gras viel mij wel eens een roman in handen. Ik herinner mij eenige werken van J. de Vries, o.a. „De verborgenheden van Amsterdam”. Het boeide mij bovenmate. Voor het eerst kwam ik tot de bewuste ontdekking dat de wereld een donkere, misdadige zijde had. De galgehumor van eenige der schurken vond ik niet onsympathiek. Achteraf geloof ik dat het een beetje

moelijk voor mij was te weten of ik mij aan de kant van het licht of aan die van duisternis en misdaad zou scharen. Zeker weet ik dat het innerlijk door mij werd bejammerd dat de schurk-hoofdpersoon er niet in slaagde de onschuldige heldin te verleiden!

Veel plezier had ik ook van een „Keukenmeidenroman“, „Martin de strooper“. Ik weet niet uit hoeveel afleveringen deze draak bestond, doch het was een flinke koffer vol; ik sloeg geen enkel afleveringetje over. Ook „Rollo de koning der Noormannen“ en „De moord in de witte bok“ hadden mijn hevige belangstelling. Doch ook las ik in die dagen de werken van Ds Koetsveld en de Camera Obscura, ook maakte ik kennis met Charles Dickens en Frits Reuter. Jacob van Lennep beviel mij ook best, Bosboom Toussaint minder.

Alle week- en zondagsbladen die ik maar in handen kon krijgen las ik van A tot Z. Zoo kwam ik in kennis met Wells, W. W. Jacobs, Conan Doyle, Werner, en vele anderen.

Tegen mijn 17e jaar ontmoette ik mijn eerste vriendenlectuur. „Domine, Pastoor en Rabbi“ sloeg als een bom bij mij in. Ik las heele reeksen brochures op dit en aanverwant gebied. Toen volgde de boeken van Kropotkine, Bakounine, Jean Grave, Elisée Reclus enz. Daarna Multatuli. De werken van hem hebben tot mijn twintigste jaar — naast „Wederkeerig dienstbetoon“ van Peter Kropotkine — het meeste voor mij betekend. „Droomers“ van Maurits van Wagenvoort, maakte een diepe indruk op mij, en sterkte me in een jarenlang volgehouden anarchistische levensbeschouwing.

Daarnaast las ik bij voorkeur realistische lectuur. Niet uit verlangen naar erotische prikkel, doch alleen omdat die boeken mij eerlijker en oprechter toeschenen; het verlangen om het kaleidoscopische leven beter te leeren kennen was zéér groot.

De werken van Emile Zola las ik allen. Zij bevestigde in mij de overtuiging dat de samenleving een zwijnenstal was die volkomen gerevolutioneerd moest worden. Gelukkig had ik Frits Reuter in eigen bezit. De humor uit zijn verhalen was een krachtig tegengif voor het invretend pessimisme van de realistische school. Het nog lezen van Frits Reuter gevoelde ik eigenlijk als een zwakheid, want volgens mijn opvatting van die dagen behoorde hij tot de „burgerlijke“, die ik bij al de vrienden uit mijn jeugd op de oude hoop moest smijten. Doch er waren meer van die zwakheden; „De smarten van Satan“ van Marie Corelli was toen zéér in de mode, ik herinner mij dat dit boek groote indruk op mij maakte. De rest van haar oeuvre heb ik nooit kunnen waardeeren.

Toen maakte ik kennis met Nietzsche en Max Stirner. Ik grasduinde wat in filosofische litteratuur, kreeg een schemerachtige kijk op de oude beschavingen en bemerkte dat vele van de vraagstukken die mij zoo

heftig beroerden, zoo oud als de wereld waren. Ongeloovig staarde ik naar spiritistische experimenten en nam kennis van theosofische wereld-beschouwingen, zonder dat ik er mij toe aangetrokken gevoelde. Doch het lezen van romans geraakte er wat door op de achtergrond. Tooneelwerken begonnen mij echter aan te trekken: Ibsen, Bjornson, Shakespeare. Goethe's Faust pas veel later.

Ibsen sterkte mij in de overtuiging die door Zola was gewekt; de wereld is een hopelooze verdorven boel, en de enkele rechtschapen mensch die er mocht zijn, gaat ten onder.

Bjornson wekte bij mij weder een aarzeland gevoel van vertrouwen op; zijn „Bovenmenselijke kracht" maakte een diepe indruk op me.

Shakespeare redde mij van de doodelijke kijk op de historie, die alleen overwinnaars en overwonnenen kent. Voor het eerst poogde ik onbevooroordeeld in het verleden te zien. Ook leerde ik bij Shakespeare de schoonheid van de tragedie waardeeren.

Na die tijd kwam mij eens in handen „Leberecht Hühchen" van Seidel. Dit boek, waarin weinig gebeurt, bezit een droge humor die geadeld is door een menschlievende, wijsgeerige geest. De lezing verzoende mij voor 50% weder met de geheele „burgerlijke" wereld.

Veel dankte ik ook aan H. G. Wells. Niet dat hij de burgers spaarde, doch als hij ze zoo terloops naar voren schoof, teekende hij ze met een humor en genoeglijkheid die alle haat of ergernis buitensloot. Ook Dickens was ik weder begonnen te lezen, evenals Frits Reuter. Mijn heerlijkste uren van ontspannend leesgenot heb ik bij deze twee doorgebracht.

Toevallig kreeg ik eens een boek in handen van Lodewijk van Deyssel. In één ruk las ik zijn „Verzamelde opstellen" uit. En daarna al het werk van de tachtigers en hun epigonen, tenminste voorzoover ik hun werken nog niet kende. Naast het dogma van de klassenstrijd, dat ik nog vurig aanhing, doemde weder de scheidsmuur van burgerlijk of niet burgerlijk voor mij op.

Toch leerde ik scherper zien en merkte gaandeweg dat de verschillen meer van gradueele dan van principieele aard waren. Doch van Deyssel en Willem Kloos leerde mij in ieder geval meer aandacht aan het woord als zoodanig te schenken. Waarom ik een gelezen boek eigenlijk mooi had gevonden had ik mij voordien nog nooit afgevraagd.

Het waren Walt Whitman (Grashalmen) en H. D. Thoreau (Walden) die mijn gevoelens voor de menschheid ophieven tot boven het kartonnen schot der klassetegeningen.

Eindelijk was het Unamuno met „Tante Trui" en Wilder met „De brug van San Luis Rey" die mij wat minder sceptisch stemden ten opzichte van de dienende macht van het Christelijk geloof. Ook Sabatier met „Het leven van St. Franciscus van Assisi" droeg daartoe bij.

Na deze boekenschouw zie ik mij toch weer zitten als achtjarige met „De tijger in de ton”. Ik wil niet beweren dat al dat gelees van daarna nuttelooze vermoeienis des oogens is geweest; daarvoor heb ik tevéél vreugde aan de boeken beleefd, doch dat ik van het leven veel meer begrepen heb dan toen — neen, dat durf ik niet te beweren!

De betekenis der aesthetische beleving van „schoone” literatuur voor de ontwikkeling van de persoonlijkheid

door Dr D. BARTLING.

Gevolgd gevend aan een wenk van de redactie de bijdrage, die zij mij voor dit speciaal nummer verzocht, op het praktische af te stemmen, wil ik de principieel philosophische problemen die mijn thema bevat zooveel mogelijk elimineeren. Ik stel me tevreden eraan te herinneren dat de vertrouwd klinkende woorden, waarin we het onderwerp hierboven formuleerden in hun taalkundig bekenden zin, nog geen wetenschappelijk gekenden inhoud waarborgen.

Zoo discussieeren we dus ook niet over de geldigheid en draagkracht van ons begrip der persoonlijkheid, doch stellen voor onze persoonlijkheid te begrijpen als onze macht tot het organiseren van ons leven, onze belevingen en levensuitingen. Persoonlijkheid is dus in tegenstelling tot leven ondergaan, leven voortbrengen, aantrekken en afstooten van belevingsmateriaal uit de wereld in en om ons tot opbouw van de eigen wereld. Daarom is het bewuste en onbewuste bouwplan van ons leven het gezichtspunt, waaronder de persoonlijkheid de betekenis van de afzonderlijke belevingen waardeert. Zooveel menschen, zooveel levensbouwplannen. Het is duidelijk dat de betekenis der aesthetische beleving voor de persoonlijkheid dus in de eerste plaats afhankelijk is van haar levensbouwplan.

Voor de één is de aesthetische beleving zulk een overheerschend element in zijn levensbouwplan, dat de andere levenswaarden daaraan ondergeschikt gemaakt zijn; voor de ander daarentegen is de aesthetische beleving, ondanks het geluk dat zij hem schenkt, een te vermijden zielestaat, daar zij de daadkracht, waarop zijn levensplan is ingesteld, verzwakt.

Ten aanzien van de ontwikkeling der persoonlijkheid kan m.i. de paedagogie nu twee standpunten innemen. Zij kan als bouwkundige, d.i. technicus der levensbeheersching, optreden. In dat geval biedt zij de individu haar hulp slechts bij het uitvoeren van diens levensplan. Of zij kan de eerezucht van den architect bezitten en dus de structuur van het levensbouwplan zélf willen beïnvloeden.

Het ligt in den aard der volksontwikkeling als levensarchitect op te treden. Want zij verlangt van de individueele persoonlijkheden de oriëntatie van hun levensbouwplan aan het heerschende cultuurideaal. Daarbij is dan vóórdersteld dat, althans in groote trekken, de volks-gemeenschap waarin de individu leeft, zulk een structuur bezit, dat zij door het nagestreefde ideaal van een bepaalde organisatie aller levenswaarden, inderdaad in staat is de individueele levensbouwplannen op haar in te richten.

De opmerkelijke verschuiving van de criteria der cultureele waardeeringen in onzen tijd ontnemt m.i. nu aan de huidige volks-paedagogie één der voornaamste voorwaarden voor haar practischen arbeid. In tijden, waarin een cultuurgemeenschap, als het ware van-zelf-sprekend, een vertrouwde levensstijl aanvaardt, is het sociaal-paedagogisch niet moeilijk de functie en waarde van de aesthetische beleving voor de cultureele persoonlijkheid te bepalen. Wie de verschillende ontwikkelingsidealen der historische cultuurperiodes de revue laat passeeren, mag zich overtuigen, hoe uiteenlopend de beleving van het aesthetische in verband met de andere levenswaarden in de gang der eeuwen is gewaardeerd. Welke maatstaf moet heden gelden? Is het persoonlijkheidsideaal der 19de eeuw nog aanvaardbaar? Is in de huidige gisting der meeningen reeds een nieuw ideaal zichtbaar?

Wanneer de onzekerheid in de tegenwoordige cultureele levensstijl het onverantwoord maakt de persoonlijkheid aan een bepaald ideaal te waardeeren en in verband daarmee de aesthetische beleving te begrijpen, dan ligt het voor de hand terug te gaan tot meer elementaire factoren. Er laat zich dan vragen naar de beteekenis der aesthetische beleving ten aanzien van het totaal der menschelijke levenswaarden, onafhankelijk van de plaats die zij bij aanvaarding van een cultureel bepaald ontwikkelingsideaal der persoonlijkheid behoort in te nemen.

We herinneren ons de opvatting van vele filosofen die in het aesthetische de harmonie van het practische en theoretische vonden. Wat daarin voor de levenspraktijk ligt, maken we ons het beste bewust, wanneer we een oogenblik acht slaan op de verschillende instellingswijzen van den mensch op de wereld in en om hem. De eerste, allerelementaireste en algemeenste instelling op het leven is de practisch-biologische. Daarbij zoekt de mensch dat te beleven, wat zijn zintuigen, organen, kortom zijn geheel fysisch-psychisch leven bevreemdt. De mensch ondergaat de wereld in en om hem als materiaal en middel tot zijn zich-wel-bevinden. Iets waard is hem slechts dat, wat hem aangenaam is en zoolang het hem aangenaam is. Zoodra echter cultuur in hem ontwaakt, vermag de mensch aan de drang van het individueel eigen belang te ontkomen. Hij vraagt niet langer uitsluitend, wat is iets

voor mijn wel-zijn waard, maar: wat betekent de wereld op-zich-zelf, ongeacht mijn individueel wel en wee? De kennisdrift ontwaakt en daarmee de theoretische instelling. De wereld wordt een wetenschappelijk object en de dingen functionneeren voor hem als de verificatie van een kennissysteem. Het „ik" dat denkt, van het „ik" dat beleeft ongescheiden-onderscheiden, zoekt slechts de logica der dingen. Het feit dat de mensch achteraf de verworven kennis weer in dienst óók van zijn praktisch-biologische levenshouding kan stellen, verdoezelt het principieel onderscheid tusschen het objectief gericht kennen en het praktisch biologisch gebruiken der wereld niet.

Ook het begeeren blijft bij het ontwaken der cultuur niet aan het praktisch belang van het subject gebonden. In de ethische levensattitude zoekt de mensch iets hoogers dan eigen lust en welbevinden. Het streven richt zich op doeleinden, wier verwerkelijking een goed betekent. Pijn en ontbering, gevaar en als het hoog komt, het offer van eigen leven, weerhoudt hem niet, zoolang hij in de zedelijke houding volhardt, te doen, wat hij zijn plicht d.i. het „goede" acht. Beide instellingen, die op de kennis der „waarheid" en die op het doen van het „goede", verheffen de mensch boven de oer-gebondenheid aan de wereld als zijn levensruimte, tot de typisch menscheijke levenswaarden. Maar daarmee is dan ook tegelijk de oorspronkelijke eenheid van de primitieve wereldbeleving in tweeën gespleten: namelijk in het kennen van hetgeen is, zooals het is en het streven naar hetgeen niet is, doch behoort te zijn. Wat overbrugt deze kloof? Wat verbindt de wereld der kennis met de wereld der plichten? Eenerzijds de beleving van het religieuze met het geloof aan God, als den Heilige, tegenover wien al het zijnde te kort schiet en de Schepper zonder wien niets is, dat is, zooals het is.

Anderzijds de aesthetische instelling. Voor de aesthetische instelling is de wereld kennis, noch wilsubject, noch vingerwijzing naar een laatsten grond aller dingen. De mensch is, aesthetisch belevend, stil geworden; hij rust uit in de aanschouwing der wereld als verschijning. De regen spettert druppels tegen de ruiten van zijn kamer. Wordt hij aesthetisch geboeid, dan vraagt hij niet weetgierig, hoe dit verschijnsel ontstaat, noch betreurt hij praktisch dat het alweer regent, doch, zichzelf en alle praktische en theoretische bekommernissen op zij zettend, aanvaardt hij de verschijning, zooals zij zich hem voordoet, als een waarde.

Daarin ligt een volstrekt aan-het-doel-zijn, dat noch het immer voort-schrijdend kennisproces, noch het ooit halt houdend streven vergund is. Dit volstrekt aan-het-doel-zijn dat het aesthetische onder meer kenmerkt houdt tegelijk harmonie in, een harmonie onder verschillende gezichtspunten.

In het schoone is kennis en wil, zijn en behooren-te-zijn verzoend;

de realiteit is gelijk het ideaal haar wil, het ideaal wil wat de realiteit is. Idealiteit en realiteit zijn één. De verschijning draagt haar zin in haar zoo-zijn. In de beleving weerspiegelt zich de harmonie van het aesthetische met een gevoel van geluk, bevrijding en verruiming; de spanning tusschen begeerte en bevrediging, vragen en begrijpen, willen en bereiken ontspant zich. In de structuur van het object is de harmonie verborgen als eenheid van veelvuldigheid, samenklank van détail en geheel, van symmetrie en isodynamie, van rythme en proportie, enz. Niet ten onrechte is dan ook geleerd dat de mensch in de aesthetische harmonie de hoogste volkomenheid beleeft.

Beteekent dit nu dat de mensch om volkomen te zijn de aesthetische harmonie zooveel mogelijk moet zoeken te beleven? Dit ware een misverstand. De beleving van het volkomene maakt den belever niet volkomen. Ook op den bodem van Schillers leer, dus op dien van een zeer bepaald cultuuriideaal, is de volkomene mensch niet de aesthetisch belevende mensch maar de aesthetisch beleefbare, zoover hij in de harmonie van zijn theoretische en praktische activiteit zich zelf tot schoonheid wordt. Niet alleen kunnen we erop wijzen dat de mensch, die te uitsluitend zich op de beleving van het aesthetische instelt, juist méér dan anderen gevaar loopt de harmonische aansluiting op het reële leven te missen, het karakter der aesthetische harmonie zelf openbaart ons dat zij een discontinuïteit ten aanzien van de totaliteit van het leven inhoudt.

Aesthetisch beleven beteekent immers isolatie van de bindingen onzer werkelijke levensdoeleinden. Het aesthetische beleefde schakelt zich noch in ons kennisbezit, noch staat het in onmiddellijke betrekking tot onze praktische levensvoering. Aesthetisch belevend hebben we als het ware vakantie van ons weten en willen, verpoozing van den dwang van het moeten, rust uit den tredmolen van den dagelijkschen gang der dingen. Dit geldt evenzeer voor cultuurperioden waarin de levensvorm overwegend aesthetisch is. Ook in de totaliteit der prachtige renaissance-persoonlijkheid blijft de aesthetische beleving een discontinuïteit. Immers een aesthetische cultuurvorm is niet in de eerste plaats door de veelheid van de aesthetische belevingen van haar leden gekenmerkt, doch veel eer daardoor, dat zij een wereldbeschouwing en levensvoering poneert, die ingesteld is op het ontdekken en scheppen van openbare en verborgen harmonieën. Dit ontdekken en scheppen is echter theoretische en praktische cultuur arbeid, waarbij aesthetische gezichtspunten richtinggevend zijn maar niettemin arbeid! En derhalve geen aesthetische beleving.

Waarin bestaat nu de betekenis van de aesthetische beleving voor de andere levenswaarden, los van het, in een bepaald cultureel ontwikkelingsideaal gelegen principe dat deze levenswaarde in een levensstijl organiseert? Wij noemden het reeds. Zij vertegenwoordigt voor de andere

levenswaarden de vacantie, de verademing, de verpoozing en de rust!

Daarmee is principieel alles gezegd en we zouden onze taak geëindigd achten, waren het niet juist de bijkomstigheden die in de eerste plaats van praktisch sociaal-paedagogisch belang zijn. Deze bijkomstigheden zijn m.i. van tweerlei aard. Zij betreffen: *a.* den invloed van de, in de aesthetische beleving werkzame, psychische en geestelijke activiteit op het functioneeren van deze activiteiten ten aanzien van de andere levenswaarden; zij raken: *b.* de nevenwerkingen van het aesthetische object zelve, nevenwerkingen, die te belangrijker zijn, naarmate het aesthetisch aanschouwde object nog een anderen dan uitsluitend aesthetischen zin inhoudt en die daarom bij het kunstwerk (dat de schoonheid slechts ten grondslag en niet ten doel heeft) en bovenal bij de schoone literatuur, van groote beteekenis voor de totaliteit der persoonlijkheid kunnen blijken.

Over de eerst genoemde bijkomstigheden, die meer op het gebied van het kunst- en literatuuronderricht liggen dan op dat der sociaal-paedagogische lezerleiding, zij slechts terloops opgemerkt dat het aesthetisch beleven, inzonderheid van de kunst, kennis en oefening vooronderstelt. Aesthetisch beleven is immers niet maar een vagelijk ondergaan van aangename gevoelens bij een domweg aangestaard, aangehoord of gelezen werk. Integendeel het kan zich eerst instellen op grond van een aesthetisch oordeelen. Het aesthetisch oordeelen, dat niet een oordeelen met gevoel, maar door het gevoel is en dus voor de totaliteit der persoonlijkheid een oefening van een faculteit beteekent door het gebruik ervan, het aesthetisch oordeelen richt zich op het object, dat om als schoonheid of kunst beleefd te kunnen worden vanzelfsprekend adaequaat opgevat moet zijn. De elementen die het gevoel, het object toetsend, tot schoonheid samenvat moeten eerst waargenomen worden. En dit zijn in den regel juist elementen die bij de andere levenswaarden op den achtergrond staan. De zintuiglijke verschijning van klank en kleur, de motorische beweging van rythme en metrum, de qualiteiten van den vorm moeten opgevat, ervarings- en phantasievoorstellingen geproduceerd, suggesties gevolgd, associaties en gevoelens gewekt worden, opdat het object van schoonheid en kunst aan het bewustzijn gegeven zal zijn. Deze geestelijke activiteit bij de opvatting van schoone literatuur werkzaam, houdt een belangrijke waarde in óók voor de praktische levensvoering. De bemoeijing hiermee valt echter m.i. gelijk opgemerkt, buiten het bereik van de sociaal-paedagogisch gerichte lezerleiding.

Anders staat het m.i. met de onder *b.* genoemde nevenwerkingen. Welke beteekenis hebben zij voor de totaliteit der individuele persoonlijkheden? En hoe is de verwerkelijking dezer waarde te bevorderen?

Even onbelangrijk als een alleen maar mooie vrouw is een literair werk dat geen andere qualiteiten bezit dan die van schoonheid. We dienen dus te overwegen hoe zich de cultuurwaarde van een literair werk tot haar kunstwaarde verhoudt. Binnen het bestek van dit opstel moeten we ons beperken twee verschillendsoortige culturele waarden te noemen, natuurlijk afgezien van de cultuurwaarde die het kunstwerk-zijn op zich zelf reeds inhoudt. We onderscheiden nu de immanente, uit het werk zelf voortvloeiende, culturele waarde, van de transcendente die het werk, buiten zijn intentie om toegekend kan worden.

Wat de immanente waarde betreft, zij ligt in de reactie van de lezer op den inhoud van de stof. Dit zij nader toe te lichten. Elk literair kunstwerk bereikt zijn kunstzinnige waarde doordat het een bepaalde stof bewerkt. Het brengt de stof tot spreken, of met andere woorden het formeert aan de stof een kunstzinnigen inhoud. De inhoud is dus de visie op de stof binnen de sfeer van de aesthetischen instelling. Welke echter de culturele waarde van dezen inhoud is, is voor het kunstzijn van het werk irrelevant. Kunstzinnig komt het alléén op de bewerking van stof tot inhoud aan. Daarentegen ligt de immanente culturele waarde in de culturele waarde van de visie zelf. Deze waarde kan ons dus slechts onder cultureel gezichtspunt bewust worden, nadat — houden we dit goed vast — n a d a t de lezer de bewerking van de stof kunstzinnig gewaardeerd heeft. Immers eerst met de ontdekking van het „hoe“ der bewerking, kunnen we de visie op de stof opmerken en de culturele waarde van den inhoud dezer visie beoordeelen. Wat de transcendente waarde betreft het volgende: Het materiaal van het literair kunstwerk is de taal. De taal heeft in het leven v e l e r l e i functie. Zij kan, al naar gelang van de situatie tusschen spreker en hoorder, met één en het zelfde woord optreden als mededeelingsmiddel, of als bevel, of als suggestie, of als wekker van een gevoel, of als oproeper van een associatie, of als uitgangspunt van een gedachte, of in verscheidene dezer richtingen tegelijk. Daardoor staat het literair kunstwerk méér dan kunstwerken in ander materiaal bloot aan het gevaar dat haar stof niet van haar inhoud wordt onderscheiden. De stof bestaat in hetgeen in de taal gegeven is als „verhaal“, de inhoud in hetgeen dit „verhaal“ uitdrukt, de idee, de expressie van het verhaal binnen de aesthetische sfeer. Deze inhoud is niet dus expliciet naast de woorden en zinnen van het literair werk gegeven, maar erin en wel in de betrekking tot de kunstzinnige intentie. Anders gezegd, deze woorden bedoelen niet een in phantasie of werkelijkheid aanwezige zaak of zaakverhouding („verhaal“) in woorden mee te deelen, gelijk b.v. een courantenbericht dit doet, en de interpretatie en zin daarvan aan de willekeur van de lezer over te laten, maar zij bewerken het „verhaal“ zelf tot iets zin-inhoudends, zoodat het de

aesthetisch ingestelde lezer op aesthetische wijze iets te zeggen heeft. De transcendente waarde van een literair werk ligt nu in de waarde van de stof (het „verhaal”) onafhankelijk van deze bewerking tot zin-inhoud. De boven aangeduide aard van het taal materiaal is dan oorzaak dat de lezer de stof zelf, los van de kunstzinnige bewerking opgevat, volgens individuele behoeften bewerkt. Lezen we in de courant het verslag van een zitting van de rechtbank, dan hebben we als het ware stof in Reinkultur voor ons. We beleven erin een werkelijkheid die ons bezighoudt, ons gevoel treft, onze phantasie aan het werk zet, zedelijke en verstandelijke overwegingen oproept enz. Lezen we nu een literair kunstwerk op de wijze van zulk een courantenbericht, dus zonder aesthetische instelling, die het verhaal ten aanzien van zijn werkelijkheid tusschen haakjes zet, en zonder oog voor de kunstzinnige bewerking, waarin het verhaal op een visie wordt betrokken, dan kan dit literair werk ons niettemin individueel van cultureele waarde worden. Deze waarde danken we dan aan het samentreffen van deze bepaalde stof met onze individuele gesteldheid. Zij is een aan het werk zelf transcendente en slechts van de individuele lezer afhankelijke waarde.

Deze waarde onttrekt zich nu ten deele aan sociaal-paedagogische beïnvloeding, in zoover we nimmer kunnen weten, welke individuele waarde de stof voor een lezer zal vertegenwoordigen. Herhaaldelijk staan we verbaasd uit lezersuitspraken te vernemen, welk boek een bepaalde lezer van betekenis voor zijn leven acht geweest te zijn. Ook in biographieën van belangrijke persoonlijkheden treft het meer dan eens dat romans, die nauwelijks iets met schoone literatuur hebben uit te staan en die een bibliothecaris met schouderophalen zal voorbijgaan, als de waardevolste lectuur van een bepaalde leeftijdperiode worden genoemd.

Maar al laat zich dan ook van een bepaald werk nimmer zeggen welke transcendente waarden zij in een bepaalde individuele lezer zullen wekken, de stoffen zelf onttrekken zich niet aan een sociaal-paedagogische belangstelling. We kunnen de stoffen volgens thema's indeelend (b.v. het avontuur, het zwerven, het dier, het kind, de liefde, het gezin, enz.) en volgens invloed classificeerend (b.v. sensueel, sensationeel, emotioneel, enz.) in hun globale waarde voor groepen lezers met typische lectuur-behoeften sociaal-paedagogisch hanteeren. Dit bedrijf, van welk belang ook voor de lezerleiding in het algemeen, ligt echter voor het oogenblik buiten ons onderwerp. We constateeren slechts dat óók de schoone literatuur zich enkel en alleen als stof laat lezen en als zoodanig dus een zekere, aan de intentie van het werk transcendente, cultureele waarde vermag te verwerkelijken.

Uit het hier voorafgaande schijnt me nu te volgen dat we de lezers

van „schoone“ literatuur praktisch in drie categorieën kunnen indeelen. Ten eerste in lezers die uitsluitend uit literaire belangstelling lezen. Zij letten slechts op het „hoe“ der bewerking van de stof tot een inhoud. De aan het werk immanente cultureele waarde van de inhoud der visie is hun irrelevant. Zij zijn de *lettrés*, de deskundigen inzake het kunst-zijn der literaire werken. Zij genieten slechts binnen de aesthetische sfeer. En daar zij niet achten op de cultureele waarde, ondergaan zij, in gevolge van een bekende psychologische wetmatigheid, slechts zeer weinig de invloed dezer „nevenwerking“ van het kunstzinnig object. Hun aantal is uitermate gering. Heeft het zin deze onvermengd literair belangstellenden sociaal paedagogisch te beïnvloeden? Men zou kunnen stellen dat onder sociaal-paedagogisch gezichtspunt de nawerking van den cultureelen inhoud op de totaliteit der persoonlijkheid hooger waarde beteekent dan het enkel en alleen kunstzinnig genieten. Daartegenover zou dan de meening te stellen zijn van hen die in de onvermengd literaire belangstelling een noodzakelijke voorwaarde zien voor de zelfstandigheid en de autonomie van het kunstwerk zelf, in zoover immers de kunst aan haar cultureele nevenwerking dienstbaar gemaakt aan eigen waarde inboet. Deze discussie is echter een bloot academische aangelegenheid, want de *lettrés* zullen, daar kunnen we a priori zeker van zijn, allerminst geneigd blijken zich aan sociaal-paedagogische adviezen inzake de keuze van hun lectuur te storen.

Ten tweede is er dan de categorie literair lezenden die zich voor de cultureele nevenwerking van den, bij de aesthetische instelling ontdekten, inhoud der visie op de stof ontvankelijk stellen. Het zijn zij die den inhoud na afloop van de aesthetische beleving innerlijk in de totaliteit van hun persoonlijkheid verwerken.

Ten derde zijn er dan de stof-lezers, zij aan wie de aesthetische instelling, zoo niet steeds geheel vreemd, toch in die mate doorkruist is met de praktisch-biologische, ethische en theoretische, dat zij niet in staat zijn op te merken hetgeen de stof in haar kunstzinnige bewerking aesthetisch waarneembaar aan inhoud uitdrukt. In de waarde van de stof op zich zelf schuilt de winst van hun lectuur en aangezien deze, aan het kunstwerk transcendente waarde evengoed, zoo niet beter, is te puren uit lectuur die slechts weinig met de „schoone“ literatuur te maken heeft, is hun in den grond der zaak de specifieke waarde van schoone literatuur onverschillig.

Zien we nu om naar middelen die de laatste categorie van lezers ertoe zou kunnen brengen deel te krijgen aan de winst van de vorige en daarmee hun beleving met schoone literatuur zou verdiepen en zuiveren, dan dienen we te voren deze winst nog iets nader te beschouwen. De kunst en de

literatuur gaat daarin boven het schoone uit, dat zij een stof op aesthetische wijze doet spreken. Dit houdt in, dat, streng genomen, de visie op de stof, zich nimmer zonder rest in het begripsmatige of practische laat transponeeren. Wanneer literatuur een algemeen menschelijk thema als b.v. een gezinsconflict bewerkt, dan is de uitkomst van deze bewerking iets anders dan hetgeen in een wetenschappelijk opstel of door een practisch voorbeeld over dit zelfde conflict zou kunnen worden gezegd. De bewerking is immers theoretisch, noch practisch maar aesthetisch, geen wetenschappelijk resultaat, noch wilsdoel maar kunstzinnige verschijning. Met andere woorden het conflict wordt zichtbaar gemaakt en geïnterpreteerd als gestalte. De, uit de aesthetische beleving met schoone literatuur voortvloeiende nevenwerking bestaat derhalve in het scheppen van gestalten in den geest van de lezer. In deze gestalten weerspiegelt zich de harmonie die we hierboven als een eigen aard van het aesthetisch beleven en het aesthetisch object leerden kennen. Een voorbeeld mogen onze bedoeling verder verduidelijken. Een literair kunstwerk schept b.v. een gestalte van de „moderne jeugd". Wat houdt dit in? De moderne jeugd bestaat te voren als stof voor ons. Dat wil zeggen, we hebben tal van ervaringen inzake jonge menschen, en ook tal van waardeeringen en misprijzingen betreffende hun levenshouding, kortom een zekere theoretische kennis en zedelijke practische instelling tegenover de huidige jeugd. Dit alles is echter ongevormd in onzen geest te samen. Onze kennis betreft slechts brokstukken, bijzondere in het oog vallende eigenschappen b.v.; onze ethische instelling richt zich misschien in de eerste plaats op de van traditie en conventie afwijkende houdingen. Kortom deze „moderne jeugd" treedt op als een stof die aan de kennis en het willen zekere opgaven stelt, opgaven, die we principieel slechts een eindwegs kunnen vervullen en die dus de stof als zoodanig doen uiteenvallen in onvoltooibare processen. Brengt nu een literair kunstwerk in aesthetische aanschouwing een of andere gestalte der „moderne jeugd" voort, dan is daarin onder een bepaalde visie al dit heterogene tot de harmonie van aesthetische eenheid samengevat, tot eenheid van beeld-verschijning. In deze aesthetische visie wordt voor onze opvatting grijpbaar, hetgeen zonder deze beeld-gedaante onsamenvatbaar verspreid ligt. Afgezien nu van alle gelegenheidsgebruik en misbruik dat de lezer in het reële leven van deze in zijn geest nawerkende gestalten kan maken, lijkt mij haar wezenlijke beteekenis in de verrijking van de totaliteit der persoonlijkheid te liggen. Telkens weer treffen we in lezersuitspraken de betuiging aan, dat, wat aangaande een bepaalde stof in de lezer woelde, vaag werd gevoeld, onbewust vermoed, onklear gedacht, onzeker gewenscht onbested gewild door een literair werk in een gestalte is samengevat en grijpbaar gemaakt.

Is de stoflezer dit alles nu ontzegd? Dit zonder meer te bevestigen zou in strijd met de ondervinding zijn. Er is echter een zeer wezenlijk onderscheid. Komt de stoflezer tot gestalte-vorming, dan is het in den regel geen gestalte die op aesthetische wijze als z i n g e v i n g eener stof functionneert. Voor de Courths-Mahlerlezers b.v., die in haar lectuur de wenschervulling van haar dagdroomen grijpbaar beleeft, beteekenen deze gestalten allerminst tegelijk een visie op deze stof. Het zijn wensch-beelden, maar geen beelden die de z i n dezer wenschen een aesthetische gedaante geven. Hier is zoo weinig eenheid van zin en verschijning, als de verschijning zelfs nog niet aan een spanning tot haar zin toe is. Immers wat hier gedaante krijgt, vormt zich in hoofdzaak van de eenheid der praktisch-biologische levensinstelling uit. De verbeelde gestalten bestaan slechts als materiaal voor het zich-wel-bevinden. De gestalte der aesthetische instelling daarentegen vooronderstelt als harmonie juist herstel van de tweespalt van zin en zijn van praktische en theoretische instelling. Intusschen zij in het oog te houden dat de gemaakte onderscheiding tusschen lettrés-lezers, cultureel-literaire lezers en stoflezers de t h e o r e t i s c h e fixeering van eigenschappen betreft en geenszins pretendeert dat zij in de praktijk streng gescheiden homogene groepen formeeren. Integendeel de cultureel literaire lezer zal, evenmin als de lettré, zich het stoflezen en het daarin gelegen genoegen niet immer ontzeggen. En aan de andere kant is niet aan te nemen dat zelfs de puur op de stof ingestelde lezer altijd het „hoe” der bewerking, zij het dan ook slechts bij brokstukken en détails, zal ontgaan.

Voor de lezerleiding is de stoflezer echter het eerste en voornaamste object. Over welke methoden beschikken we nu om de stoflezer tot het niveau van de cultureel literaire lezer te voeren?

Wie in de literatuur inzake de lezerpaedagogie thuis is, zal opmerken dat de veelal aanbevolen methoden zich niet zonder meer uit de hierboven voorgedragen fundamenteele inzichten laten rechtvaardigen.

Te verwerpen is natuurlijk de zoogenaamde „Auflesemethode”, het welwillend uitvindsel van naieve lieden, die de lectuur in een ladder van waarden meenden te kunnen rangschikken, waarvan de hoogste sport door de Shakespeare's en Goethe's en de onderste door de Courths-Mahlers en Karl May's werden bezet. Met ondersteuning van de lezerleiding zouden de lezers dan sportje voor sportje omhoog kunnen klauteren. De huidige lezerpaedagogie heeft teveel ervaring ondervonden en teleurstelling om nog over dit sprookje te discussieeren.

Alle serieus te nemen methoden komen, zij het ook met verschillende nuances, neer op de paedagogische kunstgreep om allereerst het primitiefste lectuurgenot (spanning en sensatiegenot) te binden aan belangstelling

voor stoffen ten einde via deze belangstelling, in hoofdzaak door het contrast in de bewerkingswijzen dier stoffen, het oog te openen voor de literaire waarden. De eerste vraag is dan: welke stof? In de studies die voor een paar decennia over het onderwerp kunst en volksontwikkeling verschenen, werd veelal het „Heimat“-thema aanbevolen, de stof ontleend aan de wereld die de lezer omringt, het vertrouwde, dichtbij en het eenvoudige. Bij Natorp, Volkelt, bij Lichtwark, en in het algemeen bij de voor-oorlogse auteurs treffen we telkens de gedachte aan dat de literaire bewerking van het leven van eigen huis en haard, eigen land en volk voor de lezer het eerst gestalte zou aannemen. Later vindt deze opvatting dan uitbreiding en een diepere fundeering in Walter Hofmanns levenswerk. Lectuur moet levensnabij zijn. Alleen door levensnabijheid vermag een boek zijn geestelijke waarde aan de lezer te ontsluiten. Deze nabijheid wordt dan niet meer uitsluitend plaatselijk opgevat. Levensnabij is in het algemeen die stof, die aanknoopt aan des lezers werkelijke psychische en geestelijke behoeften en mogelijkheden eensdeels en anderdeels aan onmiddellijke en actuele levenservaringen van algemeen menselijke en dus voor ieder toegankelijke aard. Met andere woorden de lezer moet zich in zijn stof als echt menselijke niet alleen kunnen inleven maar dit inleven moet bovendien door het bijzonder thema van de stof tegelijk een zich-erin-uitleven zijn. Dit leidde uit den aard der zaak tot onderzoek naar de eigenlijke motieven der lezerssympathieën en daarmee kwam, inzonderheid door enquêtes, aan den dag dat de voorheen min of meer bekend geachte motieven der lectuurkeuze en waardeering in hun innerlijke structuur nog veelal een onbekend betekenden.

Enkele correlaties van stoffen en lectuurmotieven met het geslacht, de leeftijdperiode, de ontwikkelingshoogte, het beroep, de gezindte, de levensbeschouwing, enz. zijn ons daarmee langzamerhand voldoende vertrouwd geworden om ons eenige leiding te geven, wanneer het erom gaat aan een bepaalde lezersgroep een voorraad lectuur te verschaffen waarvan we verwachten mogen dat zij waardeering zal vinden. Niettemin gaat ons weten op dit nauwelijks geëxploreerd terrein niet verder dan dat we thans eerst recht beseffen, hoe enorm ons niet-weten hier nog is. De vraag naar de meest geschikte stof die, gelijk het wel uitgedrukt is tot „Entstofflichung“ leidt, laat zich eenigermate elimineeren, wanneer het accent op de contrastwerking wordt gelegd. De neiging van vele lezers zich langeren tijd aan éénzelfden stofmotief te binden, biedt daartoe een geschikt aanknoopingspunt. Binnen zulk een zelfde stofgebied ressorteeren immers werken met verschillende literaire qualiteiten en uiteenlopende visies op deze stof. De gelijke elementen, waaruit de stof als het „verhaal“ is opgebouwd, doen verschillen in bewerking sterker uitkomen. Niettemin acht ik dit middel weinig vruchtdragend, indien de lezer niet

door individueel contact op dit onderscheid attent wordt gemaakt. In de praktijk met intelligentietests kunnen we van tijd tot tijd ondervinden dat b.v. bij een inprentingsproef een proefpersoon onvergelykbaar vaker dan normaal een rijtje zinloze woorden moet overlezen om hen te kunnen reproduceeren, wanneer verzuimd is hem er te voren op te wijzen dat hij ze moet leeren. Ook bij een museumbezoek met in het schildersjen-zien ongeoeffenden staat men soms versteld, wat al niet in een bepaald schilderij, dat lang genoeg bekeken is, onopgemerkt blijft, enkel en alleen omdat men niet weet, waarop de aandacht te richten. Deze noodzaak van het richten der aandacht door persoonlijk contact maakt het hanteeren van het middel der contrastwerking in een druk bezocht uitleenbureau vrijwel ondoenlijk. Of het te vervangen is door een beknopte toelichting in de romans zelf? Men zou immers in een roman die b.v. het kinderleven tot stof heeft, andere romans met het zelfde thema kunnen noemen en dan van ieder dezer romans een beschrijving kunnen geven van de wijze waarop het kind is gezien (b.v. in relatie tot zijn ouders, tot zijn eigen wereldje, onder het gezichtspunt van de volwassene of van het kind zelf; met liefde, of koel observeerend, als aanrijing van amusante gebeurtenissen, of vanuit een innerlijk centrum, enz.) Mits tactisch toegepast zou de lezer een dergelijke beknopte toelichting ongetwijfeld aanvaarden en op zijn aandachtsrichting van invloed doen zijn. Algezien echter van enkele niet geringe technische bezwaren, lijdt dit middel principieel aan het euvel dat we noodwendig den inhoud (als resultaat der kunstzinnige bewerkingswijze van de stof) begripsmatig en dus buiten de aesthetische sfeer transposeeren en daarmee gevaar loopen door verintellectualiseering der aandachtsrichting de aesthetische instelling en het aesthetisch oordeel te belemmeren. Op het gebied der beeldende kunsten is de werking van Wölfflins Kunstgeschichtliche Grundbegriffe op een deel van het publiek hier tot waarschuwing. Hoe voortreffelijk Wölfflins boek ook den blik leidt, elementen van vormverscheidenheid leert opmerken, het kan niet verhinderen dat een deel van het leekenpubliek het accent van de aesthetische waardeering, waarvoor een geoeftend zien slechts voorwaarde is, onwillekeurig verplaatst op het verstandelijk constateeren, waarin uit de aard der zaak voor de beschouwer óók een niet geringe bevrediging ligt. Het ontgaat de beschouwer dat hij met zijn genoegen in de verificatie der categorieën aan een bepaald werk de ware aesthetische gestalte van dit bijzonder schilderij, dus den eigenlijken zin over het hoofd ziet. Daarom schijnt mij dit middel zonder persoonlijk contact, dat door telkens op de bijzonder individu aangepaste woorden, door stembuiging en accent, dichter tot den poort van het aesthetisch aanschouwen voert, niet zonder bedenkingen.

Zoo zijn we dan nog ten slotte in hoofdzaak op de intuïtie van de

individuele lezerleider aangewezen. Zoover het de verbinding van de lezer met het boek betreft, mogen wij ons daarmee tevreden stellen. Immers enerzijds is het de op ervaring en onderzoek gefundeerde kennis van de belangstellingsfeeren der lezers en anderzijds de bekendheid met de stofmotieven der aanwezigen literatuur, die de intuïtie ten aanzien van de bijzondere gevallen het juiste doen treffen.

Anders echter staat het, wanneer de intuïtie zou pretendeeren zoo maar, uit zich zelf, te weten welk middel zij van geval tot geval heeft te hanteeren ten einde de in hun stof-belangstelling tevreden gestelde lezers nu ook te voeren tot het niveau van de cultureel-literaire lezers, d.w.z. zoover het althans lezers betreft, wier aanleg zich niet verzet tegen de mogelijkheid dit niveau te bereiken. (Of we bij alle lezers of zelfs maar bij een groot deel dien aanleg kunnen vooronderstellen, betwijfel ik. Deze vraag is echter niet aan de orde.)

Als ik me niet vergis vervalt de intuïtie op dit gebied, wanneer zij niet tegelijk een vorm van geconcentreerd deskundig inzicht is, gemakkelijk in de fout dat zij te zeer handelt van een individueel-bepaalde, cultureel literaire instelling uit. De gestalten die aan de totaliteit der persoonlijkheid van den lezerleider de hoogste waarde vertegenwoordigen, kunnen zeer wel voor het geheel ander levensbouwplan van de lezer onassimileerbaar blijken. Wil de lezerleider met bewaring van individueel levensbouwplan de lezer opvoeren dan is het, nu in onzen tijd een algemeen aanvaard cultureel ontwikkelingsideaal voor de persoonlijkheid ontbreekt, meer dan ooit eisch dat hij zelf de structuur van het aesthetisch beleven en waardeeren, van de kunstzinnige, de immanente en transcendente waarden der schoone litteratuur in hoofdtrekken doorziet. Alleen dit inzicht is in staat zijn intuïtief optreden in die mate van individueel persoonlijke tendenties te zuiveren dat hij beter kansen heeft het juiste te treffen, wanneer hij lezers adviseert wier persoonlijkheidsstructuur niet de zijne is. Hiervan overtuigd heb ik daarom niet geaarzeld in dit opstel vooral aandacht te geven aan hetgeen naar mijn meening in de eerste plaats van belang is om de beteekenis der aesthetische beleving met „schoone” literatuur voor de ontwikkeling der persoonlijkheid te bevorderen, namelijk: het inzicht in hetgeen deze beteekenis enz. beteekent.

Zoo vertrouwd ik op deze wijze aan den wensch van de redactie gevolg gevend, dit artikel op het practische afgestemd te hebben.

Openbare leeszaal en intellectuele literatuur (lectuur)

door Dr H. E. GREVE

Laten wij niet diep ingaan op de vraag, wat „intellectuele” literatuur (lectuur) eigenlijk is. Het van alle romantiek gespeende boekje „Brei Uw Jumper Zelf” is stellig géén „intellectueel” cultuurbezit. Valéry's „Cimetièrre marin”, alhoewel een gedicht, daarentegen zeer zeker wél.

Laten wij eenvoudig een streep trekken tusschen romans, poëzie, drama, muziek enerzijds, en de rest anderzijds. Hier lectuur voor hoofd en hand, ginds voor hart en haard.

Alle openbare leeszalen, geen enkele uitgezonderd, hebben te zorgen voor lectuur aan beide zijden van de streep. Maar, elke openbare leeszaal heeft van die zorg een eigen opvatting, gezwezen nog van een eigen budget. Daardoor verschillen zij onderling nog al van inhoud en karakter. Dien-tengevolge is het gevaarlijk om zonder kennis van vele details en talloze factoren generale gevolgtrekkingen te willen maken over de richtlijnen der nederlandsche openbare leeszalen bij den opbouw van hun boekenbezit. Ik bezit die kennis niet, en zal mij dus bepalen tot wat mij van meer nabij bekend is: de openbare leeszaal te 's-Gravenhage.

Wie een openbare leeszaal te beheeren krijgt dient de pretentie te hebben een cultuurbibliotheek op te bouwen. Dit komt neer op voornamelijk twee dingen: een onbepaalde, doch critische, belangstelling voor al wat de dag ons toevoert; en, een gevoel voor werkelijke cultuurwaarden, die ons met den tijd dreigen te ontglippen. Dit geldt zoo vóór, als achter de streep.

Mij heeft het altijd lastiger toegeschenen een gedragslijn te vinden voor den aankoop van „hoofd-en-hand”-literatuur dan voor „hart-en-haard”-lectuur. De niet-belletrie is zooveel meer geschakeerd.

Om met het eenvoudigste te beginnen: niet alle uitingen van 's menschen activiteit zijn voor de leeszaal even belangwekkend. Er zijn daaronder, die bijna geheel uitsluitend voor den vakman iets beteekenen. Krijgskunde bijvoorbeeld; geneeskunde; recht; landbouw en veeteelt; taalwetenschap. Maar: ook in zulke reservaten liggen welige weilanden voor de velen. Men kan den belanghebbenden leek beter verwijzen naar dokter of advocaat als er iets hapert aan zijn constitutie of geweten. Maar, met verstandige boekjes over lichaamscultuur, over kraam- en kinderkamer, over ons staatsbestel, over de vredesbeweging, tuinverzorging en plantenkweek, aquaria en huisdieren: daar kan een openbare leeszaal werkelijk velen mee bereiken.

Maar ook dan nog: ook den vakman in engeren zin mag de openbare leeszaal de deur niet heelemaal sluiten. Hier begint de moeilijkheid. Niet elke vakman bezit, noch kan bezitten, alle standaardwerken op zijn gebied. Daarentegen betaalt ook hij op zijn belastingbiljet mee aan het

onderhoud der openbare leeszaal. Waarom zou een jurist bijvoorbeeld bij ons geen rechten mogen laten gelden op de standaardwerken over burgerlijk-, handels- en strafrecht?

Diezelfde soort boeken zijn bovendien lang niet altijd alleen voor den vakman van beteekenis. Talloze vakboeken worden geraadpleegd, — niet gelezen, — door anderen dan vakmensen. Ze bevatten gegevens van informatorischen aard: typische boeken, die, hoewel geschreven voor vakmensen, in geen enkele openbare leeszaal kunnen ontbreken omdat zij inlichtend materiaal zijn voor iederen cultuurmensch.

Eerstiger moeilijkheid levert de monografie op. Over encyclopaedische standaardboeken kunnen wij het gemakkelijk eens worden. Maar er verschijnen tal- en talloze studies over speciale onderwerpen daarnaast. Een studie over een speciaal onderwerp is niet persé voor de leeszaal taboe. Men moet uitgaan van de gedachte, dat het de taak der openbare leeszaal is, een lezer zóó ver te brengen, dat hij zich door speciale monografieën een eindweg kan oriënteeren. Verder moet men het aan de wetenschappelijke en de vakbibliotheken overlaten, hem de voorlichting te verschaffen die hij verlangt terwille van een perspectivisch beeld van het onderwerp zijner belangstelling.

De in aanmerking komende monografie zal stellig niet uitsluitend van „populair” gehalte mogen zijn. Een z.g.n. „populair-wetenschappelijk” boek is goed voor de opwekking van de eerste belangstelling. Voor de meeste lezers is die lectuur voldoende. Maar dit is oppervlakte-cultuur, en dit is niet juist de doelstelling van een cultuurbibliotheek!

Er komen tegenwoordig talloze monografieën en monografiëtjes uit over zeer speciale onderwerpen, die, als vervolg op het leer- en handboek, onmisbaar en begeerd zijn. Vooral zulke, die over dingen handelen, die nooit in leer- en handboeken te vinden zijn. Weet U, hoe men gipsbeeldjes maakt; hoe men gramofoonplaten moet kiezen; hoe men een vereeniging opricht? Ik weet: dit zijn geen aangelegenheden van wereld-wijd belang. Maar: ieder onzer komt met zulke luttele zwarigheden in confrontatie. Heeft een openbare leeszaal óók oog voor dergelijke noden, dan oogst ze dank van gewone, brave mensen, — als U en ik, — dolgelukkig en tevreden met dat boekje-van-niks.

Nog deze opmerking: wie meent in een openbare leeszaal de lezers naar typen te kunnen classificeeren en voor elk type de typische literatuur te kunnen bestemmen, komt bedrogen uit. Het zijn niet alléén koks, die kookboeken vragen. Ook in een boekhouder leeft niet eeuwigdurend de vlam voor het Mercuriusdiploma. Elke lezer is volmaakt onberekenbaar, en ideaal is de leeszaalboekery, die daarmede rekening kan houden.

Toch zijn er vanzelfsprekend beroeps-groepen, die constant beroeps-boeken verlangen. Welke beroepen? Mijn indruk is, alle beroepen met

examens en diploma's. Welke boeken? Zulke, die voor examens gevraagd worden. Vandaar dat een leeszaaldirectie verstandig doet met ijverig examenprogramma's na te snuffelen. Men haalt daaruit altijd juist de juiste beroeps-boeken. En in die beroepsboeken weer verwaarlooze niemand de literatuuropgaven. Meer en meer is het gewoonte geworden, literatuurlijstjes voor voortgezette studie in het leerboek op te nemen. Zelfs in schoolboeken.

Men heeft dan meteen de voorlichting van den vakdocent, den vakman. Er bestaat geen bibliothecaris, en zeker geen leeszaaldirectie, die in staat is om buiten vakmannen de boekery op te bouwen, niet tot een vakbibliotheek maar tot een cultuurbibliotheek. Het is daarom strikt noodzakelijk vakmensen bij de boekenkeuze te betrekken. Bij zulke samenwerking is het de taak van de leeszaaldirectie den vakman af te stemmen op de behoeften der leeszaal. Hetgeen wel tot het allermoeilijkste (voor beide partijen) behoort.

Aanbevelingslijsten stellen in staat, nu de eene, dan de andere rubriek een beurt te geven. Geen nederlandsch leeszaalbudget is in staat, elke rubriek ten volle zijn maat te geven. De gewone, loopende aanvullingen en vernieuwingen met recente boeken en drukken kan zijn gang gaan. Maar de lacunes in elke rubriek aanvullen kan nu eenmaal niet in eens geschieden. Daarom vatte men nu eens de ééne, het volgend jaar de andere rubriek aan; de ééne rubriek vaker, spoediger dan de andere. Een deel van het aankoopbudget dient voor de lacunes te worden op zijde gelegd. Op die manier alleen is het doenlijk, langzamerhand een boekery te vormen, die in haar onderdeelen evenredig is opgebouwd.

Evenredigheid. Elke literatuurgroep valt in kleinere uiteen. Elke kleinere eischt opnieuw een bezetting met boeken van verschillend gehalte, van verschillende zwaarte en uitgebreidheid. Overmatige bezetting en zorgzame gradeering in de ééne groep; spaarzame en stiefmoederlijke in de andere: dat is niet het ideale beeld van een cultuurbibliotheek. In elke groep is de vakman om zijn standaardwerken, encyclopaedieën en monografieën verlegen; verlangt de beroepsstudie hand- en leerboeken; grijpt de eenvoudige en tast de geraffineerde met zijn zoekende handen tusschen de boeken. Is het geen plicht, geen eer der openbare leeszaal, over het geheele boekenbezit een gelijkmatige evenredigheid in de boekenbezetting te betrachten?

Van die evenredigheid hangt af, of de catalogus de uiterst moeilijke, maar ook uiterst gewenschte, „gradeering“ waard is. Tenzij een vakman, — en dan nog slechts op een enkel, een speciaal gebied, — is niemand in staat om uit een boek, laat staan uit een boektitel, gehalte en aard af te leiden. Gradeering, — dat is: aanwijzing van gehalte en aard, — is in een leeszaalbibliotheek echter alleen dan van waarde, wanneer de

boekertij in al zijn geledingen gelijkmatig, evenredig is opgebouwd.

Ziehier eenige gedachten, die bij het aankopen van boeken „voor hoofd en hand” om en om wentelen.

Met als spil: het geld.

Hoe reageerde in den loop der jaren het haagsche lezerspubliek op zulk een aankooppolitiek?

Om verschillende, weinig ter zake doende, redenen gaan wij niet verder terug dan het jaar 1924. Enkele gegevens ter oriëntering: uitleening in 1924: 250.000 banden, in 1936: 376.000, waarbij 334.000 banden uitgelend in de filialen; totaal 710.000 banden. Voor vergelijking komen alleen de uitleencijfers der Centrale in aanmerking.

Deze uitleening verdeelt zich over een aantal rubrieken, welke percentsgewijze geanalyseerd is in Tabel I.

Wat in die tabel dadelijk opvalt, is de ver boven alles uitgaande romanuitleening, die zich door alle jaren heen om de 40% der totaaluitlening handhaaft. Hoog als dit percentage is, is het toch uitzonderlijk laag tegenover de romanuitleening elders, waar 60 tot 80% normaal is.

Wij zullen ons hier niet bezig kunnen houden met de vraag, of 40% romanuitleening verblijdend of bedroevend is. Dat is een ander verhaal. Wat kan echter de oorzaak zijn van die uitzonderingspositie der haagsche leeszaal?

Als eerste en voornaamste: de haagsche leeszaal bezit circa 85 niet-romans tegenover circa 15 romans. Het publiek neemt altijd niet-romans wanneer die er in verscheidenheid zijn. In de tweede plaats is in de haagsche leeszaal jaren achtereenvolgend vermoedelijk met een gelukkige hand gekocht. In de derde plaats: het budget veroorloofde aankopen volgens een vast plan.

Mede speelt een rol, dat de haagsche leeszaal altijd een catalogus heeft uitgegeven, waarin het totale boekenbezit werd opgenomen. Een catalogus, die voortdurend alle rubrieken onder de oogen der gebruikers brengt, leidt onvermijdelijk de aandacht naar de niet-romans. Een sprekend voorbeeld, dat dit bevestigt. Men zieke in Tabel I het percentage der romanuitleening in 1931 op: 43.21% (topcijfer). Midden 1932 verscheen van den algemeenen catalogus een nieuwe bewerking. Hetzelfde jaar daalde het percentage reeds tot 41.27%; in 1933 tot 39.84%. (De stijging in de volgende jaren is het gevolg van toetreding eener geheel nieuwe categorie lezers: de werklozen.)

Wat verder in Tabel I opvalt, is het vrij gelijk blijven der belangstelling in bijna alle rubrieken. De ups en downs bewegen zich binnen enge grenzen.

Men vergelijkte hiervoor de gemiddelde percentages over 13 jaren met de jaarpercentages. Het gaat vaak om fracties van percenten.

Dit beteekent, dat steeds voor vrijwel alle rubrieken een vrijwel constant lezerspubliek bestaat. Een tweede conclusie: dat elke rubriek blijikbaar in staat werd gesteld te blijven boeien door voldoende nieuwe toevoer van boeken. Wanneer de gelijkmatige vernieuwing, — b.v. door sterke en langdurige inkrimping van het aankoopbudget, — zou uitblijven, dan zou daarvan de terugslag het eerst te vinden zijn in verflauwing van de aandacht voor niet-romans.

Om een goed overzicht van deze gelijkmatigheid te ontvangen moet men vooral ook Tabel II ter hand nemen. Hier zijn de rubrieken gerangschikt naar het uitleencijfer der jaarpercentages. Men ontdekt hier onmiddellijk welke rubrieken niet of nauwelijks van hun rangplaats afkomen. Vaak spelen slechts héél geringe percentage-verschillen bij onderlinge plaats-wisselingen een rol.

Men lette eens op de aardige worsteling om den voorrang tusschen de twee rubrieken B (Wijsbegeerte, Zielkunde, Zedekunde, Occultisme) en Q (Lichaamsverzorging, Hygiëne, Sport, Spel, Huishouding), die door alle jaren heen burens gebleven zijn, samen boven in de middengroep. Als dubbelsterren draaien zij om elkaar heen. Men vraagt zich verwonderd af, waarom juist die twee, onderling wel héél sterk verschillende, rubrieken, — beide zoo constant geklasseerd, — altijd zoo aan elkaar blijven klitten?

Maar de aandacht blijft voor niet alle rubrieken even gelijkmatig. Er komen tusschen de rubrieken onderling merkwaardige verschuivingen voor. Men houde Tabel II bij de hand.

a) Wanneer men in Tabel II de letters H (Sociologie, Economie, Politiek) eens onderling met een lijn verbinden wil, dan zal men opmerken dat van 1924 tot 1929 (de jaren van economisch breed gebaar) de belangstelling voor economische literatuur nooit hoger kwam dan de 6e en 7e plaats. Na het fatale jaar 1929 schiet de H plotseling naar voren, bereikt de 12e plaats en handhaaft zich daar, met geringe schommelingen, tot heden toe. Crisis-verschijnsel. In deze rubriek bevindt zich o.a. de literatuur over geld- en kredietwezen, belastingen, bolsjewisme, fascisme, nationaal-socialisme, crisis en crisispolitiek, internationale politiek.

b) Een curieuze lijn vertoont de C-rubriek (Godsdienst, Kerkgeschiedenis) Sterke schommelingen naar links en naar rechts tot in 1930. Daarna een vaste positie, hoog in de middengroep. Hiermede is in overeenstemming de, in het huidige cultuurleven alom waar te nemen, religieuze opleving.

c) De X-rubriek (Bredende kunst, Kunstnijverheid) en de R-rubriek (Techniek) hebben na 1931 onderling een verhouding aangenomen ten ongunste van de „Kunst". In die mate zelfs, dat ook volgens de gemiddelde

[illegible]

TABEL I. Percentages der uitleening naar de hoofdrubrieken.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1924	M	L	Y	V	P	K	H	W	J	C	A	O	N	Z	B	Q	R	E	G	X	P	m	r
1925	M	L	Y	V	P	K	H	U	W	O	N	A	C	Z	B	Q	R	E	X	G	P	m	r
1926	M	L	Y	V	P	H	K	O	C	A	U	N	W	Z	Q	B	R	E	X	G	P	m	r
1927	M	L	V	Y	P	H	K	O	C	A	U	N	W	Z	Q	B	R	E	X	G	P	m	r
1928	M	L	V	Y	P	H	K	A	O	Z	C	U	N	W	Q	B	R	E	X	G	P	m	r
1929	M	L	V	Y	P	K	H	A	Z	O	U	N	C	W	B	Q	R	X	E	G	P	m	r
1930	M	V	L	Y	P	K	H	A	U	Z	O	C	N	W	B	Q	R	X	E	G	P	m	r
1931	M	L	V	Y	P	K	A	U	Z	O	C	H	W	N	Q	B	R	X	E	G	P	m	r
1932	M	V	L	Y	P	K	U	Z	A	H	O	W	C	N	Q	B	X	R	P	E	G	m	r
1933	M	V	L	Y	P	K	Z	A	U	O	H	W	C	N	Q	B	X	R	E	G	m	r	r
1934	M	V	L	Y	P	Z	K	J	A	O	H	W	C	N	Q	B	p	X	E	R	G	m	r
1935	M	V	L	Y	P	Z	K	A	J	W	O	H	C	N	p	Q	B	X	E	R	G	m	r
1936	M	V	L	Y	P	K	Z	J	W	A	O	H	C	N	p	B	Q	X	R	G	E	m	r

A = Algemeen. — B = Wijsbegeerte, Zielkunde, Zedekunde, Occultisme. — C = Godsdienst, Kerkgeschiedenis. — E = Geschiedenis. — G = Aardrijks-, Land- en Volkenkunde. — H = Sociologie, Economie, Politiek. — J = Bedrijfskunde. — K = Opvoeding, Onderwijs. — L = Recht. — M = Krijgskunde. — N = Wis-, Natuur-, Scheer-, Sterre- en Aardkunde. — O = Biologie, Plant- en Dierkunde. — P = Anthropologie, Genees- en Heelkunde. — Q = Lichaamscultuur, Hygiëne, Sport, Spel, Huishoudkunde. — R = Techniek. — U = Verkeers-techniek. — V = Landbouw, Vee- en Visscherij. — W = Toonkunst, Tooneelkunst, Film, *Dans*. — X = Beeldende kunst, Kunstnijverheid. — Y = Taalkunde. — Z = Letterkundige geschiedenis en aesthetiek. — p = Poezie, Drama. — r = Romans. — m = Muziekwerken (Practische muziek).

TABEL II.

De hoofdruubrieken, gerangschikt volgens de percentages der uitleening.

percentages nog drie jaren geleden de „kunst” het won van de „techniek”. Een analoog verschijnsel is op te merken sub d, e en f.

d) Wanneer men, — altijd nog in Tabel II, — de letters W (Toonkunst, Tooneelkunst, Film, Dans) met een lijn verbindt, krijgt men bevestigd, hoe sterk de belangstelling voor „kunst” is gedaald. Gedurende de koorts-bloei der vóór-crisis-jaren loopt de W-lijn sprongsgewijs uit: van de 8e naar de 14e plaats. Zij handhaaft zich daar tot in 1930, maar geleidelijk ebt zij vervolgens weer af naar de 9e plaats. De muzen wijken voor de zorgen. Men lette ook eens op den teruggang (Tabel I) van de „Practische muziek”: van 8.37% naar 6.36%: een verschil van 25%¹ (Welk aandeel heeft in deze debacle de radio en de bioscoop?)

e) Men legge nu den vinger bij de letter p (Poëzie, Drama). Tot 1931 bezet deze bij uitstek belletristische rubriek de glorieuze 21e plaats. Nadien gaat het met de poëzie en het drama hollende achteruit. Binnen slechts vijf jaren, — de jaren van nood en onrust, — is de belangstelling teruggedrongen naar de 15e plaats. Correspondeert daarmee niet de betreurde daling van de publieke belangstelling voor het tooneelleven? En de verdringing door de bioscoop.

f) Parallel aan het voorgaande loopt de Z-lijn (Letterkundige geschiedenis en aesthetiek). Hier is de sprong achterwaarts feitelijk nog grooter: van de 14e plaats terug naar de 6e—7e.

g) Wat te zeggen van de E (Geschiedenis) en de G (Aardrijks-, Land- en Volkenkunde)? Beide constant goed geklasseerd, dicht bij de belletrie-groep. Dat zij daar staan en stand houden, is niet zoo vreemd. Men denke aan de „hausse” in de „reisbeschrijving” (avontuur!) en in de levens-beschrijving („vies romances”). Beide genres leunen tegen de „roman” aan. Mode-invloed is hier ook aanwijsbaar.

h) De rubrieken, die in de middengroep vrij vast genesteld schijnen, zijn die der exacte wetenschappen: O (Biologie, Plant- en Dierkunde) en N (Wis-, Natuur-, Schei-, Sterre- en Aardkunde). Op een lager plan de K-rubriek (Opvoeding, Onderwijs). In de onderste regionen, 1e tot 5e plaats, blijven constant met geringe wisselingen: M (Krijgskunde), L (Recht), V (Landbouw, Veeteelt, Visscherij), Y (Taalkunde), P (Genees- en Heelkunde). Maar, om goed te begrijpen wat deze constellatie wil zeggen, hebben wij Tabel III noodig.

Wij nemen dus Tabel III er bij. Hier zijn de rubrieken volgens hunne gemiddelde percentages in opklimming gerangschikt.

In de derde kolom dezer tabel staat achter elke rubriek een g of een p. Die letters geven aan, of de betreffende rubriek gerekend kan worden overwegend een „geestelijk” (g) gehalte te bezitten, of een „practisch” (p).

150 OPENBARE LEESZAAL EN INTELLECTUEELE LITERATUUR

Krijgskunde (M)	0.05%	p
Recht (L)	0.75	p
Landbouw, Veeteelt, Visscherij (V)	0.79	p
Taalkunde (Y)	0.85	p
Genees- en Heelkunde (P)	0.94	p
Opvoeding, Onderwijs (K)	1.44	p
Bedrijfskunde (J)	1.80	p
Sociologie, Economie, Politiek (H)	1.81	p
Letterkundige geschiedenis en aesthetiek (Z)	1.82	g
Algemeen (A)	1.83	?
Verkeerstechniek (U)	1.87	p
Biologie, Plant- en Dierkunde (O)	1.99	g
Toonkunst, Tooneelkunst, Film, Dans (W)	2.16	g
Godsdienst, Kerkgeschiedenis (C)	2.18	g
Wis-, Natuur-, Schei-, Sterre- en Aardkunde (N)	2.43	g
Hygiëne, Sport, Spel, Huishoudkunde (Q)	3.20	p
Wijsbegeerte, Zielkunde, Zedekunde, Occultisme (B)	3.28	g
Beeldende kunst, Kunstnijverheid (X)	4.—	g
Techniek (R)	4.07	p
Geschiedenis (E)	4.24	g
Aardrijks-, Land- en Volkenkunde (G)	4.93	g
Poëzie, Drama (p)	5.42	g
Muziekwerken (Practische muziek) (m)	8.14	g
Romans (r)	41.71	g

In de derde kolom: g = (overwegend) geestelijk georiënteerd. — p = (overwegend) georiënteerd op het practische leven. — ? = niet te bepalen.

TABEL III.

De hoofdrubrieken, gerangschikt volgens de gemiddelde percentages der uitleening 1924—1936.

Beide woorden zijn benadering. „Geestelijk“ staat voor al wat beoefend en gelezen wordt terwille van innerlijke bevrediging, beschaving, ontwikkeling, verdieping; voor wetenschappelijke, verstandelijke, critische, intellectueele, zedelijke vorming. „Practisch“ staat voor al wat, gelezen en verwerkt, omgezet kan worden voor gebruik, toepassing, vermeerdering, verbetering, ordening in de sfeer van het dagelijksche, het lichamelijke, het materiele.

Bij deze analyse treden drie groepen op: één groep van uitsluitend

„practische" rubrieken; een middengroep van wisselend „practische" en „geestelijke" rubrieken; een derde groep van uitsluitend „geestelijke" rubrieken.

Van deze drie is de „practische" verreweg het laagst geclasseerd; de „geestelijke" verreweg het hoogst; in de menggroep overweegt de „geestelijke".

Alleen „Techniek" en „Lichaamscultuur: Hygiëne, Sport, Spel, Huis-houding" (aan Techniek min of meer verwant) brengen het als „practische" rubrieken tot de middengroep. De overige zijn deels min of meer „maat-schappelijk" gericht; anderdeels zijn het typische „vak"-rubrieken, waarvoor de belangstelling haar literatuur elders, in vakboekeringen, pleegt te zoeken.

Overwegend sterk blijkt de belangstelling van het leeszaalpubliek naar het „geestelijke" goed gericht.

Ten slotte Tabel IV.

Voegen wij de individuele rubrieken samen tot categorieën van mensche-lijk denken, doen en gevoelen, dan krijgen wij het volgende beeld.

„Beschouwen" (Wijsbegeerte, Zielkunde, Zedekunde, Occultisme, Religie).

„Beschrijven" (Geschiedenis, Aardrijks-, Land- en Volkenkunde).

„Ordenen" (Sociologie, Economie, Politiek, Opvoeding, Recht, Krijgs-kunde).

„Onderzoeken" (Wis-, Natuur-, Schei-, Sterre- en Aardkunde, Biologie, Plant- en Dierkunde, Anthropologie, Genees- en Heelkunde).

„Maken" (Lichaamsverzorging, Techniek, Landbouw).

„Verbeelden" (Toonkunst, Tooneelkunst, Dans, Beeldende Kunst, Kunstnijverheid, Taal- en Letterkunde).

„Gevoelen" (Muziek, Poësie, Drama, Roman).

1924	1936	Gemiddelden 1924—1936
1. Ordenen . . . 4.69%	1. Onderzoeken . 5.93%	1. Onderzoeken . 5.36%
2. Beschouwen . 4.81	2. Beschouwen . 6.41	2. Beschouwen . 5.46
3. Onderzoeken . 5.25	3. Ordenen . . . 6.44	3. Ordenen . . . 5.85
4. Beschrijven . 7.81	4. Verbeelden . . 8.63	4. Maken 8.06
5. Maken 8.31	5. Maken 9.92	5. Verbeelden . . 8.83
6. Verbeelden . . 8.86	6. Beschrijven . 10.01	6. Beschrijven . 9.17
7. Gevoelen . . . 58.16	7. Gevoelen . . . 50.64	7. Gevoelen . . . 55.27

TABEL IV.

Uitleenpercentages van in categorieën samengevoegde rubrieken, in opklimming gerangschikt.

Het allereerste wat opvalt is: de bijna algeheele overeenstemming van de gemiddelden der periode 1924—1936 met de percentagecijfers uit 1936. „Maken” en „Verbeelden” alleen hebben van plaats gewisseld, en wel ten gunste van „Maken”: Techniek contra Kunst. Die algeheele overeenstemming tusschen de periode- en de jaarcijfers-1936 duidt op sterke ontwikkeling naar-, een sterk overwicht van de latere jaren (zeg: 1931—1936) t.o.v. de vroegere jaren (zeg: 1924—1930) der periode.

Vergelijkten wij dan het eerste en het laatste jaar der periode: 1924 en 1936.

a) Alle categorieën op één na blijken gewonnen te hebben ten koste van de sfeer van het gevoelsleven. De categorie „Gevoelen” verloor in het totaalbeeld niet minder dan 7.52%, en als categorie 12%. Dat is zéér veel. De teruggang komt, zooals Tabel I en II uitwijzen, uitsluitend op rekening van „Muziek” en „Poëzie, Drama”; niet van „Romans”. De sfeer der „Verbeelding”, die het nauwst ligt naast de sfeer van het „Gevoel”, is de categorie die eveneens, zij het in aanzienlijk geringere mate, een veer heeft moeten laten. Onze conclusie mag luiden: wij drijven af naar het zakelijk-verstandelijke.

b) Welke categorie heeft het minst geprofiteerd? „Onderzoeken” (+1.19%), dat van de 3e plaats naar de 1e plaats terugliep. De sfeer van het „exacte” heeft gewonnen, maar het minst.

c) Volgen, dicht op elkaar, met hun winst: „Beschouwen” (+1.60%), „Maken” (+1.61%) en „Ordenen” (+1.75%). De vraag naar het „hoe?” en de vraag naar het „waarom?” vervult den mensch thans sterker dan 12 jaren geleden. Dit beteekent: toeneming van angst en ernst. Er spreekt uit deze behoudingen een druk; een vlucht in het bovenzinnelijke; een terugval in de realiteit; een verlangen naar uitkomst, naar bevrijding, hoe dan ook.

d) De grootste winst boekt „Beschrijven” (+2.20). Er werd reeds gewezen op de nabuurschap van de levens- en de reisbeschrijving met de „roman”. Wanneer er verlies ware voor de „roman” ten gunste van levens- en reisbeschrijvingen, dan zou men van een verplaatsing der belangstelling kunnen spreken: van de fantasie naar het realistische (avontuur, anecdote). Maar wij zagen reeds: de „roman” heeft betrekkelijk niets verloren aan aantrekkingskracht; wel poëzie en drama en muziek. Mogen wij dus wagen te veronderstellen, dat er een vergroevingsproces in gang is? „Beschrijven” is per slot van lagere orde, misschien wel de laagste van de zeven, door ons aangenomen, categorieën. Of moeten wij concluderen tot een nieuwe vlucht naar het verre verleden, het verre land, het verre hiernamaals: een nieuwe vorm van „romantiek”?

De beteekenis van de lektuurkeuze voor 10-16-jarigen ¹⁾

door HENRIETTE J. KLUIT

In het vraagstuk der jeugdelektuur heeft ongetwijfeld de aandacht van alle Nuts-Bibliotheken. Door verschillende plaatselijke en andere omstandigheden zullen de praktische mogelijkheden der lektuurkeuze voor jongeren echter uiteenloopen, daarom wil ik heden trachten enkele algemeene lijnen te zoeken om dit onderwerp nader met U te bespreken.

Wanneer wij volwassenen spreken over het jeugdelektuur-vraagstuk en over de beteekenis van boeken voor jongeren, dan zoeken wij naar de beste wegen om opgroeiende jongens en meisjes in aanraking te brengen met die boeken die 1e graag door hen gelezen zullen worden, en 2e het waard zijn door hen te worden gelezen, hopen hierdoor ertoe mede te werken dat zij het echte genot van lezen zullen leeren kennen. Als dit ideaal zoo eenvoudig bereikbaar ware, dan zou met de hedendaagsche uitgebreide jeugdelektuur, en met de vele mogelijkheden van tegenwoordig om een zoo groot mogelijk percentage jongeren daarvan te doen profiteren, het aantal intensieve lezers dus steeds toenemen. Wat wij hiervan hooren, zien en ondervinden, bevestigt zoo'n rooskleurige veronderstelling niet. Daarom is 't zoo noodig ons telkens opnieuw reken-schap te geven van de mogelijkheden en moeilijkheden en van de verschillende factoren, die de lektuurkeuze van jongeren beïnvloeden. Misschien kan ik het beste beginnen met het doel dat wij beoogen, en vragen: wát wenschen wij jongeren toe, wat verstaan wij onder „intensief leesgenot“, om dan de vraag te bezien: Wát wenschen zij zelf, en in hoever moeten wij wel of niet trachten leiding te geven bij hun keuze, om daarna in de 3e plaats in 't kort na te gaan welke boeken voor die keuze in aanmerking komen.

Die eerste vraag dan: wat wenschen wij jongeren toe, wat verstaan we onder intensief leesgenot, zal op verschillende manieren beantwoord kunnen worden, en de belichting ervan zal afhangen van persoonlijke opvatting en persoonlijke ervaring. Maar in één opzicht zullen wij toch wel allen elkaar naderen, de overtuiging nl. dat wat boeken ons bovenal brengen kunnen dit is: geestelijke verrijking, de vreugde van het doordringen in de gedachtenwereld van schrijvers en dichters, waarbij wij door het opnemen en verwerken van het gelezene ons sterker bewust kunnen worden van eigen opvatting en eigen gedachtenleven. 't Zij de nadruk valt op de kunstwaarde, of op den wetenschappelijken inhoud, of op de eenvoudige menschelijke belangstelling voor de door den auteur geteekende karakters en toestanden, de vreugde van deze aanraking met die gedachtenwereld buiten de onze is toch im Groszen und

¹⁾ Inleiding gehouden voor een vergadering van het District Noord Brabant der Mij. tot nut van 't Algemeen.

Genzen er een van de verrijking van onzen geest. Die vreugde is van actieven geestelijken aard, en deze is anders dan het passieve genoegen van het tijddoodende lezen. Als wij spreken over het werkelijk genieten van boeken, dan bedoelen wij dit actieve lezen, en dat is ook wat wij voor jongeren hopen dat zij zullen leeren kennen.

Nu zullen wij niet uit 't oog moeten verliezen dat jongeren anders lezen en andere eischen aan hun boek stellen dan wij volwassenen.

Aan het bewuste, critisch of beschouwend lezen is de gemiddelde jongere nog niet toe, hij laat zich meevoeren door 't verhaal en volgt waar de schrijver hem brengt. Juist daarom is 't dan ook noodig dat de schrijver van een jeugdboek, zich hiervan bewust zijnde, de jeugdlezers brengt in een zuivere atmosfeer. Daarover straks meer.

In zekeren zin brengt het lezen als zoodanig al geestelijken arbeid mee. In een aardig Engelsch boek: „How to read", las ik eens een duidelijke beknopte uiteenzetting van het verschil in zelfwerkzaamheid bij 't lezen van een verhaal, en 't kijken naar een film. Bij 't lezen moet de tekst door den lezer zelf in voorstellingsbeelden omgezet worden, wil 't gestalte voor hem kunnen aannemen, en hij 't in zich op kunnen nemen. Bij 't kijken naar een film echter, worden de beelden ons kant en klaar voor oogen getooverd, en hebben we 't verhaal dat zich op 't witte doek voor ons afspeelt, slechts te volgen. Op de vraag in hoeverre illustraties van boeken een taak vervullen in het helpen vormen van voorstellingsbeelden, en of kleine kinderen wier voorstellingsvermogen nog gering is, daarom ook meer „plaatjes" noodig hebben dan groteren, wil ik thans niet ingaan. Vast staat wel dat ieder lezen afgezien van de eenvoudige technische lees-kennis, in min of meerdere mate onwillekeurig geestelijken arbeid vergt. De waarde van dien arbeid hangt echter af van den inhoud dier voorstellingsbeelden.

Ik geloof dat we niet te veel zeggen als we in de normale leeslust van jongeren elementen erkennen van een behoefte aan ontspanning en inspanning beide. Schrijvers, die alleen rekening houden met 't verschaffen van ontspanning, doen daarom jongeren op den duur te kort. Ik hoop dat U me niet verkeerd zult verstaan: ik ben er volkomen van overtuigd, dat ze in de eerste plaats ontspanning zoeken en noodig hebben. Ze willen dolgraag plezierig bezighouden worden, veel lachen, veel vroolijke en spannende avonturen, hoe meer, hoe liever Als een jongen zoo stilletjes zit te schudden van 't lachen, soms zelfs hardop schatert in een overigens rustige leeszaal, zoo, dat de omzittende kinderen mee lachen omdat hij zoo gek zit te grinniken in zijn eentje, dan zal ook iedere volwassene wel meegenieten met dat spontane plezier. Ik behoef U niet er op te wijzen dat juist in tijden van sombere toestanden in veel gezinnen en van drukkende zorg, die veel

levensvreugde voor kinderen vergalt, een uur van vroolijkheid door een boek, werkelijk ontspannend kan werken.

Vroolijkheid, zeker, die behoort tot de volstrekt noodige elementen van jeugdlektuur. Maar er zijn verschillende soorten, en er is een soort grappigheid, of lolligheid, zoals kinderen 't liever noemen, die wel héél flauw en zouteloos is. En het is de aard van de vroolijkheid, de klank van den lach, die op den duur mede de smaak zal beïnvloeden. Geeft het doorsnee boek waarmee de jongere in aanraking komt, niet veel bijzonders op dit gebied, dan verwacht hij er ook niet veel anders van, en stelt zijn eischen niet hooger.

De behoefte aan inspanning die ik noemde, naast die aan ontspanning, hangt nauw samen met de normale belangstelling, noem 't den ontdekkingszin van den jongere. Charlotte Bühler en Rumpf hebben hierop ook gewezen in hun belangrijke studies over kinder- en jeugdlektuur. Het boek van Rumpf en ook een verzamelwerk: „Vom Kinde aus", verschenen in 1929, berusten op uitgebreid onderzoek naar de boekwensen van kinderen en jongeren tot 16 jaar. In het Duitschland van 1920—1930 verdedigden deze studies een nieuwere richting tegenover de oudere opvattingen van Wolgast, die op dit gebied jaren lang veel invloed uitgeoefend had. Deze bezag de jeugdlektuur vooral uit het oogpunt van de aesthetische opvoeding, en volgens hem kon alleen van het kunstwerk een opvoedenden en beschavenden invloed uitgaan. In zijn verontwaardiging over de slechtgeschreven jeugdlektuur ging hij echter zoover, dat hij voor jongeren van 12 jaar en ouder de kinderlektuur geheel wilde vervangen door werken uit de groote literatuur, die voor hen in aanmerking kwamen. Rumpf en anderen zagen in dat hij geen rekening hield met de belangstellingsfeer en de wensen van de jeugd zelf, en grondten hun studies op een onderzoek naar die wensen. Voor ons is misschien het belangrijkste van deze werken, waarom ik ze ook thans noem, dat de resultaten van de wetenschappelijk uitgewerkte rondvraaggegevens, vergeleken met andere en met de eenvoudige ervaringen in eigen praktijk opgedaan, aantoonen dat er sterke overeenkomst bestaat in de wensen van de jeugd in verschillende landen. En juist die overeenstemming der verschillende uitkomsten betreffende de lievelingslektuur van kinderen op een bepaalden leeftijd brengt Rumpf tot de conclusie dat de keuze der verschillende leeftijden samenhangt met een zekeren ontwikkelingsgang die het kind doormaakt. Hierop berust zijn overtuiging, die wij allen wel zullen deelen, dat de volwassene, die leiding geven wil bij de lektuurkeuze, zich hiernaar te richten heeft.

Ik wil hier laten volgen de typeerende groepeerings die Charlotte Bühler voor de lektuurkeuze aangaf, welke ook door Rumpf gevolgd werd, een indeeling die zeker karakteristiek is.

Zij begint met een *Struwelpeterperiode* (zoo genoemd naar het boek van Hoffmann dat wij kennen als „Piet de Smeerpoot“). Dit is de kleuterleeftijd waarin verhaaltjes uit het kleinste eigen wereldje alleen nog maar in den smaak vallen.

Dan volgt de *Sprookjesleeftijd*, waarop vooral de fantasie van het kind werkzaam is.

Daarop volgt dan een overgang naar de zoogenaamde *Robinsonperiode*. Het is wel duidelijk waaraan deze benaming ontleend werd. Typeerend voor den leeftijd van ongeveer 10 a 11 jaar en ouder acht zij de bewondering voor de persoon van Robinson, die avonturen beleeft, moeilijkheden overwint, zich zelf redt in gevaarlijke omstandigheden. In tegenstelling met de sprookjesperiode willen de jongens nu meer bijzonderheden weten. Hun verhalen moeten een grond van werkelijkheid hebben, die het sprookje mist, ze willen met hun helden in de verte kunnen meeleven. Hier is dus sprake van dien ontdekkingszin van dezen leeftijd, waarop ik straks al zinspeelde. Deze betreft echter niet uitsluitend avontuurlijke reisverhalen als dat van Robinson, al hebben die nu een sterke bekoring. (Wij ondervinden tenminste bijna dagelijks dat „Stuurman Flink“ en „De Zwitsersche Robinson“ bij de tegenwoordige jeugd evenzeer in den smaak vallen als bij vorige generaties en de toch werkelijk tamelijk langdradige verteltrant geen bezwaar is omdat ze gepakt zijn door de lotgevallen van deze menschen. Hoe dikwijls hoor ik niet: „Heeft u nog zoo iets?“)

Maar in deze jaren is er veel wat hen aantrekt: in de eerste plaats verhalen uit 't jongensleven zelf: schoolscènes, kampeer- en voetbal-geschiedenissen natuurlijk, maar ook historische verhalen, en in de nu volgende leeftijdsjaren daarbij in steeds sterker mate de „Indianenboeken“. Maar óók vanaf het 12e, 13e jaar technische fantasieën en weldra ook algemeener technische lektuur. Ze willen feitelijk over allerlei wel graag hooren, als er in 't verhaal maar wat gebeurt, er moet actie in zijn en een vertellende draad. Een meer algemeen beleerend boek, b.v. over geschiedenis, boeit de meesten nog niet. Hier scheidt zich alleen de individueele belangstelling van den enkeling af, die wel weten en snuffelen wil voor wat hem of haar interesseert, maar de gemiddelde lezer van 12—14 jaar is, zoover ik kan zien, nog niet zoo ver. Wel kan hij echter door school of club tot zelf zoeken in dezen zin gebracht worden. Samenwerking tusschen School en Bibliotheek heeft vooral in Amerika en Engeland dit soort lezen zeer bevorderd.

In deze Robinson-periode scheidt de lektuurkeuze van de jongens zich zeer duidelijk van die van de meisjes af. Jongens lezen volstrekt geen meisjesboeken, daarvoor hebben zij een grondige minachting. Veel meisjes lezen uitsluitend haar speciale meisjeslektuur, en al zijn er betrekkelijk

ook vele die daarnaast van jongensboeken mee genieten, haar belangstelling is in de jaren tusschen 11 en 14 jaar, voor zoover ik tenminste in onze jeugdbibliotheek kan constateeren, niet zoo veelzijdig als die der jongens. De individueele aard, aanleg en ontwikkeling kan hierin echter sterk afwijken van de gemiddelde voorkeur, en juist daarmee hebben ouders, onderwijzers en bibliotheekmensen rekening te houden. Boven 14, 15 jaar als de overgang begint naar de groote literatuur vervalt de scherpe scheidingslijn tusschen jongens- en meisjeslektuur, al worden er ook nog veel speciale „meisjes-romans" geschreven voor dezen leeftijd. In deze overgangperiode van 14, 15 tot $\pm$ 17 jaar is bij jongens de spannende lektuur nog 't meest geliefd. Individueele ontwikkeling, aanleg, schoolopleiding en speciale liefhebberijen beïnvloeden nu steeds sterker de lektuurkeuze en de serieuze lezers gaan bewuster hun eigen weg. In de boekenkeuze voor den gemiddelden jongenslezer van 15—16 jaar is echter m.i. veel moeilijker te voorzien dan in die van 11—15-jarigen. Ik wil daar straks nog nader op terug komen.

Nu wil ik nog even met een enkel woord aanhalen de omschrijving die Charlotte Bühler geeft van deze groepeerings der kinderlektuur. Zij noemt het sprookje: het Wirklichheids fremde (dus buiten de werkelijkheid staande), het boek van de Robinsonperiode: het Wirklichheids nahe (dus wat de werkelijkheid benadert), en de roman: het Wirklichheids getreue (een afbeelding van de werkelijkheid). Den ontwikkelingsgang dien het opgroeiende kind in zijn lektuurkeuze doormaakt, ziet ze nu zóó, dat het sprookje de fantasie van het jonge kind voedt, dat daarna het avonturenboek het denken oefeningsstof geeft, en de roman tot het gevoels- en wilsleven spreekt.

Ik ben er mij van bewust dat ik hier wel een zeer beknopte en daardoor gebrekkige weergave van haar beredeneering geef, maar ik wilde slechts erop wijzen welk een belangrijke plaats zij aan het boek voor de jeugd toekent. Reden genoeg er ons steeds weer van te doordringen dat boeken van veel betekenis kunnen zijn, en hun taak in de ontwikkeling niet onderschat moet worden. Willen de jeugdschrijvers vat op hun lezers hebben, dan moeten zij hun wenschen en verlangens kennen, ze begrijpen en er rekening mee houden. Wanneer wij nu de jeugdliteratuur van de laatste tientallen jaren overzien, dan komen we tot de conclusie dat schrijvers zich van deze noodzakelijkheid op zeer verschillende wijze bewust zijn. Een groot aantal van hen maakt zich a.h.w. ondergeschikt aan hun wenschen, en ziet er slechts de meest primitieve kant van. Dit zijn de vervaardigers van de eindeloze cliché boeken, die de kinderboeken-markt drukken, en de smaak van het groote publiek in ongunstigen zin beïnvloeden. In de steden is dit soort boeken te krijgen in alle groote en kleine boekwinkels, in bazars en speelgoedzaken en in de

vele leesbibliotheekjes. In kleinere plaatsen worden vooral en voornamelijk deze serieboeken in boekwinkel of bazar verkocht; een ingewijde heeft mij verteld dat kinderboeken in provincieplaatsen soms per kilo besteld worden. Dit feit illustreert wel de droevig geringe betekenis die „men“ nog aan den inhoud van een kinderboek hecht, waardoor dit feitelijk wordt gelijkgesteld met een stuk speelgoed. Vanzelf sprekend heeft er hierdoor een noodlottige wisselwerking plaats; boeken die goed verkocht worden brengen zakelijk voordeel op, dus er worden nieuwe van hetzelfde soort gefabriceerd, en deze nieuwe tien- en honderdtallen gaan door met hun nivelleerend werk.

Allen die jaarlijks de nieuwe najaarsstromen en kleineren voorjaarsstroom van kinderboeken moeten „verwerken“ om ze te schiften en te keuren, zullen zich in moedeloze momenten wel eens afvragen of deze arbeid de moeite loont. Zou het niet veel gemakkelijker zijn de aanblijzingen der uitgevers te volgen, en wat zij voor kleurigs aanprijzen in onze Bibliotheken op te nemen?

Als wij dan echter tusschen veel onbelangrijks tot onze vreugde een boek als „Schimmels voor de koets“, of „Foe van de Yangtze Kiang“ in handen krijgen, beseffen we ineens weer heel duidelijk dat als een Bibliotheek niet tegen den stroom blijft oproeien, zijn reden van bestaan wegvalt. Dan zijn er immers „leesbibliotheekjes“ genoeg, die precies hetzelfde werk doen door cliché-lektuur te helpen verspreiden. En we weten dan met hernieuwde zekerheid dat het juist de taak der jeugdbibliotheken is om te zoeken naar het meest waardevolle, en naar wat wij zouden kunnen noemen gezond geestelijk voedsel voor de jeugd.

Dit gezonde geestelijk voedsel verschaffen die jeugdschrijvers die óók de wenschen en verlangens van jongeren kennen, maar zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid tegenover hen. 't Schrijven van zoo'n boek is niet zoo gemakkelijk, 't is niet „maar een kinderboek“. 't Vereischt niet alleen begrip van jongeren en van wat hen interesseert, maar ook een grondige kennis van het onderwerp dat ze in hun boek behandelen, en talent om het gelijktijd eenvoudig en in boeienden vorm te verwerken. Deze factoren zijn belangrijk, en daarbij komt als eerste eisch, die ik straks reeds noemde: het jeugdboek moet ademen in een zuivere sfeer. De noodzakelijkheid hiervan dringt te sterker tot ons door, wanneer wij b.v. een boek gelezen hebben als van Han ö l „De zilverschedels“. Ik weet niet of U het wel eens in handen hebt gehad, 't is gelukkig in Holland nog niet zoo algemeen bekend, geloof ik. Dit is een van de sterkste voorbeelden die ik ken, van een onverantwoordelijk speculeeren van een schrijver op de sensatielust van jongeren. Het staat op zoo laag moreel peil, en is zoo zonder eenig besef van geestelijke waarden, dat men terugschrikt voor 't feit dat juist dit verhaal door Deensche jongens zelf bekroond werd

in een prijsvraag. Dan beseft men de werkelijk gevaarlijke kant van jeugdlektuur, daar de oncritische lezers, meegesleept door de spanning van 't verhaal, een vertroebelden indruk moeten behouden aan 't gelezene. Gebeurt dat vaker, dan brengt lezen zeker géén verrijking, maar wel verwarring en alstomping van oordeel te weeg. Daarom moet in ieder jeugdboek, zij 't nog zoo eenvoudig, iets van een geestelijk en moreel compas zijn. Ik weet wel dat volwassenen, van verschillende opvattingen uitgaande, hier het accent verschillend zullen leggen, maar in den grond zal men het over de allereenvoudigste eischen toch eens zijn: gezond geestelijk voedsel moet opbouwende en geen vernietigende elementen bevatten.

Thans wil ik trachten deze algemeene aanduidingen iets nader toe te lichten door enkele voorbeelden uit de lektuur voor 10—16-jarigen naar voren te halen. Er zal dan gelegenheid zijn op een en ander nog iets nader in te gaan. Zoo heeft b.v. het doorsnee Indianenboek en het historisch jeugdboek zijn verschillende dubieuze kanten, waarbij men zich kan afvragen in hoeverre klopt dit met onze algemeene eischen, en er zijn natuurlijk meerdere vraagtekens waar geen algemeen geldend antwoord op te geven is. Dubieuze kwesties zijn er echter om overdacht te worden, waarbij het oordeel van ouders gewicht in de schaal behoort te leggen. Ouders, moeders zoowel als vaders, die zich voor de lektuur van hun kinderen interesseeren, dit doen op de wijze van belangstellend meelevende, en voorzichtig leiding geven, en niet door negatief verbieden, zullen zeker 't meest ertoe kunnen bijdragen hen tot persoonlijke lezers te helpen vormen. Helaas wijst de straks door mij betreunde nivelleerende invloed van den smaak van het groote publiek er op dat deze ideale belangstelling niet algemeen is, maar waar zij bestaat wekt zij ook anderen op om te zoeken naar het meest belangrijke op dit gebied. Hun invloed werkt dus door in gunstigen zin.

Beginnen we nu met boeken voor jongens van 10 jaar en ouder. De „gezinsverhalen" worden over 't algemeen door jongens boven 10 jaar niet veel meer gelezen, waarschijnlijk omdat ze hen te „dicht bij huis" zijn. Maar een opmerkelijk en verheugend teeken is dat de twee laatste Friesche boeken van Mevrouw van Hichtum: „Jelle van Sipke Froukje's" en „Schimmels voor de koets ..." zoowel door jongens als door meisjes gelezen en genoten worden. Deze zijn ook trouwens niet met een bepaald etiket te beplakken. 't Zijn van die sterk levende karakterteekeningen, zoo echt menschelijk en met fijnen humor vaak, die een band weven tusschen de hoofdpersonen en de lezers. Verheugend was ook dat op een tentoonstelling van kinderboeken verschillende ouders mij vertelden dat „Jelle" in hun huiselijken kring was voorgelezen, en 't nieuwe „Schimmels voor de koets" nu op de verlanglijstjes stond, en voor gezamenlijk lezen

werd bewaard. Ook een succes dus, maar een, dat met de beste middelen van talent, toewijding, scherpe opmerkingsgave en liefdevolle belangstelling is bereikt. Geen preekjes of lesjes, maar levenswerkelijkheid geven deze boeken. — Zooals ik reeds zei betreffen verhalen van jongensleven natuurlijk veelal schoolgebeurtenissen, clubleven, sport- en kampeergeneugten en dergelijke. Een voorbeeld van een knap karakterverhaal is wel „Keteltje“ van Bruyn, waarin het onrustige zwervertje in zijn echte jongensraad geteekend is, terwijl „Jaap Holm en z'n vrienden“ van den christelijken jeugdschrijver v. d. Hulst eveneens behoort tot de beste en veel-gelezen jongensboeken. Deze schrijvers kennen jongens door en door, spreken hun taal en hebben wat te zeggen. Een typisch jongensboek is ook „Paw“ van Gredsted, een Deenschen schrijver, die het vertalen heel wat meer waard is dan de bekroonde Hanol. Hier is het de romantiek van den eenzamen Indianenjongen, die zich vreemd blijft voelen onder Deensche kameraden, en alleen gelukkig is wanneer hij in de bosschen rondzwerft, waarheen hij dan ook telkens ontvlucht vanuit 't gesticht. U ziet, geen „gewoon“ jongensleven, maar Paw is zoo geteekend dat jongens zijn eenzaam blijven zullen begrijpen, en het blijkt telkens weer dat dit boek hen pakt.

Goede karakterverhalen voor wat oudere jongens zijn eigenlijk zeer zeldzaam, hoe jammer dit is beleven we ook bijna dagelijks. Hoe vaak gebeurt 't niet dat jongens, die van een paar mooie boeken van dit soort genoten, vragen: heeft U nog iets dergelijks. En ze zijn tenslotte te tellen! Ik denk hier aan een boek als „Svizzero“ van Holt, vertaald door Diet Kramer. Dit is een ernstig verhaal, maar zoo sober is de innerlijke ontwikkeling van dezen stoeren jongen Zwitser beschreven, en zoo interessant is het groote werk van den tunnelbouw waarbij hij zijn kracht leert meten, dat de meeste jongens erdoor geboeid worden. Een ander uitstekend jongensboek, waarin een gedachte uitgewerkt werd, is b.v. „De berg M“ van D. Laan. Zoo moesten er méér geschreven worden, boeken waarin problemen van jongens verwerkt zijn, en goed verwerkt zijn. Want is dit niet het geval, dan irriteert 't hen. Dat bewees ons o.a. een zeer spontane anonieme critiek achter in het boek van Geerds, getiteld „Twee jongens“. Wij hadden dit boek indertijd met aarzeling in de Bibliotheek opgenomen, omdat wij zelf van oordeel waren dat de goede bedoelingen er „te dik op“ lagen, en de schr. te veel problemen erbij had gehaald, die onbehoopen uitgewerkt waren, zoodat het geheel tamelijk poover was. Het werd dus als proef opgenomen, om het zeer merkbare oprechte pogen van den auteur op de lezers te toetsen. Enkele eenvoudige jongens, stevige Feyenoorders, bleken het wel te waardeeren. Anderen zeiden er niet veel over, in ieder geval 't was geen boek dat van den een op den ander overgedragen werd. Een tijd lang raakte 't uit onze aandacht, tot wij ineens de bovengenoemde

critiek ontdekten, die op enkele, toevallig in dit boek aanwezige witte bladen, was neergepend. Deze was niet malsch, en het geforceerde van de geteekende conflicten was zeer juist aangevoeld. Wel geeft de criticus toe dat het tot nadenken stermt, maar voegt er aan toe „het komt hierop neer dat men zich steeds meer van de oude gebruiken en formaliteiten afwendt en afkeerig gaat voelen.”

Ik haalde dit voorbeeld even aan, te om er den nadruk op te leggen dat een boek dat zich richt tot oudere jongens, ook in alle opzichten sterk moet staan, en ze omdat uit deze critiek weer blijkt dat 15—16-jarigen wel kritisch kunnen lezen, en het lektuurvraagstuk juist voor hen steeds belangrijker wordt.

Doch nu vragen de jongeren nog onze aandacht, en moeten wij de andere genres bezien die zij naast het jongensavontuur het liefst lezen. Dan sta ik dus eerst stil bij het Indianenboek, dat nu eenmaal de zeer speciale voorkeur van het meerendeel der jongenslezers geniet. Er is hierover lang en breed gepraat en geschreven, en terwijl volwassenen zich vóór of tegen Karl May verklaren, verslinden de jongens zooveel boeken van hem als zij veroveren kunnen. Ik geloof niet dat het lezen hiervan hen avontuurlijk of vechtlustig maakt, maar dat een jongen van dezen leeftijd reeds een avontuurlijken geest heeft. In het stads- en schoolleven kan hij dezen niet uitleven ('t is tenminste voor de betrokkenen te hopen dat hij dit niet doet), en zijn boeken kunnen nu in zekeren zin een vervulling voor hem zijn. Typeerend is dat een jongen van 12—14, 15 jaar 't liefst de verhalen leest van de Indianen, zooals hij ze zich wenscht met alle romantische omstandigheden en de vereischte attributen van veerenbos af tot martelpaal toe. Beschrijvingen van het leven in Indianen-reservaten interesseeren hem veel minder. Misschien zijn Uw ervaringen anders, maar ik bemerk nog steeds dezelfde animo voor het oude Indianenboek, misschien in de latere jaren gedeeld door die voor het „cowboy-boek”. Hieraan is de film natuurlijk schuld. De bewerking van het verhaal van Tom Mix door van Gelder is ook wel zeer aantrekkelijk voor hen, en ik denk dat een tijdelijke bewondering voor dezen geïdealiseerden cowboy hen geen kwaad zal doen, zomin als die voor hun helden Winnetou en Old Shatterhand. Eerlijk gezegd vind ik het beoordeelen van zulk soort boeken altijd het moeilijkst, omdat we niet mogen vergeten dat de romantiek ervan door een 13-jarigen jongen heel anders aangevoeld wordt dan door ons critischer volwassenen. Daarom geloof ik dat vaders, die zelf in hun jeugd ervan genoten hier de beste raadsman kunnen zijn omdat zij er in kunnen komen. Wij moeten hier rekening houden met jongensaard, maar kunnen toch blijven zoeken naar de beste, of zoo ge wilt, de minst schadelijke van dit soort lektuur. Dat Karl May in het K. May-Jahrbuch indertijd vele verdedigers en vaak van zeer serieuze zijde vond, is U misschien wel bekend.

In ieder geval, in onze Bibliotheek wagen wij het nog steeds met hem, maar, dat wil ik er nadrukkelijk aan toe voegen, alléén met de 2 eerste series. De latere boeken als „Matavase, de vorst der rotsen", enz., behooren tot het genre prikkellektuur, en missen de voor jongens aantrekkelijke heldenfiguren van Winnetou, Old Shatterhand en Kara Ben Nemsí, en werden dus onvoorwaardelijk door ons afgekeurd.

Er zijn onder de nieuwere schrijvers verschillende, die het Indianenleven goed teekenen, zoo b.v. Schulz in „Wampus, het opperhoofd der Tewa's", Gredsted in „Hokota", en Lance in „Zwartvoet". In de twee eerstgenoemden is er een belangrijke hoofdpersoon, die de aandacht waard is, en in het laatste wordt het avontuurlijk zwervend bestaan der I-stammen in het midden der vorige eeuw boeiend geteekend.

Het avonturenboek heeft echter vele mogelijkheden, er zijn immers verborgen schatten op de meest ontoegankelijke plaatsen, of onbewoonde eilanden, gevaarvolle opdrachten enz. Schrijvers als Valkema Blouw, Wagenaar, Groeneweg, verdienen in dit opzicht de waardeering van leesgrage jongeren en critische ouderen. De laatsten zullen bij het beoordeelen van dergelijke boeken de eisch stellen, dat de auteur inderdaad een indruk geeft van wat hij beschrijven wil. Er is een groot onderscheid tusschen het avonturenboek, enkel geschreven om de spanning der gebeurtenissen, en het verhaal dat een boeiende beschrijving geeft van de lotgevallen van menschen in gevaarlijke omstandigheden. Bijzonderheden over het leven in vreemde landen kunnen zeer goed in het geheel verwerkt zijn, en zoo een overgang vormen naar boeken over expedities, waarin niet meer de fantasie, maar de werkelijkheid het verhaal zijn waarde verleent.

Tegenwoordig neemt de technische fantasie eveneens een groote plaats van de jongensvoorkeur in. Zoowel de oude J. Verne, als de moderne Roggeveen en Berghuis worden veel en graag gelezen. Ieder van U zal ook ervaren hebben dat alles wat de „vliegerij" betreft in hun enthousiasme deelt. Daarbij blijkt weer heel duidelijk dat jongens van dezen leeftijd zich wel kunnen inspannen voor hun boek, als 't onderwerp hen interesseert, en dat zij dan heel wat meer aan kunnen, dan men misschien zou denken. Niet alleen de technische détails, ook de levendige, maar toch niet zoo gemakkelijke stijl van Viruly's boeken, veroverd veel 13—15-jarige jongens. Ook al begrijpen ze misschien nog niet alles, toch is dit in hun lektuurontwikkeling wel van belang: hun belangstelling en enthousiasme stelt hen in staat den schrijver te volgen. Het zijn weer de enkelingen die zulke boeken herlezen om ze goed in zich op te nemen, maar ook bij anderen wordt het aandachtige lezen toch versterkt.

Daarom voelen wij altijd de wenschelijkheid om onze lezers behalve met het door hen in de eerste plaats gevraagde ontspanningsboek, ook in aan-

raking te brengen met de meer uitgesproken ontwikkelingslektuur, waaronder dan voor jongens het technische boek een groote plaats inneemt. Te meer, omdat de overgang van het jeugdboek naar de groote literatuur voor jongens veelal moeilijker te vinden is dan voor meisjes.

Leeren leerlingen van H.B.S. en Gymnasium door de literatuurlessen letterkundige werken kennen, vele anderen die het jongensboek ontgroeien staan nog vreemd tegenover de roman. F. Dahn, Scott, Wallis en anderen, die door vroegere generaties genoten werden, boeien nog slechts een beperkten lezerskring, en voor velen is het spannend verhaal (detective roman!) dan het voornaamste. Jeugdverenigingen kunnen zeker in deze jaren veel bijdragen om de belangstelling ook op andere literatuur te richten.

Maar het kan van betekenis zijn, dat jongelui, wier ontwikkeling in meer praktische richting gaat, de boeken leeren kennen en gebruiken, die hen in dit opzicht kunnen helpen. Jeugd-bibliotheken moeten dit in de hand werken en de aandacht van haar bezoekers vestigen op het boek als vraagbaak.

Als ik nu de jaarstatistiek over 1936 van de Gem. Kinder- (en Jeugd-) Bibliotheek in Rotterdam bekijk, dan blijkt de uiteenlopende belangstelling van jongens en meisjes voor bepaalde onderwerpen, wel duidelijk ¹⁾.

Van 3400 uitgeleende boeken over 't Leven in andere landen en reizen werden 68.4% door jongens gelezen en 31.6% door meisjes.

Van 2612 „Geschiedkundige boeken“, leérboeken, géén histor. verhalen en „levensbeschrijvingen“ 64.6% door jongens en 35.4% door meisjes.

Van 1007 „Sagen en legenden“ 42.1% door jongens en 57.9% door meisjes.

„Technische boeken“ zijn natuurlijk overwegend door jongens gelezen: van 1061 boeken 99.7% door jongens en 0.03% door meisjes.

„Natuur- en Scheikunde“ eveneens: van 466 boeken werden 98.8% door jongens gevraagd en 1.2% door meisjes.

In „Handenarbeid“ echter waren meisjes meer geïnteresseerd: 80% door meisjes en 20% door jongens aangevraagd.

In de rubriek Letterkunde (bioemlezingen en verzen) staan zij bovenaan: van 850 boeken werd 85.8% door meisjes en 14.2% door jongens gelezen.

Het verhalende genre van de rubriek Tijdschriften en Jaarboeken trekt haar eveneens meer aan, hier behalen zij de meerderheid met 69.2% tegen 30.8% door jongens geleende boeken.

Deze duidelijk getoonde voorkeur van jongens voor reis en avontuur

¹⁾ Het aantal lezers bedroeg 1235 jongens en 799 meisjes, de verhouding werd procentsgewijze berekend.

in verschillende vormen naast belangstelling voor technische onderwerpen van allerlei aard, en van meisjes voor het verhalend genre waarbij vooral het gevoelsleven zich uit, zien we telkens terugkeeren.

Tot nu toe hield ik mij vooral met de boekenkeuze van jongens bezig, en heb ik de meisjes nog niet apart genoemd. Voor zoover zij met de broers meeleezen, of onafhankelijk van deze de meer algemeene jongenslektuur boven of naast het speciale meisjesboek verkiezen, is er veel waarvan zij in deze jaren genieten kunnen. Bij velen van haar gaan echter de wenschen niet zooveel verder dan haar meisjeswereldje, en we zien dan dat ze na het sprookje en het verhaal uit het kinderleven, over het gezinsverhaal al spoedig bij het „bakvischboek“ belanden. De overgang van deze „meisjesroman“, zooals het tegenwoordig bij voorkeur genoemd wordt, naar de „roman“ vindt dan vaak geleidelijker en sneller plaats dan de overgang van de jongenslezers. Maar het gevaar is niet denkbeeldig, dat het sterke gevoelselement van het doorsnee-meisjesboek in zoover de ontwikkeling belemmert, dat zij niet verder komt dan het roman netje. Ik vraag mij dikwijls af of wij met een teveel aan moderne meisjesromans niet op een even verkeerden weg zijn als met de sentimentele Werners en Marlitts. 't Opgesloten zijn in het eigen kleine gevoelswereldje, afgesloten van het werkelijke leven, is even romantiekiger als de geest van die vroegere romans. In veel van deze moderne meisjeslektuur ontbreekt al te veel het besef dat gaven van hoofd en hart ontvangen zijn om ze te ontwikkelen. Feitelijk is „zelfbehagen“ vaak de meest belangrijke factor, en deze is nu eenmaal weinig inspireerend tot geestelijke inspanning! Vooral in 't belang van haar, die geen M.O. genieten, is 't daarom m.i. gewenscht het aantal meisjesboeken niet tot het oneindige uit te breiden, zooveel mogelijk naar de meest betekenende, ook uit literair oogpunt, te zoeken, en voor afwisseling te zorgen. Wat steviger kost is toch wel in een genre te vinden dat zij eveneens waardeeren kan (al is t.w. bij vele onzer meisjes een boek dat niet „modern“ genoeg lijkt, bij voorbaat verdacht). Schrijfsters van bakvischverhalen, die meer achtergrond in haar werk weten te leggen, zijn er gelukkig ook: Asscher-Pinkhof, Maria Schmitz, S. Greup Roldanus, Hinzelmann, Diet Kramer en anderen geven vaak een pittige teekening van meisjesleven, en spreken van aanpakken en werklust. Eenvoudige romans als „Buiten waait de zomerwind“ van Oterdahl, om een enkel voorbeeld te noemen, hooren zeker in een jeugd-bibliotheek thuis. 't Dóórdringen in de ontwikkeling van het verhaal, de belangstelling voor levensopvatting van anderen, en daardoor 't zich scherper rekenschap geven van eigen gedachtenleven, kan slechts versterkt worden, wanneer haar boek aan diepte wint.

Tot slot van mijn inleiding wil ik het bovenstaande samenvatten en als mijn overtuiging uitspreken dat het jeugdboek, wil het zijn taak ver-

vullen en bijdragen tot den ontwikkelingsgang van jeugdlezer tot „volwassen” lezer (in de breedste betekenis van het woord), aan verschillende eischen heeft te voldoen. Tot de taak van ouders en verdere opvoeders mag gerekend worden, dat zij de jeugd in aanraking brengen met boeken, die dezen ontwikkelingsgang kunnen bevorderen, en dit doen niet „van bovenaf”, maar in overleg met hen zelf, hopen op deze wijze tot zelfstandige lezers te helpen vormen.

Feiten en Pogingen

DE LEERPlichtVERLENGING IN BELGIË.

De strijd om de leerplichtverlenging, welke in ons land — hoewel tot op heden zonder succes — reeds jaren duurt, wekt uiteraard een verhoogde belangstelling voor pogingen op dit terrein in andere landen. Wij zullen daarom hier in ’t kort een en ander ontleenen aan de in enkele Belgische tijdschriften en in een rapport van de officiële Commissie voor Openbaar Onderwijs medegedeelde resultaten van de in 1935 in België ingevoerde leerplichtverlenging.

De strijd om de leerplichtverlenging was in ons buurland zowel binnen als buiten het parlement lang en vurig. De droeve uitkomsten van een officieel onderzoek naar omvang en gevolgen van de jeugdwerkloosheid forceerden de eindbeslissing. Het Koninklijk Besluit van 31 Juli 1935 betekende een overwinning van de voorstanders der verlenging. Dat meende men tenminste!

Bedoeld K.B. bracht de bovenste leerplichtgrens van 14 op 16 jaar in de industriële centra en in de belangrijkste landbouwgebieden. Deze partiële invoering zou naar men verwachtte reeds naar verschillende zijden winst brengen. De leerlingen, die anders de school zouden verlaten hebben, zouden een betere uitrusting voor hun leven ontvangen. Daarnaast zou invoering van de leerplichtverlenging de enorm gebleken jeugdwerkloosheid van 14—16-jarigen opheffen en tevens een belangrijke verlichting brengen voor de in 1935 zo

overvoerde Belgische arbeidsmarkt. Een stroom van ruim 150000 jonge mensen zou worden afgeleid en voor de talloze werklozen der oudere generaties zouden de kansen op werk daardoor verhoogd worden. Al deze verwachtingen zouden waarschijnlijk in vervulling gegaan zijn indien het K.B. niet een restrictie bevatte, welke het nuttig effect van de leerplichtverlenging grotendeels illusoir maakte. Het Besluit bevatte nl. de bepaling, dat de 14—16-jarigen, die bij het inwerkintreden reeds bij een patroon werkzaam waren, niet onder de verlengde leerplicht zouden vallen. Het gevolg was, dat de verwachte zegenrijke uitwerking uitbleef. Er ontstond een vlucht in allerlei baantjes, welke onder andere omstandigheden wellicht niet aanvaard zouden zijn maar nu met het oog op de daaraan verbonden premie (vrijheid van leerplicht) maar al te vaak en al te gaarne werden geaccepteerd. Ging het initiatief niet van de jeugdige betrokkenen uit dan waren het dikwijls de ouders, die de dadelijk inbare inkomsten prefereerden boven de h.i. speculatieve winst van 2 extra-schooljaren. Toegegeven moet worden, dat de financiële omstandigheden een dergelijke handelswijze maar al te dikwijls zeer begrijpelijk maakten.

De resultaten van zulk een leerplicht„verlenging” wijzen er wel op, dat men ook hier te lande bij eventuele invoering een ontsnapping aan de bepalingen zoveel mogelijk moet trachten te voorkomen.

JEUGDBEWEGING

R.K. JEUGDHERBERGEN?

In België is men zover: naast de algemene jeugdherbergen, zijn nu niet minder dan 40 roomse verschenen. Een geheel net op systematische wijze over het land verspreid. Deze jeugdhôtels zijn het werk van de „Colonies fraternelles de la jeunesse” met steun van de Association Catholique de la Jeunesse Belge en het Jeugdverbond voor Katholieke Actie. Men is tot dit experiment — zoals men liefst het eerste werk op dit gebied noemt — gekomen, omdat een enquête eind 1936 gehouden had uitgewezen, dat „de jonge mensen hoe langer hoe meer gebruik maakten van de gelegenheid om goedkoop op reis te gaan en dat daarvoor behoefte was aan jeugdherbergen”¹⁾. Dit betekent natuurlijk dat vele jongeren gebruik maakten van de bestaande algemene jeugdherbergen. Op 1 juli 1937 werd een net van 40 R.K. Jeugdherbergen „Gîtes d'Etape” geopend. Om jeugdherbergouders te krijgen deed men een beroep op de Voortrekkersorganisatie en de nationale federatie van chr. onderwijzers. Er boden zich 4 leden van de eerste en 60 van de tweede organisatie aan. Deze „vaders” zijn echter niet permanent in de jeugdherbergen; hun verblijf varieert van 2 tot 6 weken. Zij doen het werk gratis. Vrouwen en kinderen (max. 2) mogen door hen worden meegebracht. In 2 maanden tijd werden 34.303 nachtverblijven verstrekt aan 6702 trekkers. Men ziet dus: er wordt blijkbaar in een behoefte voorzien.

Een artikel in „Dux” van December '37 eindigt met de hoop uit te spreken, dat het Belgische voorbeeld een stimulans moge zijn om ook in Nederland dergelijke jeugdherbergen te krijgen. Die hoop zal wellicht vervuld worden. We vragen ons echter af: is dit nodig? Zeker: in de „Gîtes d'Etape” wordt de misgelezen, en er wordt gezamenlijk gebeden. Dat gebeurt niet in de algemene J.H.'s. Maar dat

betekent toch nog niet, dat daar het godsdienstig leven niet tot z'n recht komt? We weten dat in de Hollandse J.H.'s het verbod heerst om over godsdienstige en politieke kwesties te praten. Aan tafel wordt voor en na de maaltijd stilte gevraagd, om hen die dat wensen in de gelegenheid te stellen te bidden. Iedere trekker kan verder net zo vaak als hij wil in de nabijheid naar een kerk gaan.

Is dat alles niet voldoende?

We beseffen volkomen, dat opvoeding een eigen sfeer eist. Maar gaat men nu niet te ver? Zet men nu niet onnodig schotten? Ware een jeugdherberg een tehuis waar jongeren langere tijd bleven, een vakantiehuis dus, dan was er alle reden o.i. om het werk tegen een bepaalde geestelijke achtergrond te verrichten. Maar een jeugdherberg is een „tehuis op je tochten”, een huis, waar men één nacht, een enkele maal wat langer blijft. Op die tochten ontmoet men — zeker als men er zelfstandig op uit gaat — jonge mensen van allerlei slag. Zoals men dat in het gewone leven gelukkig ook doet. Is het dan zo nodig dat men onder een verschillend dak slaapt aan het einde van de dag?

Wanneer de rijpere jeugd een belangrijk deel van haar geestelijke opvoeding in principiële jeugdorganisaties ontvangt, zou men dan niet van haar mogen verwachten dat ze „er tegen kan” om in het vrije leven te staan? Zou men de jongeren er ook niet door sterken met dit van hen te verwachten?

Wij zijn voorstanders van principiële opvoeding van de rijpere jeugd, maar dat houdt o.i. niet in, dat men zoveel mogelijk schuttingen in het gewone leven plaatst, waar de jeugd niet overheen mag kijken naar haar buurman.

Men praat in deze tijd zo ontzaglijk veel over volksgemeenschap, ook in R.K. kring. Meent men dat men een gemeenschap kan vormen met een soort mensen dat men niet kent? En wil men met dat leren kennen wachten tot men

¹⁾ Dux, December '37.

als volwassenen tot samenwerking geropen wordt — en dat is onvermijdelijk — dan onderschat men de voorwaarden die nodig zijn om mensen van andere innerlijke structuur te leren kennen. Eén van de allerbelangrijkste voorwaarden daartoe is, dat men open is. En open is men bijna zeker in z'n jeugd, maar — de praktijk, van het leven toont het ons helaas dagelijks — die openheid is een zeldzaamheid bij volwassenen.

Principiële opvoeding is noodzakelijk om karakters te kunnen vormen. Maar „een karakter vormt zich in de stroom der wereld“. En daarin staan Protestanten, Joden, Socialisten én Katholieken, allen te zamen.

DE SOCIALE POSITIE VAN DE JEUGD.

De Arbeiders Jeugd Centrale heeft op haar in November gehouden tweemaalig kongres de sociale positie van de jeugd uitvoerig besproken en ten slotte een resolutie aangenomen waarin in de eerste plaats aangedrongen wordt op krachtige handhaving en uitbreiding van de bestaande bepalingen der sociale wetgeving ter bescherming van jeugdige personen; en waarin verder grotere aandacht van de overheid gevraagd wordt voor de organisaties der vrije jeugdvorming, zich uitend in krachtige morele en materiële steun.

Ten aanzien van de bestrijding van de nog steeds heersende jeugdwerkloosheid verzocht het kongres het H.B. van de A.J.C. te ijveren, met alle ten dienste staande wettige middelen, voor maatregelen als: uitbreiding van de leerplicht met minstens 1 jaar; het hiermee in overeenstemming brengen van de arbeids-

wet; steun aan het vak- en nijverheids- onderwijs, aan de lichamelijke oefening, ontwikkeling, ontspanning, en werk-kampen onder paedagogische leiding; verstrekken van uitkering aan alle jeugdige werklozen op voorwaarde dat zij zich bij de openbare arbeidsbemiddeling doen inschrijven en deelnemen aan het werk ter bestrijding van de gevolgen der jeugdwerkloosheid.

Bovendien verzocht het kongres het A.J.C.-hoofdbestuur, te samen met de S.D.A.P. en het N.V.V. een standpunt te bepalen in zake de kwestie van de arbeidsdienstplicht, waarover allerlei te doen is op het ogenblik.

Ten slotte sprak men zijn verontwaardiging uit over het feit dat vele jonge mensen door het vervullen van hun militaire dienstplicht hun betrekking verliezen.

BUITENLAND

DE TREKKENDE KERK.

Zoals bekend zal zijn heeft de Duitse regering een z.g. landjaar ingesteld voor de jeugd die de lagere school verlaat. Dit jaar bevonden zich 131000 jongeren in de Landjahr-kampen¹⁾. Het houden van godsdienst oefeningen is in deze kampen niet geoorloofd. De bisschoppen hebben nu een afzonderlijke zielzorg ingesteld. Sommige bisdommen hebben enkele priesters geheel beschikbaar gesteld om jeugdigen van de „trekkende kerk“ in allerlei streken van het rijk, in de gelegenheid te stellen hun godsdienst-plichten te vervullen. W. K.-H.

¹⁾ Volgens het KfV-organ „Kath.-Actie“, dat overigens van de Wandelende kerk spreekt.

Boekaankondiging

Jahrbuch der Reichs-filmkammer, 1937. Berlin-Schöneberg, 1937.

In haar steeds straffere contrôle op het geestelijk en cultureel leven heeft de

Duitse regering ook de productie en het gebruik van de film onder haar hoede genomen. Zij stichtte daartoe einde 1933 de Reichsfilmkammer, waarbij de gehele Duitse filmproductie en het bioscoop-

wezen organisch werden ingeschakeld, terwijl de minister van propaganda, Dr Goebbels, als voogd werd geïnstalleerd.

De hierboven aangeduide publicatie is het eerste jaarboek, dat sinds de oprichting van de Reichsfilmkammer verscheen. Het grootste deel van het boekwerkje wordt in beslag genomen door de inleidingen, welke op de eerste, in 1937 gehouden, jaarvergadering werden uitgesproken. Op deze jaarvergadering werden de bereikte resultaten besproken, terwijl tevens (o.m. in een rede van Dr Goebbels) de richtlijnen voor de volgende werkjaren werden vastgesteld.

Een afzonderlijk hoofdstuk van het jaarboek is gewijd aan de bindende voorschriften, welke de Reichsfilmkammer voor de filmproductie en het bioscoopwezen vaststelt. Dit hoofdstuk geeft een typisch voorbeeld van Duits „massaregeln“.

Alles bijeen biedt het jaarboek een interessante en duidelijke kijk op het wezen en streven der hedendaagse Duitse film.

In zijn openingsrede voor de jaarvergadering gaf de President der Filmkammer, Prof. Lehnich, de navolgende karakteristiek van de Duitse film: „Der deutsche Film ist nicht mehr eine Ware mit internationalem Charakter, sondern ein Kulturgut, das ein Spiegelbild der Nation sein will.“ Op de eerste plaats, ja uitsluitend, moet daarbij gelet worden op het Duitse karakter der film en op de bestemming: het Duitse volk. In een inleiding over „die Eigengesetzlichkeit des Films“ ging dezelfde spreker nader op dit onderwerp in en kwam tot de uitspraak, dat „das heutige Filmschaffen ist eine Synthese von Kunst, Politik und Wirtschaft.“ Gelukkig intussen voor de Duitse filmindustrie, dat Lehnich kon wijzen op een „rassisch klare Aufbau“ van het Duitse volk, welke factor het werken dezer industrie zoveel gemakkelijker en zinvoller zou maken.

Van de overige inleiders willen wij hier nog noemen de bekende filmman Walter Gronostay, die de film zag als

„bestimmt zum Gesamtkunstwerk einer neuen Zeit“ en Mathias Wieman. Helaas weten wij niet, welke indruk de soldateske rede van laatstgenoemde op de toehoorders maakte. Een lange rede van Dr Goebbels was niet bepaald vlendend voor de reeds behaalde resultaten.

In vele inleidingen kwam het sterke verlangen naar een eigen Duitse filmcultuur naar voren. Ondanks de rassisch klare Aufbau was men daar naar eigen mening klaarblijkelijk nog ver van verwijderd. Amerika, Frankrijk en Rusland werden als landen met een eigen filmtaai ten voorbeeld gesteld.

De vertegenwoordigers der industrie, die zich met de nodige voorzichtigheid op de materialistische bodem hielden, waren het minst enthousiast over de gang van zaken. In het bijzonder baarde de export zorgen. Begrijpelijk, indien men weet, dat de export van Duitse films in 1932/33 R.M. 12,5 miljoen en in 1936/37 R.M. 4,5 miljoen opbracht.

Tenslotte nemen wij hier enkele cijfers over, welke een beeld geven van de ontwikkeling van het bioscoopwezen in Duitsland. Uit de opgaven blijkt, dat er in 1935 4782 bioscopen waren met in totaal 1.943.049 zitplaatsen. Niet alle bioscopen waren elke dag geopend; dagelijks was $\pm$ 60% van het genoemde aantal zitplaatsen beschikbaar. Sinds 1935 hebben de wijzigingen in de gebouwen een vermindering van het aantal bioscopen en een vermeerdering van het aantal zitplaatsen ten gevolge gehad. De kleine bioscopen maken steeds meer plaats voor de filmpaleizen.

Het aantal bioscoopbezoeken, hetwelk in 1928/29 met 352,5 miljoen een hoogtepunt bereikte, daalde sindsdien belangrijk. In 1936/37 kwam de achteruitgang tot staan en er werden toen zelfs 364 miljoen bezoeken geteld. De bruto-ontvangsten bedroegen in laatstgenoemd jaar R.M. 274 miljoen.

Het aantal personen, dat zijn bestaan vond in het film- en bioscoopwezen bedroeg 52.652 in 1935. v. d. M.

Van Aafje Fokker verscheen bij de uitgevers dezes:

EEN EIGEN TUINTJE! WIE WERKT ER MEE?, door Aafje Fokker.

Een blijde prettige en instructieve handleiding voor het inrichten en verzorgen van een eigen tuintje. Een vertijking van onze kinderliteratuur. Een echte „Fokker“. Prijs 90 cent, gebonden 60 cent meer.

SPELEN EN FEESTVIEREN, WIE DOET ER MEE? Derde geheel vernieuwde uitgave van „Kinderfeesten“. Met vele illustraties. Omslagfoto van J. C. Richter Uitdenbogaardt. Prijs 90 cent, in linnen band 60 ct meer.

VERTELLEN! LUISTER JE MEE? Verhalen voor kleuters, ingeleid door Henriëtte J. Kluit, met bandontwerp en illustraties van Aafje Bruijn. (Serie: „Van Gorcum's Verhalenbundels“ nr 9.) Prijs 90 cent, gebonden 60 cent meer.

KLEUTERWERKJES. Werkjes voor kinderen van 3-9 jaar in het huisgezin, kinderclubjes, kleuterklasjes, e.d., met tekeningen van M. Richter Uitdenbogaardt-Schouwenaar en A. A. Fokker. Voorwoord van S. van der Hoop, directrice van het Museum voor Ouders en opvoeders te Rotterdam. (In samenwerking met H. Piebenga.) Prijs ing. 75 cent, geb. 50 cent meer.

DE KLEINE DENNEBOOM, een Kerstverhaaltje voor de kleinen, met vele zwartjes van Ans Muller-Idzerda. Prijs 30 cent, bij 25 ex. à 22½ ct.

GROOTVADERS KERSTBOMEN, nog een Kerstverhaaltje voor de kleinen, met vele zwartjes van Ans Muller-Idzerda. Prijs 30 cent, bij 25 ex. à 22½ ct.

Op de dag van de geboorte van het Prinsekind verschijnt in *Van Gorcum's Toneelfonds*, onder redactie van David Tomkins:

„**KLEIN PRINSJE (PRINSESJE) VAN ORANJE**,“ zangspelletje ter gelegenheid van een zeer blijde gebeurtenis, door David Tomkins, met muziek van R. Keuning. Afzonderlijk of in combinatie met „**EEN ORANJEFEEST**,“ eveneens van David Tomkins, op te voeren. Prijs 30 cent per stuk.

De instudering is zeer gemakkelijk, de liedjes liggen prettig in het gehoor. De liedjes zijn ook afzonderlijk te zingen. Bestelt tijdig, onmiddellijk na verschijnen zenden wij het U toe.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

WAAKZAAMHEID. Een reeks brochures, uitgegeven voor het „Comité van waakzaamheid van anti-nationaalsocialistische intellectuelen”.

Deze geschriften, van de hand van vooraanstaande persoonlijkheden op de diverse gebieden welke het nationaalsocialisme tracht te beïnvloeden, richten zich tot de Nederlandse intellectuelen in de ruimste zin van het woord met het doel, de nationaalsocialistische levensbeschouwing van verschillende zijden kritisch te belichten. Elk nummer heeft een omvang van 32 bladzijden en kost 25 cent (voor colportage: 25 ex. à 20 ct., 50 ex. à 17½ ct., 100 ex. à 15 ct.).

Juist verschenen:

ONDERWIJS EN NATIONAALSOCIALISME, door Dr A. W. Kersbergen. „Waakzaamheid” nr 10. Prijs 25 cent.

Deze brochure werpt een helder licht op de nationaalsocialistische opvattingen over het onderwijs, gedemonstreerd aan de toestanden in het derde rijk.

Zojuist verscheen in „Van Gorcums Historische Bibliotheek”:

DE EERSTE FASE VAN DE SCHOOLSTRIJD IN NEDERLAND (1795—1806), door Dr A. M. van der Giezen.

Dit boek handelt over het eerste tijdvak van de schoolstrijd (1795—1806), waarin het Nederlandse Onderwijstelsel met zijn splitsing in openbaar en bijzonder onderwijs ontstond. Een inleiding maakt duidelijk, hoe de economische toestand van de Republiek in de achttiende eeuw en de verlichting deze onderwijs-hervorming voortschachten. Een uitgebreide verzameling documenten, gedeeltelijk als bijlagen afgedrukt, vormt de grondslag van dit werk.

De prijs is f 2.50.

HET OUDERBLAD VOOR DE OPENBARE SCHOOL. Maandblad voor school en huis, officieel orgaan van de Nederlandse Ouderraad bij het Openbaar Lager Onderwijs (NOROLO), Centrale Ouderraden en Oudercommissiën, onder redactie van P. G. den Boer.

„Het Ouderblad voor de Openbare School” is de spreekbuis van de Openbare-School-Ouder-Beweging in Nederland, gearriveerd schoolgewijs in de Ouder-Commissie, gemeentegewijs in de Centrale Ouder Raad en voor het gehele land in de Nederlandse Ouder Raad bij het Openbaar Lager Onderwijs (N.O.R.O.L.O.). — Naast het behartigen der organisatie-belangen is de taak van het orgaan een schakel te vormen tussen School en Huis, het wekken van belangstelling voor de Openbare School, het dienen van de belangen van het openbaar lager onderwijs in de ruimste zin. — Abonnementprijs, franco per post 75 cent per jaar. Collectieve abonnementen op plaatselijke edities met eigen berichtspagina bij vrijgeenkomst belangrijke reductie.

Vraagt proefnummer.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

VOLKS *TB3862* ONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT, Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris

Jan Nieuwenhuyzen
1784

PER
JAAR
F 8.75

VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ASSEN

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 6.

	Bladz.
Prof. Dr C. A. Mennicke, Sociale paedagogie, door A. H. Gerhard	169
De culturele betekenis van de Vestigingswet, door H. J. van Wielink	179
Enige conclusie's uit de statistische gegevens over het Voorbereidend onderwijs van 1933 t/m 1936, door Lize de Haan	185
Feiten en pogingen	190
Boekaankondiging	199

Verachenen:

DE BESTEDING VAN DE VRIJE TIJD DOOR DE NEDERLANDSE ARBEIDERS

uitkomsten van een enquête onder 621 arbeiders
door

Dr. A. BLONK en **Dr. J. P. KRUIJT**
met medewerking van **E. W. HOFSTEE**
doctorandus soc. geogr.

Prijs f 1.50

NUTSUITGEVERIJ CENTRAAL STATION, AMSTERDAM

BIBLIOTHEEK RECHTSHOUDINGEN

0248 4384

Prof. Dr C. A. Mennicke, Sociale paedagogie

door A. H. GERHARD.

In zijn vorig werk: *Sociale Psychologie*, gaf de Schrijver een weinig bemoeidigend beeld van het huidige aspect der mensenwereld; het wekte een pessimistisch getinte indruk in de geringe verwachting op een ont-komen uit het psychisch moeras.

Maar in zijn voorwoord zei hij toen toch: „Volgens mij is de levens-werkelijkheid, waarin wij staan, tragisch tot in de grond toe. Tragisch — maar niet hopeloos.”

In dat „niet-hopeloos” had de Schrijver zich een feitelijke verplichting op den hals gehaald. Er behoorde immers een ander boek te volgen, waarin beproefd zou worden de middelen aan te geven met behulp waarvan men gunstige resultaten zou mogen verwachten d.w.z. een hoger moreel en intellectueel peil van 't gehele volk.

Hij heeft die verplichting heel goed gevoeld — zo al niet, als op hem rustende erkend; doch hij was zich blijkbaar tevens bewust, dat ze moeilijk te vervullen was. De taak heeft hij dus op zich genomen ... ik zou zeggen met een bezwaard gemoed over mogelijk te hoog gespannen verwachtingen.

„Misschien stelt (mijn boek) menigeen te leur. Het houdt geen enkele suggestieve belofte in. Even sterk als het illusionaire programma's afwijst, wijst het programma's af, die daarom kans van slagen hebben, omdat zij de grote nood van de tijd tot een vehikel maken voor het bereiken en funderen van machtspositie's. Dit boek wil slechts duidelijk maken wat onze opgaven zijn.”

Reeds aanstonds wens ik te getuigen, dat wij m.i. met dit vervolg, *Sociale Paedagogie*, zeer tevreden mogen zijn en om de oprechtheid, waar-mede hij geen enkele der grote bezwaren, aan het werk der volksopvoeding verbonden, tracht te verdoezelen en omdat hij de onontkomelijke teleur-stelling trotseerde, dat hij geen paedagogische heilmiddelen weet aan te bieden, die slechts dienen kunnen om de waan van gegarandeerd weislagen te wekken. Aan een betrouwbare receptuur zijn we in lang nog niet toe. Er is nog zo'n dringende behoefte aan een juiste diagnose en 't is reeds ver-dienstelijk werk, dat de Schrijver een goed doordachte proeve er van geeft.

Daartoe begint hij met het stellen van het te behandelen probleem en met te verklaren waarom het een probleem is.

In algemene zin is pedagogie zo oud als de mens mens mocht heten, want steeds, reeds sedert de vroegste tijden, was er een streven door op-zettelijke maatregelen in de jeugd die vaardigheden en gewoonten aan te brengen, die 't haar mogelijk zouden maken, als volwassene, in haar levensonderhoud te voorzien. Terecht wijst de Schrijver er nu op, dat men hierbij het oog richt alleen op het individu.

„Bij de individuele opvoeding staat het individu op de voorgrond; met zijn speciale aanleg en met zijn bijzondere behoeften en mogelijkheden wordt rekening gehouden, de ontplooiing van karakteristieke krachten en begaafdheden tracht de opvoeder (of de opvoedende groep) te bevorderen. De sociale paedagogie daarentegen heeft op het oog, het individu geschikt te maken voor het meeleven in de gemeenschap. Hier moeten misschien bepaalde individuele mogelijkheden verwaarloosd of zelfs uitdrukkelijk op de achtergrond gedrongen worden."

Ongetwijfeld was wel bijna altijd de „goed opgevoede" ook goed op zijn plaats in de horde, stam, groep of volk. De eigenschap van „gemeenschapsmens" werd niet verstaan als een afzonderlijk begrip, terwijl men tegenwoordig maar te goed weet, dat die eigenschap zelden in volstrekt bevredigende mate bij iemand wordt gevonden. De vraag, die de Schrijver dus allereerst beantwoordt, is deze, sedert wanneer 't kweken en bevorderen van gemeenschapszin gezien werd als een taak op zich zelf, m.a.w. een probleem was geworden.

De kwestie vindt men terug in 't feit, dat 't nog nauwelijks een drietal eeuwen is geleden, dat men zich rekenschap is gaan geven van het verband tussen maatschappelijke structuur, de algemene bestaansvoorwaarden en de inhoud van het geestelijk leven. Er zijn verschillende theorieën voor uitgedacht, doch een onderlinge beïnvloeding, zo al geen duidelijk causaal verband, betwijfelt denkelijk niemand meer.

Zelfs nog de gehele middeleeuwen door werd over zulk onderling verband absoluut niet gedacht; de maatschappelijke structuur werd gezien als een vaststaand gegeven, door boven-menselijk gezag ingesteld en het geestelijk leven werd in onze westerse wereld geheel beheerst door één algemeen beleden religie.

Hoeveel leed er ook werd geleden, hoeveel kwaads ook bedreven, de oorzaken daarvan werden nooit gezocht in de samenstelling der maatschappij, als zodanig, doch behalve in natuurrampen, in de boosheid der mensen zelfden. Veranderingen ten goede vielen of buiten 's mensen bereik of konden alleen de vrucht zijn van intenser zedelijke opvoeding dan wel rechtstreekse bestraffing of vernietiging van a-sociale elementen.

Van die middeleeuwse maatschappij was het economisch kenmerk het „zelf-verzorgings" karakter in min of meer afgesloten gebieden, haar organisatievorm, het feudalisme, haar uiterlijke figuur die van de zuivere standenmaatschappij en de ééne religie haar morele basis. Door dit alles, in samenhang beschouwd, sprak het gemeenschapskarakter van den mens zó van zelf, had zo weinig een eigen aspect, dat de behoefte aan aankweking er van niet gevoeld kon worden en bijgevolg „sociale" paedagogiek geen onderwerp van studie was, laat staan een „probleem".

De fundamentele betekenis die de Schrijver hecht aan de geschetste

sociale situatie voor dit gemeenschapskarakter en moraal, noopt mij tot een aanhaling uit zijn Sociale Psychologie (blz. 29):

„Hier hebben wij dus met een psychische dispositie te maken, die de enkeling onverbreekelijk aan een bepaalde groep bindt. Wat hij voelt en denkt en doet, heeft hij van de groep overgenomen; wij zouden kunnen zeggen: de groep leeft en voelt en denkt in hem en door hem heen (hoewel hij daarbij natuurlijk toch een zeer karakteristieke persoonlijke eigenaardigheid kan hebben), zijn zelfbewustzijn is eigenlijk geen individueel bewustzijn. Het is de zin en de waarde van zijn leven, dat hij lid van deze groep is. Bestond die groep niet, dan zou hij ook geen bestaan meer hebben, want hij zou niet weten, waar de maatschap vandaan te halen voor zijn voelen en denken, voor zijn doen en laten. Het is juist de eigenaardigheid van deze psychische dispositie, dat de psychische en geestelijke inhouden, de waarderingen en gedragslijnen van het persoonlijk leven worden overgenomen van de groep, zonder dat de mogelijkheid van een twijfel gevoeld wordt”.

Gaandeweg traden in dit complex van verhoudingen grote wijzigingen in door de langzamerhand geweldige veranderingen op economisch gebied, de ontwikkeling der manufactuur, de grote ontdekkingen met snel uitbreidend handelsverkeer, de vorderingen der techniek en de opkomst der exportindustrie, de ondermijning van het standenwezen, de verzwakking der religieuze eenheid door de Hervorming, alles te zamen brak de grote bindende kracht der traditie op moreel gebied en trok de gemeenschapsmens uit zijn psychische verborgenheid en deed het besef van zijn afzonderlijke betekenis opkomen.

Als een feitelijkheid zien we daarna de tijd der Aufklärung, zonder ons hier te verdiepen in zijn mogelijke causale samenhang met de ingrijpende economische vergroeiing dier dagen.

Men was er toen oprecht van overtuigd, dat de ontwikkeling der rede d.w.z. van het verstandelijk inzicht in de verschijnselen van natuur en leven, op moreel en economisch gebied het algemeen geluk bevorderen zou, waarop alle mensen gelijkelijk recht hebben. Het kwam er dus, sociaal-paedagogisch, alleen op aan alles in 't werk te stellen om een gestadig aangroeiend deel van 't volk te ontwikkelen, wat dus betekenen zou op een hoger verstandelijk en zedelijk peil te brengen.

Men kan 't ook zo zeggen, dat men als richtsnoer had het geloofsartikel: als iemand maar weet hoe hij doen en laten moet om goed te zijn en men er in slaagt alle anderen zo ver te brengen, dan komt de zaak in orde en wordt de ware gemeenschap geboren.

Dit is een rampzalige vergissing gebleken door de volkomen miskenning van het zielkundige feit, dat wil en gevoel vaak een geheel onafhankelijk bestaan schijnen te voeren naast het denken. Het is een vergissing, die we

nu nog zelfs niet geheel te boven zijn gekomen en die vooral voor de socialistische, de atheïstische en de moderne arbeidersbeweging nog in sterke mate geldt.

Als een tweede feitelijkheid mag hierbij vastgesteld, dat deze geestgesteldheid der Aufklärung wonderwel paste bij de leer der vrije concurrentie, van de onbelemmerde wedstrijd der psychische en fysieke krachten, die langs natuurlijke weg een toestand van algemeen welzijn zou brengen.

De resultante is echter een zodanige ontwrichting der samenleving, een dodelijke krankheid gelijk, dat het sociale vraagstuk een paedagogisch probleem is geworden van de allerhoogste orde, dat door de feitelijk levenslange bestaansonzekerheid voor een staag snel groeiend aantal mensen, ogenschijnlijk tot geen oplossing kan worden gebracht.

Dit kwellende gevoel van onzekerheid speelt in de mentaliteit der massa, waartoe wij allen behoren, gering ontwikkelde of intellectueel, proletariër, boer of middenstander, een ontzettend fatale rol, welker betekenis nog steeds onvoldoende wordt ingezien.

De daarmee inherente angst voor het bestaan ontketent enerzijds een wilde jacht naar alle te benutten mogelijkheden om zulk een bestaan te veroveren, hoe dan ook, zij 't ten koste van anderen, en doet zich anderzijds in nog veel sterker mate vastklampen aan alles of ieder, die een perspectief van collectieve bestaanszekerheid voorspiegelt, al is dit ook hersenschimmig.

De veelszins gevaarlijke situatie in de huidige maatschappij is allereerst getekend in de tegenstelling tussen de formele opheffing der vroegere standengebondenheid door de nominale vrijheid voor ieder om te worden, waartoe aanleg, verworven bekwaamheden en ... maatschappelijke omstandigheden de mogelijkheid openen en ten andere de overheersende onderlinge economische afhankelijkheid. Deze heeft bovendien, dank zij de bijna onbegrijpelijke vooruitgang der techniek, op de spits gedreven in industrialisatie en rationalisatie, een arbeidsdeling tengevolge, dat ieder eigenlijk, ten minste de overgrote meerderheid der nog-niet-werklozen, slechts een speciale deel-functie van het totale arbeidsproces vervult, dat niemand meer een volle levensvulling noch arbeidsvreugde biedt, en waarvoor zelden een werkelijk vrije keus bestaat.

In de tweede plaats hebben we de tegenstelling op geestelijk gebied. Wie gaat er niet prat, buiten de dictatuurstaten, op het heersende princip van vrijheid van denken op 't punt van religie en wereldbeschouwing? In waarheid slechts een fictie. Stel immers daartegenover het onvermogen voor de allermeeften van ons geslacht om op goed gefundeerd oordeel een keuze te doen uit de overstelpende menigte van wereld- en levensbeschouwingen, van wijsgerige theorieën, zodat men — wie onzer niet — licht een prooi wordt van wie het klemmendst weet te overreden. Ziel-

kundig is niet te overschatten de kracht der behoefte voor de overgrote meerderheid om zich met gelatenheid in een gevoel van morele zekerheid en politieke rust te kunnen overgeven aan de leerstellingen en beschikkingen van wie met zelfverzekerdheid optreedt.

Het probleem is dus nu als volgt te formuleren: Hoe is de mens er toe te brengen, dat hij in alle omstandigheden steeds weet wat hij wil, wat hij moet willen als onafhankelijk denkend lid der gemeenschap en dat hij altijd doet, zoals hij weet dat hij doen moet?

Het antwoord hierop zal moeten uitgaan van de overweging, dat alle paedagogiek beïnvloed wordt door een wereldbeschouwing en daaraan verbonden levensbeschouwing. De mens kan nu eenmaal niet zonder een voorstelling, hoe onklaar ook, omtrent zin en doel van het leven, die hem tot een richtsnoer is van zijn levenshouding ten aanzien van zich zelf als van zijn medemensen en die gestalte geeft aan het ideaal, waarop zijn paedagogie gericht is.

Voortreffelijk komt mij in het boek, inzonderheid dat gedeelte voor, waarin de grondbeginselen uiteengezet worden der drie hoofdrichtingen van de christelijke religie, van het rationalistisch-idealisme (neohumanisme) en van 't realistisch materialisme ten opzichte van dit vraagstuk. De noodzakelijkheid van zulk onderzoek motiveert de Schrijver aldus:

„Deze noodzakelijkheid wordt niet sterk gevoeld op het gebied der individuele paedagogie, omdat in dit opzicht de invloedssferen der verschillende wereldbeschouwingsgroepen nog vrij sterk in zich zelf besloten zijn.

Bij de sociale paedagogie echter is de genoemde eis onafwijsbaar gesteld. Want hier moet de beschouwing het geheel omvatten, omdat het om het lot van het geheel gaat en om de vraag, hoe het geheel zich langs de weg van een vrije positieve beïnvloeding kan handhaven. Hier moet dus juist uitgemaakt worden, hoe de sociale paedagogie der verschillende groepen er uit ziet en hoe zij misschien in het belang van het geheel kan ontwikkeld worden, zonder dat de grondslagen worden aangetast.”

Hier wordt de vinger gelegd juist op de hoofdmoeilijkheid voor de oplossing van het probleem. Het sociale doel vordert samenwerking in hoofdzakelijk gelijklijnige richting van groepen met zeer uiteenwijkende beginselen, die dus naar een mogelijke synthese moeten streven, zonder in de noodzaak te komen eigen principes van hoger geestelijk leven prijs te geven.

Dit moet kunnen want 't geldt de toekomst der totale jeugd, die, als zodanig, in deze benarde tijden, in sterke zin gelijke belangen heeft en gelijke wensen koestert.

Terecht wijdt de Schrijver aan de mogelijkheid ener synthese een uit-

voorige beschouwing. Daarbij toont hij aan, welke z.i. overeenkomstige elementen de verschillende wereldbeschouwingen bevatten en die de grondslag voor een synthetische beschouwing zouden kunnen leveren.

Hij geeft nu zijn eigen sociaal-filosofische synthese, uiteraard in veel te gedrongen vorm, wat aan de klaarheid, jammer genoeg, niet ten goede komt. Hij hoopt er mede aan te tonen, dat op deze grondslag terzake van de sociale paedagogie „verregaande samenwerking met de christelijke geloofsgemeenschappen mogelijk is” (79—83), wat ik het „leitmotiv” van zijn hele werk zou willen noemen.

Kenschetsend voor zijn standpunt haal ik enige stellingen aan: „De mens is bedoeld als een wezen, dat uit de kracht der verantwoordelijkheid leeft”, waarbij natuurlijk mijnerzijds de vraag open blijft van wie de „bedoeling” is uitgegaan.

„De mens is tot vrijheid geroepen. Immers vrijheid is de toestand, waarin de kracht der verantwoordelijkheid zodanig ontwikkeld is, dat alle levensuitingen aan het verantwoordelijkheidsbesef beantwoorden.” Als allen dus in feite „vrij” zijn, of m.a.w. als hun gehele levenshouding bepaald wordt door een integraal verantwoordelijkheidsbesef, is de ware gemeenschap geboren.

Blijkbaar onder de indruk van de dictatuur-epidemie, treffen we nog deze consequentie, die ook nog op uitwegen wijst, wijl het uiteindelijk om de vrijheid gaat:

„Deze gemeenschapsopvatting is synthetisch, omdat dwang en macht daardoor een volledige verklaring vinden en tot positieve betekenis gebracht kunnen worden.”

Doch de mogelijkheid der onmisbare samenwerking hangt ook af van het juiste inzicht in de voorwaarden.

„Het is duidelijk, dat de individuen en de groepen, die de verantwoordelijkheid dragen voor het in werking treden van bepaalde inzichten en krachten, rekening moeten houden met de situatie, waarin de maatschappij verkeert. Want onze hele beschouwing heeft laten zien, dat het groeiproces der vrijheid slechts langs de weg van een strenge bemiddeling te denken is en dat men dus moet leren beseffen, dat nauwe aansluiting aan de gegeven omstandigheden geboden is.”

Het is niet waarschijnlijk, dat ieder het ten volle met deze vorm der synthese eens is; doch hoe wil men ontkomen aan de erkenning der onafwijsbare samenwerking van alle groepen, die, als natuurlijk aanvaardend de schier oneindige differentiëring in de gemeenschap, daarmee ook de „veelëenheid” als haar aangewezen karakter erkennen? Immers dit sluit in, dat deze groepen de vrijheid van geloof en rationalistisch denken willen huldigen en hun aller verantwoordelijkheidsbesef mede gericht is op het behoud dier vrijheid voor allen.

De vele ingrijpende veranderingen in het economisch en moreel aspect der maatschappij, die sedert de achttiende eeuw tot stand kwamen, gaven het aanzijn aan allerlei misstanden op de meest onderscheiden gebieden, die noopten tot het treffen van velerlei incidentele voorzieningen meest van filantropische aard.

De noodzakelijkheid van opzettelijk ingrijpen drong zo zeer tot activiteit, dat ze een zekere overhaasting tengevolge had, die vaak deed misgrijpen en tot vele pogingen andreef, zonder dat zij een wel overwogen plaats kregen in een methodisch geheel. Zo zijn er talrijke maatregelen getroffen, door zeer uiteenlopende drijfveren ingegeven of die ter bereiking van zeer onderscheiden doeleinden dienden, doch practisch alle ook een algemeen sociaal-paedagogische strekking hebben of ten minste een uitwerking in die richting.

Onder de verzameltitel van „Vormen der gemeenschapsopvoeding in de nieuwere tijd“ bevat het boek een zeer gedetailleerd overzicht, dat een zeer goede kijk geeft op wat er geschiedde en geschiedt en op wat in alles het gemeenschappelijke element is.

Aandacht verdient vooral wat er aangeduid wordt met de onderscheiding van de bewuste vrije en de dwangmatige vormgeving.

Onder de eerste zijn dan begrepen alle voorzieningen aan het particulier initiatief ontsproten of door de overheid ingesteld in de vorm van vrije deelneming tot steun van of met het particulier initiatief.

Onder de tweede, karakteristiek voor de dictaturen, die welke uitgaan van het enige gezag of van zijn organen, waarbij steeds meer elementen door de staatsleiding worden betrokken en in toenemende mate verhinderd wordt, dat er zelfstandige andere centra ontstaan.

Een belangrijk punt voert de Schrijver o.a. nog aan in het vraagstuk van „de politieke sfeer, waarin grote geschiedenis gemaakt wordt“. Hij bestrijdt de veel gekoesterde gedachte, alsof die politieke sfeer van grote hervormende invloed is op de zaak der sociale paedagogie.

„Wij hebben alle aanleiding ons los te maken van het zich blind staren op de zogenaamd grote politieke gebeurtenissen. Ze zijn tot op zekere hoogte ons noodlot en daarom moeten wij ons met hen bezighouden. Maar het is niets dan massawaanzin aan te nemen, dat zij het eigenlijk belangrijke zijn.“

Hierin ligt stellig een kern van waarheid en is misschien het beste argument tegen pessimistische kleinmoedigheid. Er is altijd aanwezig een sterker werking in het maatschappelijk leven dan zich kond doet in de zeer luidruchtige politieke verschijnselen en dikwijls slechts in zeer verwijderd verband er mee staat. Er is ook aanleiding daarom om zich bij 't rekenschap geven van die werking en van de loop der dingen zich niet op een dwaalspoor te laten dringen door de ogenschijnlijk grote gebeurtenissen.

„Welke middelen kunnen en moeten aangenomen worden?“ is de vraag, die ten slotte den schrijver noodwendig wordt voorgelegd. Ik mag niet verhehlen de indruk te hebben, dat dit hoofdstuk niet alleen van den lezer de meeste inspanning vordert, doch ook den auteur de meeste zorg heeft geboord. De stijl verraadt het al dunkt mij. Die is nodeloos ingewikkeld en omslachtig met gebruik van een woordenkeus en terminologie, die het begripen niet vergemakkelijkt, zelfs voor tal van gedeelten een veelmalige herlezing vereist.

De minitieuze uiteenzetting van de leidende gedachten, kenmerkend voor elk der reeds eerder vermelde hoofdrichtingen bij de keuze en toepassing der voor ieder van haar bruikbare middelen, is op zich zelf zeer leerzaam. Ze doet bovendien nog duidelijker zien, dat een werkelijke synthese voorschijnt nog zeer ernstige bezwaren bij velen zal ontmoeten.

De lezer zal echter in 't bijzonder willen weten, welk standpunt de schrijver zelf inneemt.

De in zijn ogen essentiële voorwaarde voor welslagen meen ik te kunnen vinden o.a. in de volgende aanhaling:

„In mijn sociaal-filosofische schets heb ik duidelijk gemaakt dat juist door degene, die de beslissende betekenis van de relatie tot het oneindige, waarin de mens gesteld is, erkent, ook de eindige gegevens ernstig moeten worden opgevat. Stelselmatig geformuleerd betekent dit, dat transcenderen en inscenderen voortdurend gepaard moeten gaan en dat zij elkander steeds meer moeten bevruchten en verdiepen. Het begrip transcenderen is, naar ik hoop, voldoende duidelijk geworden. Het metaphysisch denken dwingt de mens, boven alle eindige gegevens uit te gaan, de principiële eenheid van het oneindig geheel steeds dieper te beseffen en langs de weg van wezens-concentratie de kracht in zich te ontwikkelen, deze eenheid, die als rijk der vrijheid bedoeld is, te verwezenlijken.“ Van het grootste belang is het tweezijdig onderzoek van transcenderen en inscenderen ten aanzien der beoordeling van maatschappelijke verschijnselen.

Ik hoop de bedoeling juist te interpreteren aan de hand van verschillende andere plaatsen in de volgende kanttekeningen.

Transcenderen is zich een wereldbeschouwing vormen en zich 's mensen plaats in en verhouding tot het heelal bewust maken en:

Inscenderen versta ik als zich verdiepen in de lichamelijke en geestelijke eigenschappen van den mens, zich rekenschap geven van alle uitwendige en erfelijke invloeden op de ontwikkeling daarvan, alles in verband met de verworven wereldbeschouwing.

De Schrijver zegt 't nog zo: 's mensen aanleg, zijn begaafdheid, zijn karakter, zijn mogelijkheden en neigingen — dat alles wil onderzocht en begrepen worden."

„Het rijk der vrijheid" versta ik als de ideale gemeenschap en de reeds aangehaalde stelling „de mens is tot vrijheid geroepen" verklaar ik mij aldus:

Uit zijn natuurlijke afhankelijkheden, kan de mens slechts uitgroeien door de ontwikkeling zijner ethische en geestelijke krachten. Natuurlijk blijven die afhankelijkheden bestaan: alle lichamelijke behoeften en instincten, neigingen, driften, affecten, doch ze zijn te onderwerpen aan, onder appél te brengen van rede, gevoel en wil, wat de w a r e vrijheid is.

Aan de aldus geïnterpreteerde voorwaarde, die ik met instemming aanvaard, sluit zich geheel de eis aan, dat alle sociaal-paedagogische middelen, al zijn ze psychologisch voldoende verantwoord ook moeten passen en hun grond vinden in de gemeenschappelijk aanvaarde wereldbeschouwing. „De natuurlijke behoeften en ontwikkelingsmogelijkheden van de opgroeiende mens kunnen alleen dan ten volle tot hun recht komen, wanneer de vrijheid, die uit de relatie van de mens tot het oneindige volgt, ten volle wordt aanvaard."

Waar gewerkt wordt in deze zin volgt versterking van het verantwoordelijkheidsbesef dat — wijl er altijd een element van zelfstandigheid in schuilt — de tendens heeft aan te sporen tot streven naar een hogere vorm van maatschappij, terwijl uiteraard een hogere gemeenschap vóóronderstelt een hoger gemeenschapsbesef.

Wie al het aangevoerde overdenkt, moet wel tot de slotsom komen, dat de Schrijver aan zijn eigen „niet-hopeloos" niet kan geloven. Inderdaad vreest hij, dat er voor de taak der genezing te veel van de huidige maatschappij gevergd wordt. Het besef van de zeer bedenkelijke stand der dingen is te weinig algemeen, het aantal beschikbare, geschikte werkrachten te gering en de aangewende middelen veelal ondeugdelijk.

„Hierin ligt dan ook mede de grote kans op overwinning, die de bewuste, maar dwangmatige oplossing van het sociaal-paedagogisch probleem heeft. Reglementeren en disciplineren, rechtstreeks bevredigen van heel bepaalde driftsbehoeften en instampen van een heel bepaalde, zogenaamde wereldbeschouwing is ongetwijfeld gemakkelijker dan het ontwikkelen van een zo zelfstandig mogelijk verantwoordelijkheidsbesef — niet slechts ten aanzien van de bestaande, maar ook van de zich ontwikkelende samenleving."

De mentaliteit inzonderheid der grote-stads-bevolking lijkt zo tegenwerkend, dat de vertwijfelende vraag klinkt „of wij ons niet toch maar in het noodlot van het dwangstelsel zullen moeten schikken".

Aan zulke fataliteitsstemming behoefde niet toegegeven te worden, indien slechts het besef van verantwoordelijkheid jegens het geheel, in de richting van het ideale einddoel, van het „rijk der vrijheid" een positief

werkende factor in het gedrag der mensen kon zijn. Het is helaas niet zo, wijl de bindende en moreel richtende krachten der traditie en van de algemeen aanvaarde, éne levende, religie verloren zijn gegaan.

Het kost geen moeite om van den auteur van „Sociale Psychologie” te vermoeden, dat hij, waar de „rede”, m.a.w. het juiste inzicht in wat de mensheid behoeft, onmachtig is gebleken om alléén die krachten te herwinnen, in de waarde en onmisbaarheid gelooft van het symbool en de suggestie als aanvullende sociaal-paedagogische middelen.

Het is begrijpelijk, want denken en weten spelen feitelijk slechts een beperkte rol in 's mensen leven; daartoe werken gevoel en wil te machtig onder de invloed van het onderbewustzijn en de daarin verankerde primitieve driften en neigingen en alle levenservaringen.

„En deze gebieden van het persoonlijk leven worden vooral geraakt en in beweging gebracht door de zinsinhouden, die in de symbolen worden voorgesteld.”

De werking daarvan op het gevoels- en wilsleven is suggestie, waarbij dus de rationele redenering secundair blijft of zelfs op de achtergrond gedrongen.

„Het bewustzijn der grote massa wordt op alle mogelijke wijze door suggestieve invloeden bestormd.” De democratie moet dus suggestie en symbolen leren gebruiken ten goede.

Waar 't verantwoordelijkheidsgevoel rijpt, ontstaat de behoefte de uiteindelijke bedoeling der gemeenschapsvorming in symbolen te aan-schouwen, als het middel bij uitnemendheid om aan te sporen tot medewerking aan de bereiking van het in 't symbool verborgen eindrijk der vrijheid.

De Schrijver aarzelt niet met kracht van overtuiging deze strijdwijze ten behoeve van de echte democratie en het toekomstig rijk der vrijheid aan te bevelen. Het komt mij inderdaad voor, dat de motivering, psychologisch juist gefundeerd, en door de ervaringen gerechtvaardigd, sterk staat.

Doch ze is de methode, met verbluffend succes in toepassing gebracht in alle dictatuur-staten en door hun satellieten in de overige landen.

Men zij zich goed bewust, dat er geen erger ding is dan wanneer men den Satan met Belzebub poogt uit te drijven. Intussen de Schrijver is er niet blind voor:

„Dat aan een dergelijke activiteit, die op massa-beïnvloeding gericht is, ook gevaren verbonden zijn (vooral het gevaar der nivellering en oppervlakkigheid) spreekt van zelf. Maar waar wij met een strikte noodzakelijkheid te maken hebben, moet men het gevaar aandurven en doorstaan. Niemand zal het tegenspreken, dat aan de naar buiten gerichte energie een even grote naar binnen gerichte energie moet beantwoorden.”

„Het houdt geen enkele suggestieve belofte in" zo beleeft de Schrijver. Hij had gelijk, want niemand kan die reeds geven. Het terrein moet nog goed verkend en daarvan bevat zijn werk een waardevolle poging.

Ik vind het een eerlijk, een moedig, een goed boek.

Ik ben benieuwd, of er nog eens een nader vervolg hierop zal verschijnen, waarin de concrete toepassing en uitwerking der geschetste algemene richtlijnen gegeven wordt.

Wie zich aan de praktijk van het „Sociale werk" wijdt, zal er gretig kennis van nemen.

De culturele betekenis van de Vestigingswet

door H. J. VAN WIELINK.

De 13e Maart van het vorige jaar is een wet afgekondigd, waarvan de behandeling in Tweede en Eerste Kamer maar weinig de aandacht heeft getrokken, maar die van veel groter sociaal-economische betekenis is dan de geruchtloosheid waarmee ze haar intrede in ons Nederlandse Staatsrecht heeft gedaan, laat vermoeden. We menen de Vestigingswet-Kleinbedrijf, die op 9 April 1937 in werking is getreden.

De strekking van deze wet is: het recht tot vestiging van een winkelbedrijf of kleine nijverheid aan banden te leggen. Tot nog toe was ieder vrij om zich als winkelier in welke branche ook, of als klein-industrieel te vestigen. Daaraan waren individuele voordelen verbonden: wie over voldoende energie beschikte, wat flair had, enig kapitaal bezat, kon een zaak beginnen en wanneer het geluk hem dan de wind in de zeilen blies kon hij er soms in slagen een goede broodwinning te vinden; al doende leerde hij de fijne knepen van het vak en enkele malen groeide uit de halve leek een geroutineerd vakman. Maar veel vaker toch werd zulk een als noodsprong gewaagde onderneming een fiasco en de roekeloze „ondernemer" was een illusie armer en zijn laatste geld kwijt.

Waren dus de individuele gevaren van deze ongezone vrijheid groter dan de voordelen, economisch bleek ze een positief nadeel: in de middenstand ontstond langzamerhand aan de onderste grenzen een vlottend leger van zwevende zaken en zaakjes, die geen ogenblik zeker van hun bestaan, door wanhopige concurrentie het vege leven nog enige tijd trachtten te redden en daardoor het algemene peil van het kleinbedrijf naar omlaag haalden. Prijsafbraak, concurrentie met de scherpste middelen waren het gevolg van de mededinging van al deze zakelijke non-valeurs.

Hoezeer men met het persoonlijk strijden en lijden van al deze wanhoops-winkeliers en kleine-industriëlen begaan moet zijn, te begrijpen is dat de georganiseerde middenstand er zich tegen verzette en bij de regering aandrang op ordening. De actie der Middenstandsorganisaties had succes: de regering diende bovengenoemde wet in, de Kamers namen haar aan en daarmee was het mogelijk gemaakt in de verschillende takken van kleinbedrijf een dam op te werpen tegen de al te wilde stroom van nieuwe ondernemers.

Het is mogelijk gemaakt. Of men van deze mogelijkheid gebruik wil maken, laat de wet over aan de bedrijfsgroepen zelf. Daartoe moeten zij, door middel van hun organisatie, zich tot den Minister wenden met het verzoek voor hun bedrijf de normen vast te stellen waaraan iemand die zich als ondernemer in de betreffende bedrijfstak wil vestigen, behoort te voldoen. De eisen die dan worden gesteld, zijn van drieërlei aard. De aanvrager moet blijk geven van:

- a. voldoende algemene handelskennis;
- b. voldoende vakbekwaamheid;
- c. voldoende credietwaardigheid.

Het is duidelijk dat hierdoor een gehele ommekeer in het klein-bedrijf kan worden bewerkt. Het zal in de bedrijven voor welke vestigingseisen zijn vastgesteld niet meer mogelijk zijn zich te vestigen als men niet over voldoende crediet beschikt: de ondernemer zelf wordt daardoor beschermd tegen het verlies van zijn te geringe spaarpenningen, zijn leveranciers tegen de kans hun waren te leveren aan iemand, wien van den beginne af het dreigend faillissement als een zwaard van Damocles boven het hoofd hangt, de vakgenoten tegen de concurrentie van de wanhoop. Ook de eis van voldoende vakbekwaamheid zal een dergelijke uitwerking hebben en het gehele bedrijf op hoger peil brengen, terwijl die van een voldoende algemene handelskennis een waarborg schept dat de toekomstige kleine ondernemer enige ontwikkeling bezit en daardoor meer waarborgen biedt dat hij zijn onderneming op de juiste wijze beheert. Op deze wijze kan het doel van deze Wet bereikt worden, d.i. „verheffing van het vak en wering van beunhazerij om te komen tot een sterke middenstand en een doelmatige distributie”.

Over de onder 2 en 3 genoemde eisen willen we in dit tijdschrift niet verder uitweiden. Daarvoor is een technisch of economisch periodiek meer geëigend. Voldoende zij er op te wijzen dat voor iedere bedrijfstak de te stellen eisen van credietwaardigheid natuurlijk anders zal zijn en dat een bedrijfsgroep die vestigingseisen wenst vastgesteld te zien, moet aantonen dat er voldoende gelegenheid is om voor het examen in vakbekwaamheid te worden voorbereid. Opdat geen financiële bezwaren de toekomstige

kleine ondernemers zullen kunnen beletten deze vakbekwaamheid te verwerven is bepaald dat er zoveel cursussen of scholen voor ieder vak moeten zijn, dat de cursisten niet meer dan 20 K.M. zullen moeten afleggen om zulk een inrichting te bezoeken en haar dus desgewenst per fiets kunnen bereiken.

Zullen de eisen sub 2 en 3 dus verschillend zijn naar gelang van het vak, die sub 1 — zijn voor alle vakken gelijk. Het doet er niet toe of iemand zich wil vestigen als kruidenier, manufacturier, drogist, of hij een smederij of een timmermansbedrijf wil oprichten — als er voor zijn groep vestigingseisen zijn vastgesteld zal hij moeten bewijzen dat hij op de hoogte is van het bijhouden van een eenvoudige boekhouding, dat hij de gebruiken in de handel kent en het handelsrekenen, de handelswetgeving, de reclamemen de verkoopkunde, alsook de Nederlandse taal en eenvoudige handelscorrespondentie voldoende beheerst.

De vraag is nu: hoe zullen de Kamers van Koophandel aan wie de beslissing over een verzoek tot vestiging is opgedragen, kunnen uitmaken of de aanvrager over deze kennis beschikt.

De drie middenstandsbonden: de Kon. Ned. Middenstandsbond, de Ned. R.K. Middenstandsbond en de Chr. Middenstandsbond — van wie de stoot tot deze wetgeving is uitgegaan en die het zich dus tot plicht rekenden de uitvoering er van zoveel mogelijk te bevorderen, hebben zich tot den Minister van Economische Zaken gewend met het verzoek er voor te mogen zorgdragen dat er over het gehele land een net van cursussen komt, die voor de opleiding in de bovengenoemde vakken zorgdragen. De Minister heeft dit initiatief dankbaar aanvaard en de bonden hebben zich met bekwame spoed aan 't werk gezet. De Katholieke organisatie had zich op dit terrein reeds eerder bewogen en een z.g. Middenstandsdiploma gecreëerd; de Kon. Ned. Middenstandsbond bleef niet achter en stichtte het Instituut voor Middenstandsontwikkeling, dat zich ten doel stelt de in deze vereniging georganiseerde middenstanders op velerlei wijzen: door cursussen, lezingen, lichtbeelden-voordrachten e.d. te ontwikkelen. Voorzitter van dit Instituut is Prof. Casimir.

De drie organisaties waren het spoedig eens over de eisen en kregen daarop de sanctie van het departement, dat niet alleen de opleiding aan hen toevertrouwde, maar hun ook de regeling der examens opdroeg. De eisen voor deze examens bevatten, naar het oordeel van organisaties en departement het minimum van de kennis, die elke zelfstandige ondernemer moet bezitten „die zijn gezin en zijn kapitaaltje wil blootstellen aan het risico van een eigen bedrijf" — zoals Dr Groeneveldt Meyer, de directeur-generaal van het Min. van Economische Zaken, in de vergadering der Vereniging van de Kamers van Koophandel het uitdrukte.

Schoolse wijsheid zal niet worden nagestreefd, zelfs zoveel mogelijk

worden vermeden. De exameneisen zijn aan de praktijk ontleend, en bij het onderwijs zal voorop moeten staan, dat alles wat theoretische ballast mag heten, overboord wordt gezet, zodat slechts dat behouden blijft waaraan de ondernemer in zijn dagelijks beheer behoefte heeft.

Uit het bovenstaande zou men kunnen afleiden dat aan de Bonden een monopolie voor dit onderwijs is gegeven. Niets is echter minder waar. Wel worden de examens uitsluitend onder auspiciën van deze organisaties, echter onder toezicht van door het Dep. v. E. Z. aan te wijzen regeringsgeledegeerden, afgenomen. Een gelijkkluidend diploma zal worden uitgereikt aan de geslaagden, evenwel getekend door de vertegenwoordigers der organisatie die de examens afneemt. Het ligt in de bedoeling een uniform schriftelijk examen te houden op één dag in verschillende plaatsen des lands. Het mondeling examen zal daarna door de diverse organisaties afzonderlijk worden geregeld. Voor het eerst zal er in Juli 1938 een examen worden afgenomen.

De opleiding voor dit examen is echter geheel vrij. Ieder kan daarvoor voorbereiden. Het ligt intussen voor de hand dat de organisaties die de examens regelen zich ook met de opleiding daartoe bemoeien. De Katholieke organisatie heeft daartoe het voorbeeld gegeven; zij had zoals we reeds opmerkten al sedert lang een Onderwijscentrale en het is dan ook niet te verwonderen dat deze zeer spoedig gereed was met een organisatie van de opleiding voor de Katholieke middenstanders. Reeds zijn door deze bond een 150-tal cursussen georganiseerd met 4 à 5000 leerlingen.

Het mag enige verwondering baren dat deze organisatie voor de inrichting van haar cursussen geen contact heeft gezocht met de Katholieke handelsavondscholen, in de plaatsen althans waar deze bestaan. Wij achten het hier niet de plaats op de motieven die haar hiertoe geleid hebben, in te gaan. De Kon. Ned. Middenstandsbond staat in deze op een ander standpunt: hij — of liever het Instituut voor Ontwikkeling van de Middenstand, waaraan deze Bond, voorzover hem betreft, deze zaken heeft gedelegeerd — wenst, waar dat mogelijk is, voor de opleiding van het diploma: Algemene Handelskennis, gebruik te maken van de bestaande Handelsavondscholen. Dat omgekeerd bij het Handelsavondonderwijs voor deze nieuwe tak van handelonderwijs grote belangstelling bestaat bleek wel duidelijk op de jongste Algemene Vergadering van de Bond van Directeuren en Leraren bij het Handelsavondonderwijs, die bijna geheel gewijd was aan de bespreking van de opleiding voor het nieuwe diploma. Van welke betekenis dit onderwijs voor talloze handelsavondscholen kan worden is reeds gebleken te Zaandam, waar in het begin van Januari reeds dank zij de voortvarendheid van de Algemene Winkeliersvereniging, met intensieve medewerking van den directeur der Handelsavondschool en steun van het Gemeentebestuur een nieuwe afdeling aan de Handelsavondschool is

geopend, waarvoor zich binnen 14 dagen 120 jongere en oudere middenstanders hebben opgegeven. 60 daarvan, tussen 16 en 25 jaar oud, werden geplaatst in de eerste klas v. d. drie-jarige cursus, 60, ouder dan 25 jaar en 5 jaar zelfstandig werkzaam zijnde in een bedrijf konden deelnemen aan de z.g. spoedcursus, die deze ouderen in $\pm$ 9 mnd. zal voorbereiden voor een speciaal voor deze groep te houden enigszins verlicht examen ¹⁾.

Het komt ons voor dat de betekenis van deze nieuwe tak van volksontwikkeling moeilijk overschat kan worden. Immers tallozen die voorheen niet meer dan gewoon lager onderwijs hebben genoten, zien zich nu verplicht opnieuw op de schoolbanken plaats te nemen. Zij zullen daar, het zij onmiddellijk erkend, in de eerste plaats nuttigheidsonderwijs krijgen, geen algemene geestelijke vorming. Maar al is dit onderwijs geheel op de praktijk gericht, men telt toch de vormende waarde er van niet te licht. Vakken als Algemene Handelskennis, Handelsrecht, d.w.z. de kennis van de vele wetten waarmee de tegenwoordige middenstander te maken krijgt, Bedrijfsleer — een nieuw vak, dat o.a. de rationalisatie, reclame en verkoopkunde, omvat — zijn niet te onderwijzen zonder dat men telkens verband zoekt met algemene vraagstukken van staatsrecht, economie, psychologie e.d. Het zal alles wel heel eenvoudig moeten blijven, maar toch allerlei gebieden zullen geopend worden die tot nog toe voor het gros der kleine middenstanders terra incognita waren.

En wat vooral niet mag worden vergeten: deze mensen zullen allen — de betrekkelijk kleine overgangsgroep der spoedcursisten uitgezonderd — gedurende drie jaren onderwijs in de moedertaal ontvangen. Wie weet hoe gebrekkig door het overgrote deel der kleine middenstanders de Nederlandse taal gehanteerd wordt — Mr Van der Leeuw, de directeur van het Bondsbureau van de Kon. Ned. Middenstandsbond deed daarvan bij de officiële opening der zo juist genoemde Zaandamse cursussen een boekje open — kan niet luide genoeg toejuichen, dat thans zovelen gedwongen worden zich in het schrijven van het Nederlands te oefenen. Ook hier zal de theoretische behandeling tot het noodzakelijke minimum worden beperkt: zuiver spellen en het schrijven van een goede brief zal het doel zijn. Maar wanneer op deze wijze duizenden Nederlanders hun taal op een behoorlijke wijze leren gebruiken, zal alleen daarvan al een ongekend grote werking van deze wet uitgaan, die zich niet alleen tot het vak als zodanig beperkt, maar van algemeen culturele betekenis zal blijken te zijn.

Want van leren komt leren. Velen zullen stellig met een zucht van verlichting boek en schrift ter zijde schuiven, als ze hun diploma behaald hebben. Maar een deel der cursisten zal zeker smaak hebben gekregen in

¹⁾ De Kon. Ned. Middenstandsbond heeft ook eigen cursussen in plaatsen waar geen handelsavondschool bestaat, momenteel reeds een 50-tal met $\pm$ 1000 leerlingen.

geestelijke ontwikkeling en zich verder bekwamen. Deze zullen beseffen dat iemand die sterk wil staan in de strijd om het bestaan, meer behoeft dan het geëiste minimum en zich op andere gebieden b.v. dat der vreemde talen enige kennis willen eigen maken. En wie zich op deze wijze de mogelijkheid heeft geopend voor verdere, ook meer ideële, ontwikkeling zal er gauw toe komen, als zijn werkzaamheden dat toelaten, te trachten zich tot een hoger cultureel peil op te werken.

Reeds zijn er van een 25-tal bedrijfsgroepen verzoeken tot vaststelling van vestigingseisen ingekomen. Die voor bakkers en slaggers zijn al uitgevaardigd, die voor kruideniers zijn binnen afzienbare tijd te wachten — de andere organisaties nemen de nodige maatregelen voor de vakopleiding. Binnen een afzienbare tijd zal in een reeks van bedrijfsgroepen het niet meer mogelijk zijn zich te vestigen, een bedrijf uit te breiden met een nieuwe afdeling of naar een andere gemeente over te plaatsen, of een zaak van zijn vader of een andere bloedverwant over te nemen, zonder aan de gestelde eisen te voldoen, dat is dus ook zonder een middenstandsdiploma te hebben verworven. Dr Groeneveld Meyer acht het niet onmogelijk dat binnen enige jaren 100.000 middenstandsbedrijven onder de Vestigingswet zullen zijn begrepen. Als men daar dan nog bij rekent alle filiaalchefs van coöperaties en grootbedrijven, dan is het duidelijk dat er binnen afzienbare tijd een leger van jonge mensen zich zal aanmelden voor de cursussen. Want zij moeten het diploma hebben op straffe van zonder meer buiten de neringdoende middenstand gesloten te worden althans als zelfstandig ondernemer. Men houdt er dan ook rekening mee in de kring der middenstandsbonden, dat over enkele jaren een 12.000 kandidaten voor de examens zich zullen opgeven.

Het is duidelijk dat met deze wet een geheel nieuw element in ons economische en sociale leven is gebracht. Deze ordening in de middenstandsbedrijven voert onze gedachten onwillekeurig terug naar de tijd van de gilden en het is te begrijpen, dat men de wet wel een moderne Gildewet noemt, omdat, al wordt er theoretisch de vrijheid om een bedrijf te vestigen niet door belemmerd, de practijk aan de middenstandsorganisaties een middel in de hand geeft — in 't bijzonder door de examens in vakbekwaamheid — waarmee de toeloop tot een bedrijfsgroep systematisch binnen vaste grenzen kan worden gehouden. Deze zeer interessante zijde van de regeling moeten we hier echter verder buiten beschouwing laten.

Uit een oogpunt van Volksontwikkeling verdient deze wet evenwel de volle aandacht van de lezers van dit tijdschrift. Want voor het eerst wordt een zeer grote groep van werkers in het vrije bedrijf — omvattende op den duur circa 1/8 deel van het Nederlandse volk — de verplichting opgelegd te bewijzen dat zij zich een zekere minimum van ontwikkeling hebben eigen

gemaakt, als zij de door hen begeerde plaats in het arbeidsproces wenschen in te nemen. Men is daartoe niet overgegaan uit idealistische, maar uit zuiver zakelijke overwegingen. Maar voor de verheffing van het algemene culturele peil van een groot deel van het volk — en onmiddellijk dus van het volk in zijn geheel — zal deze maatregel — dunkt ons — desondanks van niet geringe betekenis kunnen worden.

Enige conclusies uit de statistische gegevens over het Voorbereidend onderwijs van 1933 t/m 1936,

door LIZE DE HAAN.

In een tijd van toenemende aandacht voor de kleuterleeftijd en — in welhaast alle lagen der samenleving — 'n stijgende appreciatie voor kleuterscholen, lijkt het mij van belang, aan de hand van gegevens uit de meest betrouwbare bron n.l. 't Centraal bureau voor de Statistiek, de uitslag van de strijd tussen de stuwende krachten van publieke opinie en wetenschappelijk onderzoek enerzijds — de tegenwerkende macht bij regeringsautoriteiten en drukkende economische crisistijd anderzijds, eens onder de loupe te nemen.

Het Centraal bureau heeft onlangs gegevens gepubliceerd over de jaren 1933 t/m 1935, waardoor wij een overzicht en een inzicht kunnen krijgen van en in de positie van het voorbereidend onderwijs gedurende een periode van vijf jaren; want ook de cijfers van 1932 zijn overal aangehaald.

In zijn Inleiding schrijft de heer Dr. Philip J. Idenburg, Chef der afdeling Onderwijs-Statistiek, in verband met de cijfers, over ontwikkeling en groei van deze tak van onderwijs. Hoe bemoedigend dit voor allen die er bij betrokken zijn ook moge klinken, — er dient eerst te worden vastgesteld of deze ontwikkeling een gezonde, natuurlijke is, waarvoor wij dankbaar moeten zijn, of dat er bezig is iets te groeien — een uitwas b.v., dat maar hoe eerder hoe liever moest worden uitgesneden, om ook de gezonde delen niet aan te tasten.

Vóór ik in nadere bijzonderheden treed, zou ik gaarne eerst even enkele feiten uit de geschiedenis van het voorbereidend onderwijs willen memoreren, die voor 't trekken van conclusies en 't beantwoorden van vragen, straks van 't grootste belang kunnen zijn.

Bekend is, dat ruim een eeuw geleden alle onderwijs (?) aan kinderen, die nog niet naar de Lagere School konden gaan — overgelaten was aan *publieke liefdadigheid* en *particulier initiatief*. Bekend is ook, dat deze prachtige uitingen van menselijk voelen en denken voor de jonge kinderen niets anders tot stand hebben kunnen brengen dan een miserabel wereldje,

waar veel liefs en moois ten onder ging. Maar — toen had bijna niemand ook maar de geringste Ahnung van de omvang van het kwaad, van de schade, die men de kinderen toebreacht door ze naar die bewaarscholen te sturen. Men zondigde onwetend en meende, dat ze daar maar doorheen moesten groeien en de doorgestane ellende ook wel gauw weer vergaten.

Aan de Maatschappij tot Nut van het Algemeen komt de eer en de onschatbaar grote verdienste toe, telkens maar weer en op verschillende wijzen, 't grote publiek de ogen te hebben geopend voor de misstanden op dit terrein, voor de vloek van de „maitressenschooltjes". Zij liet, in 1823 al, een handleiding schrijven voor „houderessen van kleinkinderschooltjes"; zij deed herhaaldelijk stappen bij de regering om aan te dringen op hulp en toezicht bij 't stichten en in stand houden van bewaarscholen, op 't instellen van diploma's. En gelukkig — de regering luisterde en drong krachtig aan op bemoeiingen bij de provinciale besturen.

Zo kwam er al enige verbetering in de toestand en waar de gemeenten steunden bij 't stichten van scholen, daar kwamen buitenlanders kijken en bewonderen (Zwolle, Rotterdam). Maar in 1864 signaleerde Dr Coronel in Amsterdam, waar de Gemeente niet ingreep, nog 200 maitressenschooltjes met overbevolking, slechte hygiënische toestanden en onbevoegd personeel.

Fröbels ster begon toen al te flonkeren in Nederland door voordrachten en demonstraties van Elise van Calcar. Louise Hardenberg en Haanstra brachten op de Leidsche Kweekschool 't onderwijs en de leerkrachten op veel hoger peil. De regering nam telkens 't initiatief om verbeteringen aan te brengen. In 1858 reeds had zij een ontwerp-wet voorgelegd aan de L.O. Inspectie, die het niet aannemelijk vond. In 1862 benoemde minister Thorbecke Mevr. v. Calcar tot Inspectrice v/h bewaarschoolonderwijs. In 1870 maakte minister Fock nog eens een nieuw ontwerp. En — al werd de wet nog niet aangenomen, de regering toont een belangstelling en waakzaamheid, een inzicht en initiatief, waar wij in 1938 van watertanden!

Telkens weer zien we 't Nut in de bres springen, als er gevaren dreigen. In 1881 bracht op aandringen der Maatschappij een geneeskundige staatscommissie aan 't licht, dat op 't platteland — en overal waar de scholen aangewezen waren op het particulier initiatief vreselijke toestanden heersten. Zij subsidieerde opleidingscursussen, doch dit alles werkte zo goed als niets uit; 't bleken slechts lapmiddelen. Zolang de regering steun onthield viel er weinig te bereiken. Daarom drong het Hoofdbestuur aan op Rijkssubsidie aan gemeenten en verenigingen.

Nadat ook op paedagogische congressen 't grote belang van goed voorbereidend onderwijs in 't licht werd gesteld, en in 1920 een niet zeer gelukkige

poging van minister de Visser om 't Voorbereidend onderwijs althans gedeeltelijk te helpen, was mislukt, drongen in 1930 zeven onderwijsverenigingen aan op wettelijke regeling. — Wij wachten nog steeds op deze regeling. Neen, we wachten nu eigenlijk op heel iets anders: niet op 't begin van regeringsmaatregelen n.l., maar op 't einde van de aandrang die zij uitoefent op de gemeentebesturen, om de bemoeiingen met 't voorbereidend onderwijs te staken, om scholen op te heffen, subsidie's in te trekken.

Wat in de loop der eeuwen moeizaam is veroverd, wat — dank zij de hulp van een eensluidend oordeel over 't grote belang van goed-geleide kleuterjaren bezig was uit te groeien tot een levenskrachtige en bloeiende tak van volksopvoeding, dat wordt nu op vele plaatsen door deze regering teruggedrongen naar de armzalige en ongezonde plaats, waar 't een eeuw geleden als onkruid zo welig tierde; gedreven naar de hulp en barmhartigheid van instantie's en particulieren, die overduidelijk hebben aangetoond, deerlijk te kort te schieten en *volstrekt niet berekend te zijn* voor zo'n zware taak.

Wat vertellen ons nu de cijfers uit bovengenoemde statistiek. Over de hele linie duiden ze op een steeds sterker wordende behoefte aan scholen; maar de plaats waar die cijfers staan wijst onverbiddelijk op achteruitgang en verval. Hier volgen de belangrijkste: 't Totaal aantal scholen steeg na 1932 met 14,1%; relatief 't sterkst bij 't neutraal bijzonder onderwijs, n.l. met 59,3%. 52 openbare scholen werden gesloten, een verlies van 18,3%. Nog sterker dan in 1932 heeft 't openbaar onderwijs zich geconcentreerd in de grote steden (behalve dan in Utrecht, dat met een grote 0 staat gesignaleerd). In Limburg en Brabant is vanzelfsprekend bijna al 't onderwijs Katholiek; Groningen en Zuid-Holland hebben de meeste Prot.-Christelijke scholen (ongeveer 30% van 't totaal aantal); in Friesland en Drente zijn meer dan de helft bijzonder neutraal. In de beide kleinste gemeentegroepen — op 't platteland dus, zijn maar 4% der scholen openbaar.

't Totaal aantal leerlingen is met 11% (ruim 20.000) gestegen en draagt nu 212357. Ten dele maar wordt die stijging verklaard door de verhoging van de leeftijdsgrens van toelating tot de L. Sch.; want ook bij het Voorbereidend onderwijs werd dezelfde maatregel getroffen. Bij 't Prot. Chr. onderwijs steeg 't aantal leerlingen met 20,7%, bij 't R. Kath. met 12,3%, bij 't neutrale met 56,2%. 't Getal kinderen dat de openbare school bezocht, daalde met 17,9%, wat overeenkomt met de daling van 't percentage scholen. De conclusie ligt dus voor de hand, dat de verdreven bevolking der openbare scholen voor 't allergrootste deel terecht is gekomen op de neutrale bijzondere scholen.

Moeten we nu deze ruil toejuichen of betreuren? Is deze verschuiving naar 't *particulier initiatief*, waaronder de bijzondere neutrale scholen voor een groot deel ressorteren in zijn gevolgen een zegen of een vloek voor onze kinderen — Kloppen de conclusie's uit de statistische gegevens in 1937 met de droeve feiten en documenten uit de geschiedenis van de Bewaarschool?

Laten wij voor de beantwoording van die vraag enkele getallen nader bekijken: b.v. over:

De huisvesting. Bijna 90% der openbare scholen beschikt over een eigen gebouw, terwijl maar 1,7% „elders" onder dak is gebracht (niet in O.L. Scholen) en 0,9% heeft geen speelterrein. 't Neutraal bijzonder onderwijs beschikt maar voor ruim 50% over een eigen gebouw. 1/5 deel der kinderen huist in 't gevaarlijke „elders" en 6,5% heeft geen speelplaats.

Het medisch toezicht: 85,6% der openb. sch., slechts 44,2% der neutrale scholen staan onder controle. Deze neemt af, naarmate de gemeenten kleiner worden.

Van de leerkrachten bij 't openbaar onderwijs zijn 90%, bij 't bijz. neutraal onderwijs 50% volledig bevoegd, en 40% van de onderwijzeressen zijn hier *geheel onbevoegd*. Ik meen dus dat er allerminst sprake kan zijn van blijdschap over de verschuiving.

't Totaal aantal leerkrachten daalde met 5,7% en dit feit krijgt een bijzonder relief, als we bedenken dat de schoolbevolking met 11% steeg. De daling wordt veroorzaakt door 't sterk verminderde getal kwekelingen en als we een blik slaan op de cijfers van 't getal leerlingen aan de opleidingsscholen, dat zich in 1932 nog tot 't totaal aantal leerkrachten verhoudt als 1 : 3 en nu als 1 : 6, dan wordt 't ons heelmaal angstig om het hart. Wie moeten straks de leiding nemen van dat steeds aangroeiend getal kleuters, voor wie goede scholen hoe langer zo meer gewenst en noodzakelijk worden? Gaan we terug naar de oude toestanden of gaan we dat niet? Is de groei een gezonde ontwikkeling of bederf?

't Antwoord is gegeven! De historische feiten en documenten liegen niet, zomin als de statistieken. Ze vertellen ons de waarheid en nog lang niet eens de naakte waarheid. Want hoeveel tientallen schooltjes en klasjes bij 't bijzonder neutraal en stellig bij het confessioneel onderwijs — zéér onvoldoende gehuisvest en geleid, vallen buiten 't bereik van de statistiek. Den Haag b.v. geeft aan, dat er geen kinderen beneden de 3 jaar school gaan, maar 't is absoluut zeker, dat héél wat van die peuters „elders" opgeborgen zitten in zeer ongezonde vertrekjes; ja zelfs komt 't voor, onder toezicht van een gevaarlijk zieke vrouw.

Ondanks de opgang dus een teruggang. En 't geldt hier niet de stand van de fruitteelt, of van de veestapel, waarbij de regering wél ingrijpt en steunt, maar iets van veel hoger orde: de zorg voor het liefste en kostbaarste bezit van het hele volk, hun jonge kinderen.

Waar ligt de schuld? Bij de regering alleen, die v e r biedt inplaats van g e biedt, die afbreekt inplaats van steunt en in stand tracht te houden.

Dat er in tijden van grote finantiële tekorten niet gedacht kan worden aan uitbouw, dat er zelfs bezuinigd moet worden, door klassevergroting, verhoging van toelatingsleeftijd en schoolgeld, door salarisverlaging — het is allemaal aanvaardbaar. Maar dat een paar mensen, die toevallig een regeringspost bekleden in enkele jaren een stuk cultuur, waarbij een heel volk belang heeft, gaan ruïneren — dat moest niet mogelijk zijn en overal op hevige tegenstand stuiten. „De moeders moeten maar zelf voor de kinderen zorgen” — heet het. „Die maken zich maar gemakkelijk af van haar taak” — De vaders ook? Zouden die meer dan 200.000 kinderen heus allemaal luie ouders hebben? Er kwamen stellig nog duizenden bij als er maar meer g o e d e scholen waren. 't Omgekeerde is waar. Luie moeders sturen haar kinderen juist *niet* naar school. Die vinden 't veel te lastig om elke ochtend vroeg op te staan, 't kroost te verzorgen, dan nog weg te brengen en weer op tijd terug te halen; neen, die moeders laten de kinderen maar wat om zich heen rondlummelen, ongewassen, in slordige kleertjes; ze geven op onregelde tijden wat te eten om ze zoet te houden; of ze laten ze — al naar de welstand — voor een groot deel van de dag over aan de zorg van een kindermeisje of kinderjuffrouw. — Verder zal ik daar maar niet over uitweiden.

En dan is er ook altijd 't eeuwige refrein: Er is geen geld! Dit is natuurlijk maar een uitvlucht! Millioenen haalt men binnen en geeft men uit voor leger- en vlootuitbreiding, honderdduizenden voor crisisbureaux, nieuwe gebouwen etc. De kwestie is eenvoudig, dat men 't geld niet uit wil geven voor „die kleine kinderen”. Als er aan de regeringsdis tekorten zijn, dan is 't zo erg gemakkelijk dat men nog jagen kan op onbeschermd en in 't nauw gedreven wild, dat onedel wordt afgeslacht. Ik moet weer denken aan de stad Utrecht, waar in 1927 „een ton” te kort was en waar toen 't Voorbereidend onderwijs om hals werd gebracht. Er was geen geld voor! 't Volgende jaar voteerde de raad klakkeloos „een ton” voor 't restaureren van de kelders onder 't Stadhuis en Utrecht kreeg nu een a n d e r e bezienswaardigheid: een Raadskelder, die de attractie als woonstad zou verhogen, zei men. Maar voor niemand was die ondergrondse lugubere kroeg een weldaad of een uitkomst en de exploitatie liep ook helemaal mis. Nu zitten de kinderen van de neutrale bijzondere scholen 's winters in de kou, omdat er geen geld is voor voldoende brandstof en de leidsters moeten er maanden wachten op 't salarisje, dat 't wachtgeld van de Gemeente aanvult.

Dat o.a. zijn de zegeningen van 't particulier initiatief, waar de minister van onderwijs telkens heenwijst, wanneer men hem interpelleert over 't Voorbereidend onderwijs. Het dankt

er zijn ontsaan aan; zeker! Zo ging het met zoveel nuttige en noodzakelijke instellingen. Maar — de uitdrukking zegt 't duidelijk genoeg — als particularieren 't *initiatief* nemen tot een zaak, dan betekent dit niet, dat ze er blijvend voor kunnen en zullen zorgen. Als ze hebben aangetoond, dat hun schepping levensvatbaarheid heeft en groeit en blijft te voorzien in een dringende behoefte van een geheel volk, dan heeft die schepping recht op overheidsbemoeiing en dan hebben de particularieren hun plicht gedaan. Het Voorbereidend onderwijs nu is al 6 zo lang in het stadium van overheidsbemoeiing en is, door zijn geweldige omvang en groei, nooit meer terug te dringen binnen de grenzen van particuliere zorg. In deze tijd van nieuwe psychologische inzichten ten opzichte van de prille -jeugdjaren en -eisen, minder dan ooit.

Laat het Nut, der traditie getrouw, weer op de bres staan en met ons trachten de gevaren, die het voorbereidend onderwijs bedreigen, wat zo duidelijk ook in deze laatste statistische gegevens tot uitdrukking kwam, af te wenden. De redding móet komen van de regering, die eindelijk toch wel eens overtuigd zal raken van haar plicht om bij de gemeentebesturen aan te dringen op voldoende scholen, waar de voorbereiding van alle jonge, gezonde kinderen voor 't hele leven, kan slagen.

's-Gravenhage, Febr. 1938.

Feiten en Pogingen

HET VOLKSHOOGESCHOOLWERK IN GELDERLAND.

Vanuit Bakkeveen breidt de Volkshoogeschool-gedachte zich gestadig uit over geheel Nederland. Het zaad, dat vanuit het Noorden des lands reeds sinds een zevental jaren is uitgeworpen, begint te ontkiemen en als de voorsteekenen niet bedriegen, zal het veelvoudige vrucht dragen.

Ook in Gelderland blijkt de belangstelling voor de Volkshoogeschoolarbeid verrassend groot te zijn. Op de Ontwikkelingsdag van den Gelderschen Landbouw in September 1936 heeft Dr Van der Wielen contact gekregen met enkele vooraanstaande figuren uit landbouwkringen, bij wie een levendige sympathie voor de Volkshoogeschool-gedachte ge-

wekt werd. In het voorjaar van 1937 noodigde de organisatie van jonge en aanstaande Geldersche landbouwers, Dr Van der Wielen uit, om op haar voorjaarsvergadering een inleiding te houden over de beteekenis van de Volkshoogeschool-gedachte in Nederland. Deze rede leidde tot de samenstelling van een Commissie uit verschillende organisaties, die de mogelijkheden om het werk ook in Gelderland te beginnen nader bestudeerde.

In de maand December van het verlopen jaar organiseerde zij een viertal vergaderingen in centraal gelegen plaatsen, waar Dr Van der Wielen opnieuw optrad als de onvermoeide spreker, die de Volkshoogeschool-gedachte uitdroeg. De belangstelling overtrof de verwachtingen. Vooral de jongeren van beiderlei kunne

waren in groote getale opgekomen. Bemoeiend was ook de levendige belangstelling voor de lezingen van Dr Van der Wielen van enkele jongere Hervormde Predikanten.

Vanzelfsprekend behoefde de commissie, die deze samenkomsten had voorbereid, na dit resultaat zich niet meer te beraden over de vraag: „Wat nu?”

Op 4 Januari jl. heeft zij zich nader geconstitueerd. Besloten werd zoo spoedig mogelijk in nauw contact met Bakkeveen over te gaan tot de oprichting van een zelfstandige stichting voor het Volkshoogschoolwerk in Gelderland. De Heer P. J. Burgers te Spankeren, Voorzitter van de Commissie, de Heer G. A. v. d. Ley te De Steeg, secr. en de Heer A. K. den Hartog te Opheusden, penningmeester, werden aangewezen als dagelijks bestuur.

Uit den aard der zaak was ook Dr Van der Wielen weer op het appél. Verheugend was de aanwezigheid van Ir D. S. Huizinga, Inspecteur van het Landbouwwonderwijs te 's-Gravenhage, en Ir N. H. H. Addens, Rijkslandbouwconsulent te Arnhem, die jl. zomer gezamenlijk Denemarken bereisden en de Volkshoogschool een warm hart toedragen.

Ook andere landbouwconsulenten in de provincie zijn vrijwel allen bereid hun medewerking te verleenen.

Het is de bedoeling, dat de eerste Volkshoogschoolsaamenkomst zal worden gehouden te Hemmen, op 19, 20 en 21 Mrt. op het bekende kasteel, waar tal van conferentie's plaatsvinden voor uit- en inwendige zending. Het Bestuur heeft zich bereid verklaard tot het verleenen van alle mogelijke medewerking.

Het „Leitmotief” voor deze saamenkomst is: **Uit- en Inwendige Beschaving.** De Heer Jans, architect te Almelo, zal in de Zaterdagmiddagvergadering spreken over Plattelandsbouwkunst (met lichtbeelden). Dr Blauw, Ned. Herv. Predikant te Hemmen zal Zondagmiddag een inleiding houden, terwijl omtrent de wijze, waarop de

Zondagavond zal worden doorgebracht, nog besprekingen gevoerd worden.

Voorts wordt uitgezien naar een plaats voor blijvende vestiging van den arbeid.

In het Zuiden van Gelderland, te Nederhemert, heeft het echtpaar Roseboom het initiatief genomen, om de Bommelerwaard te maken tot een centrum van den Volkshoogschoolarbeid voor een gebied, dat weinig verbindingen heeft met het overige deel van de provincie. Ook hier hebben de plannen al vaste vorm aangenomen.

Uit het vorenstaande blijkt hoe in Gelderland een kring toegewijde werkers de handen aan de ploeg heeft geslagen en zich hier voor de uitbouw van den arbeid die zeven jaar geleden in Bakkeveen begonnen werd hoopvolle perspectieven openen.

G. van der Ley.

HET VOLKSHOOGSCHOOLWERK IN OVERIJSEL.

In Overijssel is de belangstelling eveneens zeer verheugend. Door cursisten uit onze provincie met het werk te Bakkeveen in contact gekomen, noodigde het Bestuur van het Clubhuis Het Lansink te Hengelo Dr van der Wielen uit een lezing over zijn werk te komen houden. Dit gebeurde in December 1936. Naar aanleiding van deze lezing, die groot enthousiasme wekte, werd een Werkcomité Twente gevormd. —

In Februari 1937 hield Dr van der Wielen een tweede lezing in het Clubhuis Het Lansink, gevolgd door een week-end in de Jeugdherberg 't Iemenschoe te Delden, dat tevens onder leiding van Dr van der Wielen plaats vond. Op dit week-end werd behalve door Dr van der Wielen ook gesproken door den Heer J. Jans, lid van het Bestuur van de Vereeniging tot Stichting van Volkshoogscholen in Nederland te Almelo en den Heer Drs H. D. de Vries Reilingh te Bakkeveen. Ook hier bleek, vooral ook onder de jongeren uit onze provincie, groote belangstelling voor het werk te bestaan. In Delden werd

besloten met de propaganda voor het werk door te gaan en het Werkcomité als voorloopig bestuur aangewezen. —

Dit bestuur heeft daarna zijn voel-horens uitgestoken en allerwege sympathie voor zijn plannen ontmoet. In een vergadering met het bestuur van de Vereeniging tot Stichting van Volkshoogescholen in Nederland op 21 Maart 1937 te Zwolle werd de Werkgroep Oost-Nederland opgericht en het voorloopige bestuur als definitief bestuur geïnstalleerd. Met het oog op de groote belangstelling uit landbouwkringen werd dit bestuur daarna uitgebreid met 2 leden, die zich speciaal op dit gebied bewegen. Het bestaat thans uit de volgende leden: J. G. van Buschbach, Voorzitter; D. M. Semler, Penningmeester; J. T. Ganzbrink, A. Janmaat, J. Jans, N. A. de Jong, Mevr. M. Meengs-Heilersig en Mevr. R. Hissink-van Zonneveld, Secretaresse. —

Tevens is een Algemeen Bestuur gevormd, bestaande uit vooraanstaande leden van verschillende groepen en gemeenschappen uit onze provincie. —

27 October 1937 hield Drs H. D. de Vries Reilingh een inleiding over het werk te Bakkeveen in Hotel de Halve Maan te Hengelo, daartoe uitgenoodigd door de Rotaryclub te Hengelo. Ook in deze kring bleek de belangstelling voor het volkshoogeschoolwerk zeer groot. —

De vestiging van een eigen gebouw is de groote en eerste zorg van de Werkgroep. Veel voorbereidend werk in deze richting is reeds gedaan. De plannen en teekeningen liggen klaar; over den aankoop van grond zijn verschillende onderhandelingen gaande. Men beschikt reeds over zeer waardevolle toezeggingen. De groote medewerking, die de Werkgroep in het algemeen bij haar pogen vindt, rechtvaardigen de hoop, dat spoedig tot den bouw van een eigen huis kan worden overgegaan. —

R. Hissink-van Zonneveld.

EEN VOORBEELD DAT NAVOLGING VERDIENT.

De Tentoonstelling „Ontdek Uw Stad”.

In meer dan één opzicht is de tentoonstelling „Ontdek Uw Stad”, welke te Rotterdam in een oud schoolgebouw aan den Schiedamschesingel 55 is ingericht een retrospectieve beschouwing waard. Zoals de dagbladen reeds hebben gemeld, is de belangstelling buiten verwachting groot geweest; Nadat het Centraal Comité voor Jongere Werkloozen — onder welks auspiciën een en ander tot stand kwam — besloten had haar ook nog gedurende de maand Januari geopend te houden, hebben in totaal 52.800 personen de expositie bezocht. Daarna is zij gesloten, doch gezien de enorme belangstelling, die zelfs tegen het einde van Januari nog maar ten deele was geluwd, zal nogmaals in de maanden Juni, Juli en Augustus „Ontdek Uw Stad” te bezichtigen zijn. Doch ook indien dit niet het geval geweest was, ook indien de tentoonstelling reeds lang haar deuren definitief gesloten had, dan nog zou een bespreking over hetgeen zij ons allen te zeggen heeft, naar ik meen gerechtvaardigd zijn. Want het is immers niet in de eerste plaats door het groote aantal bezoekers of door het feit, dat Burgemeesters, Ministers en andere hoogwaardigheidsbekleeders van hun belangstelling hebben doen blijken, dat deze tentoonstelling een betekenis heeft gekregen, die ver uitgaat boven haar opzet. Het is ook niet in de eerste plaats daarom, dat het nuttig is dat anderen, niet-Rotterdammers, kennis nemen van hetgeen hier tot stand kwam. De betekenis, die een tentoonstelling als „Ontdek Uw Stad” heeft, is niet ontleend aan de macht van het getal, doch is essentieel een geheel andere. Zij heeft ons, voortjagende stadsmensen, één oogenotlik geheven uit den sleer van alledag en geplaatst tegenover het groote geheel, dat wij nog maar zelden plegen te overzien.

Volledigheidshalve en tevens tot beter

begrip van hetgeen volgt, zij hier in het kort de geschiedenis van haar ontstaan vermeld:

In den boezem van het Centraal Comité voor Jongere Werkloozen — een commissie, die als overkoepeling dient van de vereenigingen, die het werk voor jeugdige werkloozen organiseren — is geruimen tijd geleden het plan gerijpt met behulp van werkloze jongens een tentoonstelling in te richten, welke gewijd zou zijn aan de belangrijkste aspecten van de stad Rotterdam. De opbouw van deze tentoonstelling zou als werkobject ter hand genomen worden, waarvoor naast aanzienlijken steun van particulieren de medewerking van de Overheid noodzakelijk was. Toen deze was verkregen en de plannen in een verder stadium kwamen, ging het erom een perspectiefisch meer gedetailleerd plan te ontwerpen van hetgeen de tentoonstelling zou kunnen bevatten. Al spoedig zag men in gedachten de afdeeling Haven gevuld en even gemakkelijk meende men iets te kunnen vertellen over ontstaan en groei. Hoe men het Geestelijk Leven behoorlijk ten tooneele zou voeren, was echter een grotere moeilijkheid en toch was er natuurlijk een communis opinio, dat ook daarvoor een plaats moest worden ingeruimd. Evenzoo was het gesteld met een aantal andere objecten, waarvan men de realisatie desalniettemin mogelijk achtte.

Het is van den aanvang af een goede gedachte geweest van het Centraal Comité, dat het zich bij elke afdeeling heeft laten voorlichten door een aantal stadgenooten, die voor het gebied, waarover zij van advies dienden, als bij uitstek competent mochten worden beschouwd.

Wie — zooals de schrijver van dit artikel — de meeste vergaderingen van de advies-commissies heeft meegemaakt, zal zich zeker wederom een oogenblik in zijn leven hebben verbaasd over de geraffineerde specialisatie, die zich van onze samenleving heeft meester gemaakt, hetgeen onvermijdelijk medebrengt, dat

ieders gebied nauwer begrensd is. Daarnaast zal hij hebben geconstateerd, dat deze commissies beter werk hebben gedaan, dat zij zelf hebben kunnen vermoeden en het is mede aan hun steun en medewerking te danken, dat de tentoonstelling is gegroeid tot een zoo harmonieus geheel.

Gedurende acht maanden is daarna door gemiddeld vijftig jongens gewerkt aan de uitvoering van hetgeen door de verschillende commissies ter tafel was gebracht. Wanneer men daarbij in oogenschouw neemt, dat het geheele gebouw moest worden verbouwd, dat aan zeer veel tentoongestelde objecten (bevolkingspyramide, afdeeling marktwezen) maandenlange voorbereidingen vooral gegaan zijn, dan is het tijdsbestek, waarin dit alles tot stand kwam, niet overdreven lang te noemen en de factor de jongens graag zoo lang mogelijk aan den gang te houden, heeft daarbij dan ook geen rol van betekenis gespeeld. Wel is als uitgangspunt genomen, dat alles in eigen beheer vervaardigd moest worden.

Men zou in dit soort werkobject ook een geheel ongebruikelijke wijze van beroepskeuze kunnen zien: het is meermaals voorgekomen, dat jongens zich in den loop van den opbouw der tentoonstelling oopten als buitengewoon begaafd voor een of anderen tak van dienst. Een jongen, die oorspronkelijk de vloeren aanveegde, bleek later een goed teekentalent te bezitten en eenige jongens, van wie het de vraag is, of zij anders ooit als aspirant-kunstenaars waren ontdekt, hebben door middel van de tentoonstelling hun weg naar de Academië voor beeldende kunsten gevonden.

En thans, na zooveel maanden, is een geheel tot stand gekomen, dat zeker niet in de laatste plaats de bezoekers boeit door de vormgeving, die de artistieke adviseur Pieter den Besten voor de uitbeelding van zels de oogenschijnlijk allerderste materie heeft weten te vinden. Telkens is als het ware getracht de dingen relif te geven en in drie

dimensies te werken en zoo consequent mogelijk is dit toegepast.

Daarbij zijn de kleur en de vormgeving van een raffinement, dat overal beschaald blijft aandoen, terwijl er toch voldoende bekoring van uitgaat om de tentoonstelling als tentoonstelling een geheel eenige plaats te doen innemen.

En toch — hoe belangrijk ook — zelfs deze artistieke waarde staat naar mijn wijze van zien eerst op de tweede plaats. Het is het „Ontdek Uw Stad“, dat op deze tentoonstelling in zulk een boeiende taal van afdeeling tot afdeeling tot bezoekers gesproken wordt, dat velen voor het eerst van hun leven het nut van een dergelijke ontdekking zijn gaan inzien en zij de bekoring ervan ondergaan.

Zelfs de bewust levende mensch — en hoe weinigen zijn er in een groote stad — is in een zoo groote gemeenschap opgenomen, dat het niet meer mogelijk is het geheel te overzien of details te onderscheiden. Dikwijls is deze mensch in die groote stad gekomen op een oogenblik, dat zijn aandacht en belangstelling voor honderd percent gespannen waren en het enerverende voortjagen in de daarop volgende dagen en jaren heeft hem weinig tijd gelaten tot rustige beschouwing en weloverwogen studie van zijn omgeving.

Hij is zich nauwelijks bewust van den omvang van het geheel, waarvan hij deel uitmaakt; hij kent noch geschiedenis van de stad, noch haar groei en bij tal van vraagstukken is de historische samenhang met het verleden hem ten eenenmale vreemd.

Dit alles nu komt de tentoonstelling „Ontdek Uw Stad“ hem verduidelijken en verklaren. Zij komt hem vragen weer mee te denken, mee te begrijpen, mee te bouwen aan de toekomst. Zij vraagt hem: hoe zal Uw stad er over eenigen tijd uitzien, en zij verklaart hem waarom dit en waarom dat. In een drietal duidelijke en voor ieder bevattelijke tableaux ziet de bezeker Rotterdam groeien van een nederzetting bij een dam

in de Rotte tot een machtige havenstad. Hij ziet de portretten van beroemde lieden, die iets met Rotterdam te doen hebben gehad; hij aanschouwt de drie raadhuisen in hun volle glorie en mag voor zichzelf uitmaken of het voortschrijden der jaren steeds vooruitgang is geweest. — Bij de draaibare bevolkingspyramide krijgt hij aanschouwelijk onderwijs in den opbouw en samenstelling van de bevolking; bij de wandelingen rond Rotterdam maakt hij kennis met de omgeving van zijn eigen stad en daar ontvallen aan negen van de tien bezoekers de woorden: „Dat heb ik nooit geweten en ik ben er ook nooit geweest.“

Zoo is er oneindig veel meer, tevel en in dit korte bestek te noemen, doch hetgeen vermeld werd moge voldoende zijn om te komen tot het meest essentieele van deze expositie.

Want meer nog dan om haar artistieke beteekenis of om het feit, dat deze tentoonstelling door werkloze jongens is gemaakt, verdient zij belangstelling, omdat zij iederen stadgenoot vertelt en verklaart, welke samenhang er is tusschen verleden, heden en toekomst en tusschen alle essentieele bestanddeelen onderling.

Het belangrijkste van deze tentoonstelling is zeker gelegen in haar synthese.

Zij heeft in logisch verband samengebracht wat, hier en daar verspreid, te vinden was.

Wanneer wij haar zoo zien, meen ik, dat zij ook een lichtend voorbeeld voor anderen genoemd mag worden. Het spreekt vanzelf, dat hetgeen hier tentoongesteld wordt typisch Rotterdamsch is. Het is de Rottestad, die zich hier presenteert, die laat zien hoe zij worstelt en geworsteld heeft; die haar toekomstdroomen gestalte geeft en naast het ruige leven, een havenplaats eigen, haar vriendelijkste aspecten tentoonspreekt. Van beteekenis voor anderen kan dit alles slechts zijn, indien zij de overtuiging medenemen, dat iets dergelijks, mischien weer in geheel anderen vorm, in elke groote stad een culturele

taak van betekenis te vervullen heeft.

Het „Ontdek Uw Stad“ moet niet alleen klinken voor Rotterdam; het heeft betekenis in elke groote gemeenschap, waarvan de individuen willen trachten zoo bewust mogelijk te leven. De meesten van ons zijn niet alleen vreemdelingen in Jeruzalem; zij zijn het ook in hun eigen omgeving. Een expositie als de onderhavige kan eraan medewerken daarin verandering te brengen.

Een logisch gevolg van deze beschouwingswijze is de meening, dat de leuze, die deze tentoonstelling siert, niet incidenteel moet worden aangeheven. Die instanties, welke op den duur zullen hebben te beslissen over het al dan niet voortbestaan van dit materiaal in dezen vorm, hebben reeds overwogen het een blijvende plaats te geven. Confrontatie ermede zal telkens weer nuttig en noodig

blijken en alleen, indien dergelijke exposities een meer permanent karakter dragen, zal er van het onmisbare synthetische werk, dat zij in een stadsgemeenschap kunnen doen, een invloed ten goede uitgaan.

Moge de gedachte, welke Rotterdam wellicht niet zoo heeft bedoeld, maar waaraan zij het eerst gestalte gaf, vrucht dragend blijken te zijn voor tal van anderen.

Indien wij zoeken naar een verklaring van het feit, dat deze tentoonstelling zoo veel bezoekers heeft getrokken dan meen ik, dat naast de smakelijke en bevattelijke vorm die aan alle voorstellingen gegeven is, gewezen moet worden op de verfrissende kracht die er uitging van de ontdekkingen, die iedereen hier deed.

G. H. L. Schouten.

JEUGDBEWEGING

JUBILEA.

Onlangs werd de J.G.O.B. (Jongelieden Onthouders Bond) 25 jaar. Merkwaardig als men bedenkt dat de J.G.O.B. een der eerste bonden der vrije jeugdbeweging was en dat hij nog altijd een organisatie is die zonder ouderen- of beroepsleiding werkt. Om dus zonder meer te zeggen dat de jeugd b e w e g i n g dood is, is onjuist. Maar toch is het wel zo dat ze haar grootste stootkracht heeft gegeven. Van haar nazaten als N.B.A.S., J.G.O.B. e.d. gaat die niet meer uit; kan die ook niet meer uitgaan. Alles is immers volkomen veranderd; zowel de maatschappij als de jeugd. En de jeugdbeweging als emancipatiebeweging heeft in haar tijd haar werk gedaan.

Zijn we dus klaar? „Weten“ we het op het gebied der vrije jeugdvorming? Geenszins. Geen wonder dat de nazaten der vrije jeugdbeweging voortdurend zoeken naar nieuwe vormen, zelfs naar nieuwe doelstellingen.

En de jeugdzorg, waarvan een

der grootste organisaties, n.l. de Bond van Jongelingsverenigingen op G.G. binnenkort zijn 50-jarig jubileum viert? Weet men het in de jeugdzorg? Toen onlangs op een grote jeugdleidersconferentie een leider uit die kring zei dat men het sinds 50 jaar op dezelfde manier deed en niet met „vernieuwings“-problemen zat, was er bijna geen taehoorder die niet twijfelend het hoofd schudde. Een jeugdzorg-organisatie kan met ere 50 jaar worden; als er hard gewerkt is en als men de jeugd in die jaren iets heeft gegeven waar ze behoefte aan had. Maar ze kan op den duur haar bestaan niet handhaven, als ze zich niet aanpast aan de veranderende tijd en de veranderende mentaliteit van de jeugd. Dit betekent niet dat men aan grondslag of doelstelling behoeft te gaan twijfelen, hetgeen in de principieele vrije jeugdvorming ook niet het geval is. Maar de methode van werken, die middel is tot het bereiken van het gestelde doel, zal a.h.w. voortdurend „kritisch bekeken“

dienen te worden, wil men op den duur niet verstarren.

En men kan ook verstarren al behoudt men het geijkte ledental! Zoals zo duidelijk op de laatste N.J.I.-conferentie is uitgesproken: de jeugdorganisaties zijn er niet mee tevreden in eigen kring te blijven doorwerken. Want daarbuiten staat 70% van de rijpere jeugd, die blijkbaar een andere wijze, een andere methode van opvoeding nodig heeft; maar een methode die de jeugdleiders der bonden niet hebben gevonden en niet kennen.

Zowel voor eigen jeugd als voor de buitenstaande is vernieuwing noodzakelijk.

PINKSTER '38.

Dinkster 1938 zal een zeer bijzondere Pinksteren worden voor de Vrijzinnige jeugdorganisatie. De V.C.J.C. zal dan n.l. haar tweede lustrum vieren met een grote gemeenschappelijke conferentie te Ermelo. De verschillende bonden, aangesloten bij de V.C. Jeugd-Centrale houden jaarlijks eigen conferenties; maar dit keer zullen, evenals in 1933 het geval was, de V.C. Studenten Bond, de V.C. Jongeren Bond, de Rijzende Kerk en de Centrale Raad samen feest vieren. Het zal hoopt men zijn een „leestelijke vernieuwing van gezamenlijke opdracht, een versterking en verdieping van de V.C.J.C. door alle geleerden heen. Een hernieuwde beleving van de eenheid en van haar eenheid met het Vrijz. Protestantisme". Men denkt met ongeveer 2500 jongeren samen te zijn.

Uit een artikel over Pinkster '38 in het Leidersblad van de sekretaris der V.C.J.C. halen we aan: „Gelovig realisme, zo vaak als korte aanduiding van ons bedoelen gebruikt, zal ook de toon van Pinkster '38 moeten bepalen. Daarom zullen wij allereerst hebben te getuigen van ons geloof. ... Maar wij willen ook weten, waar wij staan temidden van de botsingen van belangen, denkbeelden en mensengroepen."

EEN BELANGRIJKE PRIJSVRAAG.

Wie weet welk een ontstellend tekort er is aan goede toneelstukken voor de jeugd, zal het eens zijn dat de Vrijz. Chr. Jeugd Centrale belangrijk werk heeft gedaan met het uitschrijven van een prijsvraag op dit gebied. Men bedoelt niet een groot opgezet lekenspel te krijgen als b.v. „Kinderen van dezen Tijd", maar een spel, dat in gewone afdelingen der jeugdorganisaties door leden van 16-30 j. gespeeld kan worden in 20-75 minuten.

Men is vrij in de keuze van het onderwerp, maar men wijst er op dat er meer-malen behoefte is gebleken in V.C.J.C.-kring aan: spelen over bijbelse onderwerpen, spelen voor Pasen en Pinksteren; legendespen; hoerenspel; spelen die actuele problemen behandelen, of waarin algemeen zedelijke begrippen als trouw, verantwoordelijkheid e.d. tot onderwerp zijn gekozen; goede vrolijke spelen.

Voor de beste inzending wordt een prijs van f 250.— uitgelooft. Mocht geen enkele inzending hiervoor in aanmerking komen, dan heeft de jury het recht geen prijs toe te kennen of twee of drie prijzen van ieder f 100.—.

De jury bestaat uit: P. Minderaa, Abr. v. d. Vies, Ds J. Vink, Mevr. L. M. Zuur-Stappers en H. Kemp.

Inzendingen moeten geschieden vóór 1 Juli 1938 aan het Secretariaat van de Commissie voor Lekenspel, Nieuwe Gracht 27, Utrecht, welke aan allen die aan deze prijsvraag deelnemen gaarne de uitvoerige bepalingen en voorwaarden toezendt.

We wensen de V.C.J.C. succes met haar initiatief. Hopelijk doet dit goede voorbeeld andere verenigingen goed volgen

W. K.-H.

PRIJSVRAAG VOOR LEKENSPEL.

De Commissie voor Lekenspel van de Vrijz. Chr. Jeugd Centrale heeft in de loop der jaren reeds vele lekenspen uitgegeven. Zij wil echter gaarne het aantal harer uitgaven uitbreiden. Door

het uitschrijven van een prijsvraag meent zij stimulerend te kunnen werken en daardoor tevens in verbinding te kunnen komen met schrijvers en schrijfsters met wie zij tot nu toe geen relaties had.

Het Lekenspel is een element der Jeugdbeweging geworden. Het is allereerst een getuigenis der gemeenschap, waaruit het is voortgekomen en waardoor het wordt gespeeld. Het is dus geen vertolking van individuele gevoelens, karakter en conflicten, maar geeft vorm aan wat er binnen de bedoelde gemeenschap leeft aan problemen en ideeën.

Het vraagt van de spelers niet zich te verplaatsen in personen en situaties, die ver buiten de werkelijkheid van hun eigen leven liggen, maar vraagt juist van hen uiting te geven aan wat er werkelijk in hen leeft aan vragen en idealen. Het spreekt ook niet alleen van gemeenschappelijk bezit, maar ook van de gemeenschappelijke nood tegenover de tijdsproblemen.

Uit het bovenstaande volgt direct, dat het lekenspel geestelijk verantwoord moet zijn tegenover de beweging, waarvoor het geschreven is.

Beter dan uit lange omschrijvingen kan men de aard der lekenspelletten leren kennen door er enkele te lezen. Bij het Secretariaat der Commissie, Nieuwe Gracht 27, Utrecht, kan men een bedenende catalogus der tot nu toe verschenen spelen gratis verkrijgen. Ook zal het aanbeveling verdienen ter oriëntatie een enkele brochure der V.C.J.C. te lezen.

Uit de bepalingen en voorwaarden vermelden wij het volgende:

a. Het gaat om een spel, dat in normale afdelingen van een der bij de Vrijz. Chr. Jeugd Centrale aangesloten bonden door een niet al te grote groep jongeren v. ong. 16--30 jaar moet kunnen worden gespeeld. De speelduur moet liggen tussen ongeveer 20 en 75 minuten. Wij vragen dus geen opgezet spel, zoals b.v. het door ons uitgegeven „Maar Wij“ van Anthonie Donker of zoals de spelen van

Mevr. Roland Holst, maar spelen, die geschikt zijn voor het afdelingsleven onzer bonden.

b. Wat het onderwerp aangaat is men volkomen vrij. Men houde hierbij echter wel in het oog, wat reeds uitgegeven is. Wij willen er nog op wijzen, dat binnen de meermalen genoemde Commissie de wenselijkheid gevoeld wordt van:

1. spelen over bijbelse onderwerpen.
2. spelen voor Pasen en Pinksteren.
3. spelen, die vanuit bekende sagen en legenden iets tot onze tijd te zeggen hebben.
4. spelen, die algemeen zedelijke begrippen als trouw, verantwoordelijkheid etc. tot onderwerp hebben.
5. spelen, die actuele problemen behandelen.
6. een goed boerenspel, liefst buitenspel.
7. een spel, waarin de houding van de plattelanders tegenover het stadsleven, in het bijzonder het amusementsleven behandeld wordt.
8. goede vrolijke spelen.

Er wordt een prijs van / 250—uitgelooft voor de beste inzending. Indien geen enkele inzending naar het oordeel van de jury voor deze prijs in aanmerking komt, zal de hierna te noemen jury het recht hebben geen prijs toe te kennen of twee of drie prijzen van ieder / 100.—in plaats van één prijs.

De jury zal bestaan uit 5 personen, waarvan de twee laatste leden zijn van de Cie. voor Lekenspel. Het zijn de Heren P. Minderaa te Zeist, Abraham v. d. Vies te Amsterdam, Ds J. Vink te Bolsward, Mevr. L. M. Zuur-Stappers te Amsterdam en de Heer H. Kemp te 's-Gravenhage.

In zendingen moeten geschieden vóór 1 Juli 1938 aan het Secretariaat van de Commissie voor Lekenspel, Nieuwe Gracht 27 te Utrecht, welke aan allen, die aan deze prijsvraag deelnemen gaarne de uitvoerige bepalingen en voorwaarden toezendt.

HET KARAKTER VAN HET GEREFORMEERDE JEUGDWERK.

Sinds einde November vindt in het „Geref. Jongelingsblad“ een interessante discussie plaats over het karakter van het Geref. jeugdwerk. Hoewel deze gedachtewisseling nog niet gesloten is, willen we toch reeds hier berichten waarom het gaat.

Een predikant die in den Bond van Geref. Jongelingsverenigingen veel werk verricht, heeft — eerst op een conferentie, later in een kerkelijk blad — aangedrongen op het brengen van verandering in het Gereformeerde jeugdwerk..

Uitdrukkelijk heeft deze Ds Wiersinga in een artikel in het G.J.-blad verklaard, dat hij de methode die de jongelingsverenigingen sinds 50 jaar toepassen niet gewijzigd wil zien. Bijbelstudie, studie van de historie is noodzakelijk. Wat schr. echter zou willen is, dat al dit werk meer toegespitst werd op het persoonlijk leven der jongeren, omdat er anders het gevaar bestaat dat het geleerde buiten het leven van de jonge mensen blijft staan „en er alleen als een beschouwing boven hangt“.

De voorzitter van de Bond antwoordt hierop uitvoerig in de volgende nummers van het G.J.B. Schr. wijst er op dat telkens in de loop der jaren een andere koers is gepropageerd zo nu en dan. Sommigen meenden, dat spel en sport hun intrede moesten doen in de j.v., anderen wilden de gehele methode van werken veranderen. Dit echter zijn allen mensen, die — hoewel persoonlijk de gereformeerde belijdenis niet loslatend — in het jeugdwerk niets van het „eng-begrenzende geref. standpunt“ moeten hebben, maar hun kracht zoeken in alg. christelijke organisaties. „Zij kloppen bij ons aan een doovenmansdeur“ antwoordt Prof. Dijk daarop.

Ds W. echter, de eerder geciteerde criticus wil geen andere methode, wil wel aankweken van kennis, maar wil alles meer betrekken op 't persoonlijk leven, opdat velen het dan minder saai zullen vinden. Prof. Dijk antwoordt daarop,

dat allen die het saai vinden bij de j.v., wel een andere kant op willen. Zij voelen meestal niets voor dogmatische gesprekken „een levendige discussie over een actueel onderwerp als het fascisme of anti-militarisme of kaartspel of dam enz. trekt nog wel hun belangstelling, maar een gesprek over artikelen van de Confessie valt buiten de grenzen van hun interesse, ook al zouden wij probeeren dit persoonlijk te maken, en daarom stukt de poging om hen te overtuigen steeds op dit cardinale punt.“

JEUGDBEWEGING OF JEUGDZORG?

Deze vraag, die uiteentreuen aan de orde is geweest in verschillende jeugdorganisaties, werd onlangs in het R.K. leidersorgaan „Dux“ op voortreffelijke wijze door een jongere leider aan de orde gesteld. De vraag wordt onderzocht of het wel juist is dat men de laatste jaren zo systematisch de term R.K. jeugdbeweging gebruikt. Jeugdbeweging immers zegt de schrijver, veronderstelt dat de jeugd zelf gedragen, bewogen wordt door een idee. Het actieve element ligt dus bij de jeugd zelf en deze jeugd zoekt niet het eigen welzijn, maar een daar bovenuit zijnd goed. Het eigen welzijn wordt ondergeordend aan het ideaal.

Bovendien kenmerkt een beweging de spontane drang, die haar in werking heeft gezet.

Wanneer de schrijver zich na deze principieel uiteenzetting alvraagt, of het kath. jeugdwerk werkelijk jeugdbeweging is, dan aarzelt hij met het antwoord. Dit pleit wel zeer voor schrijvers onbevangenheid. Want wie het Rooms jeugdwerk kent, weet dat het meeste daarvan inderdaad jeugdzorg, bewuste jeugdoopvoeding genoemd moet worden, ook al heeft men er volksdans, lekespel en andere moderne vormen binnengeaald.

Of men, zegt de schrijver, de nieuwe

— na de patronaatsperiode ontstane — katholieke jeugdorganisaties de naam jeugdbeweging mag geven, hangt af van hun betrekking tot de in die jeugd levende strekkingen en idealen. Op het doel komt het aan, de jeugdbeweging heeft een doel dat boven de vorming der leden uitgaat en waaraan zij actief meewerken (al is natuurlijk de vorming der leden ook daar noodzakelijk).

Zo'n verder grijpend ideaal kan zijn de christelijke wereldhervorming.

„De katholieke jeugdbeweging als beweging heeft een ideaal na te streven van christelijke wereldhervorming en deze omvat zowel het herstel der natuurlijke orde als de vervolmaking in de bovennatuurlijke orde. Om zulke een ideaal te doen leven, is het nodig de jeugd te doordringen van de juiste levenshouding, die een verwerping inhoudt van de hedendaagse wantoestanden op bijna ieder gebied. Men heeft de jeugd te doordringen van de natuurlijke waarheden omtrent de sociale rechtvaardigheid, men heeft ze opnieuw de juiste betekenis te leren van de begrippen: volksgemeenschap, stand, arbeid, loon, volkscultuur, etc. men dient de jeugd strijdbaar te maken tegen de leugens der burgerlijke levensvervalsing en bovenal: de jeugdbeweging dient een wereldbeeld te scheppen, dat begeestert en boeit.”

Dit is een buitengewoon belangrijke uitspraak, die ons overigens van de schrijver, — een vooraanstaand zeer moderne jongere — niet verwondert. Wat ons niet alleen verwondert, maar

verheugt is dat het officiële leidersblad Dux deze uitspraak op heeft genomen. Dit betekent zeer zeker niet dat de leiding der R.K. jeugdorganisaties het er mee eens is, maar dit betekent wel dat men aan de top bereid is en steeds meer wordt, ook jongeren met afwijkende meningen aan het woord te laten.

En als de schrijver zich aan het slot van zijn artikel afvraagt of het katholieke jeugdwerk de scheppende kracht bezit, die nodig is voor een jeugdbeweging, dan mag de officiële leiding het zich wel aantrekken, dat daar op volgt: „ons idealisme en ons onuitroeibaar optimisme weigeren die vraag ontkennend te beantwoorden, maar indien zij die kracht bezit, dan moeten wij bekennen, dat zij sluimert. En omdat dit zo is, omdat de scheppende kracht zich niet triomfantelijk verheft en alles doordringt, daarom overheerst de organisatie bijna overal de „beweging”, daarom blijven de culturele en artistieke vormen, welke men heelt ingevoerd, „vormen” en worden niet tot levende uitingen, waarin zich een waarachtige levensvolheid uit innerlijke noodzaak manifesteert: daarom blijkt wat men „stijl” noemt in bijna alle gevallen „systeem” te zijn, daarom schieten de strevingen van de jeugd nergens als vuurpijlen boven de zorg vóór de jeugd uit.”

Nog eens: het pleit voor de openheid der redactie, dat men dit artikel heeft opgenomen. Het kan ook pleiten voor de kracht der R.K. jeugdleiding, wanneer men zich ernstig op deze in eigen kring gemaakte bezwaren, bezint.

W. K.-H.

Boekaankondiging

Dr. Philip. J. Idenburg, Les écoles des Pays-Bas. van Stockum, La Haye — 1937.

II Het schijnt, dat de voorlichting aan het Buitenland over instellingen en

toestanden in ons land eigenaardige moeilijkheden biedt. Vorm en inhoud dezer voorlichting staan tenminste nogal eens aan een scherpe kritiek bloot. Zonder ons verder over de juistheid van het oordeel uit te spreken memoreren

wij in dit verband het ongunstig oordeel, welke een onlangs uitgebrachte film over Europees en Indisch Nederland bij een deel der filmcritici ontmoette.

Het hierboven aangeduid boekwerkje werd samengesteld ten einde het buitenland over ons onderwijs voor te lichten en had den chef van de onderwijsstatistiek tot auteur. De minister van onderwijs gaf het een aanbevelend voorwoord mede terwijl de vereniging „Nederland in de Vreemde" en de Commissie voor Intellectuele samenwerking steun verleenden. Bij Piet Zwart — o.a. bekend door zijn werkzaamheden voor de P.T.T. — was de typografische verzorging in kundige handen. Zijn fleurige en dikwijls veelzeggende fotomontage zal ongetwijfeld veel plaatsjeskijkers tot belangstellende lezers maken.

Dr Idenburg heeft bij de samenstelling van zijn boekje terecht de gelegenheid aangegrepen om ook de geestelijke achtergrond van onze schoolwetgeving en -organisatie te belichten en daarbij o.m. de vrijheid en veelvormigheid van het Nederlands onderwijs onder de aandacht gebracht.

In een inleiding worden de samenstelling en werking van de algemene instellingen ten dienste van het onderwijs zoals departement van onderwijs en onderwijsraad, uiteengezet, terwijl in de hoofdstukken I t/m 9 de onderscheidene takken van onderwijs worden besproken.

Een der meest geslaagde hoofdstukken is naar onze mening dat over het buitengewoon onderwijs. Hieraan verleende blijkens een noot de oud-inspecteur Dr. van Voorthuizen zijn medewerking. In dit hoofdstuk vooral spreekt de fotomontage een eigen inzichtgevende taal.

De hoofdstukken over het lager onderwijs en het nijverheidsonderwijs behoren tot de uitvoerigste. In het eerstgenoemde hoofdstuk worden o.m. de unieke financiële gelijkstelling en de onderwijzersopleiding besproken, terwijl in het laatstgenoemde hoofdstuk de vele mogelijkheden van het Nederlandse nijverheids-

onderwijs worden getoond.

Een afzonderlijk hoofdstuk is gewijd aan „l'hygiène scolaire". De zorg voor de volksgezondheid op en rond onze scholen, welke zich o.m. uit in het streven naar licht en lucht in de scholenbouw, de uitbreiding van sportbeoefening en schoolbaden, de geneeskundige controle van leerlingen en personeel (t.b.c.-wetje), enz., worden daarbij in tekst en foto's naar voren gebracht.

Men kan van een statisticus verwachten, dat hij in zijn publicaties de cijfers een belangrijke rol zal laten spelen. In 't algemeen bestaat daarbij voor een oriënterend boekje het gevaar, dat het dor-wetenschappelijk wordt. Dr. Idenburg is naar onze mening door een matig gebruik van het statistisch apparaat van dit gevaar ontkomen. De cijfers, welke terloops gegeven worden, hebben vooral ten doel de omvang van de besproken onderwijstak en de financiële zijde daarvan den lezer duidelijk voor ogen te stellen. De liefhebber van exact cijfer-materiaal vindt bovendien in 2 bijlagen de belangrijkste statistische gegevens en een opgave van de verschenen onderwijsstatistieken.

Wij geloven, dat Dr. Idenburg met dit werkje buitenlanders (en Nederlanders!), die kennis willen nemen van onze onderwijsorganisatie, een grote dienst heeft bewezen. Dat er behoefte was aan een dergelijk overzicht blijkt uit het voorwoord van den minister, die van buitenlandse ambtelijke relaties klaarblijkelijk herhaaldelijk aanvragen om voorlichting betreffende ons onderwijs ontvingt.

Ten slotte een vraag. Zou een dergelijk boekje in onze eigen taal geen graag debiet vinden? Wij kennen geen boekje, dat in zó klein bestek (80 pagina's) en in zó smakelijke vorm een algerond en inzichtgevend beeld geeft van ons rijke, levende onderwijs. Wat meer kennis omtrent de opbouw van onze onderwijsorganisatie en de mogelijkheden, welke daarin geboden worden, is waarlijk voor menige leek en menige onderwijzer geen luxe.

v. d. M.

Lentespelletjes uit Van Gorcum's Toneelfonds

Nr A 21: DE SNEEUWKLOKJES LUIDEN DE LENTE IN Zangspelletje door G. Bos.

Spelers: Zuidenwind, sneeuwman, onbep. aantal sneeuwklonkjes.
Geschikt voor meisjes van 7—12 jaar; de beide eerste personen kunnen ook jongens zijn. Zangspelletje. Aankleding van het toneel zeer eenvoudig. Bij de tekst worden hiervoor duidelijke aanwijzingen gegeven. De liedjes zijn gemakkelijk zingbaar en melodisch en voorzien van een eenvoudige piano-begeleiding. Het gegeven is aantrekkelijk en op geestige wijze bewerkt. Opvoeringsrecht vrij bij aanschaf van 6 boekjes. Prijs per boekje 30 cent.

Nr A 48: LENTE KOMT! Lente-spelletje door C. P. van Asperen van der Velde.

Aan dit Lente-spelletje kunnen wel 40 of meer jongens en meisjes van ongeveer 6 tot 12 jaar meedoen. Het is bedoeld als blijde viering van de nieuwe lente. Nadat Koning Winter het veld heet moeten ruimen en trouwte Dooi voorjaars-schonnivak heeft gehouden, komt Lente te voorschijn. De eerste schuchters wootjes begeleiden haar; achterenvolgens roept zij in haar trawanten op: bloemen, aljes, bijtjes, vlinders, kikkers. Dan komen ook de kabouters haar hun opwachting maken. Als de mensenkinderen naderen, schrikt al het natuursolkje; maar gelukkig blijken het kinderen te zijn, die alle vrolijke de lente willen vieren en geen kwaad in de zin hebben. Tot besluit dus: algemene verbroedering. — Opvoeringsrecht vrij bij aanschaf van 2 boekjes. Prijs per exemplaar 30 cent.

Nr A 49: VOORJAARSWEITJE. Lente-spelletje door C. P. van Asperen van der Velde.

Op te voeren door wel 40 of meer kinderen van ongeveer 6 tot 12 jaar. Het wordt in hoofdzak gedragen door de „Symphonie“, een groot meisje, dat de alom uitbrekende lentesveugd uit in haar liden eenvoudig en sober te zeggen val. Maar spreken wordt onderbroken door de uitbeelding van wat zij aankondigt: de geluiden van het vee in de wei; het lentedansje van bloemen en vlinders; de vreededans van heel de natuur op de lokkende tonen van de hardersluit; de zingende kinders; de kliepperende jongens; de sang van de jonge meisjes, zij leven's lentesloei. — Opvoeringsrecht vrij bij aanschaf van 2 boekjes. Prijs per exemplaar 30 cent.

Nr A 50: KIKKERBALLADE. Lente-spelletje door C. P. van Asperen van der Velde.

Dit spelletje vereist een flink aantal, b.v. 40 of meer meespelende kinderen; jongens en meisjes van ongeveer 6 tot 12 jaar. De bedoeling is: uit te beelden de blijde opleving van heel de natuur bij het weerkomen van de lente. De kikkers ontwaken uit hun winterslaap en luiden de lente in. Koning Mei doet, aahgekondigd door zijn herauten, de trompetstaccato's, zijn feestelijke intocht met een gevolg van dueren, doernen, kadoomeries, cires en mensenkinderen. De feestelijke stemming vindt haar hoogtepunt in een vrolijk dansje van allen met elkaar. — Opvoeringsrecht vrij bij aanschaf van 2 boekjes. Prijs per exemplaar 30 cent.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

EEN EIGEN TUINTJE! WIE WERKT ER MEE? Een hand-
leiding voor het inrichten en verzorgen van een eigen tuintje,
door Aafje Fokker.

Voor vele kinderen is het bezit van een tuintje een grote wens. Niet altijd is het mogelijk, daaraan te voldoen, maar vaak ook wordt deze wens niet vervuld, omdat de ouders niet weten, hoe ze de kinderen zullen helpen bij dit ook voor hen onbekende werk. „Een eigen Tuintje“ biedt uitkomst. Aan de hand van de vele raadgevingen en het kalendertje achterin met werkzaamheden voor elke maand van het jaar kan het kind zelf aan de slag gaan.

Het werk in zijn tuintje zal het leren, dat er dagelijks zorg en veel geduld nodig is, om het wonder van het zaad dat tot een bloeiende plant wordt, te aanschouwen. Eigenschappen als geduld, zin voor orde en regelmaat, doorzettingsvermogen, zullen van het kind worden gevraagd, en zullen er door worden versterkt. Een leit van niet te onderachatten betekenis! Prijs 40 ct, in linnen band 60 ct meer.

Het is een verblifdend teken dat men bij 't kind meer en meer de heil-
hebbende opvoeding tot 't bezitten en verzorgen van een eigen tuintje. Inderdaad
ontbreekt het vaak bij de ouders aan goede leiding, zodat een beknopt werkje
als dat van Aafje Fokker „Een eigen tuintje, wie werkt er mee“, in een
behoefte voorzie.
(Algemeen Werkblad.)

Wie willen dit werkje gaarne aannemen, omdat het de liefde voor de
bloemen en planten bij de jeugd in sterke mate zal aanknopen. En... ook
andere liefhebbers van tuinieren zullen er nuttige wenken uit kunnen putten.
(Nieuwblad voor Friesland.)

Aafje Fokker werd de kinderleer te pakken en daardoor is haar boekje zo
prettig leesbaar geworden. Een mooi geschenk voor kinderen en hun
ouders.
(Evang. Zondagsblad.)

Heel hartelijk beveel ik dit boekje aan in de aandacht van alle ouders,
die in staat zijn, hun kinderen een eigen tuintje te geven, al is het desnoods
op een balkon.
(Tijd en Taak.)

JAN PIEREWIET

TWEEDE DRUK

'n Bundel van meer dan honderd liedjes,
samengesteld door Boy Wolsey met medewerking
van Jan Brandt Corstius, Geert Dils,
Vronne de Man, Margot Vos e.a.

Uitgegeven in samenwerking met de Nederlandse Jeugdburching-Centrale en
de Nederlandse Truikherenbond. Prijs in linnen 95 ct, in kunstleder / 1.45.

Een lieveling Nederlanders, fraai uitgevaard en opgevoerd, die stellig al
nog wel zal vinden! Deze bundel schijnt voor de Hollander (jong en oud)
degenheid het eigen volkster te leren kennen en te leren zingen.
(Ons Gods. Leven.)

Koop dan „Jan Pierewiet“, haal uw hart op aan alle oude behouders uit dit
nieuwe boekje en leer de stervallen ritme van oer-ouds wijzen, zing ieder lied
eenmaal met alle coupletten en u zingt uw vakantie. (Redactie Het Kind.)

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

19^e JAARGANG.

APRIL 1938

N° 7.

VOLKS ONTWIKKELING

7B3862

MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
' ONDER REDACTIE VAN :

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris

Jan Nieuwenhuyzen
1784

PER
JAAR
F 8.75

VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 7.

	Bladz.
A. H. Gerhard tachtig jaar, 7 April 1938, door Ph. Kohnstamm	201
De teruggang der openbare school, door A. H. Gerhard	203
Militie en Volksopvoeding, door G. van Veen	206
Het kweekschool-ontwerp, door L. C. T. Bigot	219
Malle, schadelijke verzinsels, door Ida Heijermans	227
Feiten en Pogingen	228

Verschenen:

DE BESTEDING VAN DE VRIJE TIJD DOOR DE NEDERLANDSE ARBEIDERS

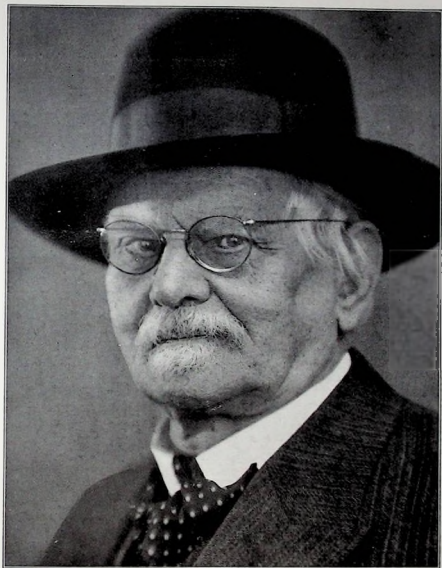
uitkomsten van een enquête onder 621 arbeiders
door

Dr. A. BLONK en Dr. J. P. KRUIJT
met medewerking van **E. W. HOPSTEE**
doctorandus soc. geogr.

Prijs f 1.50

NUTSUITGEVERIJ CENTRAAL STATION, AMSTERDAM

A. H. Gerhaad

A. H. Gerhard tachtig jaar

7 APRIL 1938

Met zoveel andere belangstellenden mag de Redactie van Volksontwikkeling, mag de ondergetekende persoonlijk een woord van gelukwens uiten op dezen dag, een woord van dankbaarheid tevens, dat wij Gerhard tot in zo hogen ouderdom en in zo rijpe wijsheid hebben mogen behouden.

Hoe levendig staat mij nog voor den geest die eerste maal, dat ik Gerhard mocht ontmoeten, van wien ik — natuurlijk — al zo vaak had gehoord en gelezen.

Het was een vergadering in het voorjaar van 1919. Men was bijeengekomen, omdat een aantal principiële voorstanders der democratie, ondanks de schijn-overwinningen ener formele democratie in de laatste oorlogsjaren, en uit Moskou en uit Versailles een ernstige bedreiging van hun gemeenschaps-idealen voelden opkomen. Nog hoor ik Gerhard, aan het einde van zijn uiteenzetting dier dreigingen, zijn slotzin uitspreken: Ik ben bekommerd over de toekomst van ons volk!

Van dat ogenblik wist ik, dat wij in Gerhard een warm en krachtig medewerker zouden vinden aan al wat het Nut bezighield en zou gaan bezighouden.

De eerste gelegenheid om een beroep te doen op zijn steun kwam reeds spoedig, bij de plannen tot uitgave van ons tijdschrift, in den zomer van '19. Vanaf de eerste vergadering heeft Gerhard deel uitgemaakt van de redactie. Hoe menig artikel van grote kennis, van echte liefde bovenal getuigende, is sedert van zijn hand in dit blad verschenen; hoe vaak hebben wij in de redactie-vergadering zijn woorden gehoord, altijd bezonnen en toch nooit angstvallig, nooit gebonden aan enig vooroordeel van partij of groep, altijd open voor de taal der feiten en de wezenlijke behoeften van den medemens.

Maar al spoedig bleef Gerhard's medewerking niet bepaald tot de Redactie van Volksontwikkeling. In het Hoofdbestuur der Mij. tot Nut van 't Algemeen, in tal van Nutscommissies heeft hij medegewerkt. Voor den ondergetekende het allerbelangrijkst was wellicht zijn lidmaatschap van het Curatorium van het Nutsseminarium, waarvan hij na Groenewegen's heengaan in 1930 het voorzitterschap aanvaardde. Want bij den groten weerstand die de wetenschappelijke studie der opvoedings- en onderwijs-vragen juist in de kringen der practici vond, was het voor mij altijd weer een geruststelling en een bevrediging te bemerken, dat een man, zo gevormd in en door de praktijk als Gerhard, de schijnbare omwegen die het wetenschappelijk denken naar zijn aard nu eenmaal genoodzaakt is te bewandelen, niet als dwaalwegen zag, maar als de onmisbare voorwaarde voor bezonnen en verantwoorde hervorming.

Ik ben, met zo velen in den Nutskring en daarbuiten, hem dankbaar voor wat hij in een zelfdzaam rijk en gezegend leven voor onze volksontwikkeling in al haar geledingen, voor de ontwikkeling en vestiging der wetenschappelijke paedagogiek in 't bijzonder heeft gedaan. En ik verblijd mij, dat ik, boven zovele anderen, het voorrecht heb, die dank hier in een persoonlijk woord te mogen uitspreken.

PH. KOHNSTAMM.

De teruggang der openbare school

door A. H. GERHARD.

Op pag. 54 van de lopende jaargang is, naar aanleiding van de gestadige achteruitgang der openbare lagere school, wat haar leerlingenaantal betreft, de opmerking gemaakt, dat de voorstanders der Openbare School „wijs zullen doen zich bezig te houden met de vraag of wel allen, die zich blijkbaar van de Openbare School afwenden dit doen, omdat zij confessioneel onderwijs verlangen." 't Komt mij nuttig voor om speciaal voor dit punt de aandacht te vragen, wijl — als 't antwoord ontkenkend zou moeten luiden — 't nodig is de ware oorzaak bloot te leggen. Volgens „Volksonderwijs" wijt de Standaard het „verval der Openbare School" o.a. aan „het verderfelijk beginsel der neutraliteit en aan de bedenkelijke gedragingen harer onderwijzers". Volgens „Volksonderwijs" daarentegen gaan deze redenen in 't geheel niet op, doch ligt de oorzaak in „het feit, dat er met de O.S. soms op de meest zonderlinge wijze wordt omgesprongen en gesold. En dat dit mogelijk is komt, omdat onder hen, die de belangen der School moeten behartigen, zeer velen behoren tot haar meest verwoede tegenstanders."

Een korte omschrijving der historische situatie moge nog eerst een plaats vinden. Het wezen van de schoolstrijd is lange jaren niet anders geweest dan de grief van allen, die „om der conscientie wille" geen vrede konden hebben met het openbare d.i. in wettelijke zin „neutrale" onderwijs, wèl krachtens de grondwet van 1848 de „vrijheid" hadden hun eigen scholen, op de grondslag van enige confessie rustend, in te richten, doch dan de volle geldelijke lasten daarvan moesten dragen. De eindelijk na diverse stadia bereikte financiële gelijkstelling was dus practisch de wettelijke erkenning van het recht om zuiver confessioneel onderwijs op kosten der overheidskassen te krijgen, als dit principieel, op geloofsgronden dus werd verlangd. Zo werd het in 1920 door de overgrote meerderheid alom begrepen, al opende de wettelijke formulering ruimte voor een ruimere toepassing.

Het grote argument voor de gelijkstelling was steeds geweest, dat zeer vele confessionelen uit financiële onmacht hun kinderen op de openbare school moesten laten gaan, al hadden zij nog zulke gewetensbezwaren daartegen. Verondersteld mocht dus worden, dat gedurende enige jaren doorwerken der wet van 1920 de bevolking der bijzondere school snel zou stijgen, doch eindelijk een zekere stabiliteit zou krijgen, enigermate overeenkomend met de sterkte der confessionele partijen in den lande.

Aangezien de vrijheid van onderwijs haar wettelijke figuur vond in 1857 en de financiële gelijkstelling in 1920 is het zeer nuttig de verhouding van openbaar en bijzonder onderwijs op alle scholen voor G.L.O. en U.L.O. gedurende al die tijd tot heden voor ogen te stellen. Aangezien die niemand

zeker bij de hand heeft, te vinden als zij is in verschillende statistische uitgaven, volg hier een staat er van.

Jaar	Percentage		Jaar	Percentage	
	Openb.	Bijzonder		Openb.	Bijzonder
1860	77.77	22.23	1922	50.33	49.67
1865	78.94	21.06	1923	48.44	51.56
1870	76.8	23.2	1924	46.46	53.54
1875	75.3	24.7	1925	44.97	55.03
1880	74.88	25.12	1926	43.72	56.28
1885	72.68	27.32	1927	42.33	57.67
1890	70.01	29.99	1928	40.87	59.13
1895	68.95	31.05	1929	39.48	60.52
1900	68.76	31.24	1930	38.07	61.93
1905	66.24	33.76	1931	37.12	62.88
1910	61.43	38.57	1932	36.09	63.91
1915	57.69	42.31	1933	35.45	64.55
1919	55.28	44.72	1934	34.62	65.38
1920	53.93	46.07	1935	33.87	66.13
1921	52.86	47.14	1936	33.23	66.77

Deze percentages zijn afgeleid uit de absolute cijfers der schoolbevolking, die in 1860 bedroeg 382.470 en eind 1936: 1.236.932. Dit totaal heeft in die 76 jaar allerlei schommelingen vertoond tengevolge van zeer onderscheidene wettelijke maatregelen, als ook van grote verschillen in de gehoordecijfers der afzonderlijke jaren. Opmerkelijk is nu, dat dit alles van geen invloed is geweest, blijkens bovenstaande staat, op de zeer regelmatige lijn in de verhoudingscijfers. Dat de financiële positie der bijzondere school een groote rol speelde blijkt reeds uit de cijfers na 1905, toen een belangrijke verbetering intrad en na 1920. In 45 jaar tot 1905 ging de Openb. School 11,5% achteruit, in de 15 jaar tot 1920: 12,3%, in de daaropvolgende 15 jaar het topcijfer van 20%, waarvan in de laatste tien jaar met niet minder dan 11%, toen men had kunnen veronderstellen, dat vrijwel alle confessionelen hun school hadden, wat men in 1920 als doel had gezien.

Vast staan twee dingen: 1°. dat onder „bijzonder onderwijs” in de statistiek zo goed als uitsluitend confessioneel onderwijs wordt verstaan. Immers de afd. „overige bijzondere scholen”, die in hoofdzaak alle „neutrale” bijzondere scholen omvat, speelt in ’t geheel geen rol. In 1929 b.v. telde men daaronder 18847 leerlingen of 1,5% der gehele schoolbevolking en in 1936: 21.130 of 1,7%.

2°. dat op de confessionele scholen velen gaan, die niet daarheen zijn gezonden op grond van geloofsoverwegingen.

Misschien is de groei dier scholen verklaarbaar, door het groter aantal kinderen, dat in de regel de aanhangers der confessionele partijen zouden tellen. Op bl. 54 van deze jaargang memoreerden we het feit, dat in de jaren 32—35 telkens een groter aantal leerlingen voor de eerste maal op de bijzondere school werden ingeschreven dan op de openbare school.

Ook de in 1934 verschenen Statistiek der huwelijksvruchtbaarheid wijst enigszins in die richting.

Bij de volkstelling van 1930 is n.l. ook aantekening gehouden van alle op dit tijdstip levende personen, die 20 jaar te voren of vroeger gehuwd waren, van het totale aantal levend geboren kinderen, dat zij gehad hadden en van het Kerkgenootschap, waartoe de vrouw behoorde.

Een zeer summier uittreksel der gegevens volgt hier.

Kerkgenootschap	Aantal gezinnen	Aantal kinderen	Per gezin	Voor de gemeenten boven 100000 inw.		
				Aantal gezinnen	Aantal kinderen	Per gezin
Ned. Herv.	118579	707169	5.96	27640	154809	5.6
Waaals id.	227	727	3.2	145	456	3.14
Remonstr.	1294	4943	3.82	660	2512	3.80
Chr. Geref.	2012	14551	7.23	480	3144	6.55
Doopsgez.	3176	12869	4.05	819	3145	3.84
Evang. Luth.	3182	15716	4.94	1934	9721	5.02
Herst. id.	634	3135	4.94	470	2350	5.—
Gereformeerd	22664	152829	6.74	4540	29500	6.50
R. Kath.	66974	519805	7.76	15588	101588	6.52
Oud id.	436	2681	6.15	171	948	5.54
Isr.	4094	19465	4.75	3562	17151	4.81
Andere	6632	44098	6.64	1809	10542	5.83
Geen	32945	172808	5.24	17319	86935	5.02
	262849	1670796	6.35	75137	422801	5.63

N.B. In de aantallen gezinnen zijn niet begrepen die, welke in het geheel kinderloos zijn gebleven.

Men ziet, dat de grote steden niet zo ver ontlopen aan het gehele Rijk en dat de vermindering der gemiddelden zich uitstrekt over alle grote partijen, doch dat men wel vermoeden kan een geringer aanwas in kindertal bij de groepen die de openbare school bevolken; echter niet in die mate, dat haar sterke achteruitgang er door verklaard kan worden.

Daarvoor zijn velerlei beweringen in 't geding gebracht, die geen van alle in zich zelf onmogelijk zijn.

De op grote schaal gedwongen opheffing van openbare scholen, noopte vele ouders om, in het belang der gezondheid van hun kinderen of van een geregelde orde in het gezin, hen te sturen naar een geschikter gelegen bijzondere school dan naar de vaak zeer verwijderde openbare school.

Het komt ook voor, dat de slecht geoutilleerde openbare school zo zeer afstak bij de veel geriefelijker en milder ingerichte, nieuw gebouwde bijzondere school, dat de keus moeilijk was. Bovendien werd dikwijls de laatste geplaatst op punten, die zeer gemakkelijk te bereiken was.

Bekend is de herhaaldelijk geuite bewering, dat de stoffelijke omstandigheden der ouders, dezen geen andere keus lieten dan hun kinderen naar een bijzondere school te sturen, wijl dit de voorwaarde zou zijn voor mogelijke steun.

Ongetwijfeld zijn van al deze mogelijkheden voorbeelden aan te wijzen; helaas vooral hiervan, dat de zorg voor de openbare school maar al te vaak rust op personen, wier besef van hun wettelijke plicht op dit terrein het nulpunt nadert.

Maar ook moet erkend worden, dat wat het eerstgenoemde argument betreft de voorstanders der bijzondere school vóór 1905 nog veel groter moeilijkheden van deze soort ondervonden en de school toch groeide. Voorts is de grief van stoffelijke noodzaak ook vaak in tegengestelde richting gehoord, terwijl ten slotte het niet pleit voor de kracht van overtuiging bij de mensen der openbare school, als zij die prijs geven voor relatief kleine voordelen. Maar men zou met getallen moeten kunnen aangeven, welke nadelige invloed al deze feitelijke oorzaken gehad hebben.

Doch de vraag blijft over of daarmee voldoende aangetoond is, waarom de school zo in aanzien is verminderd. Dat hebben we in 1920 ons niet voorgesteld. Ons dunkt dat er alle reden is om een juist inzicht te trachten te verkrijgen waarom of waardoor de openbare School niet voldoet aan de wensen van de ongetwijfeld velen, die er eigenlijk bij behoren, wijl men steeds heeft aangenomen, dat zij de zuiver confessionele school niet kunnen begeren.

Militie en Volksopvoeding

door G. VAN VEEN

Bij ervaring weet schrijver dezes, dat velen niet bereid zijn de waarde, welke de militie voor de volksopvoeding zou kunnen hebben, te doordenken, omdat die militie zelf geen rechtspositie heeft in hun bewustzijn. Deze hoort voor hen tot dat deel van het wereldbestel, dat „in het boze“

ligt en hun ethicistisch waarheidscriterium mag daarom met de landsverdediging als onderdeel van de werkelijkheid niet rekenen.

Men sta mij toe in een korte principiële uiteenzetting de militie voor een ruimer werkelijkheidsbesef te rechtvaardigen. Ik doe dat in het besef, dat wij moderne mensen te weinig de wortels van onze overtuigingen bloot leggen en daardoor geheel van elkaar vervreemden met alle gevolgen van dien.

Een van de meest wezenlijke — voor schrijver dezes het essentieelste — doeleinden van de menselijke cultuur, is de menselijke veiligheid.

In aansluiting met de hier meer naar voren gebrachte étages van het menselijk bewustzijn, beweegt dat streven naar veiligheid zich op drieërlei niveau.

Het hoogste is het geestelijk niveau. De mens heeft zich als bezielde wezen aan de ene kant immer bedreigd gevoeld door geestelijke energieën, die zijn ingeschapen vermogens verlamden of verwarden en aan de andere kant gesteund door zulke, welke deze activeerden en ten goede richtten. Deze angstwekkende en verblijdende ervaring heeft een veiligheidsdienst in het leven geroepen, welke zich geleidelijk heeft veredeld en verdiept, totdat hij volgens het rotsvaste geloof van miljoenen in het Christendom een in wezen onveranderlijk fundament kreeg. Een beroepsklasse — „stand“ — ontstond, welke tot taak had de mensheid op de basis van dit geloof de innerlijke zekerheid te geven, welke haar haar weg op aarde in rustig vertrouwen kon doen gaan.

Hoe wezenlijk de taak van deze beroepsstand der geestelijkheid nog immer is, moge blijken uit een artikel, dat nog enkele weken geleden de zeer links staande prof. Joad in de „New Statesman and Nation“ schreef.

De massaziel — aldus Joad — verdraagt geen vacuum. Waar zij de leegte voelt, wordt zij onrustig en opent zich voor alle wind van lering. Het intellect begint te psychologiseren — Joad is sterk gekant tegen deze mode en ik ben hem in „Het Handelsblad“ al een keer bijgevallen — de kleine burgerij van het intellect wordt spiritist, theosoof of christianscientist — maar de grote massa heeft aan dit alles niets. Zij vraagt niet minder dan een koninkrijk Gods op aarde met de nodige zelfverhoging.

Deze tijd biedt een ongehoord vruchtbare voedingsbodem voor waandenkbeelden en massaverdwazing en het succes van profeten als Hitler en Mussolini is niet denkbaar zonder een vacuum in de massaziel, dat om vulling schreeuwt.

En nu kijkt Joad om zich heen en hij, die zelf in 't geheel geen traditioneel christen is, richt zijn oog op de geestelijke stand, op de leiders der kerken. Waar blijft gij? vraagt hij. Is dit dan niet uw taak? Moet gij dan niet in verstaanbare taal uw boodschap in de massa tot leven brengen, opdat deze immuun worde tegen een verdwazing, welke van alle kanten dreigt?

Ik breng deze vraag graag over, om er mee te demonstreren, dat de geestelijke stand als veiligheidsdienst meer onmisbaar is dan ooit. Ook, om er de vraag aan toe te voegen, of speciaal het christen-humanisme evenals in Engeland ook in dit land niet van een bloedeloosheid is, welke het ergste moet doen vrezen. Juist daar, waar het zich in ethicisme verloopt en voor wijder en dieper werkelijkheid de ogen sluit, raakt het geheel los van de massa en verschrompelt het niet tot een secte, maar tienmaal erger tot een geestelijke coterie, die zich boven de massa verheven acht.

Het tweede niveau was het sociaal-humane en daar hield uiteraard de veiligheidsdienst zich met menselijke vijanden bezig. Die vijanden stonden of buiten de groep en de krijgsmansstand vormde tegen hen een wacht, of ze waren daarbinnen in de vorm van onsociale individuen en hier vonden justitie en politie hun arbeidsterrein. Functioneel evenwel was deze veiligheidsdienst tegenover menselijke belagers één geheel en de verantwoordelijkheid werd dan ook in handen van één stand gelegd: de zgn. adelstand, die zich economisch tot een tweede feudale klasse ontwikkelde.

En het derde niveau was het natuurlijke. Op dit niveau moest de mens zich beveiligen tegenover de natuur, om er niet in onder te gaan. Uit de strijd tegen de natuur werd het arbeidsproces geboren en in een verder stadium van technische ontwikkeling de zgn. „derde stand“, die zich geheel op nuttige beroepsarbeid instelde. Hier traden in veel sterkere mate dan in de twee andere standen bij toenemende arbeidssplitsing verschillende groepen op, die zich functioneel als inventieven (wetenschapsmensen), directieven (arbeidsingenieurs) en executieven (uitvoerders van de arbeid volgens voorschrift) laten indelen. Zo verschillend werd de sociale positie dezer groepen, dat men later de executieven, welke slechts vaardigheid hebben mee te brengen op de basis van eenvoudige oefening, de vierde stand is gaan noemen.

Het is mijn sociale overtuiging, dat — in de kapitalistische maatschappij — deze vierde stand wel zeer in de schaduw heeft geleefd, duidelijker gezegd: veelszins dupe is geweest, ook van functioneel meer bevoorrechte groepen. Maar aan tweërlei inzicht heb ik me na veel innerlijke strijd moeten onderwerpen. Het eerste is deze, dat het boven gegeven schema der beroepsstanden duurzaam in de orde der dingen is begrepen ¹⁾ en dat er

¹⁾ Natuurlijk betekent dit geen kastensysteem. Elk begaafd kind van den executieve heeft meer dan ooit kans lid van een „hogere“ stand te worden. Omgekeerd staan in een tijd als deze, om met Steinmetz te spreken „de valluiken“ wijd open en komen velen uit een hoge stand in een lagere terecht. Deze toestand hoort bij een maatschappij, die toetsen van werkelijke bekwaamheid aanlegt. Het spreekt, dat dit uit allerlei oorzaak nog zeer onvoldoende 't geval is. Komt eenmaal de tijd, dat elke familie haar leden over alle standen verspreid weet, dan geeft dat een grote winst aan sociaal gevoel.

in de gebruikelijke zin van een emancipatie van een der standen nooit sprake kan zijn. Het tweede, dat de van ouds aangeprezen machtsvorming met als culminatiepunt een revolutie, die een der standen in de leiding zou kunnen brengen, geen wezenlijke uitkomst kan brengen. De zgn. „vierde stand“ van executieven b.v. zal voor een reëel sociaal program en voor een goede organisatie een beroep moeten doen op inventieve en directieve geesten en ook de dag na de revolutie hangt zijn lot wederom af van wat inventieven en directieven daarvan kunnen maken. Het huidige Rusland leert wel zeer tragisch, dat de gang van zaken niet door de executieven wordt bepaald en dat zij voor onscrupuleuse leiders behalve als werkers verder slechts als claque wezenlijk bestaan.

Wie dan ook onze maatschappij tot een sociale gemeenschap wil maken in de betere zin des woords, kan aan macht en geweld slechts defensieve waarde toekennen op kritieke momenten. Het enige middel, om de functionele standen en de mensen, die er deel van uitmaken tot waarde te brengen, is een geestelijk klimaat te scheppen, waarin mensen elkaar als broeders erkennen, niet op de basis van gelijkheid, maar van geestelijke gelijkwaardigheid onder eerbiediging van een gemeenschappelijke levensopgave, waarin ieder zijn dienende taak heeft te vervullen met eerbiediging van die van anderen. Kunnen wij ons tot deze hoogte niet opwerken, dan zullen er nog vele plagen moeten komen. Dat de geestelijke stand in het kwaken van een zuiverder gezindheid onder ons een belangrijk aandeel zal moeten hebben, spreekt wel haast van zelf.

Als wij nu uit wat wij boven zeiden een conclusie willen trekken, dan moet het deze zijn, dat een volksopvoeder, die zich in dienst weet te staan van het algemeen volkswelzijn, zich nooit met een van de standen mag vereenzelvigen, hoezeer hij zich op grond van afkomst en aanleg ook tot één van deze in 't bijzonder aangetrokken mag voelen. Dat de executieven, juist, omdat zij gemakkelijk dupe worden, een groot deel van zijn aandacht en toewijding zullen vragen, het spreekt voor schrijver dezes van zelf. Maar als hij eenmaal tot de erkenning is gekomen, dat al de boven beschreven veiligheidsdiensten behartiging vragen tot heil van het algemeen, dan zal hij inzien, dat de sociale opvoeder is aangewezen, om als verbindingsofficier tussen de standen op te treden en dat hij de hele maatschappij loyaal van de waarde en de onmisbaarheid van al deze standen heeft te doordringen en hun arbeid mee tot nuttig effect zal moeten brengen.

In dat opzicht zijn er in het verleden grove fouten gemaakt, die mogelijk niet te vermijden zijn geweest. Ik heb er meer dan eens op gewezen, dat een vervreemding tussen het humanistische deel van de onderwijzersstand en de geestelijke stand oorzaak is geworden van de verzwakking der openbare school. Zo zou een systematische miskenning van de militaire stand van den officier een politicus kunnen maken met de kwade gevolgen,

die we daarvan in het buitenland kunnen zien. Voor een samenwerking met politie en justitie heb ik in dit blad al eerder uitvoerig gepleit. Dit hoeft natuurlijk volstrekt niet te betekenen, dat deze onderwijzers de ogenblikkelijke rechtsverhouding tussen de groepen ideaal zouden moeten vinden — schr. dezes doet dat zeker niet — maar wie onze democratische bedeling nog redden wil, zal in zijn waardering van de standen als zodanig positief stelling moeten nemen, of de maatschappij als geheel zal er de wrange vruchten van plukken.

Om tot ons eigenlijke onderwerp te komen, de stellingname ten opzichte van het sociaal-humane verdedigingsinstituut in zijn drievoudige verschijning van militie, justitie en politie, het spreekt van zelf, dat ieder weldenkende dit bij een voortschrijdende rechtsorde gaarne zo volledig mogelijk ziet overgaan uit de militaire naar de justitiële en politionele sfeer, maar de taak van het instituut blijft, al zal het politieleger naar wij hopen eenmaal aan een internationale autoriteit gehoorzamen. Zolang deze er niet is, staat de ontkenning van de militaire beveiligingsfunctie buiten de werkelijkheid, zoals de ethicist altijd voor belangrijke gebieden der werkelijkheid de ogen sluit.

Wij gaan dus nu rustig uit van het feit, dat Nederland een weermacht heeft en dat de dienstplicht spoedig gedurende 11 maanden beslag zal leggen op de levens van een zeer groot deel onzer 19 en 20-jarigen. Dat gedurende die tijd het oorlogshandwerk moet worden geleerd, spreekt van zelf. Intussen zijn alle deskundigen het er over eens, dat dit slechts een gedeelte van de tijd in beslag neemt en, dat, als men b.v. daaraan halve dagen wijdt, de miliciens aan oefening niet te kort komt. Aan de andere kant achten deskundigen verkorting van de dienstdienst niet mogelijk, reeds niet uit dezen hoofde, dat de grensdekking onvoldoende zou moeten heten in tijden van gevaarlijke spanning als deze. Om dezelfde reden heeft België zijn dienstdienst zelfs tot 17 maanden opgevoerd. Het zag geen kans anders de fortenlijnes zo te bezetten, dat deze tegen een onverwachte overval veilig konden worden geacht.

Uiteraard kunnen wij ons over de militair-technische eisen geen oordeel aanmatigen. Wij kunnen hier wel niet anders doen dan ons bij de gegeven realiteit neerleggen en dus eenvoudig constateren: een groot deel onzer mannelijke jeugd zal gedurende 11 maanden onder de wapens komen en een belangrijk deel van deze tijd, moet op oordeelkundige wijze worden gevuld.

Bij deze opgave nu ontmoeten militair en paedagoog elkaar. De paedagoog ziet de rijpere jeugd voor zich in haar wat al te duidelijke onvolmaaktheid en vraagt zich af, of er niet met voordeel aan haar sociale vorming te werken valt. De officier redeneert: als de soldaat als zodanig waarde

zal hebben, dan moet de geest in de troep goed zijn, want een kankerende soldaat geeft een zeer slecht „moreel” in de troep. Dat ik deze ontmoeting niet arrangeer ten gerieve van den militair alleen, moge blijken uit het feit, dat in Nederland de gedachte van „de sociale leerplicht” bij alle richtingen in de lucht hangt. De gedachten — ik durf dit wel verklappen — gaan van paedagogisch geïnteresseerde zijde uit naar een vorm, die jongens van een jaar of achttien — of zoveel ouder als hun carrière wenselijk mocht maken — een maand of vier van staatswege samenbrengt in kampen, waar ze — van alle rang en stand — zouden moeten arbeiden aan werkobjecten van algemeen nut, objecten, die met goede wil best zouden zijn te vinden. Niet alleen, dat deze arbeid voor deze jongens op zichzelf grote opvoedende waarde zou hebben (een uitstekende aanvulling op eenzijdige intellectuele vorming o.a.), vele paedagogen menen ook, dat men daarvan ook veel voor de versterking van het saamhorigheidsbesef zou mogen verwachten. Wij praten zoveel over democratie en het grote goed, dat ons met die democratie gegeven is — maar de beste leerschool der democratie is nog altijd de jongelui uit alle kringen des volks voor een tijdje in één lotsgemeenschap samen te brengen. En als dan de ontwikkelde jongen „van goeden huize” als kameraad leert omgaan met den jongen uit de volksklasse en de laatste ervaart, dat er onder deze „teuzefijne kerels” zijn, dan is er meer gedaan voor de democratie dan met de best gekozen woorden alleen is te bereiken. Intussen heeft het geen zin hierover verder uit te wijden, omdat aan praktische verwezenlijking van eventuele plannen, nu een verlengde dienstdienst voor zo lange tijd beslag op onze landsverdedigers gaat leggen, en om financiële redenen en vanwege een overbelasting dezer jeugd niet meer ernstig kan worden gedacht.

Wij keren dus tot de dienstdienst zelf terug en willen ons de vraag voorleggen, in hoeverre deze aan de volksopvoeding in algemene zin is dienstbaar te maken. En dan constateren wij, dat met ter zijde stelling van het primaire werkobject (het oorlogshandwerk) de dienstdienst vrijwel dezelfde mogelijkheden biedt als het samenleven in arbeidskampen, sterker nog van de jeugdorganisatie. Om dit te betogen maken wij gebruik van een schema, dat wij in het Aprilnr. van Paed. Studien aanwendden, om de functionele betekenis van de jeugdorganisatie in het licht te stellen.

„De dienst” als leefgemeenschap.

De leefgemeenschap brengt de mensen samen in de vitale sfeer. Allereerst heeft de militaire dienst op zijn credit: verhoging van de fysieke volkskracht. Een periode van goede voeding voor allen, veel frisse lucht en beweging en een onbekommerd bestaan brengen voor talloos velen een versterking van de vitaliteit. Het feit, dat de dienstdienst later in de conversatie zulk een rol speelt, bewijst op zichzelf reeds, dat het samenzijn in een sfeer van levenslust prettige herinneringen nalaat. Hier ontstaat

gevoel van verbondenheid, dat de jaren en zelfs standsverschil trotseert. Zo hoog kan men niet stijgen op de maatschappelijke ladder, of bij de verrassing van een wederzien laat men vol vreugde voor „slapie" zijn conventionele masker vallen. Het zou ook niets geven het voor te houden, want „slapie" kent onze natuurlijke geaardheid en heeft een zeer open oog gekregen voor onze menselijke zwakheden, alsof hij onze eigen broer was.

Allen, die met genoeg in dienst zijn geweest, zullen het getuigen: daar heb ik pas kijk op mensen gekregen, zoals ze werkelijk zijn — daar heb ik pas leren voelen, hoe na mensen elkaar komen te staan, als ze in een lotsgemeenschap lief en leed samen moeten delen. Zelfs een minder welwillende officier kan de manschappen het gevoel van kameraadschap in de natuurlijke sfeer niet afnemen. Waar inconveniënten zich voordoen, borrelt de volkshumor te overvloediger op en doorbreekt alle humorstremmingen.

Van alle gemeenschappen bindt de leefgemeenschap het sterkst, omdat zij tot volkomen vertrouwelijkheid voert. Daarom is het ook, dat de jeugdbeweging haar leden in kampen brengt en zelfs godsdienstige gemeenschappen haar leden in „broederschapshuizen" in meerdaagse samenkomsten tracht te verenigen. Zij, die samen gegeten en gedronken hebben, gewandeld en gezongen, gelachen en gestoeid zijn mekaar meer genaderd dan in vele diepzinnige gesprekken mogelijk zou blijken. Hiermee is niet alles gedaan, maar wel iets zeer fundamenteels. De leefgemeenschap is bij uitstek het middel, om mensen in sociale zin open te maken.

„De dienst" als werkgemeenschap.

Ofschoon een waardering van het eigenlijke militaire werk en zijn invloed op de sociale vorming buiten onze competentie ligt, menen wij te mogen constateren, dat de neiging deze in 't licht van de caricatuur te plaatsen, vrijwel is verdwenen. Het is merkwaardig — de jongste manoeuvres schijnen dat wel zeer overtuigend te hebben bewezen — dat er onder de manschappen veel minder gekankerd wordt dan voorheen, merkwaardiger nog, dat het deel van de pers, dat voorheen weinig neiging vertoonde, het prestige van het leger hoog te houden, een waardeerende houding begint aan te nemen. Verschillende factoren werken hier samen. Een er van is, dat er aan de lichamelijke verzorging van den soldaat veel meer aandacht wordt besteed. Maar verbeterde ligging en voeding alleen hebben de stemming niet doen omslaan. Dat hebben de hachelijke internationale verhoudingen gedaan. Op het ogenblik — zei een van mijn zegslieden — weet ieder soldaat in Nederland met een normaal hersengestel, waarvoor hij dient. En in een wereld, die op verschillende plaatsen in vuur en vlam staat, kan ook de pers zich van de ernst van de verhoudingen niet meer losmaken.

De officieren — zei men mij — tonen in de ernst en de ijver, die ze bij de opleiding van de reserveofficieren ontwikkelen een sterk verhoogd verantwoordelijkheidsgevoel en hun geest werkt op de hele troep terug. Het aantal uitvallers bij militaire marsen is aanzienlijk geringer dan vroeger en de simulant heeft opgehouden een populair man te zijn. Afgescheiden van het verhoogde militaire rendement, betekent dit, dat ook het geestelijk klimaat in dienst belangrijk is verbeterd en de kans op besmetting met negatieve gevoelens, die lange jaren zeer groot was, verminderd. Een onzer zegslieden drukte het zó uit: er is een tijd geweest, dat de beroerdste elementen het hoogste woord hadden, tegenwoordig geven de flinksten de toon aan en spreken van zich af, waar zij vroeger zwegen. Men veroorlove ons een lichte twijfel uit te spreken, of in een voorbije periode de officieren wel immer hun best hebben gedaan de beste elementen tot hun bondgenoot te maken. In het algemeen betekent leiding geven — dit geldt reeds voor de lagere school — zorgen, dat de gaafste krachten in de te leiden groep de toon aangeven. Het middel daartoe blijft immer langs de weg van de goeie voorlichting een beroep te doen op hun verantwoordelijkheidsbesef. Als ik mij verhalen herinner uit de oude opleiding voor reserveofficier en daarnaast plaats de inlichtingen, die ik kreeg over die opleiding in deze dagen en ik vergelijk de ernst, waarmee nu militaire situaties voor deze aspirant-officieren worden behandeld en de slapheid, waarmee dat vroeger geschiedde, dan lijkt mij de grotere ernst van de huidige opleiding daaruit reeds goeddeels te verklaren. En de ernst van het kader werkt dan weer op de geest van de hele troep terug.

Maar, zoals wij zeiden, slechts een deel van de tijd van den soldaat is met militaire oefening te vullen en ook in de overige tijd moet wat gedaan worden. En niet als werkverschaffing, maar op een wijze, die bevreemding schenkt. Ontbreekt die bevreemding, dan gaat een goed deel van de zo even geconstateerde winst weer verloren. Ledigheid is nu eenmaal des duivels oorkussen. Een soldaat, die zich in de kazerne verveelt, vervalt automatisch tot baldadigheid en hij wordt daarvan door kans op straf zeer onvoldoende teruggehouden. De soldaat, die uit verveling de straat opgaat, zal daarvan in morele zin ook niet beter worden. Het is ongetwijfeld goed over zedelijke beginselen op zijn tijd ook eens theorie te geven, maar het is beter „wijntje en trijntje" uit het bewustzijn van den soldaat weg te bannen door zijn belangstelling actief te binden. Een van de doelmatigste middelen, om de daadwil te stevigen en sexuele prikkels af te reageren is de sport. Achttē niet ook Dr G. J. Nieuwenhuis in zijn „Opvoeding tot autonomie" lichamelijke training het middel om de activiteit en de wil bij de tropische volken op een stevige basis te stellen, die er nu ontbrak? Deze training is voor „den lammen en slappedanigen meerderheidsjongen" uit de grote stad,

zoals Dr van Wijk ons die heeft geschilderd, niet minder noodzakelijk. En nu is het juist, dat vele militaire oefeningen in groepsverband voor deze training reeds van betekenis zijn, maar opvoedkundig gesproken is de training via de sport zeker nog belangrijker, omdat deze het vrije initiatief ontboeit, dat ook later zal nawerken.

Dit vrije initiatief moet dan ook de geest onder de manschappen wel zeer gunstig beïnvloeden. Wij zouden ons dan ook zeer goed kunnen voorstellen, dat officieren in de diverse militaire groepen vele takken van sport aanmoedigen (het zal de veelheid van spijs moeten zijn, die de eetlust algemeen maakt) en aldus de verschillende eenheden in concurrentie te brengen op dit onbloedige veld van eer onder de ogen van wederzijdse supporters. Wie voor de eer van de eigen compagnie, zelfs voor de eigen sectie voelt en weet, dat op haar de aandacht valt, exerceert ook met een ander gevoel dan wanneer hij de kazerne ziet als een structuurloze en ongedifferentieerde hoop mensen. Ik ben van nature al heel weinig sportliefvend, maar eens, toen een goeddeels uit mijn vervolklas gerecruteerde elftal uit de schoolwedstrijden een prijs wegsleepte en het brevet een plaats kreeg aan de wand van mijn lokaal, heb ik voor het eerst begrepen, dat iedere levenskring recht heeft op de heldendaden, waar hij aan toe is en, als ik me de wanden van de compagniekamers in de toekomst met sportbrevetten versierd denk, dan stel ik mij voor, dat zij hun invloed op het moreel van wie er thuis horen in niet geringe mate zullen doen gelden. Het zou intussen niet goed zijn deze dingen van bovenaf op te leggen. De leiding make de actieve elementen tot haar bondgenoot en late hun het initiatief. Trouwens niet alleen op sportgebied maar op alle terrein, waarop zich een echte belangstelling laat activeren. Heel het rijk gevarieerde programma onzer jeugdbeweging komt hier in aanmerking. Er zijn trouwens in dienst vele jongelui, die in de jeugdbeweging een goede voorschooling hebben gehad, welker initiatief de volle kans zou moeten worden gelaten. Op deze wijze zou ieder zich naar eigen aanleg kunnen rangen en heeft men een maximale kans iets levends te krijgen. Het zou dan een uitzondering zijn, dat iemand in zich geen liefhebberij ontwikkelde en het nijpende probleem van de vrije tijd zou na de dienstdtijd heel wat gemakkelijker zijn op te lossen als daarvoor. Menigeen, die tot nog toe gewoon was zijn vrije tijd te verluimelen, zou een stuk scholing hebben gekregen, dat in heel zijn verder leven van betekenis zou blijven.

„De dienst" als belangengemeenschap.

Tot dusverre ging het in hoofdzaak om liefhebberijen. Dat intussen het directe levensbelang van den soldaat in dienst ook uitstekend behartiging zou kunnen vinden, heeft men in het buitenland reeds lang ingezien. Amerika is ons reeds vele jaren geleden in deze richting voorgegaan ¹⁾,

¹⁾ Zie G. J. Nieuwenhuis, Opvoeding tot Autonomie.

in België heeft men ook reeds belangrijke stappen op deze weg gezet ¹⁾.

Het is niet mijn taak in dit artikel te concretiseren. Dat hoopt onze redactie later nog te doen, ik bepaal mij dus tot een algemene inleiding.

Dit mogen we intussen vaststellen, dat uit een oogpunt van burgerlijke beroepsscholing de dienstdtijd een verloren tijd is en daarnaast, dat velen in dienst komen zonder een vak te kennen. Dit laatste is vooral heel erg. Alle berichten uit werklozenkampen stemmen hierin overeen, dat met de ongeschoolde zgn. losse arbeiders heel weinig te beginnen valt. In de meeste gevallen zijn zij trouwens niet te bewegen naar enig kamp te gaan en blijven ze, slap en futloos als ze zijn, liever in de meest trieste verhoudingen en omstandigheden hun tijd verdoen, maar ook, voorzover zij de werkkampen bereiken, horen ze tot de moeilijkste, zo niet hopeloze gevallen. Ze kenmerken zich door een zeer gering gevoel van eigenwaarde en van verantwoordelijkheid en zijn niet zelden oorzaak van psychische besmetting voor anderen. Iemand, die op dit terrein wel bij uitstek bevoegd is tot oordelen en ook praktisch invloed kan uitoefenen, zei me: „Als onze jongens tot iets moeten worden gedwongen, dan is het, dat zij een vak moeten leren, want, als ze dit niet kennen of niet leren, is alle moeite, die men zich voor hun vorming geeft, bij voorbaat verloren; dan bouwt men eenvoudig op drijfzand.”

Voor deze losse arbeiders — ik aarzel niet het te zeggen — is de militaire dienst een zegen, zoals hij dat voor ontelbare dorpsjongens geweest is, voor wie de dienst een stuk sociale vorming en een stuk levenstechniek heeft betekend, die een gans nieuw perspectief in hun leven openden. Men vergeet niet, dat de dienstdtijd nog in de puberteit valt, een gevoelige periode, waarin van den mens nog van alles is te maken.

Zo komen onze losse arbeiders daar dikwijls fysiek en psychisch weer op peil. Ze leren orde en tucht en hun gewoontematig gevormd plichtsgevoel kan de basis worden voor een werkelijk verantwoordelijkheidsgevoel. Wat tenslotte misschien het belangrijkste is, ze krijgen weer behoefte aan waardering, zowel van hun meerderen als van hun eigen kameraden, die zich vaak harde, maar uitstekende leermeesters tonen.

Gaan intussen deze jonge mensen na hun dienstdtijd opnieuw het leven in, dan zakken ze in korte tijd weer in elkaar. Ze kennen immers geen vak en weten maar te goed, dat ze onder de gequalificeerde arbeiders niet meetellen en straks weer op losse karweitjes moeten lopen, die noch moreel bevredigen, noch hun tijd vullen, ook met de geldelijke gevolgen van dien. Een werkloze vakarbeider, die weet, wat hij waard is, blijft dan nog altijd een gentleman in vergelijking met een werkloze, die nooit een vak heeft geleerd. Dat is ook mijn persoonlijke ervaring. De vakarbeider

¹⁾ Zie Handelsblad van 7 en 8 Januari 1938, „De vrije tijd van den soldaat”.

redeneert terecht: ik heb mij tot een waardevol lid van de maatschappij bekwaamd en de maatschappij laat mij het leven van een nietsnutter leiden. Ik geloof, dat niet ik in gebreke ben, maar de maatschappij is dat, althans, als ik haar de zedelijke eis mag stellen, dat zij heeft te rekenen met mensenwaarde. Tot een dergelijke stellingname, die ruimte laat voor een gevoel van zelfwaardering, komt de losse arbeider nooit en, zelfs, al zou de maatschappij hem als vakarbeider niet kunnen gebruiken — wat langs de weg van verkorting der werktijden desnoods, toch wel eenmaal zal moeten, dan nog komt deze arbeider anders in het leven te staan, dan, wanneer hij onder het drukkende minderwaardigheidsgevoel, niets wezenlijks te presteren, gebukt gaat, minderwaardigheidsgevoelen, dat zo gemakkelijk in een negatieve levenshouding, zelfs in agressieve gevoelens overgaat, welke nooit tot iets goeds kunnen voeren. Hier staan wij weer voor de waarheid, die ik reeds eerder naar voren bracht en welke mij. Knappert op zo kostelijke wijze formuleerde in haar: „Wij werken aan het werk, maar het werk werkt ook aan ons”.

Dit moge volstaan, om ons te bewegen van de nood van de militaire dienstplicht een deugd te maken. Het wil me voorkomen, dat hier, gegeven het voorhanden zijnde materiaal, belangrijke mogelijkheden liggen. Men heeft voor de diverse takken van vakonderwijs maar kleine getallen in vast verband werkende instructeurs nodig, om de velen, die wel een vak verstaan, op plaatsen te brengen, waar zij de ongeschoolden met raad en daad kunnen bijstaan. De geschoolden zelf zullen het op prijs stellen, dat ze hun vakbekwaamheid op peil kunnen houden en Montessori heeft niet ten onrechte gezegd, dat degene, die wezenlijk wat kan en weet, welke moeite het verwerven van deze bekwaamheid heeft gekost, de edelmoedigste houding aanneemt in zijn kritiek op anderen. In de sfeer van kameraadschap moet het prettig leren zijn voor den ongeschoolde. In hoeverre de indeling van de militaire dienst het mogelijk zal maken heel de dag de werkplaatsen open te hebben, 't zij door een halfdags, 't zij door een wekelijks wisselstelsel, in hoeverre de ongeschoolden na afgeëxerceerd te zijn, gelegenheid zullen kunnen krijgen een groter aantal werkuren in burgerlijke beroepsarbeid te krijgen toegewezen en — last not least — in hoeverre de te verrichten arbeid productief zal kunnen zijn ten bate van het leger zelf (ten dienste van eigen consumptie, eigen land- en tuinbouw, vee, zuivelproducten, bakkerijen, slagerijen, enz.), wij moeten dit aan het oordeel van organisatoren overlaten. Alleen menen wij, dat hier paedagogisch grote mogelijkheden liggen voor een ware productieve arbeidsschool, waarvoor de Nederlandse bodem nog overvloed van ruimte biedt. Het is van zulk een arbeidsschool, dat ieder rechtgeaard paedagoog droomt. Ik meen, dat met dit systeem een tienmaal betere gelegenheid bestaat de grote schare van ongehuwde werklozen op te

nemen, die reeds hun dienstdtijd hebben volbracht, dan in de bestaande werkkampen. Hier zou dan tevens voor persoonlijkheidsvorming de best denkbare basis zijn gelegd.

„De dienst“ als geestelijke gemeenschap.

Als wij ons nogmaals de gedachte van prof. Joad voor ogen stellen, dat de massaziel geen vacuum verdraagt, daarnaast ons realiseren, dat het bewustzijn onzer jongeren wel angstwekkende leegten vertoont en tenslotte bedenken, dat de puberteit en in 't bijzonder de adolescentie bij uitstek de periode is, waarin zich geestelijk en moreel persoonlijkheidsstructuren laten vormen, dan kan het wel niet anders of ieder, die 't goed met land en volk meent in hachelijke tijden als deze, ziet zich voor de vraag geplaatst, of de dienst ook in meer directe zin niet aan de geestelijke volksgezondheid is dienstbaar te maken.

Ik moet hier herhalen, wat ik reeds meer dan eens uitsprak, dat het grote tekort, dat de proletarische jongens lijden, in de eerste plaats dit is, dat er door hun levens geen belangrijke persoonlijkheden heengaan, die, wat er natuurlijk ook aan scheppende vermogens in hen sluimert, wakker maken, die in hen de ambitie wekken zichzelf naar het model van verwante en geidealiseerde persoonlijkheden te vormen. Want het moge waar zijn, dat de genialiteit, die iemand tot „inventieve“ stempelt schaars te zoeken is, maar de inventiviteit van korter adem, die in de kleine dingen aan de dag treedt, daarvan hebben ook wij mensen van kleiner formaat een en ander meegekregen en het is een grote vreugde dat aan zichzelf te ervaren, ook al kan het windvleugje van de geest slechts de oppervlakte van onze ziel slechts zachtjes rimpelen in tegenstelling met die groten onder ons, wier scheppingsdrang hun innerlijk in hevige en gestadige beroering houdt.

Ook hier moet ik dus vragen: laten belangrijke mensen van allerlei slag tot deze jonge mensen gaan, om te wekken, wat levensvatbaar is. De negatief gesternde tijdgeest heeft zich in het nabije verleden juist in de dienst wel een verschrikkelijk brevet van onvermogen verworven. Wij kennen ze allen die prachtige verhalen uit demobilisatietijd van intellectuelen, die zich bij uitstek sociaal voelden en weigerden zich op de ene of andere wijze te laten opleiden. Ze namen dan uiteraard in de troep een dominerende positie in, welke niet zelden voor de superieuren, die zich geestelijk met hen niet konden meten, uitermate lastig was. Hier hebben wij in optima forma dat „kankerverschijnsel“¹⁾, dat ik reeds eenmaal in dit tijdschrift beschreef, een woord, dat speciaal hier goed gekozen is, omdat nergens ter wereld zo virtuoos gekankerd werd als in dienst. De „sociale“ intellectuelen schiepen in dit kankeren van hun kornuiten een bijzonder behagen.

¹⁾ „Over „kanker“ en „kankerbestrijding“ in ons sociale leven“. Volksontwikkeling, Oct. 1937.

Hun kameraden vonden hen deswege „reuzekerels", „echte democraten" en zij zelf konden later het gezelschap thuis vermaken met pakkende verslagen, waarin ruwe, maar oer-geestige volksjongens optraden. Zulke verslagen hebben zelfs in onze letterkunde hun sporen nagelaten en zijn druk gelezen. Ik zou mij schuldig maken aan luichelarij, als ik ontkende, dat ik vele malen van harte heb meegelachen, ook daar waar het plichts- en verantwoordelijkheidsbesef wat al te duidelijk absent waren. Toch is er menigmaal een lichte twijfel bij mij opgekomen, of deze intellectuelen hun invloed op de volksjongens wel op de juiste wijze gebruikten en in het licht van de tijdsomstandigheden heeft die twijfel plaats gemaakt voor het weten, dat zulks niet het geval is geweest.

Als er wat minder de neiging was geweest zich populair te maken, als de gezindheid ook jegens de jongens uit het volk wat meer positief en constructief was geweest, dan had men waarlijk meer en beter kunnen doen. Men bedenke slechts even, welk een moeite de arbeidersbeweging zich met haar Instituut voor Arbeidersontwikkeling geeft, om haar leden ernstig voor geestelijke vraagstukken te interesseren en ook, hoe weinigen betrekkelijk nog ondanks grote uitgaven worden bereikt. Zou het voor alle instituten, die zich met cultureel werk bezig houden, niet van het grootste belang zijn, dat de jongelui in deze gevoelige leeftijd belangstelling zouden krijgen voor geestelijke onderwerpen? Kunst, gepopulariseerde wetenschap en principiële levensvragen, godsdienstige inbegrepen, zouden op een veelzijdig programma moeten voorkomen, waarop ieder wat van zijn gading zou kunnen vinden. En weer zou het initiatief zoveel mogelijk uit de jeugdbeweging van alle richting moeten opkomen, waarbij gedeeltelijk zou kunnen samengewerkt. Heel het programma van een volkshogeschool zou in de avonduren aan de orde kunnen worden gesteld en de jongelui, die al weer in de jeugdbeweging belangstelling voor speciale onderdelen ontwikkelden, zouden kunnen meebrengen die kameraden, van wie zij op grond van gesprekken kunnen vermoeden, dat het hen zou kunnen interesseren. Op deze wijze zou in de nu veelszins structuurloze jeugdmassa, waarin, speciaal van de humanistische vleugel, maar een klein percentage met de jeugdbeweging contact heeft gekregen, iets van fundering kunnen worden gebracht. Een rijk gevarieerd clubleven zou de gelegenheid moeten openen voor interessante nabesprekingen over pakkende onderwerpen, waar speciaal de beste elementen uit de jeugdbeweging zich actief zouden moeten tonen.

De vraag, in hoeverre hier met het oog op de krijgstucht, censuur zou moeten geoefend, zou een gemoedelijke, Nederlandse oplossing vinden, als de bepaling werd gemaakt, dat elke club en elke lezing of cursus voor superieuren toegankelijk zou moeten zijn. Daarmee zou zonder bijzondere maatregelen de zelftucht ontstaan, die tot de deugden moet behoren van

een volk, dat ook in tijden als deze zijn democratische instellingen waard is. Mocht die zelftucht door personen of groepen niet getoond worden, dan zou daaruit in het algemeen belang de consequentie moeten worden getrokken.

Denken we nu dit werk van geestelijke aard in verband met wat wij onder de hoofden werkgemeenschap en belangengemeenschap bespraken, dan doet zich nog velerlei mogelijkheid voor. Het zou n.l. mogelijk zijn in eigen beheer drukkerijen te beheren, die door de eigen manschappen werden bediend en van uit deze drukkerijen tijdschriften en geschriften te doen uitgaan, waarin heel het dienstleven uitdrukking zou kunnen vinden op een wijze, die den soldaat zou kunnen interesseren. Daarin zouden dus sportwedstrijden aangekondigd en verslagen kunnen worden, allerlei mogelijkheden voor vakopleiding geannonceerd en uitvoerig besproken en last not least voortdurend de aandacht kunnen worden gevestigd op lezingen en cursussen van allerlei aard met bekwame sprekers, waarvan syllabi zouden kunnen worden opgenomen. Als zulke bladen op ruime wijze werden verspreid en ter lezing gelegd, kan het wel niet anders, of de belangstelling in allerlei richting zou meer en meer groeien en tot een opgewekt sociaal en geestelijk leven leiden, dat later voor ons volk rijke vruchten zou afwerpen. Dit zou, wil 't ons schijnen, een doelmatige bestrijding van het psychisch vacuum mogen heten, dat ernstig onder het oog moet worden gezien.

Indien velen, officieren en manschappen, jeugdverenigingen, culturele organisaties en kerken zich in positieve, constructieve gezindheid tot dit werk zouden willen aangorden, dan zouden zij iets doen voor dit land, dat de geestelijke weerbaarheid gunstig zou beïnvloeden, die meer nog dan de militaire weerbaarheid voorwaarde moet heten voor een zelfstandig volksbestaan.

Laten wij de negatieve gevoelens, uit ethicistische of revolutionnaire overweging tot nog toe te levendig, van ons werpen, opdat wij een volksopvoeding krijgen, die volledig bij de zorgelijke werkelijkheid is aangepast.

Het kweekschool-ontwerp

door L. C. T. BIGOT.

Voor wie niet goed bekend is met de kronkelpaden in het duistere woud der onderwijs-wetgeving is 't geen eenvoudige zaak, die onderwijzersopleiding.

Tientallen van jaren hebben we een vierjarige opleiding gehad; wie

onderwijzer wilde worden, bleef twee jaren langer op de lagere school en deed examenen voor de kweekschool. Was hij erg knap, dan kon hij een plaatsje veroveren; anders ging hij naar de normalessen, die aanvankelijk alleen in de avonduren, later ook overdag werden gegeven.

De avondlessen werden in de loop van de tijd afgeschaft, de dag-normalscholen werden tot kweekscholen verklaard, waarbij de opleiding bleef 4-jarig van 14 tot 18 jaar. Ofschoon de kweek- en dagnormalscholen tal van uitstekende leerkrachten hebben gevormd, hadden ze grote gebreken en toen dan ook na de financiële gelijkstelling een nieuwe wet op het L.O. komen moest, — immers de verbeterde opleiding was een der waarborgen voor de financiële gelijkstelling — bevatte die wet — de wet: de Visser — ook een nieuwe opleiding, een in veel opzichten uitstekende regeling: een 5-jarige kweekschool (van 15—20 jaar) met afschaffing van de hoofdakke. Intussen is het met die opleiding gegaan als met de lekkere pruimen van Fritz Reuter's Oom Brasig: ze waren er wel, maar we kregen ze niet. Behalve de instelling van het schooleindexamen en enige wijzigingen in de vakken, waarin geëxamineerd werd voor de akten van onderwijzer en hoofdonderwijzer bleef de regeling van de opleiding bij het oude. Van de nieuwe wet kwam, wat de opleiding betreft, niet veel terecht. Ze bleef 4-jarig en de hoofdakke werd gehandhaafd.

Minister Marchant heeft een poging gewaagd, om tot een 5-jarige kweekschool te komen: een 3-jarige theoretische en algemene vorming, gevolgd door een 2-jarige theoretisch-practische. Deze regeling kostte geld; om dit te vinden moest eerst de 4-jarige kweekschool tot een 3-jarige gemaakt worden en verschillende kweekscholen moesten worden opgeheven.

De kweekschool werd 3-jarig.

Tal van kweekscholen werden opgeheven. Maar de nieuwe, de 5-jarige kweekschool kwam er niet!

En zo zaten we met onze onderwijzersopleiding in de put.

Het thans door Minister Slotemaker de Bruine ingediende ontwerp wil er ons weer uithalen. Erg groot en imponerend is zijn poging niet. Van een plaatsing der opleiding enigszins op het peil van het hoger onderwijs is geen sprake; dat kunnen zich alleen „rijke“ landen als Bulgarije, Denemarken, Griekenland, Polen, enz. veroorloven ¹⁾, — van de grote landen spreken we niet. In ons land gaan de zaken kalmer aan: van 1857 tot heden werd men onderwijzer op 18-jarige leeftijd na een opleiding van 4 jaar, in de laatste tijd van 3 jaar; wordt dit ontwerp wet, dan wordt men in ons land onderwijzer op 19-jarige leeftijd na een opleiding van 4 jaar.

¹⁾ Zie: La formation professionnelle du personnel enseignant primaire. Uitgave van het Bureau international d'éducation te Genève. En: Volksontwikkeling 17e Jaargang blz. 28.

De lezer zal moeten toestemmen, dat van een geweldige hervorming hier geen sprake is, wat de toelichting van het ontwerp ook erkent; ze is erg sober en „sluit zich aan bij vroeger gevormde aanvankelijke conclusies". Ofschoon het wel hier en daar aan den dag treedt, zou wat meer betuiging van leedwezen over het feit dat slechts dit werd aangeboden, de toelichting zeker gesierd hebben.

De Minister erkent, dat de 3-jarige kweekschool, zoals ze thans algemeen bestaat, niet voldoet, — om twee redenen:

1°. doordien de toegelaten kandidaten gewoonlijk een nog al sterk uiteenlopende opleiding achter de rug hebben, heeft de kweekschool in het eerste leerjaar enige maanden nodig vóór die leerlingen een „klasse" vormen, een groep, die voldoende homogeen is, om er regelmatig mee te kunnen voortwerken; dit veroorzaakt een tijdverlies, dat de kweekschool bij de korte leertijd aan drie jaren niet kan lijden;

2°. de praktische oefening der leerlingen, die in het tweede en derde leerjaar valt, komt in het gedrang, omdat het dikwijls niet mogelijk is voor die oefening voldoende tijd te reserveren naast de theoretische studie.

Daar èn het voorstel uit de wet-de Visser èn dat, neergelegd in 't ontwerp Kweekschoolwet van Minister Marchant, volgens den minister te duur zijn, brengt het ontwerp een soort tussenregeling.

De hoofdzaken van het ontwerp vatten we samen in de volgende punten:

a. de Kweekschool wordt weer vierjarig, niet als vroeger van 14—18 jaar, maar van 15 tot 19 jaar. Evenals de tegenwoordige 3-jarige zal ze voortbouwen op de kennis, die de u.l.o.-school of de eerste drie jaren H.B.S. hebben bijgebracht, de opleiding wordt daardoor aan de hovenkant met een jaar verlengd.

b. het hoofdakke-examen blijft bestaan, zij het in gewijzigde vorm; een opleiding voor dit examen, kan als afdeling B. aan de kweekschool worden verbonden. De gelegenheid wordt geopend, dat ook voor deze akte een schooleindexamen wordt ingesteld.

c. Aan de kweekschool kan ook een afdeling C. worden toegevoegd, bestemd om opleiding te geven tot andere wettelijke bevoegdheden of speciale doeleinden, in verband met de belangen van het onderwijs.

d. de subsidie aan de bijzondere kweekschool wordt op voet van gelijkheid met de rijkskweekschool geregeld.

De kosten, welke dit ontwerp meebrengt, bedragen / 30.000.

De eerste vraag, die zich bij de beschouwing van dit voorstel opdringt, is deze:

Waarom is de 5-jarige kweekschool niet door den minister aanvaard? Algemeen wordt ze èn door de onderwijzers èn door de opleiders als de beste beschouwd; jaren lang is er in de kweekschoolbonden van alle richtingen en in de onderwijsverenigingen propaganda voor gemaakt.

Ook in Nutsrapporten, in de vereniging Volksonderwijs en in dit tijdschrift is ze herhaaldelijk aangeprezen.

Twee ministers: de Visser en Marchant hebben haar in een ontwerp-wet neergelegd, overtuigd als ze waren van de grote voordelen dezer regeling: een goede aansluiting bij de vooropleiding, voldoende tijd voor praktische vorming en geen hoofdakke-studie meer.

Gaarne hadden we gezien, dat de toelichting van het ontwerp-Slotemaker wat meer égarde had gehad voor het denkbeeld van de 5-jarige kweekschool. Een kostenberekening van deze naast een dito van de voorgestelde 4-jarige, zou al het minste geweest zijn, wat de toelichting had kunnen geven; in plaats daarvan vernemen we alleen, dat de 5-jarige kweekschool te duur zou zijn.

En dit is nu juist iets, wat zelfs een ingewijde niet zo maar aanvaarden kan. Voor de invoering van een 5-jarige kweekschool zijn geen uitgaven voor verbouwing der scholen nodig; alle kweekscholen zijn berekend op 4 klassen en daar de leerlingen van de twee hoogste leerjaren de helft van de tijd in de leerscholen doorbrengen, kan met de aanwezige ruimte overal worden volstaan. De minister stelt nu voor een 4-jarige kweekschool + een 2-jarige B-afdeling. Kan, zo vragen we ons af, de 5-jarige kweekschool aan salarissen, enz. nu meer kosten dan deze 6-jarige opleiding? We moeten de cijfers zien, om dat te geloven. Met belangstelling wachten we de besprekingen in de kamer over dit deel van het ontwerp in 't bijzonder af; voorlopig blijven we bij de mening, dat de 5-jarige kweekschool zelfs thans mogelijk is en ook niet meer behoeft te kosten dan het hier voorgestelde.

De toelating tot de 1e klasse van de kweekschool wordt in het onderhavige ontwerp nauwkeurig geregeld. Geëist wordt het met gunstig gevolg doorlopen hebben van een U.L.O.-school, een H.B.S. 3-jarige cursus of 3 jaar van een H.B.S. met 5-jarige cursus, gymnasium, handelsschool of middelbare school voor meisjes.

Ten einde de moeilijkheid te voorkomen, die het gevolg is van het feit, dat de U.L.O.-diploma's niet over dezelfde vakken lopen, is voorgeschreven, dat een aanvullend examen gehouden moet worden, indien het door de candidaat overgelegde diploma niet alle vakken bevat, waarover het toelatingsexamen zich uitstrekt.

Daardoor worden grote verschillen in kennis in de 1e klasse der kweekschool uitgesloten.

Ten einde het bedrag van de lerarenbezoldiging, dat thans voor de 3-jarige kweekschool nodig is, niet groter te maken, stelt de minister voor het totaal aantal lesuren ongeveer onveranderd te laten en het aantal lesuren, dat thans in de 3e klasse wordt gegeven over de klassen 3 en 4 te verdelen. Het gevolg daarvan zal zijn, dat de leerlingen der twee hoogste klassen

maar halve dagen les krijgen en de andere tijd kunnen besteden aan de praktische vorming. „Aldus,” zo zegt de minister in zijn toelichting, „kan een school worden verkregen met ruim en soepel leerplan, zonder overlading, die ruimschoots tijd en gelegenheid laat om naast de intellectuele vorming van de leerlingen ook hun andere belangen te verzorgen.”

Ongetwijfeld is dit een voordeel, dat trouwens bij de 5-jarige school ook zou bestaan. Minder lesuren betekent meerdere vrijheid voor eigen werk, eigen studie, liefhebberijen, enz. Vaak is over dat grote aantal lesuren op de kweekschool geklaagd; er bleef voor de leerlingen geen tijd over om een boek te lezen, een muziekstuk gezamenlijk in te studeren, naar de leeszaal te gaan, om de tijdschriften bij te houden. Geen tijd voor 'n debating-club, een koorzangavond, het gaan naar een lezing of het volgen van een cursus aan de Volksuniversiteit. En toch zijn al deze dingen onmisbare factoren bij de vorming tot onderwijzer. Dit zal in de toekomst mogelijk zijn, nu dezelfde leerstof in plaats van over drie, over vier jaren wordt verdeeld.

Het is vooral de praktische vorming, die ervan profiteren zal en dat komt de gehele opleiding zeker ten goede. Dat de jonge onderwijzer op zijn 19e inplaats van zoals nu, op zijn 18e jaar de lagere school binnenkomt, is een voordeel te achten; ook voor de theoretisch-paedagogische lessen, die nu op wat hoger peil kunnen komen te staan.

Wordt het ontwerp wet, dan zal er in 1940 geen aflevering van onderwijzers en onderwijzeressen zijn, immers in 1941 zal voor 't eerst het examen volgens dit ontwerp worden afgenomen.

In verband met de tegenwoordige grote arbeidsreserve is dat zeker geen bezwaar. De vraag rijst echter, of bij deze overgang, geregeld in art. XIV van de slotbepalingen voldoende rekening is gehouden met de in 1937 geplaatste leerlingen, voor wie tijdens hun kweekschooltijd het aantal studie jaren van 3 op 4 wordt gebracht.

Een ernstig, zeer ernstig bezwaar tegen dit wetsontwerp is, dat het de hoofdakke laat bestaan. Wel blijft er aan de kweekschool desnodig, een afdeling B verbonden ter opleiding voor die akte, maar dat neemt niet weg, dat in normale omstandigheden tal van leerkrachten zonder die leiding zich voor het examen moeten voorbereiden, terwijl ze in de lagere school een volledige dagtaak hebben. Zeer zeker, het is volstrekt geen bezwaar, dat de onderwijzer na zijn werk in de school een of andere studie aanpakt, maar dan moet het er een zijn naar eigen keuze; de hoofdakke echter moet hij behalen, wil hij niet altijd een halve kracht blijven.

't Is met de hoofdakke altijd gesukkel geweest; jarenlang steeg het percent geslaagden niet boven de 40. In de laatste tijd is onder verschillende invloeden, o.a. het Schooleindexamen voor onderwijzer, dat de studie heel wat heeft verdiept, het percentage gestegen.

Nu wil deze minister het hoofdakke-examen hervormen; in het wetsontwerp wordt bepaald, dat op dit examen minstens zal geëxamineerd worden in de vakken paedagogiek en Nederlandse taal. Natuurlijk kan daarmee niet worden volstaan; biologie is zeker in de derde plaats nodig, terwijl naar keuze van den candidaat ook andere vakken in aanmerking komen. Hoe een later Koninklijk Besluit deze materie ook zal regelen, gehandhaafd blijft de toestand, dat men de onderwijzer half opgeleid los laat. Ook hier zou de 5-jarige kweekschool de oplossing brengen: een opleiding tot de volledige bevoegdheid is verkregen. Daarna kan de onderwijzer gaan studeren in de richting van zijn voorkeur.

In het ontwerp wordt de mogelijkheid geopend, dat ook voor de afdeling B een schooleindexamen wordt ingesteld. Hieraan zijn ongetwijfeld voordelen verbonden; de bezwaren van de hoofdakke-studie worden er echter niet minder om. Bestaan blijft de moeilijkheid, dat tal van onderwijzers door geografische omstandigheden, ambtsplichten, enz., verhinderd worden de lessen aan de afdeling B steeds geregeld te volgen.

Een belangrijke verbetering in de voortgezette opleiding brengt dit wetsontwerp, doordat aan de kweekschool ook een afdeling C kan worden verbonden.

Art. 143 n.l. bepaalt in al. 4:

In verband met de opleiding tot andere wettelijke bevoegdheden of met bijzondere belangen van het lager onderwijs kan aan de kweekschool een afdeling C worden toegevoegd. Al wat die afdelingen betreft wordt vastgesteld bij algemeenen maatregel van bestuur, den onderwijsraad gehoord. Bij die regeling wordt het beginsel van financiële rechtsgelijkheid tusschen de openbare en de bijzondere kweekscholen in acht genomen.

Hiermee wordt de gelegenheid geopend, om een goede opleiding te scheppen niet alleen voor de akten in moderne talen, wiskunde, tekenen, enz., maar ook om „in verband met bijzondere belangen van het onderwijs kortere of langere cursussen te organiseren. We denken hier in 't bijzonder aan de behoeften van het buitengewoon onderwijs, zoals de scholen voor achterlijke kinderen. Ook aan het Montessori-onderwijs en aan de nieuwere denkbeelden op het gebied van speciale vakken: zingen (de Ward-methode), het stil-lezen, aardrijkskunde van Indië, de globalisatie-theorie, enz. In zekere zin zou men hier van nazorg, van Weiterbildung kunnen spreken.

Indien het denkbeeld, dat de grondslag vormt van deze afdeling C in de praktijk wordt uitgewerkt, groeit de kweekschool uit tot wat ze zijn moet, een centrum van vakstudie in de meest algemene zin, ook voor hen, die reeds als leerkrachten in de scholen werkzaam zijn.

Bijzondere aandacht dient verder geschonken aan de kwestie van de bevoegdheid van de kweekschoolleeraren.

In al. 2, 3 en 4 van art. 144 van het ontwerp wordt ze aldus omschreven:

2. Om tot leeraar aan een kweekschool benoemd te kunnen worden, wordt gevorderd:

a. voor de opvoedkunde het bezit van een bij algemeenen maatregel van bestuur, den Onderwijsraad gehoord, aan te wijzen diploma of het bezit van het getuigschrift van met goed gevolg afgelegd doctoraal examen in de faculteit der letteren en wijsbegeerte met paedagogiek als hoofdvak.

b. voor de Nederlandsche taal en letterkunde, de geschiedenis, de aardrijkskunde, de plant- en dierkunde, het teekenen en de lichamelijke oefening de bevoegdheid om aan een hogere burgerschool in de overeenkomstige vakken onderwijs te geven;

c. voor de natuur- en scheikunde, de wiskunde, het Fransch, het Duitsch en het Engelsch de bevoegdheid om aan een handelsschool met driejarigen cursus in de overeenkomstige vakken onderwijs te geven;

d. voor het zingen het bezit van een of meer bij algemeenen maatregel van bestuur, den Onderwijsraad gehoord, aan te wijzen diploma's;

e. voor het schrijven het bezit van de akte van bekwaamheid voor middelbaar onderwijs in het schoonschrijven;

f. voor den handenarbeid het bezit van de akte, of indien deze is gesplitst, de akten van bekwaamheid, bedoeld in artikel 131, eerste lid onder c, en tweede lid, voor dit vak;

g. voor de nuttige handwerken voor meisjes het bezit van de akte van bekwaamheid, bedoeld in artikel 131, eerste lid onder c, of die, bedoeld in artikel 131, derde lid onder b, voor dit vak, benevens de bevoegdheid om onderwijs te geven in de fraaie handwerken voor meisjes.

3. Zij, die in het bezit zijn van de in het tweede lid bedoelde bevoegdheid voor opvoedkunde, Nederlandsche taal en letterkunde, geschiedenis, aardrijkskunde, natuur- en scheikunde of plant- en dierkunde, of van de bevoegdheid om aan een hogere burgerschool onderwijs te geven in wiskunde, Fransch, Duitsch of Engelsch, kunnen aan een kweekschool worden belast met het geven van onderwijs in andere vakken, mits zij voor die vakken een wettelijke bevoegdheid bezitten.

4. Ten minste drie van de leeraren van een kweekschool moeten in het bezit zijn van de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer.

Het stemt tot genoegdoening, dat voor het vak paedagogiek hier een bevoegdheidseis is gesteld. In 1932, toen het wetsontwerp-Terpstra aan de orde was, schreven we: (Zie Volksontwikkeling XIII blz. 118)

Meer dan bevremding komt er bij ons op, als over de bevoegdheid van het vak aan de kweekschool geen woord wordt gerept: de paedagogiek. Daar men van de leerkrachten van de Kweekschool middelbare bevoegdheid vraagt voor een der door hen gedoceerde vakken, was toch ongetwijfeld een eisch op zijn plaats geweest wat betreft de bevoegdheid voor dit vak.

Nu aan al onze hoogeschoolen paedagogiek wordt onderwezen en ook buiten de Universiteiten door sommige hoogleraren cursussen zijn georganiseerd, die 't mogelijk maken een — zij het de voorloopig nog officieuze — middelbare akte te behalen, zou het vanzelfsprekend zijn, dat een bevoegdheidseisch ook voor dit vak in de wet ware opgenomen.

Aan de in paedagogische en in kweekschoolkringen algemeen geuite wens wordt in art. 144, wat opvoedkunde betreft, voldaan: door deze

bepaling is feitelijk de akte M.O. Paedagogiek officieel als onderwijs-bevoegdheid erkend.

Wat de overige bevoegdheden betreft, blijven we nog steeds in een grote moeilijkheid. Ze betreft de boven in al. 3 aangegeven regeling.

Kweekscholen zijn over 't algemeen kleine scholen; ze kennen — behalve de gemeentelijke inrichtingen in Amsterdam en Rotterdam — geen parallelklassen. 't Gevolg daarvan is, dat aan één leraar nooit het onderwijs in één vak kan worden opgedragen; meestal moet hij er twee of drie soms vier bedienen, wil hij een aantal uren hebben, die zij 't ook een kleine leraarsbetrokking vormen. Een M.O.-bevoegdheid te vragen voor al die vakken, is een onmogelijke eis. In het ontwerp stelt de minister voor (zie de al. 3, hierboven aangehaald): de kweekschoolleeraar moet minstens voor één der door hem onderwezen vakken een akte M.O. hebben; hij mag dan andere vakken onderwijzen, mits hij daarvoor een wettelijke bevoegdheid heeft.

Die wettelijke bevoegdheid zal in de meeste gevallen — in verband met alinea 4 — wel de hoofdakke zijn. 't Geval is echter niet uitgesloten, dat iemand met b.v. een M.O.-diploma voor één der moderne talen op de bevoegdheid van zijn onderwijsersakte met het onderwijs in geschiedenis en (of) Aardrijkskunde wordt belast. Wat zeker een zeer onwenselijke toestand is.

Vasthouden aan de eis: „voor de Kweekschool M.O. bevoegden voor alle vakken" betekent een algehele revolutie in het kweekschoolonderwijs; hij kan alleen vervuld worden bij scholen met parallel-klassen. En deze zijn alleen mogelijk óf in enkele grote steden óf in kleinere plaatsen, waar dan internaten of kosthuizen aan de scholen zouden moeten verbonden worden. In 1920 stond minister de Visser voor de keuze: óf de bestaande kweekscholen uitbouwen tot grote inrichtingen óf de dag-normaalscholen omzetten in Kweekscholen; hij koos 't laatste en zo zijn we gekomen tot 22 rijks- en 61 bijzonder-gesubsidieerde kweekscholen, die elk, als ze normaal bezet zijn, $\pm$ 70 à 80 leerlingen tellen.

Dat dit ontwerp niet met een dergelijke algehele verandering komt, is, afgescheiden van de wenselijkheid, om begrijpelijke redenen zeer verklarbaar.

De voorgestelde regeling zal in haar geheel slechts weinigen voldoen; het is zéér de vraag, of ze den minister zelf wel voldoet: in de inleiding van de memorie van toelichting klinkt hier en daar een faute-de-mieux-stemming. Het ontwerp brengt, gelijk uit het bovenstaande blijkt, in verschillend opzicht verbetering; dat de dubbele bevoegdheid: hulp-akte en hoofdakke blijft gehandhaafd, zal voor velen, ook in de Kamer, een groot bezwaar blijven.

Malle, schadelijke verzinsels

door IDA HEIJERMANS.

Een kinderboek lees ik. Het is voor het allergrootste deel een verhaal van onmogelijke gebeurtenissen, ondeugende streken en hoofdpersonen, die nu niet bepaald tot de gewone mensen behoren. Het is een boek, zoals er nog steeds bij hoopjes van de persen verschijnen. Dus hoeft er geen naam genoemd te worden, want het gaat over het soort van deze verzinsels. Het is een verschijnsel, dat bij deze tijd hoort.

Waarom worden ze geschreven? In de eerste plaats om aan leeswoede te voldoen, die altijd naar meer van deze producten vraagt. Er wordt in een vicieuze cirkel mee rondgedraaid. De volwassenen: schrijvers, uitgevers, drukkers, vervaardigen ze voor het kind, dat er de smaak van beet krijgt, dus meer van het soort slikt. Hij is geen vreemdeling meer op het gebied van het dwaze, het onmogelijke, het jachtige, dat rust en rustigheid verjaagt. Daar zijn de bioscopen, die zo heel veel verwarrens aan het kind geven, de radio thuis en in de open lucht, het gevlug van auto's, de vliegmachines, de voetbalwedstrijden, het razende rennen van fietsers om prijzen te winnen overdag en ook 's nachts.

Dus doet liet boek mee voor het kind. Rust, overdenken, verwerken, begrijpen zijn er alleen nog voor de minderheid der kinderen in de spijzen, door het boek geboden. En de kranten doen mee. Die, welke geen kinder-rubrieken hebben, — en zelden zijn die gescheiden van hetgeen, voor de volwassenen bestemd is, — behoren tot de uitzonderingen.

Het is dus verklaarbaar, dat het kinderboek van deze tijd zo dikwijls tot iets wordt, wat een dwaas en opwindend verzinsel zonder meer wordt. Alleen de kleine minderheid der kinderen kan nog door zijn lectuur geestelijk groeien of zich dompelen in het verfrissende bad van gezonde vrolijkheid, omdat het de sfeer kent van het rustige tehuis of de goed geleide kinderbibliotheek.

Hebben wij met al het onkruid op het gebied der jachtige productie van het kinderboek, ook te maken met een reactie?

Was het kinderboek soms te veel een prediking, waarnaar de kleine lezer niet kon of wilde luisteren?

Was het ook een lokaas voor politieke partijen om het kind te vangen, den mens der toekomst?

Was het iets om kinderen te leiden naar de paden van andere overtuigingen, die onmogelijk door het kind nog gevoeld of begrepen konden worden?

Misschien moet het antwoord in zeker opzicht bevestigend luiden.

Maar in elk geval waren de schrijvers van sommige dezer boeken door idealen beziel, al wisten zij nog niet te onderscheiden steeds wat niet en wat wel voor een jong lezerspubliek bestemd kon zijn. Zij

werkten en schreven, gedreven door de impuls van het heilige willen.

Maar wat drijft hen, die al het malle, het vaise, het onmogelijke, het mallotige van zo heel veel verzinsels geven, die nu de kinderen voorgezet worden? Dienen zij enig ideaal? Luisteren zij naar enig innerlijk moeten, dat vanzelf de pen in de hand drijft?

Lijkt het niet of alleen gehoorzaamd wordt aan de prikkel om geld te verdienen? Het antwoord op deze vraag moet in talloze gevallen: ja! luiden.

De schrijver pent, de uitgevers vinden het verzinsel de moeite van het uitgeven waard, de persen draaien, de winkels verkopen en zo gaat de kinderboeken-industrie voort, voort en het kind slikt, vindt het hem gebodene langzamerhand lekker, als de surrogaat-snoeperijen van niet beste grondstoffen vervaardigd!

Waarom wordt er echter wel toezicht gehouden op datgeen wat tot voeding van het lichaam dient, waarom niet op de geestelijke spijs?

Is het dan ook niet een teken van deze tijd, dat al de opwindende, onmogelijke zogenaamde kinderboeken verschijnen kunnen en door kinderen geslikt mogen worden?

We draaien, gelijk gezegd, in een vicieuze cirkel met dit soort verzinsels rond. Zij bederven de smaak van het lezende kinderpúblik en steeds meer worden zij op de markt gebracht. Alleen goede leiding en het zich afvragen aan welke eisen het goede kinderboek beantwoorden moet, kunnen verbetering brengen, niet alleen voor de kleine minderheid der kinderen uit het rustige en verstandig geleide gezin, maar bovenal voor de kindermassa, die naar alles voor haar lectuur kan en mag grijpen.

Feiten en Pogingen

WAT BESTEEDT MEN VOOR ONT- SPANNING?

Aan een artikel van Prof. Baudhuin in het Tijdschrift voor Inlichting en Documentatie van de Nationale Bank van België ontleenden wij de onderstaande cijfers, welke een beeld geven van de enorme kapitalen, welke men voor ontspanning uitgeeft. Bijzondere aandacht verdient daarbij de verdeling der uitgaven over de verschillende instellingen van vermaak. De cijfers hebben betrekking op Parijs en wijzen tevens uit, dat het toneel ook in deze stad, waar men de belangstelling daarvoor stevig verankerd meende,

zeer sterk slinkt. Hetzelfde lot delen de music-halls en de concerten. Slechts de bioscopen vertonen een belangrijk accres. Gesubsidieerde theaters (klassiek):

	1930	1936
Andere theaters:	frs 45,1 miljoen	frs 19,7 miljoen
Music-halls en concerten:	frs 159,4 miljoen	frs 63,1 miljoen
Bioscopen:	frs 121,2 miljoen	frs 46,6 miljoen

Het geciteerde artikel geeft eveneens enige cijfers voor België. De uit de belastingopbrengsten berekende totaal-

ontvangsten bedroegen voor alle inrichtingen van vermaak, met uitzondering van de theaters, bijna frs 500 miljoen. Ruim frs 300 miljoen hiervan werd besteed voor bioscoopbezoek en frs 66 miljoen voor dancingen.

Tenslotte enkele cijfers over een andere vorm van ontspanning: het toerisme. Alleen door de vreemdelingen werd in 1936 in België ongeveer een milliard francs in België besteed. De enorme economische betekenis van de vreemdelingen „industrie" blijkt o.m. daaruit, dat deze industrie wat omzet betreft de 5e plaats inneemt. Kan het verwondering wekken, dat de landen zich zoveel moeite geven om het vreemdelingenverkeer naar het eigen land te richten? v. d. M.

DE HUISHOUDELIJKE

VOORLICHTING IN 1935 EN 1936.

Onder bovenstaande titel verscheen in de serie Mededelingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek een overzicht van het werk der huishoudelijke voorlichting, waaraan de hieronder gegeven cijfers ontleend zijn. Duidelijk blijkt daaruit welk een grote omvang dit voorlichtingswerk in de korte tijd van zijn bestaan reeds verkregen heeft.

Voor hen, die met het werk nog onbekend mochten zijn, werde hier tevens in 't kort de aard en het doel van deze voorlichting geschetst.

Toen de crisis in de dertiger jaren haar grootste omvang bereikte is het werk gebroken. Werkloosheid en achteruitgang in zaken deden de inkomsten van velen tot een ongekend niveau dalen. Het inkomen, dat men „vast" meende en waarop men zich had ingesteld werd op „steun"peil genivelleerd. De stuurmanskunst en het aanpassingsvermogen van vele huismoeders werd op een zeer zware proef gesteld, een te zware proef veelal. Men verstond het niet met een minimum aan schamele middelen een maximum profijt voor het gezin te verkrijgen. Waar zou men het overigens geleerd hebben?

Ongeveer gelijktijdig ontstonden 2 organisaties, die zich ten doel stelden bij deze huismoeders met de laagste inkomens — vooral, hoewel niet uitsluitend de vrouwen der werklozen — alsnog dit tekort aan te vullen. De huishoudelijke voorlichting begon. De naam „onderwijs" vermeed men. Het zou wellicht ook vele, die zich geen onderwijs denken kunnen zonder schoolbanken, lessen leren en schoolmeesteren door een „jui", van deelneming hebben teruggehouden. Om het karakter en de sfeer zuiver te bewaren werd eveneens bepaald, dat uitsluitend gehuwde vrouwen en zij, die in de gezinnen daarmede op één lijn te stellen zijn, aan het werk zouden deelnemen.

De Stichting voor Huishoudelijke voorlichting ten Plattelande, welke in Februari 1935 door de samenwerking van 3 centrale landbouworganisaties en de „Kruis"-verenigingen ontstond richtte zich — de naam zegt het reeds — speciaal tot de plattelandsbevolking. Het Departement van Onderwijs zegde subsidie toe en de inspectrice van het landbouwhuishoud- onderwijs, mej. Smut, werd de krachtige motor, dapper bijgestaan door haar landbouwhuishoud- en Na(naaldvak)leraresen. Via de gedrukte „Contactbrief" en „burenvisites" hebben deze lerarissen een band gekregen, die de uitwisseling van ervaringen en daardoor het werk ten goede komt.

Door middel van huisbezoek tracht men een groepje huisvrouwen uit hetzelfde milieu bijeen te brengen en kiest daarbij — evenals bij het ambulante landbouwhuishoudonderwijs — veelal schoollokalen, dorpshuizen, verenigingsgebouwen e.d. als verzamelplaatsen. Een programma is opgesteld volgens hetwelk iedere vrouw zoveel mogelijk 2 naaien- en was-cursussen (resp. voor onder- en bovenkleding), 3 kookcursussen (resp. zomer-, winter- en ziekenvoeding) en een tuinbouw cursus (voor eigen moestuin) volgt. Bovendien wil men hierbij aan-

sluitend een moedercursus laten volgen, waarvoor de Kruisverenigingen in 't bijzonder zullen zorg dragen. Elk der cursussen omvat gewoonlijk $6 \times 2\frac{1}{2}$ uur onderricht en daarbij wordt nauwlettend rekening gehouden met de plaatselijke omstandigheden en mogelijkheden.

Blijkens de in de Mededeling opgenomen cijfers werden er in 1935 (toen het werk eerst in het najaar begon) door de Stichting reeds 543 cursussen gegeven met in totaal 12442 cursisten, nl. 427 kookcursussen met 10158 en 116 naai-cursussen met 2284 deelnemers. Onder de kookcursussen namen de cursussen voor wintervoeding de belangrijkste plaats in; onder de naai-cursussen gold dit voor de cursussen voor onderkleding.

In 1936, het eerste jaar waarin het voorlichtingswerk op het platteland op volle kracht werkte, werden 1146 cursussen gegeven met 23611 cursisten. Het aantal cursisten der naai-cursussen steeg tot 11025 (2284 in 1935), dat der kookcursussen tot 12083 (10158 in 1935), terwijl de tuinbouw-cursussen 503 cursisten (w.o. een aantal mannen) trokken. In November 1936 hebben in het Friese Scherpenzeel een clubje vrouwen als eersten alle cursussen voleindigd.

De Commissie inzake Huishoudelijke Voorlichting en Gezinsleiding, welke arbeids-terrein in de steden ligt, kwam in 1934 tot stand. Zij bracht de werksters, die aan deze arbeid reeds haar krachten gaven, in een landelijk verband bijeen en bevordert o.m. de oprichting van voorlichtingscursussen in die gemeenten, waar dit werk nog niet is aangevat. In tegenstelling met de bovengenoemde Stichting organiseert de Commissie zelf geen cursussen maar werkt uitsluitend stimulerend en subsidiërend (voor zover dit met de beschikbare middelen mogelijk is). Zij put daarbij uit de door Sociale Zaken en het Prophylaxefonds beschikbaar gestelde gelden.

In de meeste steden, waar voorlichtingswerk wordt verricht, heeft men plaatsse-

lijke commissies in het leven geroepen, waarin veelal vrouwenorganisaties, sociale verenigingen en één of meer nijverheidsscholen voor meisjes vertegenwoordigd zijn.

De lessen worden zoveel mogelijk gegeven in de naaste omgeving van de woningen der deelnemers, die men door propaganda bij stempelokalen, door huisbezoek e.d. tot deelname tracht te bewegen. In verband met het ontbreken van organisatie van bovenaf lopen aard en omvang van de gegeven voorlichtingscursussen sterk uiteen. In 't algemeen kan worden gezegd, dat de meerderheid der naai-cursussen van 20-30 uur duurt, terwijl de kookcursussen meestal minder dan 15 lesuren omvatten.

De statistische gegevens wijzen uit, dat in 1936 (over 1935 zijn er geen cijfers) het aantal cursussen 693 met 11970 cursisten bedroeg. Merkwaardig is, dat, terwijl op het platteland de belangstelling voor naai- en kookcursussen vrijwel gelijk is, in de steden de animo voor naai-cursussen veel groter is dan voor kookcursussen. Voor de eerste meldden zich 7306 en voor de laatste 3752 cursisten. Eischt de stad meer zorg voor het uiterlijk?

Behalve naai- en kookcursussen worden er in de steden nog cursussen in huishoudelijk werk en in kinderverzorging en opvoeding gegeven. Het plan tot het geven van „vadercursussen” (gezinsleiding) aan werkloze huisvaders heeft in 1936 blijkbaar nog geen uitvoering gevonden.

Uit de getotaliseerde cijfers voor de beide genoemde organisaties blijkt, dat in 1936 in ons land 1839 voorlichtingscursussen door 35581 cursisten gevolgd werden. Een respectabel getal. Ook dan nog wanneer men bedenkt, dat hieronder een vrij groot aantal dubbelstellingen schuilt doordat vele vrouwen meer dan één cursus volgden. Het blijven intussen slechts simpele cijfers, een vrijwel nietszeggend beeld van de talrijke Nederlandse huismoeders, die de moed oprichten om eigen onkunde te erkennen en in het belang van haar gezinnen tijd zochten en

vonden om daarin verbetering te brengen. Totaal niets zeggen deze cijfers van de vele, tijd, geld en liefde offerende vrouwen (en mannen), die dit sociaal-paedagogisch werk hielpen bouwen en het in stand houden.

Voor nadere gegevens omtrent dit werk vraag men de betreffende Mededeling (No. 86) zelf aan bij het Centraal Bureau voor de Statistiek, alwaar deze gratis verkrijgbaar is.

v. d. M.

JEUGDBEWEGING

TWINTIG JAAR A.J.C.

Op 18 Maart i.l. heeft de Arbeiders Jeugd Centrale haar 20-jarig bestaan gevierd, ter ere waarvan een feestelijke herdenking te Amsterdam plaats had. Ook het komende Pinksterfeest zal in het teken van het jubileum staan, bovendien zal er een Gedenkschrift verschijnen, getiteld: „Twintig jaar arbeidersjeugdbeweging“.

Op de receptie in Amsterdam werden verschillende redevoeringen gehouden, o.a. door den voorzitter van de A.J.C. Deze wees erop hoe ver buiten de arbeidersbeweging de A.J.C. sympathie heeft gevonden, en hoe veelal stijl en methode van werken werd nagevolgd. De arbeidersjeugdbeweging heeft steeds grote belangstelling getoond voor allerlei vraagstukken, ze heeft echter nooit een zelfstandige politieke factor willen zijn. Steeds is haar doel geweest, zeide spreker: opvoeding van de jeugd tot democratische mensen met zelfverantwoordelijkheid.

Dat op de receptie vele vertegenwoordigers van andere jeugdorganisaties gelukwensen kwamen overbrengen is een verheugend teken en duidt er op dat de vertegenwoordiger van de Centrale Jeugdraad het bij het rechte eind had, toen hij zei, dat de verschillende jeugdorganisaties in de loop der jaren dichter bij elkaar zijn gekomen.

volgens het verslag van de onlangs gehouden algemene vergadering, weer een vooruitgang constateren. Op de A.V. is het vraagstuk der democratie aan de orde geweest. Er werd geïmagineerd tegen de erkenning van den koning van Italië als keizer van Ethiopië en tegen het wetsontwerp Romme inzake de beperking van de arbeid der gehuwde vrouw.

In een voorafgaande propaganda-bijeenkomst werd in een rede kritiek uitgeoefend op de door de regering aangekondigde maatregelen, omdat daarin een streven tot uitdrukking komt om de christelijke grondslagen van onze staat te beperken door het stellen van grenzen naar R.K. en orthodoxe protestantse dogma's, en omdat deze politiek een gevaar oplevert voor de vrijheid van ons volk, daar zij leidt tot een verkeerde toepassing van de democratie.

NEUTRAAL OF NIET NEUTRAAL?

Met deze vraag „zit“ men ook in de Joodsche Jeugd Federatie. Dat wil zeggen voor de eigen organisatie heeft men haar opgelost; de J.J.F. is niet-neutraal, maar Zionistisch. Het spreekt vanzelf, dat naast haar ook neutrale organisaties bestaan, die in Joodse kring jeugdwerk ondernemen. Dat is op zichzelf geen reden voor de Federatie om over zichzelf ongerust te zijn. Uit een artikel in „Baderech“, het leidersorgaan, blijkt echter dat men — althans sommige leiders — dit wel is. Immers de neutrale organisaties zijn langzamerhand „op peil“ gekomen en kunnen gaan wedijveren (en wedijveren inderdaad) met

JONGE LIBERALEN.

Na een depressie-periode, waarin het ledental van de Bond van Jonge Liberalen sterk achteruit liep, kan men thans

de Federatie. De schrijver van genoemd artikel meent dat alleen een herziening van de werkmethode uitkomst kan brengen, en stelt een plan ter discussie.

Welke methoden dienen z.i. toegepast te worden? Allereerst moet de Federatie trachten ook kinderen van 12 jaar en jonger te bereiken, daar deze dikwijls later voor het Zionisme verloren zijn, omdat ze aanvankelijk in een neutrale organisatie zijn terecht gekomen. Op principieel politiek-Zionistische grondslag zal men deze jongeren niet kunnen bereiken (hetgeen men wel met de rijpere jeugd doet). Toch zal men hun kennis omtrent het Zionisme bij moeten brengen, o.a. door vertellen en door het organiseren van cursussen, die eventueel clubs genoemd kunnen worden. Op deze wijze zullen de kinderen die men „op algemeen-Joodse gronden vangt“, langzamerhand tot Zionist worden opgevoed. Voor de 15—18 jarigen kan men dan de nog vrij oppervlakkige kennis gaan versterken (Hebreeuws leren; aanvulling geven der feitenkennis enz.). Eerst met de boven 18 jarigen kan men ingaan op de pro-

blemen; kan men spreken over de achtergronden van het werk. „Hier is de plaats aan de bovenbouw te werken.“

Het is merkwaardig, dat in steeds meer jeugdverenigingen die aanvankelijk alleen rijpere jeugd wilden bereiken, de drang ontstaat om ook kinderwerk te gaan ondernemen. Voor een deel geschiedt dit omdat men meent, dat ook de kinderen (beneden 12 jaar) in hun vrije tijd allerlei te kort komen, dat de jeugdvereniging hun kan geven. Voor een deel echter spreekt uit sommige pogingen duidelijk het motief „Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst“. Hiertegen moet o.i. noodzakelijk en terecht verzet zijn.

Het is begrijpelijk, dat men — bezield door een ideaal — dit wil uitdragen, en de organisatie waarin en waardoor dat geschiedt, tracht te bestendigen en uit te breiden. Paedagogisch werk mag echter niet uit dit motief geschieden. Al zal elke opvoeder een ideaal behoeven en dus uiteindelijk zijn opvoedingswerk in dienst van dit ideaal doen; direct behoort hij het in dienst van de jeugd te verrichten.

W. K.-H.

Zijnuist verschenen:

PAULUS MOREELSE

Portret en genreschilder te Utrecht
(1571-1638)

•
Monographie van de hand van

Jonkvrouwe Dr C. H. de Jonge

Conservatrice van het Centraal Museum
te Utrecht

•
Op royaal quarto-formaat, geïllustreerd met
meer dan 200 afbeeldingen. Prijs f 15,—.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

In de N.V.U.Z-serie „Naar 't Zonlicht toe...”

zag wederom een bijzonder aardig nieuw nummer het licht:

Nr 29: **MARIJKE VAN DEN TIMMERMAN**, door **Aafje Bruijn**, met illustraties van de schrijfster.

In „Marijke van den Timmerman” worden op eenvoudige doch boeiende wijze voorvalletjes uit het leven van een klein meisje verteld. De kleine lezers van 6—8 jaar zullen met veel plezier de lotgevallen van Marijke en haar vriendjes volgen, want in het eenvoudige maar leefvolle wereldje waarin dit appelwangige meisje met de blonde vlechties leeft, moet ieder kind zich gauw thuis voelen. Het boekje is met veel leuke illustraties tussen de tekst verwerkt. Prijs 70 cent, voor uitdelingen bij 25 ex. à 52½ cent.

Dat is nog eens een gezellig boek voor onze kleuters van 6—8 jaar. Er straalt warme liefde van uit en de tekeningen van de schrijfster zijn in het kader juist en mooi. Een prachtig geheel is verkregen. Zeker, zeer hartelijk aanbevolen!
(Ona Kringorgaan.)

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

VAN GORCUM'S MEDISCHE BIBLIOTHEEK

1. De loutpharse in de oog-
heeskunde, door Dr K. Bos.
2. Over den invloed van cerebrale
kinderparalyse op oorscheit en
pyramideaan, door Dr J. van der
Bruggen.
3. Experimenteel psychologisch
onderzoek over oefening bij nor-
malen en gestorvenen, door
Dr Heiko F. de Vries.
4. Onderzoekingen over de grond-
stelselwijze bij psychosen, door
Dr A. Zerk.
5. Vitale kleuring en gewel-
vorming, door Dr G. A. Kruis-
wandelich van den Born.
6. Fotografie der zinnen-opper-
vlakte, door Dr H. M. Dekking.
7. Het ontstaan van longem-
tyseem, door Dr G. A. Metz.
8. Over de bestraling van het
maligne granuloom, door Dr C. J.
van Merwenke.
9. De Schaapjes van guarnieri,
door Dr A. W. Pot.
10. Over de bacteriologische ty-
pischdiagnostiek, door Dr J. G.
Sierstrop.
11. Actieve onvathaarmaking te-
gen tetanus, door Dr S. J. P.
Balenga.
12. Over carotine en zijn quan-
tatieve bepaling in plantaardige
voedingmiddelen ter beoordeeling
hunner waarde als vitamine-A
bron, door Dr P. G. F. H. M. A.
Vermast.
13. Over functie en bouw van het
scrotum, door Dr P. H. Esser.
14. Over den invloed van 1-, 2- en
3-waardige ionen op de spreiding
van eiwitten, door Dr F. J. P.
Den.
15. Over cylindren en eiwit in
urine, door Dr L. Meyer.
16. Klinisch-anatomisch onder-
zoek over neurologische adem-
halingsstoornissen, door Dr J. W.
G. ter Braak.
17. Proefondervindelijk onderzoek
betreffende de invloed van men-
struïen op de hormoonwerking, door
Dr A. W. M. Pompe.
18. Over de innervatie van
de halslagaderen, door Dr H.
Rijnders.
19. Waarnemingen bij organische
aandoeningen van extremitaten-
arteriën, door Dr P. Fornys.
20. Emptie, bloedsuiker en hersen-
stam. Een experimenteel onder-
zoek naar den invloed van de
emotie op het bloedsuikergehalte
door Dr A. L. C. Palis.
21. Beschouwingen over retinitis
septica, door Dr R. G. Posthumus.
22. Onderzoekingen over de lokale
passieve pollenovergevoeligheid
door Dr J. de Graaf.
23. Aenteekeningen omtrent ope-
ratien van den steen door Dr C.
van Sijmenen.
24. De Hirsauer behandelings-
methode van het postencephali-
tisch parkinsonisme. Een klinisch
en experimenteel psychologisch
onderzoek door Dr J. Wille.
25. Labyrinthocyclitis op oogen
en ledematen, opgewekt door
rechtuins werkende kracoten en
door constante contringaalkrach-
ten door Dr A. A. M. Nollman.
26. Prostaathypertrophie en nier-
functie, door Dr I. van der Hal.
27. Commotio cerebri, door Dr
W. Kal.
28. Het röntgenbeeld van de hand
bij chronisch reumatische ge-
wrichtsaandoeningen, door Dr G.
van Dam.
29. Anatomie en kliniek van
traumatisch glaucoom, door Dr A.
Tolles.
30. Malaria-behandeling bij de-
mentia paralytica (Resultaten der
psych. Neur. Kliniek van de
Universiteit van Amsterdam, Wil-
helmina-Gasthuis), door Dr R. J.
Tolles.
31. Over de anatomie en histo-
rische diagnostiek van glomeru-
lonephritis, door Dr E. Kils van
Waxen.
32. Psychogalvanische reflexen
en hersenstam, door Dr H. Hirschfeld.
33. Onderzoekingen over de ver-
anderlijkheid van vitronen, made
in verband met het elter-vraag-
stuk, door Dr T. P. J. Boiman.
34. De sociale betekenis van
rheumatiek, tevens bijdrage tot de
Ziektehistiastiek, door Dr F.
Muntendam.
35. Het glomus caroticum, door
Dr J. Gans.
36. Cataracta myotocica, door
Dr T. A. Vos.
37. De verandering in het ureum-
en chloridegehalte van het bloed
na operatie, door Dr J. A. Brons.
38. De osteo-synthese volgens
Smith-Petersen-Johannes-Exalto.
Een bijdrage tot de kennis van de
operatieve behandeling van de
dijhal-fractuur, door Dr A. H.
Snoek.
39. Haemophilus influenzae (Pfeil-
fer) als Uniquitaire verwekker van
Acute en Chronische Eitertige
Bronchitis, door Dr J. Mulder.
40. De cardiogene wekking van
kleine doses 1 : 2 : 5 : 6 diben-
anthracen, door Dr T. J. W.
Lefring.
41. Over uithreiding en voort-
komen van de kieren van Brunner
bij den mensch, door Dr P. J. V.
van Wassenaer.
42. Biometrische bijdrage tot de
kennis van de ontogenetische
ontwikkeling van het mensche-
lijk beken, door Dr J. Arins
Kappers.
43. Asporogene klonen van bacillus
anthracis door Dr J. H. Bakker.
44. Complementumomgreactie
volgens Witebsky, Klingenstein en
Kuhn bij tuberculose, door Dr
W. H. Beckhuys.

De nummers: 1, 5, 7, 8, 10, 14, 15 en 20 zijn uitverkocht.

De nummers: 2, 3, 4, 6, 11, 13, 16, 17, 21, 22, 28, 29, 30, 41, 43, 44 f2.90

De nummers: 9, 12, 18, 19, 23, 24, 26, 27, 38, 42 f3.90

Nummers: 25 f4.50

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

VOLKS ONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris

Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 8.

	Bladz.
De geestelijke grondslagen van het openbaar onderwijs, door Ph. Kohnstamm	233
Ontwikkelingswerk in het Belgische leger, door J. Hovens Greve	240
Vrijwillige arbeidsdienst, volksdienst, of iets anders? door W. H. Kuin-Harttorff	244
Sociologische beschouwingen over de besteding van den vrijen tijd	251
Wat doet de overheid voor de vernieuwing van opvoeding en onderwijs? door J. H. Bolt	256
Feiten en Pogingen	259
Boekankondiging	262

Verachenen:

DE BESTEDING VAN DE VRIJE TIJD DOOR DE NEDERLANDSE ARBEIDERS

uitkomsten van een enquête onder 621 arbeiders
door

Dr. A. BLONK en Dr. J. P. KRUIJT

met medewerking van **E. W. HOFSTEE**

doctorandus soc. geogr.

Prijs f 1.50

NUTSUITGEVERIJ CENTRAAL STATION, AMSTERDAM

De geestelijke grondslagen van het openbaar onderwijs.

door PH. KOHNSTAMM.

Het even korte als inhoudrijke artikel van den heer Gerhard in het vorig nummer van Volksontwikkeling doet opnieuw een vragen-complex rijzen, dat reeds herhaaidelijk in ons tijdschrift is besproken. Reeds meer dan vijftien jaar geleden schreven de heer Gerhard en de schrijver dezer regels in hun gemeenschappelijke artikelenreeks over De Toekomst van ons Volksonderwijs het volgende ¹⁾: „Wij achten het dringend noodig, dat onze Maatschappij bij het intreden van het nieuwe tijdperk in onze onderwijsgeschiedenis zich met volkomen klaarheid er over uitspreke in welken zin naar hare meening de „neutraliteit” van het openbaar en bijzonder neutraal onderwijs behoort te worden opgevat, en op welke gronden zij aan dit „neutraal” boven niet-neutraal onderwijs de voorkeur schenkt. Alleen door volkomen helderheid op dit punt zal onze Maatschappij haar historische roeping ten opzichte van het Nederlandsche onderwijsstelsel getrouw blijven.”

Ik ben dan ook later (bijv. X p. 290 en XIII p. 325) op dit vraagstuk teruggekomen. Maar wij leven zeer snel en door de ervaringen van de laatste vijf jaar heeft het vraagstuk voor mij in 1932 nog niet vermoede aspecten gekregen. Voordat ik daarover enkele opmerkingen maak naar aanleiding van de cijfers, die de heer Gerhard ons ter overweging heeft voorgelegd, zou ik echter nog in dit verband willen wijzen op iets, dat wel het Openbaar Onderwijs, maar meer zijn organisatievorm dan zijn geestelijke grondslagen raakt.

De kwarteeuw, die haar middelpunt ongeveer bij de eeuw-wisseling vindt, mag wellicht gekenmerkt worden als het hoogtepunt van de verwachting omtrent directe staatsbemoeiing. Althans in de kringen van hen, die zichzelf als vooruitstrevend beschouwden, verwachtte men toen, in 't bijzonder in de sociale wetgeving, betrekkelijk weinig van organisatievormen uit de maatschappij opkomende, maar geregeld, gesteund en onder toezicht gesteld van de Overheid; de kortere en betere weg scheen de direkte Overheidszorg. Weliswaar had ten onzent Dr. A. Kuyper reeds weer een kwarteeuw vroeger tegenover den totalitair staat, dien hij met ver vooruitzienden blik reeds toen op komst zag, het beginsel geplaatst van „sovereiniteit in eigen kring”, maar zijn tegenstanders zagen daar hoofdzakelijk een bewijs in van een conservatieven, misschien zelfs reaktionairen geest. Het spreekt dan ook wel haast vanzelf, dat men juist op onderwijsgebied niets dan gevaar dachtte van zijn raad. De Openbare School, en wel de O. S. qua Overheidsinstituut, meer nog dan de O. S. als vertegenwoordigster van een bepaalde paedagogisch gezindheid, gold als het palla-

¹⁾ Volksontwikkeling, IV, p. 238.

dium van vrijheid en vooruitgang, als de standaard, waaraan al het andere behoorde gemeten te worden.

De ervaring van de laatste kwart eeuw heeft die verwachtingen niet bevestigd. Wat wij gezien hebben van paedagogisch-didaktische vernieuwing van ons onderwijsstelsel — ik denk aan Lycea en Montessori-scholen, aan contact tussen school en ouders, aan versterking van het gemeenschapsleven op school, aan de opkomst van individuele naast klassikale methoden — is in 't algemeen eer van het bijzonder, dan van het Openbaar Onderwijs uitgegaan en is — met enkele loffelijke uitzonderingen — betrekkelijk schuchter en op vrij groten afstand door de Overheidsschool gevolgd — of ook niet gevolgd. De vooruitstrevende belangstelling van schoolhervormers scheen op het al te bureaucratische apparaat van het Overheids-onderwijs moeilijker vat te krijgen, ja de vraag werd herhaaldelijk opgeworpen — en tot voor korten tijd niet zonder grond — of niet, juist in Nederland als gevolg van de alom heersende vrees voor Overheidsbemoening juist op onderwijsgebied, het Overheidsonderwijs meer en meer bij het tempo van het bijzonder onderwijs moest achterblijven. Het kan inderdaad moeilijk ontkend worden, dat die takken van onderwijs, waar de bijzondere school relatief het meest op den voorgrond treedt — het Nijverheidsonderwijs en het Kleuteronderwijs — zeker niet minder, eer meer vooruitstrevend mogen worden genoemd dan het L. O., het M. en V. H. O.

Ten dele hangt dit er waarschijnlijk mee samen, dat voor een niet onbelangrijk deel het Overheidsonderwijs verzorgd moet worden door zijn tegenstanders, nl. overal waar in een gemeente de voorstanders van het bijzonder onderwijs in de meerderheid zijn. Immers, ook waar — wat ik geenszins betwijfel — de loyale wil tot richtige uitvoering der wet bij deze tegenstanders aanwezig is, is het toch niet wel te verwachten, dat men met evenveel energie en initiatief het onderwijs verzorgt, dat men voor principieel verkeerd, als dat men wel voor juist houdt. Aan dit bezwaar zou men weliswaar tegemoet kunnen komen, door de zorg voor het openbaar onderwijs op te dragen niet aan de gemeentebesturen, maar aan afzonderlijke lichamen ad hoc, die dan uit voorstanders van niet-confessioneel onderwijs zouden moeten bestaan. Dan zou het verschil in organisatievorm verdwijnen, dat naast het richtingsverschil tussen het Openbaar en het Bijzonder Onderwijs bestaat. En misschien zou dit in sommige streken aan de richting van het huidige onderwijs enige winst verschaffen. Toch heb ik niet den indruk, dat hier de belangrijkste reden ligt van deze zoo constanten achteruitgang, door den heer Gerhard geconstateerd. Zijn cijfers laten weliswaar alleen de totaal-uitkomsten zien, en het is mogelijk, dat zij er belangrijk anders zouden uitzien, wanneer wij ze konden splitsen naar gebieden, waar het Openbaar Onderwijs door zijn voorstanders en waar het door zijn tegenstanders wordt verzorgd, maar ik vermoed, dat toch ook

in politiek overwegend „linkse“ streken een scoortgelijke loop der cijfers aan den dag zou treden als de heer Gerhard voor het geheele land heeft neergelegd in zijn tabel.

En daarmee ben ik dan aan de „geestelijke grondslagen“ toe; trouwens in zekeren zin heeft toch ook het voorgaande daarop betrekking. Immers het behoort tot de geestelijke verschuivingen van den allerlaatsten tijd, dat de staat als zodanig in een aantal landen en theorieën een verhoogde betekenis heeft gekregen, maar dat juist door deze in hoofdzaak buitenlandse waardering zeer velen in ons eigen land de noodzakelijkheid van de afbakening van de grenzen der Staatsmacht meer en meer zijn gaan beseffen. Democratie tegenover fascisme en communisme blijkt in groeiende mate te betekenen: autonome, uit de maatschappij opkomende gezagskringen tegenover staatsalmacht. En de openbare school als openbare, dus direct van de overheid afhankelijke school, verliest daardoor juist bij de groepen, die haar het meest steunden, iets van haar stralenkrans. De stelling laat zich verdedigen, dat juist in ons schoolstelsel en de grote plaats die het bijzonder onderwijs erin bekleedt, waarborgen liggen tegen de doorwerking van fascistische gedachten.

In dezelfde richting wijzen nu echter ook andere factoren, die niet zoozeer den organisatorischen vorm als de paedagogische richting der openbare school betreffen. De openbare school, zoals Van der Bruggen haar heeft geconcipeerd, dus „opleidende tot Christelijke en maatschappelijke deugden“ — was geenszins een neutrale school, in dien zin, waaraan haar tegenstanders dat woord uitlegden, nl. een school, waar over de eigenlijke opvoedingsvragen gezwezen moest worden. Ik heb dat, eerst in het reeds genoemde stuk met Gerhard, later ook afzonderlijk, meer dan eens in dit tijdschrift betoogd en sta bij die stelling dus niet lang stil. Ik breng slechts in herinnering, dat „de grondgedachte, die onze schoolwetgeving heeft beheerst, en die juist de voorstanders van het Openbaar Onderwijs altijd weer met trots en vertrouwen van hun onderwijs-ideaal heeft doen spreken, deze is (gewees), dat de Nederlandse volksgemeenschap der 19e en 20e eeuw, ondanks diepgaande verschillen, een levensnorm vormt, die versterkt vermag en behoort te worden door een gemeenschappelijke school-opvoeding“¹⁾.

M.a.w. de spanningen ten opzichte van moraal en levensnorm, al ontbraken zij zeker niet, zelfs in betrekkelijk zo onbewogen tijden als het derde kwart der 19e eeuw, hadden nog maar heel weinig van de intensiteit, die ze thans in de ons omringende wereld, en dientengevolge ook voor een

¹⁾ Zie mijn artikel Opleiding tot Christelijke en maatschappelijke deugden, Dit Tijdschrift, XIII, p. 326.

deel in ons naar verhouding rustige land hebben bereikt. De spanningen, die er waren, lagen meer op het gebied van de theorie dan van het handelen, van de leer dan van het leven. Alleen in dat verband kan men de opvatting van Van der Bruggen begrijpen, dat een gemeenschappelijke school voor alle richtingen toch een in wezen Christelijke school zou kunnen zijn, omdat als levens-grondslag, als richtlijn voor ons handelen het gezag van het Christendom niet werd betwist.

Maar nu heeft zich in de na-oorlogse wereld een tweevoudige en hoogst merkwaardige wijziging vertrokken. Zowel het communisme als het nationaal-socialisme en, schoon iets minder uitgesproken, het fascisme in zijn Italiaanse gedaante, hebben openlijk gebroken met de idealen en doeleinden van het Christendom. Een leer, die met allen nadruk afwijst het streven naar vrede, de gelijkwaardigheid der mensen en de betrekkelijkheid van het staatsgezag, vernietigt het fundament, waarop Van der Bruggen ons schoolstelsel heeft gebouwd, ja de grondslagen zelfs van den Nederlandsen staat en van een maatschappij naar Nederlandse traditie.

En de opkomende dreiging van zulk een leer doet nu onder velen, die zich van het Christendom vervreemd voelden, daarin weer waarden ontdekken, die inderdaad op Christelijken bodem waren gegroeid, maar die vóór den oorlog zó vanzelfsprekend en onbetwistbaar schenen te zijn geworden, dat zij het Christendom niet meer schenen te behoeven. Ja, de vervreemding waarvan ik sprak, nam zelfs dikwijls den vorm aan, dat men eisen, geboren uit de Christelijke beschouwing van den mens, krachtiger en consequenter in de daad wilde omzetten dan de representanten der Christelijke gedachte zelf.

Maar deze, voor een kwarteeuw niet betwijfelde, ja als ontwijfelbaar beschouwde overtuigingen, zijn na den oorlog in het centrum van den strijd komen te staan en nu komt er een diepgaande verschuiving in de gelederen van de voorstanders der openbare school, gedacht als een plaats van „opleiding tot Christelijke en maatschappelijke deugden.” Enerzijds vond men in die gelederen hen, die zichzelf tot het Christendom in een van zijn vele schakeringen rekenden, maar de „neutrale” school de voorkeur gaven als de plaats, waar men met anders-denkenenden leerde omgaan en met hen rekening houden. Zolang de spanningen in het maatschappelijk leven nog betrekkelijk mild waren, behoefde dat geen bedenking te wekken, te minder, als men in het gezin zelf de godsdienstige opvoeding tot haar recht kon doen komen. Maar met de toename der spanningen en de verscherping der tegenstellingen groeit de aandrang om antithetisch te gaan staan tegenover een wereld, die voor een niet onbelangrijk deel uit overtuigingen leeft, wier onverenigbaarheid met eigen overtuiging sterker aan den dag gaat treden. Naar aanleiding van den strijd over het huwelijk

heb ik hierop reeds in Volksontwikkeling van 1929 (p. 299) en 1932 (p. 327 vlg.) gewezen, en de laatste vijf jaren hebben aan de toen gesignaleerde spanningen andere, van nog veel dieper strekkenden aard toegevoegd.

Aan den anderen kant vond men op de openbare school de kinderen van hen, die de leer en de uitdrukkingswijze van het Christendom niet meer wensten te onderhouden, maar geenzins daarin zo consequent waren, dat zij nu ook een andere levenspraktijk voor zich en hun kinderen wensten. Maar men zag niet meer, dat die levenshouding, die men gecontinueerd wilde zien, toch gegroeid was op Bijbelschen bodem, omdat er geen enkele richting was, die met kracht het tegenovergestelde handelen verdedigde. Thans is dit anders geworden; in de 20e eeuw wordt men gedwongen bewust te kiezen, terwijl men in de 19e eeuw als vanzelfsprekend de Westers-Europese, in 't bijzonder de Nederlandse levenshouding kon volgen.

Maar bewust kiezen eist nu juist een leer; het vraagt meer inzicht, meer vorm en gestalte, dan het door het doen zelf overdragen van zijn eigen levenshouding. En nu komt juist deze groep van vroegere aanhangers der openbare school in een moeilijke impasse. De eerstgenoemde groep — vermoedelijk trouwens veel kleiner dan de tweede — bezat een ook theoretisch gefundeerde overtuiging; juist omdat ze die bezat, durfde zij het aan, een deel van de opvoeding te plaatsen in een „gemengde”, niet door die overtuiging gevormde sfeer. De andere, grotere groep had óf die behoefte aan leermatige omlijning niet gevoeld, óf die bevredigd gevonden in algemeen humanistische overtuiging. Maar in onzen tijd komt nu de zwakte van dat humanisme als een tot brede kringen sprekende overtuiging aan het licht. Het humanisme is altijd geweest een élite-beweging, een geestes-aristocratie, en nu moet die aristocratie de gelijkwaardigheid der mensen beschermen en optreden als de verdedigster der democratie tegen haar felste belagers.

Men verhele zich niet in welke moeilijkheden dit deze groep moet brengen. De gelijkwaardigheid der mensen, de relatieve onbeduidendheid van ras-, kleur- en aanlegverschillen tegenover dat ene centrale, dat alle mensen gewetens-dragers, verantwoordelijke wezens zijn, is geen bewijsbare of waarneembare waarheid, het is een geloofsovertuiging. Een geloofs-overtuiging, die zelfs waar zij door godsdienstige overtuiging wordt gedragen, nog dikwijls een zwaren strijd heeft tegen allerlei individuele en massale instincten. Maar hoe zal men die overtuiging blijven dóórgeven aan de volgende generaties, als zij tegen die machtige massale invloeden niet meer versterkt wordt door bewuste godsdienstige overtuiging.

En hier toont zich de zwakheid van het humanisme als mededinger in den strijd der wereldbeschouwingen op den langen duur. Het is een kasplant, die zich op den duur niet kan staande houden op de koude grond,

Men kan de traditie ervan door één, twee, misschien drie generaties voortplanten, als de tijden en omstandigheden meewerken. Maar dan gaat het beeld zich aftekenen, dat onze tijd te zien geeft: de richting-aanwijzende kracht van de humanistische beschouwing wordt van generatie tot generatie zwakker, de vorm en de belijnde inhoud verdwijnt, men gaat meer en meer drijven op vager wordend sentiment. En als er nu felle botsing komt met uit echten levensnood geboren hartstochten, de dreiging van den oorlog en de werkloosheid — de laatste juist voor de intellectuelen van vóór den oorlog een ongekende vrees — biedt dat niet verantwoorde sentiment geen houvast meer, althans geen kracht van doorgeven.

Zo ontwaakt de behoefte aan bewustwording omtrent eigen doen, aan geestelijke fundering, aan belijden als grondslag van handelen. Men ziet het allereerst in de Christelijke kerken zelf. De namen, die daar aan de richtingen en stromingen worden gegeven, zijn aan een sterke wisseling onderhevig. Een naam als „ethisch” — aan „ethos”, levenshouding en gedrag verwant — verliest zijn aantrekkingskracht. En menigeen, die nog tien jaar geleden er met kracht tegen opgekomen zou zijn, als men hem van „confessioneel-zijn” had verdacht, komt thans op voor een „belijdende Kerk”, omdat een kerk omlijnen moet, wat zij leert. Maar ook buiten het kerkelijk terrein begint de term „confessioneel” iets te verliezen van de associaties van „engheid” en „bekrompenheid”, die het woord had in de oren van den typischen 19e eeuw; het gaat integendeel de bekoring krijgen van de levenshouding, die niet alleen iets wil, maar ook weet, wat zij wil. Het is duidelijk, dat zulke accent-verschuivingen ook op de keuze: confessionele, niet-confessionele school invloed moeten krijgen. Reeds die naam-aanduiding wordt een kracht van de eerstgenoemde; zij is de positieve, die iets bezit en iets verkondigt; de ander is de negatieve, die op haar best een grootsten gemeenen deeler representeert.

Het komt me voor, dat deze na-oorlogse mentaliteit, of juister deze terugslag op het stuk-breken van de oude zekerheden in de na-oorlogse wereld, in de cijfers van den heer Gerhard aan den dag treedt, al laat zich dit niet bewijzen. De groei van het bijzonder onderwijs tot aan de pacificatie en nog enkele jaren daarna, heeft niets bevreemdends. Zij is onmiddellijk verklaarbaar uit politieke en financiële krachtsverhoudingen. De cijfers uit de 19e eeuw geven nergens weer de werkelijke groepering in de overtuiging van ons volk in zijn geheel; zij weerspiegelen alleen iets van die verhouding in „het denkend deel der natie”. „Het volk achter de kiezers”, waarop Groen van Prinsterer de aanspraken der bijzondere school bouwde, was ongetwijfeld heel anders verdeeld dan de leerlingen van openbaar en bijzonder onderwijs. De aanhangers der bijzondere school hebben onweersprekelijk gelijk, als zij zeggen, dat staatsmacht en staatsgeld de hoge percentages der openbare school in dien tijd

hebben bepaald. Zelfs met de pacificatie was het evenwicht nog niet bereikt, zoals men uit de vergelijking van de leerlingenverhouding omstreeks dien tijd en den gelijktijdigen stand der politieke partijen kan zien. Want, het aantal principiële voorstanders der O.S., die rechts stemden, en omgekeerd, was, zeker in die jaren, heel gering.

Maar de verder gaande verschuiving, tot in de laatste jaren toe, kan moeilijk beschouwd worden als het gevolg van het ophouden van een dwang, die de ouders weerhoudt de school te kiezen, die zij waarlijk wensden. Ik heb reeds boven gezegd, dat die samenhang niet bewijsbaar is, maar hij lijkt mij in verband met de signatuur van onzen tijd, zoals ik die schetste, zeer plausibel. Men zocht voor zijn kinderen naar meer vastheid, meer belijndheid, naar een positieven inhoud, in den verwarrenden strijd der geesten en instinkten.

En dat betekent dan, dat de openbare school zichzelf moet gaan herzien. Haar programma vertolkte een zeer diepe gedachte toen het omtrent het midden der vorige eeuw werd geformuleerd. Opleiding tot Christelijke en maatschappelijke deugden, dat was niet een vage nietszeggende leuze, toen Van der Bruggen haar in zijn ontwerp inlaste, in tegenstelling met het voorafgaande ontwerp-Van Reenen. Men leze nog eens na hoe Saussaye Sr, hoe Beets die woorden beoordeelden. Wel waren er velen, die haar nietszeggend oordeelden, maar dat waren juist de tegenstanders der openbare school. Maar het zou struivogelpolitiek zijn, vol te houden dat dit nog zo is. De overgrote meerderheid van hen, die de taak hebben dat programma te realiseren, zouden thans zeer verlegen zijn als ze den inhoud dier woorden moesten omschrijven en verdedigen. En de ouders beginnen meer en meer die leemte te voelen; zij zoeken op de school naar een houvast, een omljnde levensbeschouwing voor hun kinderen, nu zij zelf in den maalstroom van den tijd onzeker zijn geworden.

En de teruggang van het openbaar onderwijs zal vermoedelijk niet tot staan komen, zolang de openbare school zich niet op die behoefte bezint, en een duidelijk antwoord op de vraag naar het levensfundament weet te geven aan hen, die hun vastheid kwijt zijn.

Want de verwachting, dat de dreigingen van dezen tijd spoedig zouden zijn verdwenen, dat de opgehitste massale emoties en massa-instinkten spoedig zouden luwen, dat we weer een vrijwel ongeschokten grondslag zouden krijgen voor het leven, zoal niet voor de leer, die verwachting schijnt mij, helaas, al te optimistisch en irreal.

Ontwikkelingswerk in het Belgische leger.

door J. HOVENS GREVE.

Het artikel van den Heer van Veen in het vorige nummer van Volksontwikkeling handelende over Militie en Volksofvoeding is door de redactie bedoeld als een inleiding tot vervolgartikelen, welke de vraag op welke wijze gedurende de dienstdtijd van den Nederlandsen milicien zijn algemene vorming kan worden bevorderd, van verschillende kanten zullen beschouwen.

Men kan er bij ons volk op rekenen, dat op deze vraag wel op zéér uiteenlopende wijze zal worden gereageerd!

Er zijn er, die volksontwikkeling en militaire dienst als volkomen onverenigbare begrippen beschouwen, zij menen dat de geest van de militaire dienst dodend is voor elke goede vorm van volksontwikkeling.

Er zijn er ook die de gedachte, dat tijdens de militaire opleiding ook nog plaats zou zijn voor algemene ontwikkelingscursussen naief of sentimenteel vinden.

De redactie van Volksontwikkeling acht beide standpunten minder juist, zij meent, dat althans door haar onderzocht behoort te worden: niet zozeer op welke wijze wordt de Nederlandse staatsburger tot een goed soldaat gevormd, maar wel op welke wijze kan de Nederlandse soldaat tot een goed staatsburger worden opgeleid.

Terwijl zij dus de oplossing van de eerste vraag niet tot haar competentie rekent, acht zij het haar plicht aan de oplossing van de tweede vraag naar krachten mee te werken en stelt zij Volksontwikkeling als tribune open voor alle deskundigen, die aan deze oplossing willen meewerken.

Met dit programma voor ogen moge het ons vergund zijn thans aandacht te vragen voor pogingen, welke in het Belgische leger te werk worden gesteld, om een deel van de dienstdtijd te gebruiken tot vorming van den milicien tot goed staatsburger.

Gelijk in 1938 in ons land de dienstdplicht is verlengd van 5½ tot 11 maanden, heeft in België in 1937 een verlenging plaatsgevonden van 12 tot 17 maanden. Indien nu tegenstanders van de algemene vorming tijdens de dienst thans reeds onraad speuren en zeggen, deze getallen wijzen al uit, dat wat Gij ons van België wilt vertellen bij ons al vast onmogelijk is door de kortere tijdsduur, dan moeten wij als ondeskundigen gelaten zwijgen en kunnen en willen we niets anders doen dan de feiten doorgeven en hopen, dat zij toch de wél willende deskundigen tot overdenking nopen, hoe er iets van dit werk onder o n z e omstandigheden kan worden verwezenlijkt.

En nu ter zake!

Bovengenoemde verlenging van de dienstdtijd is door de Belgische Regering niet noodzakelijk geacht voor de vorming van den soldaat, maar

omdat bij een kortere diensttijd het contingent te klein werd geacht onder de tegenwoordige omstandigheden. Op grond daarvan heeft in België de K.A.J. (Katholieke Arbeiders Jeugd) het initiatief genomen tot een beweging om de vijf maanden meer-dienst grotendeels te doen wijden „aan de verstandelijke, zedelijke, en beroepsontwikkeling der militanten". Deze beweging heeft het succes gehad, dat de minister van defensie aan de Garnizoenscommandanten richtsnoeren heeft doen toekomen omtrent de wijze, waarop dit werk behoort te worden aangepakt.

Ongetwijfeld zal van dit werk niet in elk garnizoen evenveel terecht komen. Er zullen commandanten zijn, die dit werk, „als een ziekteverschijnsel, een ongezonde woekering" beschouwen, gelijk in de afgelopen weken een Nederlands hoofdofficier ons als zijn mening te kennen gaf en die dus deze opdracht zonder overtuiging uitvoeren en laten mislukken.

Maar er zijn er ook, die haar met enthousiasme hebben aanvaard en de resultaten van dit enthousiasme hebben wij de vorige maand in een der Kazernes van Antwerpen onder leiding van Kapitein van der Vorst mogen aanschouwen. ¹⁾

Het 6e Linieregiment te Antwerpen heeft het geluk te staan onder het bevel van Kolonel Godeau, die behalve kolonel ook doctorandus in de Sociologie is. Wij mogen in deze combinatie zeker een aangeboren sociale zin zien en daarin tevens de verklaring, dat de opzet van het ontwikkelingswerk voor den Antwerpsen soldaat overal begrip voor diens behoeften en goede tact ten aanzien van de wijze van behandeling verradde.

Wat dunkt U van een regimentscommandant, die in de lokalen van zijn kazerne een tentoonstelling laat inrichten, niet aan het eind van een jaar werken, om dan allerlei autoriteiten te imponeren met alles wat onder zijn leiding gepresteerd is, maar een tentoonstelling heel aan 't begin van de arbeidsperiode minder om te laten zien wat er gebeurd is, maar meer om te laten zien wat bij goede en belangstellende medewerking zal kunnen gebeuren, niet een tentoonstelling voor de autoriteiten, maar een voor de soldaten zelf en hun familie.

En hun familie! Dat is wel zó goed gezien en zó onmilitair gemoedelijk maar psychologisch juist, dat we alleen daarom al een tikje vertrouwen zouden krijgen. Nu de kolonel had óók vertrouwen en het is niet beschaamd, want in de enkele weken van deze tentoonstelling kwam de „familie" van zijn 1000 soldaten op bezoek (: 20.000 man(en vrouw!) sterk. Welk een schoon „anti-kanker" middel is hier gegeven.

Hoe heeft men te Antwerpen dit werk georganiseerd?

¹⁾ Met erkentelijkheid vermelden wij hier de brieven van den Brusselschen correspondent van het Handelsblad, waardoor wij op dit werk attent werden gemaakt.

Er is onder leiding van den kolonel een commissie uit de officieren samengesteld, welke zich zal hebben bezig te houden met:

- de lichamelijke opvoeding;
- de zedelijke opvoeding;
- de kulturele vorming;
- de beroepsvorming;
- de besteding van de vrije tijd;

Bij hetgeen volgt is in het oog te houden, dat uiteraard lichamelijke en zedelijke opvoeding gedurende de gehele diensttijd tot hun recht kunnen komen, maar dat bovengenoemde commissie met name is ingesteld voor de periode van de dienst die volgt op de uitsluitend militaire opleiding, dus voor de laatste zes maanden, die immers een soort surplus vormen.

Gedurende deze laatste zes maanden worden 's ochtends lichte militaire oefeningen gehouden, terwijl gedurende vier middagen per week van 4.15—5.— en van 5.10—5.45 lessen worden gegeven of practische oefeningen ter verhoging van vakbekwaamheid worden gehouden. Op Woensdag en Zaterdagmiddag worden excursies of bioscoopvoorstellingen gehouden. Voor een goede besteding van de Zondag worden elke Donderdag te voren programma's opgemaakt en gepubliceerd.

Om nu tot een rationele toebedeling van lessen en practischen oefeningen te komen heeft kolonel Godeau zijn manschappen in groepen verdeeld, al naar het milieu of het arbeidsgebied, waaruit zij komen. De groepen, die op die wijze ontstonden, gaven een goede aanwijzing omtrent de vakken waaraan behoefte was. Er is dus niet gezegd, die lessen zullen we geven, maar welke mensen hebben we en waarvoor zullen ze zich interesseren of wat is voor hen van belang.

De samenstelling bij ons bezoek in Maart was ongeveer als volgt:

Een algemene ontwikkelingscursus werd gevolgd door 192 man.

Koorzang werd beoefend door 23 en muziekonderricht kregen 16 man.

Beroepsvorming ieder in de navolgende branche kregen:

chauffeurs	10;
automonteurs	131;
smeden	20;
bankwerkers	34;
electriciens	27;
houtbewerkers	69;
tekenaars-schilders	32;
fotografen	2;
tuinlieden en bloemisten	18;
landbouwers	48;
kantoorbedienden	41;
Rode Kruis opleiding	41;
diversen	71;

Een ons niet bekend aantal miliciens is werkzaam als leerkracht bij deze verschillende cursussen, naast de officieren die hier voor zijn aangewezen, functioneren dus onderwijzers bij de cursussen voor algemene ontwikkeling en technici bij de verschillende hierboven genoemde vakken.

Het enthousiasme dat van een van deze vaklieden uitstraalde toen hij ons vertelde over wat hij alzo maakte met zijn leerlingen, sprak boekdelen.

Onze vriendelijke geleider Kapitein van der Vorst deelde ons verder mee, dat dit werk geen extra geld mocht kosten, zodat men op dikwijls primitieve leermiddelen was aangewezen en ook voor de noodzaak stond deze in eigen beheer te maken, wat op zichzelf geen verlies was.

Een kleine bron van inkomsten vormden de reparaties aan meubilair van de kantines en leslocalen, waarvoor de op de gewone markt kostende prijs in rekening mocht worden gebracht en een nieuwe bron van inkomsten zouden van 't zomer de groenten vormen, die op een naburig terrein van enkele bunders groot door de landbouwers onder de miliciens werden gekweekt en die door de kazerne-keuken voor normale prijzen zouden worden gekocht.

Op een andere plaats stonden 165 bloembakken klaar, die deze zomer met bloemen gevuld de 165 ramen van deze weinig fleurige kazerne een vrolijker aanzien zouden geven. Zo'n sentimentele kolonel! Weer elders zagen wij een sportterrein in wording, door de soldaten zelf gemaakt, waarop de verschillende openluchtspelen tot hun recht kunnen komen.

Uit alles, wat wij zagen, bleek, dat hier een ordenende geest werkzaam is, die een opdracht van boven af gegeven van binnen uit tracht te verwezenlijken. Het geheel draagt nog de stempel van primitiviteit, die ons herinnerde aan eigen pogingen bij het ontwikkelingswerk van werklozen, maar wij twijfelen niet of juist in deze periode van eenvoud zal men methoden en wegen vinden, die passen bij het mensen-materiaal, waar het omgaat. Wij Nederlanders verbeelden ons dat ons volk een vooraanstaande plaats inneemt op het gebied van onderwijs en opvoeding in de rij der volken. Het begint er langzamerhand naar uit te zien, dat dit een grote vergissing blijkt te zijn. Wij zullen het tempo van onze onderwijs-hervormingen moeten versnellen, als we in de pas willen blijven. Gelukkig kondigen zich de eerste verschijnselen van die versnelling aan.

Wie zou dan bij de vorming van den Nederlandsen soldaat tot staatsburger de „pas op de plaats" willen handhaven?

Thans is het woord aan de deskundigen.

Vrijwillige arbeidsdienst, volksdienst, of iets anders?

door W. H. KUIN-HARTTORFF.

„Hoe moeten de Westerse democratieën handelen? De aangrijpende jeugdwerkloosheid, die onze volkskracht met een ruïne bedreigt, maakt het vraagstuk van een volksdienst acuut. Het tijdstip is gekomen dit vraagstuk nader te bezien. Alle jongeren moeten hierbij worden ingeschakeld, niet alleen de werklozen. Wil het een opvoedingssysteem zijn dat aan de volkseenheid dienstbaar wordt gemaakt, dan zal de studeerende, de verdienende en de slenterende jeugd er gelijkelijk in betrokken moeten worden; desnoods met differentiatie van den tijdsduur.”

(Eltheto (N.C.S.V.) April 1938).

„Daden worden van ons geëist die de belichaming zijn van onze gedachten en verlangens betreffende de volkseenheid ... ik noem er drie:

2) Voorbereiding van een proefneming met een vrijwillige arbeidsdienst onder verantwoordelijkheid en leiding van de V.C.J.C., waar leden van onze verschillende jeugdverbanden zich enige tijd aan handenarbeid en omgang met geloofsgenoten uit andere kring dan de eigene, moeten wijden. De deelneming hieraan moet, onder zekere voorwaarden, worden gesteld en gevoeld als verplichting tegenover de V.C.J.C. Dit moet samengaan met de

3) Stichting van een V.C. Volkshogeschool

(Leidersblad V.C.J.C., April '38).

„Straks zal het Gemeenschapsoord verrijzen door de werkbehoefte handen van onze katholieke werkloze jeugd. Als dan dit oord bewoond zal worden, zullen de intellectuelen en die werklozen elkaar ook vinden in bewondering voor het werk der handen, of met aandacht volgend de discussies over de grote problemen van deze tijd. Zal het Gemeenschapsoord iets heel nieuws opzetten? Ik denk integendeel, dat het ons de openbaring zal brengen van de ongeweten gemeenschapsideeën, die hier en daar reeds leven.”

(Bouwen (R.K.), Maart '38).

Het is zeer merkwaardig, maar niet wezenlijk toevallig, dat tegelijkertijd deze drie citaten uit verschillende jongeren-tijdschriften gegeven kunnen worden. Onder de „oudere” jongeren, die veelal werkzaam zijn op het gebied van jeugdleiding, leeft sterk het besef dat het zo niet langer gaat met de jeugdwerkloosheid. Tegelijkertijd leeft er onder ons allen het verlangen naar gemeenschap. Allereerst naar gemeenschap in een kring van geestverwanten, en verder naar gemeenschap van het volk als geheel.

De bekende volkseenheidsconferenties zijn van jongeren uitgegaan;

de beweging, die op dit ogenblik bezig is systematisch te bestuderen wat in ons land de volkseenheid belemmert en hoe deze belemmeringen weggenomen kunnen worden, is een jongeren-beweging. Onder jongeren moet men hier dan verstaan mensen tussen de 25 en 35 jaar, die bijna allen door de jeugdbeweging zijn heengegaan.

Het is niet te verwonderen, dat juist deze generatie opkomt voor de gemeenschap van ons volk. Zij kent de gemeenschap der jeugdbeweging en voor een deel kent zij — n.l. als jeugdleiders — de ellende der jeugdwerkloosheid van zeer nabij. Het zijn immers de jeugdorganisaties, die in ons land begonnen zijn met de arbeid ter bestrijding van de gevolgen der jeugdwerkloosheid.

Wanneer nu enkele vooraanstaande personen uit de jongerenwereld, en dan nog uit verschillende kampen, allen opkomen voor het samenbrengen van studerende, werkende en werkloze jeugd, dan moet dat reden genoeg zijn naar hun voorstellen te luisteren in een tijd, waarin de oplossing van het werkloosheids- zowel als van het volkseenheidsprobleem dringt.

Uit de boven gegeven citaten blijkt, dat men t e g e l i j k e r t i j d d e j e u g d w e r k l o o s h e i d w i l b e s t r i j d e n e n d e v o l k s e e n h e i d b e v o r d e r e n. Inderdaad is de werkloosheid een zeer belangrijke belemmering voor het ontstaan van een werkelijke volksgemeenschap. De werklozen zonder uitzondering, voelen zich uitgestoten; niet alleen uit het arbeidsproces, maar ook uit de gehele maatschappij.

Als middel nu om de samenleving in ons land weer tot een gemeenschap te doen groeien, prijzen de geciteerde schrijvers allen aan het tijdelijk samenbrengen in kampen van jongeren uit verschillende maatschappelijke groepen. Dit is een gedachte, die al jaren leeft, en die vooral in het buitenland toepassing heeft gevonden. Zij is van Duitse origine en het is dan ook geen wonder, dat ze daar het langst en het meest in de praktijk is gebracht. De z.g. „Arbeitslagerbewegung" is opgekomen in een kring van Duitse studenten, die georganiseerd waren in de „bündische Jugend", afstammeling van de bekende Wandervogelbeweging. Als naoorlogse jongeren, die uit de jeugdbeweging kwamen, voelde men sterk de noodzakelijkheid van maatschappelijke opbouw, van opbouw vooral van volks g e m e e n s c h a p. Als belangrijk middel bij de opvoeding tot die gemeenschap, zag men het werkkamp; een daadwerkelijke vooroefening voor het leven in gemeenschap. De studentenwerkkampen werden na een paar jaar al omgezet in kampen, waar studenten, arbeiders en boeren samen werkten (in 1928 vond het eerste plaats).

Ook in ons land drong iets door van de gedachte van deze beweging, we kennen de pogingen tot het organiseren van arbeiders-boeren-studentenkampen en we weten dat enkele leiders der bestaande volkshogeschool in Bakkeveen van deze gedachte vervuld waren.

In Duitsland nu kwam nog een ander element naar voren. Bij velen n.l. kwam na het einde van de oorlog, waarbij de militaire dienstplicht was afgeschaft de wens op, de opvoedende taak die deze dienst had vervuld, te doen voortzetten door een andere instantie. Door gebrek aan financiën mislukte echter dit plan aanvankelijk.

Toch is het later voor een deel gerealiseerd. Want men kan zeggen dat — toen door de crisis van '29 de jeugdwerkloosheid op een ontstellende manier was toegenomen — de gedachte opkwam aan het instellen van een arbeidsdienst (toen nog vrijwillig), deze zeker gegroeid was zowel uit de werkkamp-beweging als uit de pogingen om tot een vervanging van de militaire dienst te komen. Merkwaardig is, dat aanvankelijk bijna alle andere dan de „bündische“ jeugdorganisaties tegen de invoering van een F. A. D. waren, daar men vreesde dat hij tot arbeidsdienstplicht zou uitgroeien. Bovendien meende men, dat het op den duur onmogelijk zou zijn geen productieve arbeid te blijven verrichten.

Ondanks deze bezwaren, werd toch in juni 1931 de F. A. D. bij de wet ingevoerd. Het doel werd als volgt omschreven;

„in gemeenschappelijke dienst, vrijwillige, ernstige arbeid ten algemenen nutte te verrichten en zich tegelijkertijd lichamelijk en geestelijk te ontwikkelen”.

Uitdrukkelijk werd erbij vermeld, dat de bedoeling van de F. A. D. niet vakopleiding was, maar behoud van arbeidsgeschiktheid.

Vóór de revolutie van 1933 bereikte deze F. A. D. gemiddeld een tiende gedeelte van de jeugdige werklozen.

In 1934 werd de vrijwillige arbeidsdienst in een verplichte vervormd. De arbeidsdienst kreeg nu veel meer de bedoeling van opvoedingsgelegenheid van de jongeren tot goede volksgenoten. Sekundair werd hij als middel tot bestrijding van de werkloosheid gezien (men rekent de deelnemers niet tot de werklozen). Op 't ogenblik kan men de A.D. een semi-militair instituut noemen.

Behalve in Duitsland bestaat ook in enkele andere landen een F. A. D., o.a. in Zwitserland, in Amerika e.a. Men duidt echter met dezelfde naam dikwels verschillende zaken aan.

Deze geschiedenis was nodig, om de in den aanvang van dit artikel geciteerde voorstellen beter te kunnen beoordelen. Daarvoor is echter ook nodig, dat we weten, wat er in ons eigen land reeds gedurende een aantal jaren bestaat aan organisatie op het gebied van de bestrijding der gevolgen van de jeugdwerkloosheid. Daar er regelmatig hieromtrent mededelingen in „Volksontwikkeling” verschijnen, menen wij de werkkampen, plaatselijke werkplaatsen en cursussen bekend te mogen veronderstellen. Wel is het goed hier nog even in de herinnering terug te roepen, dat in ons

land — zeer terecht — steeds onderscheid is gemaakt tussen bestrijding van de gevolgen der jeugdwerkloosheid en de bestrijding van die werkloosheid zelf. Het zal wel duidelijk zijn, dat een eventuele vrijwillige arbeidsdienst evenals de werkkampen die we op dit ogenblik hebben niet anders is dan middel om de gevolgen te bestrijden. Dit verlies men vooral niet uit het oog bij de beoordeling van allerlei voorstellen!

De drie grote vragen, die we dus in het verband van dit artikel hebben te beantwoorden zijn;

1° Is het bestaande werk, dat geschiedt ter bestrijding van de gevolgen van de jeugdwerkloosheid voldoende?

2° Worden er voldoende maatregelen genomen ter bestrijding voor de jeugdwerkloosheid zelf?

3° Is het mogelijk op systematische wijze de groei van een volkseenheid te bevorderen?

Dat deze drie vragen met elkaar in verband worden gebracht, is historisch verklaarbaar.

1° Op de eerste vraag, n.l. of het bestaande werk dat geschiedt ter bestrijding van de gevolgen der jeugdwerkloosheid, voldoende is, is het niet zo eenvoudig direct antwoord te geven. Uit het feit dat er naar schatting niet meer dan hoogstens 10% der jeugdige werklozen wordt bereikt, zou men wel dadelijk tot een ontkennend antwoord kunnen komen. Maar men dient zich dan onmiddellijk ook de vraag te stellen: zou het überhaupt mogelijk zijn afdoende de gevolgen te bestrijden, vooral wanneer de jeugdwerkloosheid zoveel jaren aanhoudt?

Ons inziens is dit de allerbelangrijkste oorzaak van het eer af- dan toenemen van de deelname aan het bestaande werk (plaatselijk en landelijk): men gelooft niet meer, dat men door aan dit werk deel te nemen, iets dichtert komt bij de mogelijkheid weer opgenomen te worden in het bestaande arbeidsproces. En al zou men nog zulk prachtig werk uitdenken ter bestrijding der g e v o l g e n, de jongeren zouden dit geloof niet terug krijgen.

2° De tweede vraag, die dus zeer nauw met de eerste samenhangt, is: wordt er voldoende gedaan in ons land ter bestrijding van de jeugdwerkloosheid zelf.

Met alle werkelijk respect voor enkele maatregelen, die genomen zijn, moet hierop het antwoord beslist ontkennend luiden. De jeugdwerkloosheid is evenals de ontzaglijke werkloosheid der volwassenen op het ogenblik, zo'n diep ingrijpend euvel in onze samenleving, dat het ook zeer zeer diep ingrijpende maatregelen eist om beide te bestrijden. We weten dat er voortdurend gezocht wordt naar mogelijkheden, maar we weten ook,

dat de oplossing nog steeds niet gevonden is, gezien het feit dat er nog ruim 350000 volwassen werklozen en waarschijnlijk 100000 jongeren zonder werk in ons kleine land zijn.

Is het dan misschien onmogelijk dit euvel te bestrijden? Moeten we er ons — gelijk een zieke die zijn ziekte ongeneeslijk weet — bij neerleggen?

Ieder onzer zal op deze vraag een antwoord geven, dat voortvloeit uit zijn maatschappij-beschouwing, die echter in laatste instantie weer op zijn levensbeschouwing is gebaseerd. Hoe verschillend de levensovertuigingen ook zijn binnen het Nederlandse volk, dit hebben ze toch zeker bijna allen gemeen, dat ze er geen genoegen mee kunnen nemen dat aan een zo ontzettend groot aantal mensen en jonge mensen de zegen van de arbeid onthouden wordt.

Maar als dit zo is, hoe komt het dan dat we zo slecht vorderen met de bestrijding van het euvel?

Wij kunnen daar eerlijk geen ander dan dit antwoord op geven: daadwerkelijk verontrust ons als volk deze werkloosheid niet voldoende. In theorie vinden we het vreeslijk en we noemen graag de duizendtallen om dit te staven, maar inderdaad beroert ons allen persoonlijk de ellende der werklozen niet. Dit is een treurig, maar een waar feit, dat ieder kan constateren, die met open oog om zich heen en in zich zelf kijkt.

Wanneer dit zo blijft zal de werkloosheid niet verdwijnen. En — hier komen we tegelijkertijd aan het antwoord op de derde vraag toe, — wanneer dit zo blijft zal er geen volksgemeenschap ontstaan.

3e. De derde vraag, die we boven stelden, luidde: is het mogelijk op systematische wijze de groei van een volkseenheid te bevorderen? Hierop is o.i. een bevestigend antwoord te geven. Inderdaad, de groei van een volk tot volksgemeenschap kan bewust bevorderd worden. En wij menen, dat daartoe enkele van de genoemde middelen geschikt zijn. Maar men vergete niet, dat men het doel nooit zal bereiken, wanneer men een van de allergrootste belemmeringen voor een gemeenschap van het Nederlandse volk laat bestaan: de werkloosheid. Deze toch brengt een diepere scheiding tussen volksgroepen dan ooit enig ander verschijnsel heeft gedaan. En deze scheiding zal blijven bestaan, als we niet allen daadwerkelijk gaan beseffen welke nood er door de werklozen geleden wordt. Dit is de ergste dreiging voor de ondergang van ons volk.

Het kan hier niet onze taak zijn verder uit te wijden over de mogelijkheden van de werkloosheidsbestrijding in het algemeen. Wel dienen we hier tot slot de vraag te bespreken, of de genoemde middelen: invoering van een arbeids- of volksdienst, stichting van volkshogescholen, geschikt moeten worden geacht om of de jeugdwerkloosheid te doen verminderen, of de volkseenheid te bevorderen.

Allereerst deze opmerking: psychologisch gezien lijkt het ons volstrekt onjuist om aan het kampwerk, dat men voor ogen heeft de naam vrijwillige arbeidsdienst, of volksdienst te geven. Niet alleen de Duitse oorsprong, maar vooral de Duitse historie heeft voor zeer grote groepen van ons volk deze naam een zo — zacht gezegd — antipathieke klank gegeven, dat een maatregel onder deze naam ingevoerd, nooit populair zou worden. Het bestaande werk met deze naam te gaan aanduiden, achten wij om dezelfde reden onjuist. Onze eigen historie helpt daaraan mee: onder „dienst” verstaat de Nederlandse jongen de militaire dienst en — men kan het betreuren of niet — deze is niet populair bij ons.

Maar nu de zaak: we zeiden reeds eerder, dat een arbeidsdienst in verband met de werkloosheid slechts gezien kan worden als bestrijdingsmiddel van de gevolgen der jeugdwerkloosheid. De grote vraag die dan opkomt is: zou een V.A.D. zoveel beter zijn dan het bestaande plaatselijke én werkkampwerk?

Wij zijn van mening, dat voortdurend het bestaande werk onder de loupe genomen moet worden en dat steeds — zoals gebeurt — over vernieuwingsmogelijkheden moet worden gesproken. Maar het invoeren van een V.A.D. op de enige manier waarop dat in ons land zou kunnen, n.l. door de verenigingen georganiseerd — lijkt ons beslist overbodig. Het enige voordeel, dat men zou kunnen zien is, dat de jongeren langer in een gemeenschap samen waren. Dit kan echter — gesteld dat men een langer verblijf inderdaad als voordeel beschouwt — ook verkregen worden door de duur der bestaande werkkampen te verlengen.

Dat men méér werkloze jongeren zou bereiken door middel van een vrijwillige arbeidsdienst, wanneer men er dezelfde bedragen aan besteedde als aan het bestaande werk — en alleen dan is de vergelijking eerlijk — is een illusie. Het is merkwaardig, dat de voorstanders nooit cijfers noemen.

Het allergrootste bezwaar echter, dat we hebben tegen propaganda voor een V.A.D. als voor iets geheel nieuws is, dat men op deze wijze de suggestie wekt de werkloosheid te bestrijden, terwijl men juist de aandacht van het hoofdprobleem afleidt.

Waarom begint men niet met ernstig de maatregelen te bestuderen, die de jeugdwerkloosheid zelf zouden kunnen doen verdwijnen? We denken o.a. aan: vervanging van ouderen door jongeren, uitbreiding van het nijverheidsonderwijs; verlenging van de leerplicht.

De verlenging van de leerplicht is in behandeling geweest in de Kamer, maar afgestuit op gebrek aan geld. Verbetering van het nijverheidsonderwijs kan om dezelfde reden niet gebeuren. Wanneer er geen geld beschikbaar is, zou ook een arbeidsdienst volkomen mislukken. Wanneer het er wel is — en de defensiebegroting zowel als de particuliere giften tonen ons dat er geld is voor datgene wat men van levensbelang acht —, dan is het eerste plicht om het kwaad bij de wortel aan te tasten.

Een andere vraag is of het organiseren van kampen voor jongeren van verschillende maatschappelijke groepen bevorderlijk zou zijn voor de groei van de volkseenheid. Hierop luidt ons antwoord: zeer zeker. De georganiseerde arbeiders-boeren-studentenkampen en de volkshogeschoolpogingen hebben het reeds bewezen. Maar waarom zou men dan het reeds gebruikte woord volkseenheidskampen niet handhaven? Dit is een naam die in ons land ontstaan is en die ons vrijheids-lievende volk ligt.

Het zou een zegen zijn, wanneer de gedachte die aan dit werk ten grondslag ligt, zou doordringen in steeds meer groepen van ons volk. Het is verheugend dat ze reeds in verschillende jongeren-groepen is binnengedrongen. We gaven een citaat uit een Rooms-katholiek jongeren-blad, waarin gesproken werd van het katholiek Gemeenschapsoord, dat men bezig is te bouwen. We kennen de pogingen die de N.C.S.V. deed en de volkseenheidsconferenties die in Woudschoten plaats vonden. We kennen ook de pogingen tot Volkshogeschoolwerk die op verschillende plaatsen in ons land worden gedaan (Bakkeveen, Barchem, de Vonn). En vergeten we in dit verband niet de werkkampen, die sinds ruim 5 jaren voor jeugdige werklozen worden georganiseerd door de verschillende jeugdverenigingen, en de internaten voor volwassen werklozen en voor vrouwen van werklozen, die, begonnen door de Arbeidersgemeenschap der Woodbrookers, nu ook door enkele andere organisaties worden verricht. Al dit werk is daadwerkelijke bevordering van de volksgemeenschap. Uithreiding hiervan is beslist noodzakelijk, maar het bevorderen van de natuurlijke groei die reeds een aanvang heeft genomen is de enig juiste weg. Wel zou het aanbeveling verdienen om meer dan tot nu toe geschiedde, pogingen te doen werkenden en werklozen samen te brengen. Dit alles in trachten te persen in het keurslijf van een „dienst" gaat tegen de traditie van ons volk in en is ook daarom tot mislukking gedoemd.

NASCHRIFT.

Hoewel het in de bij den aanvang van dit artikel gegeven citaten niet aan de orde is geweest, willen we tot slot toch een enkel woord zeggen over de verplichte arbeidsdienst; daar ons gebleken is dat deze ook al in Nederland wordt voorgestaan als middel om de jeugdwerkloosheid te bestrijden.

Wellicht hebben we nog eens gelegenheid hier nader op in te gaan; op deze plaats mogen we volstaan met als onze mening weer te geven, dat een verplichte arbeidsdienst

1e. van democratisch standpunt bezien ongeoorloofd is, wanneer men aan het werken geen behoorlijke vergoeding verbindt.

2e. ons evenals de vrijwillige arbeidsdienst voor de grootst mogelijke

moeilijkheden zou plaatsen inzake het vinden van werkobjecten die niet concurrerend zijn met de normale arbeidsmarkt.

3e. de werkende jongens, die bovendien militair dienstplichtig zijn, veel te lang uit hun arbeid zou halen, hun vakbekwaamheid zou doen verliezen (hetgeen in Duitsland reeds als bezwaar ondervonden is bij de herbewapening), en de werklozen veel te lang de gelegenheid tot werk zoeken zou ontnemen.

4e. volstrekt overbodig is, wanneer er een verplichte militaire dienst bestaat, zoals bij ons, die eventueel in meer pedagogische zin zou kunnen worden omgevormd,

5e. in landen waar hij bestaat (Duitsland, Bulgarije, Japan, Polen b.v.) een semi-militair of militair instituut is.

Sociologische beschouwingen over de besteding van den vrijen tijd

De leiding van het Sociologische Instituut Solvay, behoorende tot de Vrije Universiteit van Brussel, heeft als onderwerp voor de XIXste Universitaire Sociale Week een onderwerp gekozen, dat ook in ons Tijdschrift in een reeks van artikelen is behandeld, de quaestie van den vrijen tijd en zijn besteding. Van het in deze week verhandelde is een uitvoerig verslag verschenen in de *Revue de l'Institut de Sociologie*, XVIIe jaarg. Oct.-Dec. 1937.

Het uitgebreide programma was in drie deelen verdeeld. Wij vermelden ze hieronder met enkele gegevens omtrent de afzonderlijke punten, welke daarbij aan de orde waren, en een samenvatting van de feiten en beschouwingen, welke bij de behandeling daarvan naar voren kwamen.

1. De vrije tijd der onderscheidene maatschappelijke klassen.

Besproken werden achtereenvolgens: de vrije tijd der arbeiders, die der landbouwers en die der beter gesitueerden.

De hiërarchie der sociale klassen wordt in haar vrije-tijdsbesteding en de keuze van de soort van ontspanning teruggevonden. De vrije tijd van de hogere standen getuigt in den regel van hun stoffelijke welvaart en verstandelijke ontwikkeling. De hoge kosten van bepaalde vormen van vermaak vormen als 't ware een slagboom, waarachter de door de fortuin begunstigten zich tevens veilig weten tegen de nabootsing door de minder gegoede klassen en tegen elke verwarring met het „vulgaire” (b.v. zeejacht, leven op een kasteel).

Voorzoover dit laatste niet het geval is, ziet men een overdracht van de vormen van ontspanning van de rijkste op de arme klassen, welke alle trappen van de maatschappelijke rangorde doorloopt (popularisering van de sport, reizen, vertooningen, e.d.). Dit verschijnsel ontketent een geheele reeks van sociologische verschijnselen: de nabootsing en vulgarisatie brengen den betreffenden vorm van vrije-tijds-besteding in discredit, na een zekeren tijd leidt dit tot een volkomen onverschilligheid, welke de beter gesitueerden weer in de gelegenheid stelt om tot de verlaten vormen van vermaak terug te keeren.

De hogere standen, welke steeds veel vrijen tijd hebben genoten, gevoelden behoefte dit voorrecht te rechtvaardigen door het uitgelezen karakter van hun vormen van ontspanning, welke voor een groot stuk aan kunst en wetenschap gewijd waren.

Ook op dit gebied kunnen zich nabootsingsverschijnselen voordoen.

De z.g. lagere klassen toonen bij het ruimer-worden van haar vrijen tijd, de behoefte aan beschaving, welke voor een deel zal worden ingegeven door de begeerte om te deelen in de distinctie, waarop de hogere standen prat gingen.

Op het gebied van den vrijen tijd der arbeiders hebben zich diepgaande veranderingen voltrokken. De belangrijke uitbreiding daarvan heeft het aanzijn gegeven aan een reeks van instellingen, welke op verschillende gebieden een heilzame activiteit vertoonen. Gedacht wordt aan hetgeen geschiedt voor lectuurvoorziening, muziek, tooneel, tuinwerk, sport, reizen en trekken.

Bij de bestudeering van den vrijen tijd ten plattelande blijkt hoe grooten invloed de industrie en de hedendaagsche techniek op de vrije-tijds-besteding oefenen. De menging van industriële en landbouw-bevolkingen leidt tot eenvormigheid in de ontspanning. De verbetering der verkeersmiddelen brengt allerlei stedelijke vormen van vermaak binnen het bereik van den plattelandsbewoner.

De techniek draagt, wat de vrije-tijdsbesteding betreft, bij tot een uniformisering in de ruimte. Daarentegen leidt zij tot steeds snellere afwisseling in den tijd. Ook hier ziet men als gevolg van wisselende techniek even algemeene als voorbijgaande mode-verschijnselen.

2. De ontspanning en het economische en sociale leven.

Hierbij werden o.m. behandeld de plaats van de ontspanning in het Belgische economische leven, het beroepsleven van de tooneelspelers, de sport, de radio en bridge. In het economische leven neemt de ontspanning een belangrijke plaats in. Volgens mededeeling van Prof. Baudhuin van Leuven wordt gemiddeld 10% van het gezinsinkomen daarvoor besteed. De gezamenlijke uitgaven voor dit doel omvatten ongeveer 1% van het nationale inkomen.

Naarmate de behoefte aan ontspanning en de mogelijkheden om daaraan te voldoen groeien, breiden de ondernemingen op dit gebied zich uit. Men ziet de ontwikkeling van groote ondernemingen voor sport-demonstraties met reuzen-stadions. De film-industrie en de bioscoop-exploitatie behooren tot de belangrijke takken van bedrijf. Zelfs gezelschapsspelen gelijk bridge leiden tot de oprichting van winstgevende zaken, gelijk de Amerikaansche academie, welke bekwaamheids-getuigschriften voor bridge-onderwijzers uitgeeft.

Nog op twee andere wijzen draagt de vrije tijd bij tot de economische bedrijvigheid. Verscheidene vormen van ontspanning, met name vormen van sport, vragen een uitrusting, met welker productie diverse industrieën bezig zijn. Bovendien geeft de ontwikkeling van den geest van wedijver, die de sport- en spelbeoefenaren bezielt, werk aan leeraren, die in sport en spelen les geven.

Van den psychologischen kant bezien is het gevoel van vrijheid de wezenstrek der vrije-tijdsbesteding. Daardoor heeft zij ten opzichte van den beroepsarbeid waarde als compensatie. Bij het kind, dat niet aan beroeps-verplichtingen onderworpen is, bestaat het psychologische verschil tusschen arbeid en vrije tijd niet. Het spel, dat de voornaamste bezigheid van het kind vormt, zal voor hem eer de waarde van den arbeid dan die van den vrije tijd hebben.

Omtrent de psychologische beteekenis, welke het spel voor de volwassenen heeft, werden bij deze voordrachten enkele belangwekkende opmerkingen gemaakt. De speler, hetzij hij een duivenhouder of bridger is, vertoont enkele zeer bepaalde karaktertrekken. Het genoegen, dat hij bij het spel ondervindt, draagt het karakter van eigenliefde. Hij is bezielt van een gevoel van wedijver. Overtuigd van zijn eigen waarde is hij steeds vol hoop over den uitslag van de partij. Zijn salen verklaart hij uit het tekort-schieten van zijn partners of aan factoren van buitenaf. In 't algemeen geven zijn reacties een uitnemenden kijk op zijn karakter.

Op dit gebied, dat zoo op het eerste gezicht door en door dat der vrijheid schijnt, kunnen zich onder omstandigheden delicate juridische vragen voordoen. Ook daaraan werd aandacht geschonken. Het wedstrijd-karakter van bepaalde spelen, met name van bepaalde vormen van kracht-sport, vordert dat aan de vrijheid van actie van de individuen grenzen worden gesteld. Geldspelen, welke als gevaarlijk dan wel immoreel worden beschouwd, leiden tot beperkende bepalingen van de zijde van den wetgever.

3. De organisatie van de vrije-tijds-besteding.

Bij dit punt werd nagegaan wat van socialistische en van christelijke zijde in dit opzicht werd ondernomen. Een afzonderlijk referaat was gewijd aan de jeugherbergen. Besproken werd de vrije-tijdsbesteding in Frankrijk, Rusland en de internationale strevingen op dit stuk.

De vraag van de organisatie van den vrijen tijd staat in nauw verband met de quaesties van den arbeidsduur, de hoogte van het loon, het peil van het volksonderwijs en de overheerschende politieke opvattingen. Het vraagstuk kan niet los van deze andere worden opgelost. Het vormt een deel van een volledig en in alle onderdeelen samenhangend plan van maatschappelijke hervorming.

Niettemin hebben bepaalde instellingen tot gedeeltelijke oplossing bijgedragen. Wanneer men de commerciële ondernemingen op dit gebied en de zuivere gezelligheidssamenkomsten terzijde laat, kan men de instellingen op dit terrein onderscheiden naarmate ze een particulier dan wel een officieel karakter dragen.

De eerste, welke soms met politieke, godsdienstige of sociale bijoogmerken geleid worden, trachten de culturele en opvoedende functie van den vrijen tijd tot haar recht te doen komen en althans een gezond en heilzaam gebruik daarvan te verzekeren.

De officiële bemoeienis geschiedt volgens twee onderling zeer verschillende beginselen. In de landen der dictatuur is de gedachte, dat de staat oplegt en leidt, in democratische landen wenscht men, dat de staat organiseert en coördineert. De waarde van het werk, dat langs den eenen of den anderen weg wordt tot stand gebracht laat zich moeilijk vergelijken.

De democratische regeeringen moedigen het particulier initiatief aan maar stellen zichzelf niet daarvoor in de plaats. Zij geven reducties op de spoorwegen maar organiseeren niet zelf reis en verblijf. Zij begunstigen de oprichting van jeugherbergen maar zij bezitten geen enkele jeugdorganisatie, welke onmiddellijk onder haar leiding staat.

In de dictatuur-staten staan alle werkzaamheden welke oorsprong, ze mogen hebben, onder staatsleiding. Zij dragen den stempel der centrale regering, welke leiding geeft.

Bij alle verschil van meening waren de sprekers het eens over de groote en actuele betekenis van het vrije-tijds-probleem. Het economische motief is: de beperking van den arbeidsduur staat in nauw verband met het evenwicht tusschen productie en consumptie. De verbruikers hebben behoefte aan vrijen tijd om de geweldige productie van onzen tijd te op nemen.

Het sociale motief luidt: de afnemende voldoening van den beroepsarbeid, welke het gevolg is van de mechanisatie en de steeds grooter wordende afstand tusschen de vormen van arbeid en die der vrijetijd-besteding geven aan deze laatste een toenemende betekenis.

In 't belang eener harmonische levensvoering moeten vrije tijd en arbeid elkaar in evenwicht houden en aanvullen.

Het culturele motief is: de aanwas van den vrijen tijd veroorlooft een algemeener verbreiding van de cultuur-waarden en zeker een gezondere,

rijkere, meer verscheiden keuze in de vormen der populaire ontspanning.

Het politieke motief is: ongeacht of de vrije tijd in dienst wordt gesteld van den maatschappelijken vooruitgang dan wel van bepaalde vormen van staatkundige overheersching, teekent de staatsbemoeiing zich op dit gebied steeds sterker af.

Het moreele motief is: de vrije tijd is een bescherming tegen de gespannenheid van het moderne leven. In den vrijen tijd kan de man, die aan streng geregelden dagelikschen arbeid onderworpen is, de moreele waarde ervaren van de ontspanning, de bezinning, de vrije beweging van den geest.

Terzake van het onderhavige programmapunt: de organisatie van den vrijen tijd, vertoonden zich tusschen de deelnemers aan de sociologischen week de meest diepgaande verschillen, zulks nog meer over de richting, waarin zulk een organisatie zich zou hebben te bewegen dan over de noodzakelijkheid van organisatie opzichzelf.

Volgens sommigen zou alleen een uitsluitend ontspannende bezigheid beantwoorden aan de psychologie van het volk. In verscheidene landen en met name in België had men allerlei gezonde vormen van ontspanning zien opkomen en bloeien: volksspelen, folkloristische manifestaties, en derg. terwijl instellingen van onderwijs en opvoeding tot een onvermijdelijke mislukking gedoemd waren.

Volgens anderen zou er in de breede volksmassa's een vaak sterk verlangen naar cultuur leven, dat in den vrijen tijd zou kunnen worden bevredigd. In de gevallen, waarin dit verlangen zich niet vanzelf openbaarde, zou het opgewekt en aangemoedigd kunnen worden en dan een behoorlijke vlucht kunnen nemen. Voor deze gedachte werden verscheidene voorbeelden uit de praktijk aangevoerd.

Een tusschen-standpunt werd verdedigd door hen, die erkenden, dat er in de massa een vaag verlangen naar de cultuur leefde maar die tevens van oordeel waren, dat dit verlangen meestal en zeker op dit oogenblik tot niets leidde.

Naast dit verschil van meening was er een andere tegenstelling omtrent het al of niet wenschelijke van rechtstreeksche inmenging van den staat.

Sommigen vreesden op dit gebied de gevaren der bureaucratie en van centralisatie-in-'t blinde-weg, waarbij geen rekening zou worden gehouden met de plaatselijke omstandigheden, welke voor een buitenstaander moeilijk zijn waar te nemen en die toch tot het welslagen of de mislukking van een onderneming zoo sterk kunnen bijdragen.

Anderen betoogden daarentegen de noodzakelijkheid van staatsingrijpen. Zij zagen heil in de medewerking van specialisten op dit gebied die, nadat zij zich van de behoeften en wenschen der massa op de hoogte zouden hebben gesteld, in staat zouden zijn daaraan op de best mogelijke wijze tegemoet te komen. De meest geschikte personen zouden zodoende in dienst van dit groote volksbelang kunnen worden gesteld.

X.

Wat doet de overheid voor de vernieuwing van opvoeding en onderwijs?

Over dit belangrijke onderwerp vergaderde de W.V.O. (Werkgemeenschap voor vernieuwing van opvoeding en onderwijs) de laatste drie dagen in de prachtig gelegen Ernst Sillemhoeve aan de nieuwe weg Baarn-Utrecht.

Het was een heel merkwaardige conferentie, niet zozeer omdat er verschillende eminente sprekers uit binnen- en buitenland waren, maar wel door het feit, dat vooraanstaande persoonlijkheden van officieel Nederland niet geschroomd hadden hier openhartig te spreken over belangrijke problemen, die ten nauwste de evolutie van opv. en ond. raken.

Op deze bijeenkomst werd voor het eerst een contact gelegd tussen de moderne opvoeders en hooggeplaatste vertegenwoordigers der Overheid, een contact, dat men enige jaren geleden ongetwijfeld onmogelijk zou gedacht hebben en dat nu plotseling een feit werd onder ideale omstandigheden, in een sfeer van ernst, waar de humor niet ontbrak en van wederzijds begrip, die grote openhartigheid toeliet.

Daar was, om te beginnen Madame Géraud, hoofdinspectrice van de bewaarscholen in Frankrijk. Een uiterst interessante persoonlijkheid met heilig vuur geladen en een uitnemend spreekster. Een vrouw met een hoge positie, doordrenkt van de nieuwe opvoedings- en onderwijsideeën, die op prachtige wijze het bewaarschoolonderwijs stimuleert en op nieuwe basis zet. Zij „inspecteert” niet, maar ze leidt, ze inspireert, belegt congressen en bevordert de nieuwe scholenbouw volgens de meest moderne inzichten. In tegenstelling met ons land is het voorbereidend onderwijs een taak der overheid en de leidsters hebben dezelfde bevoegdheden als die van het L.O.

De Heren Jeunehomme en Roels, inspecteurs bij het L.O. in België, spraken over het nieuwe leerplan, dat zij in 1936 hebben samengesteld. Het berust op moderne psychologische en paedagogische beginselen. Er worden thans proeven mee genomen in de praktijk. Beiden hebben zich laten leiden door de ideeën van Prof. Decroly, zo nauw verwant met die van Jan Ligthart. Volgens hen behoort alle onderwijs uit te gaan van waarneming. Uit deze vloeien alle werkzaamheden voort. Het leerplan is uiterst soepel, geeft alleen richtlijnen aan en de onderwijzer beschikt over een grote mate van vrijheid, zoals we die alleen vinden in de vrije scholen in Nederland. Hier kan de onderwijzer werkelijk opvoeder zijn en van zijn initiatief hangt het af de kinderen te brengen tot die observaties waaruit alle activiteiten, vooral ook de spontane, zich kunnen ontwikkelen.

Daar was verder Dr. H. G. Stead, inspecteur bij het L.O. in Chesterfield, die eerst een overzicht gaf van de soorten scholen in Engeland en daarna meer in het bijzonder aangaf welke resultaten hij in tien jaar in Chester-

field bereikt had, waar alle lagere scholen waren hervormd en in nieuwe gebouwen waren ondergebracht, waar de opvoeder beschikt over een benijdenswaardige mate van vrijheid en waar, aan de hand van velerlei technieken, men de kinderen voert tot talrijke werkzaamheden, die initiatief vragen, spontaniteit, zelfwerkzaamheid en samenwerken.

Het was een voorrecht naar dezen eenvoudigen Engelsman te luisteren, die, oorlogsinvalide, ondanks zijn verminking, zijn volle enthousiasme had behouden, zijn zin voor humor, zijn idealisme en zijn doorzettingsvermogen.

Dr. Van Prihoda uit Praag vertelde over wat in Tsjecho-Slowakye gedaan wordt voor vernieuwing van opvoeding en onderwijs. En ook hier weer kon men constateren, dat ook de overheid, als zij gaat hervormen, uitgaat van dezelfde beginselen, die de nieuwe opvoeders bezielen: individualisatie, zelfwerkzaamheid, spontane activiteit, sociaal besef.

Als vertegenwoordiger van de Nederlandse overheid sprak vervolgens Prof. dr. G. A. van Poelje, Directeur-generaal van het onderwijs, die in een magistrale rede aangaf met welke moeilijkheden de overheid worstelt, als zij opvoeding en onderwijs wil hervormen.

In een democratische staat als de onze verwacht men geen staatspaedagogiek. De overheid moet rekening houden met de principiële vrijheid van ieder om eigen wegen te gaan. Toch is o.a. de ontwikkeling van het middelbaar onderwijs geheel van staatsgezag uitgegaan.

Het staatsbestel werkt bovendien langzaam, hetgeen trouwens ook maar goed is, daar anders de bevolking zich niet zou kunnen aanpassen. Spr. wees in dit verband op het groot aantal wetten, dat in de laatste 40 jaar in Nederland van kracht was geworden.

Daarbij komt, dat de gemiddelde ouder conservatief is, omdat hij zich niet los kan maken van eigen jeugdherinneringen en blijft bij het traditionele onderwijs. Bovendien eist hij voornamelijk intellectuele vorming en, in verband daarmee allerlei diploma's, waaraan hij gewend is een bovenmate grote waarde toe te kennen.

Een andere moeilijkheid is, dat er toch altijd een gebrek is aan deskundigheid bij degenen, die geroepen zijn nieuwe maatregelen te nemen.

Verder moet de overheid rekening houden met de eigenaardigheden van het personeel. Zo zijn b.v. van de ruim 28000 onderwijzers in Nederland er meer dan 20000 boven de dertig jaar en zelfs een groot gedeelte boven de vijftig, hetgeen aanpassing aan het nieuwe heel moeilijk maakt.

De vakverenigingen hebben jarenlang alle aandacht opgeëist voor de verbetering van de stoffelijke positie der onderwijzers, waardoor een volkomen openstaan voor de idealen van opv. en ond. onmogelijk was. Daarnaast heeft de strijd om de zelfstandigheid van de leerkrachten eveneens lange tijd beslag gelegd op een groot deel van de besten onder hen.

Ten slotte wordt aan hen, die nieuwe wegen bewandelen een hoge norm aangelegd, waaraan de grote meerderheid niet kan voldoen.

Vandaar, dat de overheid genoodzaakt is wegen van geleidelijkheid te betrachten in verband met de herziening van opvoeding en onderwijs.

Na Prof. Van Poelje sprak de Heer Welling, hoofdinspecteur in de hoofdinsp. te Groningen. Deze spreker constateert, dat er niet alleen ontevredenheid is bij de ouders over de bereikte resultaten van het onderwijs (dat is trouwens ten allen tijde het geval geweest!), maar er is ook een grote mate van onbevredigdheid bij de leerkrachten over de uitkomsten van hun werk. En dat is een gelukkig teken. Aan de ijver en toewijding van de onderwijzers ligt het hem niet. Maar een belangrijk ding is, dat de leerstof niet met de tijd is meegegaan. Principieel is er de laatste jaren in ons onderwijs niets veranderd. Deze leerstof is verder geheel berekend op het verkrijgen van parate kennis en wat vervliegt er sneller dan parate kennis? Zonder kennis kan men niet, maar ze moet middel zijn en geen doel. Van het allerhoogste belang is echter, dat het kind leert waarnemen en zijn verstand gebruiken. Als hij dat heeft geleerd, komt de rest vanzelf.

Nu is het helaas veel gemakkelijker parate kennis bij te brengen dan het kind te leren waarnemen en denken. En daarom houdt men zich maar liever met het eerste bezig.

Spr. stelt als eerste eis aan het leerplan, dat het aansluit bij het milieu, waarin het kind leeft en dat daaruit dus de aangrijpingspunten genomen worden voor opv. en ond. Is het niet betreurenswaardig, zegt deze hoofdinspecteur, dat in Nieuw-Amsterdam (een dorpje in Drente) hetzelfde leerplan en dezelfde boekjes gebruikt worden als in Amsterdam?

Toch laat onze wet een grote mate van vrijheid toe. De inspectie kan echter niet opdringen. Zij wil niet dwingend optreden, omdat daarmee iedere hervorming van te voren tot mislukkig gedoemd zou zijn.

De Heer Welling is met zijn inspecteurs bezig een leerplan te ontwerpen, waarin een minimum van leerstof is aangegeven en dat een nieuwe fase kan inluiden in de Nederlandse scholen. Hij hoopt nog dit jaar met het leerplan gereed te komen.

Ten slotte sprak Dr. W. M. van Popta over de vernieuwingen van het onderwijs in Los Angeles, waar op echt Amerikaanse wijze belangrijke hervormingen zijn ingevoerd.

Dit congres, dat door alle deelnemers als zeer geslaagd werd beschouwd, zal het volgende jaar zijn voortzetting vinden in een ander, dat hetzelfde onderwerp zal behandelen voor het middelbaar onderwijs in de ruimste zin des woords.

J. H. BOLT.

Feiten en Pogingen

DE STICHTING: DE KINDER- VRIENDEN.

Er bestaat in Amsterdam een stichting genaamd: de Kindervrienden; adres van het secretariaat: Sarphatistraat 66a. Deze heeft blijkens de statuten tot doel bij kinderen levensvreugde, idealisme, kunstgevoel en zelfwerkzaamheid te ontwikkelen.

Vreugde, zo zeggen deze kindervrienden willen wij aan de kinderen geven, praktisch willen wij hun datgene laten zien, waar zij later in de maatschappij mee te maken krijgen, maar ook en zeker niet in de laatste plaats, willen wij proberen het kind iets van de grootsheid van de schepping te laten zien en zullen wij trachten, het er van te doordringen dat deze schone wereld tot een vreugde voor allen kan worden, wanneer de mensen elkaar als broeders en niet als hun vijanden beschouwen.

Dat is inderdaad een schoon, zelfs een heilig beginsel. En het ligt voor de hand de vraag te stellen, wat de stichting heeft gedaan voor dit doel.

In de eerste plaats heeft ze een „Tehuis” geopend aan het da Costaplein 3—5 te Amsterdam. Dit gebouw is een oud politiebureau, dat door een bekend artist smaakvol is ingericht. De wanden zijn versierd naar ontwerpen van Alb. Hahn Jr. De ruimte is er zeer beperkt, maar men heeft ervan gemaakt wat enigszins mogelijk was. Men vindt er een feestzaaltje met een toneeltje, een gramofoon en een piano, waar een vijftigtal kinderen bijeen kunnen zijn, waar films worden vertoond en voordrachten worden gehouden naar aanleiding van plaatjes op de epidiascoop.

Verder is er nog een tentoonstellingszaaltje, waar o.a. aanwezig is een inzending van de Landbouwhogeschool te Wageningen en tal van producten, die in Holland en Indië groeien, een paar aquaria enz.

De stichting beschikt reeds over een 30-tal films en tal van epidiascoopplaatjes. De bedoeling is, dat een of ander onderwerp, dat een onderwijzer met zijn leerlingen wil behandelen, maar waarvoor hem op de school de hulpmiddelen ontbreken, hier met de leerlingen wordt besproken en door film enz. kan worden verduidelijkt. Desgewenst wordt hun een syllabus over het onderwerp toegestuurd.

Het laatste jaarverslag (over 1936—37) is in zeer optimistische toon gesteld; reeds zes jaren bestaat de stichting en ze trekt van verschillende zijden de aandacht. Het aantal bezoekers in het verslagjaar bedroeg 19309, terwijl 269 voorstellingen werden gegeven. De dagelijkse leiding is toevertrouwd aan twee dames, waarvan één onderwijzeres is. De voorzitter der Stichting is de heer J. J. Smit; in het curatorium hebben leden van het schooltoezicht en vertegenwoordigers van onderwijzersorganisaties zitting.

Wie het „Tehuis” bezoekt krijgt sterk de indruk, dat hier goed werk wordt gedaan; t vraagt echter uitbreiding, hetzij in dien zin, dat op verschillende punten in de stad zulke inrichtingen komen, hetzij, dat men komt tot een centrale schoolbioscoop met daaraan verbonden Leermuseum.

In de tweede plaats heeft de stichting een boek in het licht gegeven getiteld: Een sleutel tot het kinderhart. In hoofdzak geeft het het resultaat van een onderzoek naar den geest en de praktijk van het onderwijs in de Verenigde Staten en andere landen. Dit verslag lijkt ons minder gelukkig; het onderzoek was onvoldoende voorbereid en werd — dat blijkt duidelijk — nog al eenzijdig geleid.

Intussen moet gezegd worden, dat de Stichting met geestdrift werkt aan het mooie doel van volksontwikkeling. Ze staat daarbij niet op een bepaald godsdienstig of politiek standpunt.

Br.

JEUGDBEWEGING

BLOED IS EEN HEEL BIZONDER SOORT SAP!

Op Hemelvaartsdag zal de Nationale Jeugd Storm een Velddag houden in het Ajax Stadion te Amsterdam. Men verwacht 1500 deelnemers en hoopt op ruim 20000 bezoekers die het stadion kunnen vullen. In „de Stormmeuw“ van 14 Grasmaand 1938 (April) komt een opwekkend artikel voor, waaruit we het volgende overnemen:

„Wij zullen daar (op de Velddag, W. K.-H.) laten zien, dat wij er in den korten tijd van ons bestaan reeds in geslaagd zijn een eigen stijl te ontwikkelen, die anders is dan de stijl (of stijlloosheid) van welke andere jeugdverenigingen ook. Het is de stijl van den nieuwen Nederlander, die weer moed heeft de toekomst van het Vaderland met vertrouwen en in eendracht tegemoet te gaan. Het is de stijl van vastberaden jonge menschen, die kunnen lachen en uitbundig zijn, doch die over genoeg tucht en zelfbeheersching beschikken, om in massa een beheerscht en stram geheel te vormen. . . . De jeugd van Nederland moet in vast vertrouwen op de hulp van den almachtigen God bereid zijn zichzelf een toekomst te bouwen. Het is gemakkelijk, die bereidheid te toonen tegenover een groot geslacht, dat ons de vruchten van eensgezinden noesten arbeid laat plukken. Moeilijk is het die bereidheid te toonen tegenover een ander geslacht, dat ons door gebrek aan moed en eendracht een faillieten boedel en een triesten chaos nalaat. Een geslacht, dat onze toekomst heeft verknungeld, vertreuzeld en verprutst. De betekenis van een volk wordt echter niet bepaald door een enkel geslacht, dat faalt en geen oplossingen weet. De Nationale Jeugd Storm hoopt te leeren begrijpen en te leeren . . . vergeven! Wij weten dat het fiere bloed van den Trompen en de De Ruyters voortleeft in het Nederland-

sche volk. Bloed is een heel bijzonder soort sap! In onze aderen stuwt het onstuimig en sterk. Ook in andere aderen is het aanwezig, maar nog akelig rustig. Maak ze wakker, de Jan Salie's en wrijf ze de slaap hardhandig uit hun lodderoogen! Als ze wakker worden, doen ze mee, want ze zijn bloed van ons bloed!”

Een volgende keer iets over het Velddagprogramma, waarin deze „eigen stijl“ zich weerspiegelt.

JOODSE JEUGD- EN OUDEREN- BEWEGING.

De Joodse jeugdbeweging (georganiseerd in de Joodsche Jeugd Federatie) heeft organisatorisch zeer weinig met ouderen en met de ouderen-Zionistische beweging te doen. Geestelijk bestaat er echter een groot contact. Geen wonder: beide bewegingen zijn Zionistisch, beide strijden en werken voor een vrij Joods volk in Joods Palestina.

Toch bestaan er ook hier grote verschillen tussen de jonge en de oude generatie. Allereerst de gewone verschillen die men overal tussen de vooroorlogse en na-oorlogse generatie aantreft. De tijd heeft in alle kringen zijn werk gedaan. Maar daar komt in Joodse kringen, d.w.z. in de kringen der Zionisten nog een zeer principieel onderscheid bij. In „Tikwath Jisraël“ heeft hierover een belangrijk artikel gestaan. Dit onderscheid is dan het feit dat voor de oudere Zionist Palestina weliswaar een ideaal is, maar het daar leven en werken voor de allereersten geen werkelijkheid zal worden. Hun taak ligt vooral in het propaganda-maken en offeren voor de opbouw van „Erets Jisraël“. Voor de jongeren echter ligt alles anders. Voor hen is Palestina levende werkelijkheid en mogelijkheid, ja wellicht noodzakelijkheid. „Er is een gegronde hoop dat, wanneer men bijvoorbeeld nog gemiddeld 10 a 20 jaar te leven heeft en het geluk heeft om

toevallig in West-Europa te leven, het anti-semitisme in een zodanig langzaam tempo zal voortschrijden, dat men zelf nog wel in vrede kan sterven." Voor de jongeren geldt dit niet. „Voor hen is het chalvetsioeth geen abstract idealisme, geen liefde voor het volk in abstracto, geen pieteit t.a.v. Joodsche cultuur en geen liefde voor het land der vaders, die uitsluitend emotioneel kan worden beleefd, maar voor hen is het de harde strijd om het menschevaardig bestaan, de strijd om verlost te worden uit het chaloeth (ballingschap) en om vrij en onafhankelijk te kunnen leven in een Joodsch land."

Daarom moet voor de Joodse jeugdbeweging het chalvetsioeth op de eerste plaats staan. Dit houdt in dat de Zionistische jeugdbeweging jongeren in zich verenigt uit zeer verschillend maatschappelijk milieu. Met deze verschillen zal men rekening moeten houden, men zal moeten trachten een hogere eenheid tot stand te brengen, waarbij deze verschillen blijven bestaan, maar overkoepeld worden. Hoewel ook volgens de schrijver de politiek niet thuis hoort in de jeugdbeweging, zullen juist door deze verschillen politieke discussies in de Joodse Jeugdbeweging onvermijdelijk zijn.

Het is in dit verband merkwaardig te weten dat sinds zeer korte tijd ook de socialistische Zionistische jongeren-groep zich bij de Federatie heeft aangesloten. Bovendien omvat de J. J. F. zowel Joods-religieuze als niet-religieuze Zionistische Jeugdverenigingen. Wel een teken hoe inderdaad voor allen het Zionisme van groote, om niet te zeggen primaire, betekenis is.

MEISJESPADVINDERIJ.

In het Nederlandsch Padvindstersgilde werd in Maart haar Jaarvergadering. Uit het jaarverslag dat werd voorgelezen

bleek, dat op 1 Januari i.l. het totaal aantal aangesloten kabouters, padvindsters, pioniers, leidsters en bestuursleden ruim 10.000 bedroeg. In het afgelopen jaar nam het aantal meisjes toe met 1200, in Indië met ruim 800.

Toen de huishoudelijke besprekingen waren afgedaan, kwam bij de rondvraag de kwestie aan de orde welke houding de padvindsters moeten aannemen, t.o.v. de luchtbescherming. Het bleek, dat het H.B. zich op het standpunt stelt, dat de padvindsters altijd willen helpen. Ten opzichte van luchtbeschermingsoefeningen, moet dit echter steeds vrijwillig gebeuren en met schriftelijke toestemming van de ouders, terwijl het moet geschieden buiten de padvindsters-opsomsten.

W. K.-H.

VRIJZ. DEM. JONGEREN ORGANISATIE.

Op de bestuursconferentie, die de V.D.J.O. met Pasen heeft gehouden, werd allereerst door de voorzitter op gewezen dat het dringend nodig is, dat in ons land maatregelen worden genomen ter bestrijding van de jeugdwerkloosheid. Maar behalve door de werkloosheid worden de jongeren van nu door de oorlog bedreigd. Aan herstel van het volkerenrecht, aan internationale samenwerking is grote behoefte.

Door Mr A. M. Joekes werd gesproken over „Principieele afbakening van de vrijzinnig-democratie ten opzichte van sociaal-democratie en liberalisme. Het eigene van de vrijzinnig-democratie en dus ook van haar jongeren-organisatie is, dat ze de particuliere eigendommen in stand wil houden; dat zij ordening wil, maar niet zo dat de overheid de gehele leiding van het economisch leven overneemt. Met de sociaal-democraten en de liberalen stellen de vrijzinnig democraten de eis tot geestelijke vrijheid primair.

Boekaankondiging

Ned. Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid. Het Gezin.
F. van Rossen, Amsterdam. 243 p.
f 1.50.

De Ned. Ver. voor Geestelijke Volksgezondheid hield op 24 en 25 Mei '37 haar 2e Landelijk Congres over de vragen van het Gezin. Het verslag van dit Congres ligt thans voor ons. Het bevat na de Toespraak van den Algemeenen Voorzitter Prof. K. H. Bouman en de Openingsrede van den Minister van Sociale Zaken de verslagen der sectievergaderingen (de algemeene rede van Prof. Scholten over Het Gezin in de hedendaagsche maatschappij, waarop een aantal sprekers in het verslag een weerslag geven, ontbreekt helaas). Het kortst is de sectievergadering over de voorbereiding van den jongen man voor de gezinstaat besproken, blijkbaar omdat deze met de algemeene vergadering samen de eerste ochtendvergadering vulde. Dr Eykman schetst er in 't bijzonder de moeilijke positie van den „kantoorbediende“, die misschien meer dan eenige andere groep de ontwrichting en ontworteling van het stadsleven en de verwijdering van zowel manuelen als van in eigenlijken zin geestelijken arbeid het hoofd te bieden heeft.

Veel uitvoeriger is de bespreking van de analoge vraag voor het meisje. Mej. Mr Ribbuis Pelletier bespreekt de groep van meisjes, voor wie de L.S. eindonderwijs geeft, met een aanvulling voor het plattelandsgemeindegemeinde door Mej. H. van der Heide; Prof. Hazewinkel-Suringa handelt over de jonge vrouw met academische opleiding, terwijl Mej. Knappert een korte algemeene inleiding geeft.

Op den ochtend van den tweeden dag zijn besproken het neurotische en het onmaatschappelijke gezin, het eerste na een inleiding van Dr Van der Waals, het laatste na inleidingen door Dr A. Querido en Mej. P. H. Hubregtse. De laatste zitting is gewijd aan hulp bij gezinsconflicten, die van het standpunt van geneesheer, geestelijke, rechter, resp.

door Dr H. van der Hoeven, Prof. Duynstee, Mr Overwater wordt belicht, terwijl Mr G. T. de Jongh de taak en de mogelijkheden van het consultatiebureau voor gezinsmoeilijkheden bespreekt.

Het zou de grenzen van een boek-aankondiging verre overschrijden om in te gaan op de vele en belangrijke referaten en de discussies, die zich daaraan vastknopen. Laat mij slechts uitspreken, hoezeer het mij getroffen heeft, dat vrijwel alle sprekers, met nauwelijks één uitzondering, hoe sterk gevarieerd ook hun wereldbeschouwing is, het eens blijken te zijn over de onmisbaarheid en volstrekte onvervangbaarheid van het levenslange, monogame huwelijk. Wie in 't bijzonder ook de medische bijdragen tot dit Congresverslag leest, kan zich moeilijk aan den indruk onttrekken, dat de waardering van het huwelijk in alle kringen, die aan het Congres hebben meegewerkt, verdiept en gelouterd is, juist door de gevaren die het bedreigen. En bij alle zorg, die de geestelijke en maatschappelijke ontwrichting van onzen tijd terecht baart, is dit verslagboek in dit opzicht een bemoedigend teken. Ph. K.

Geschriften van de Ned. Herv.
Ver. voor Geestelijke Volksgezond-
heid. De voorbereiding van het
meisjes voor de gezinstaat. Utrecht
1937, 40 p., f 0.40.

Het vraagstuk, in het Landelijk Congres van Mei '37 in de tweede vergadering besproken, is ook in studie genomen door de sectie voor Opvoedkunde, Onderwijs en Jeugdbeweging van de Ned. Herv. Ver. voor Geestelijke Volksgezondheid. Dr Idenburg, daarin o.a. voorgelicht door de Inspectrices van het Nijverheidsonderwijs, Mej. Smit en Mej. Beumer, de Inspectrice van den Arbeid, Mej. Rutgers, Mej. Boer van het Instituut voor Jeugd en Ontwikkelingswerk in Drenthe en Mej. G. v. d. Bergh te Borne geeft eerst een overzicht van den huidige stand van zaken, in 't

algemeen en meer in 't bijzonder voor de categorieën van het fabrieksmeisje, de aankomende dienstbode, het plattelandsmeisje, en bespreekt dan wat door huishoudscholen, landbouwhuishoudonderwijs, sociale werksters en verenigingswerk van allerlei aard ter voorziening van haar behoeften wordt gedaan. In 't bijzonder de fabrieksmeisjes blijken in slechte conditie te zijn; maar eigenlijk is er geen categorie, ook niet de meisjes die voortgezet algemeen vormend onderwijs ontvangen, waarover men een bevredigend oordeel zou kunnen uitspreken.

In een tweede hoofdstuk komen de mogelijkheden tot verbetering aan de orde. De taak van de L.S., van het voortgezet onderwijs en de onderwijzersopleiding worden besproken, de mogelijkheid van een arbeidsverbod en van gedeeltelijken leerplicht wordt overwogen; helaas zullen deze voorhands als te kostbaar weinig kans hebben. Een aantal maatregelen, die reeds onmiddellijk zouden kunnen worden ter hand genomen, besluit dit hoofdstuk.

Het is een gelukkige omstandigheid, dat de rapporteur, die dit zeer lezenswaardige stuk samenstelde, thans zitting heeft in de door den Min. van Onderwijs ingestelde commissie om verslag uit te brengen over de inrichting van het zevende en achteste leerjaar in 't bijzonder wat de huishoudelijke vakken betreft. Men mag aannemen, dat de genoemde Commissie grote aandacht zal schenken zowel aan het hier geboden materiaal als aan de hier gewezen wegen tot verbetering.

Ph. K.

T. van Buul: Bijbel voor Jongeren. I. Oude Testament, II. Nieuwe Testament. 248 blz. en 184 blz. Uitgave: A. W. Sijthoff's Uitgeverij. N.V., Leiden, 1938. Prijs f 1.75.

Hoe brengen wij de jeugd tot den Bijbel?

Met de beantwoording van deze vraag

hebben velen zich bezig gehouden; ze is nog — en meer dan een 20 a 30 jaar geleden — een kwestie van betekenis. Het stelt op tal van plaatsen openbare streven om bij het onderwijs, ook op de openbare scholen, kennis van den bijbel in te voegen, zal wel de oorzaak zijn, dat in dezen tijd verschillende auteurs zich geroepen voelen, als leiders en helpers op te treden. We wijzen o.a. op het werk van Mevrouw Spelberg en op de boekjes van Filipse en van Ds v. Calcar.

Ook de heer van Buul heeft zich deze vraag voorgelegd. In 1934 gaf hij in het Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur een artikel, gewijd aan die vraag; daarin heeft hij zijn standpunt uiteengezet en de grondlijnen aangegeven van een Bijbel voor jongeren, zoals hij meende, dat er moest komen.

Bij de beantwoording van de vraag, boven gesteld, ontmoetten we zeer uiteenlopende meningen. In de eerste plaats die van zeer velen, die beweren, dat de Bijbel geen boek voor kinderen is; hoogstens kunnen enkele met zorg gekozen fragmenten worden verteld.

Andere menen, dat een kinderbijbel de voorkeur verdient; hier zouden tal van auteurs genoemd kunnen worden, die vaak op uitnemende wijze op eigen trant en in eigen taal verschillende bijbelverhalen vertellen; zo wordt het kind op de lectuur van den echten Bijbel voorbereid.

De heer van Buul is van andere mening. Hij geeft de Bijbelverhalen ongeparafraseerd, niet in eigen verteltrant, maar woordelijk zoals ze in den Bijbel voorkomen. Hij vermijdt de moeilijkheid van de taal, doordat hij de nieuwe bijbelvertaling van Obbink en Brouwer gebruikt; de indeling in hoofdstukken en verzen is aangegeven als in den gewonen Bijbel. De auteur hoopt, dat op deze wijze de jeugd gewend raakt aan het vlug opzoeken van een opgegeven hoofdstuk of vers. Zo is deze Bijbel voor jongeren niet geworden een voor jongeren geschikt gemaakte Bijbel, maar een bloemlezing,

een verzameling van voor de jeugd geschikte delen van den Bijbel.

Ongetwijfeld is dit een loffelijk werk.

Er is echter een bezwaar. Van welk standpunt is de heer v. Buul uitgegaan bij zijn „lezing“, bij zijn keuze. In zijn voorbericht zegt hij wel, dat „vrijwel alles“ wat bij de Bijbelse geschiedenis „gewoonlijk“ ter sprake komt, is opgenomen; maar dat is een vrij vage rechtvaardiging. Als wij zien, dat uit het Oude Testament, niet alleen het Hooglied — wat te begrijpen is — is overgeslagen, maar ook Leviticus, Hosea, Amos, Habakuk enz. — de lezer vergelijkte zelf —, dan hebben wij behoefte, om iets meer te weten van de overwegingen van den Auteur. We hopen, dat in een spoedige herdruk, de heer van Buul in een voorbericht ons daarvan meer zal zeggen, dan hij nu gedaan heeft.

Misschien kan dan ook een tweede wens vervuld worden, die zonder twijfel rijst bij de lectuur van dit werk: voorlichting bij het gebruik. Hoe meent de auteur dat zijn boek door den onderwijzer zal worden behandeld? Als leesboek, als ieder ander gewoon leesboek? Of meent hij — en dat ware mij liever — dat deze stof, die toch altijd een andere sfeer vraagt dan de gewone leesobjecten, eerst moet worden verteld, verteld zo goed en zo mooi en zo ernstig mogelijk? En dan

komt de lectuur, die het gehoorde vastlegt in de vormen, die later de jonge mensen — naar we hopen — meer en meer gemeenzaam zal worden. Met de beantwoording van de beide bovengestelde vragen, zal de heer van Buul het onderwijzend personeel, dat zijn boek gebruiken wil, ongetwijfeld een grote dienst bewijzen. Zeker, de methodiek staat in een slecht blaadje, bij onze onderwijzers van heden, maar wat voorlichting, waar 't deze stof betreft, is ongetwijfeld nodig.

Ten slotte een verzoek aan den uitgever; het titelblad ziet er niet onaardig uit, de illustraties kunnen er ook mee door. Maar het boek als geheel lijkt mij te veel op elk ander schoolboek. Is er — zo vraag ik mij af — niet een vorm te vinden, waaruit het feit onmiddellijk in het oog springt, dat dit boek niet is een boek als elk ander.

De heer van Buul heeft een mooi werk gedaan; wij wensen hem de gelegenheid toe, om in volgende drukken, die dit boek ten volle verdient, zijn werk te vervolmaken. In onzen tijd zien we een nieuw elan om den Christelijken godsdienst te naderen, ook onder de jongeren. Aan de ouderen onder ons is 't, om leiding te geven; daarbij kan het boek van den heer v. Buul belangrijke diensten bewijzen. Bt.

Oude kaarten.

**PETRUS KAERIUS' ZEER NAUWKEURIGE EN NIEUWE
KAART VAN DE NEDERLANDEN IN 1607** (Germaniae
inferiores omnium accuratissima et nova descriptio auctore
Petro Kaerio. Anno a nato Christo 1607).

Op originele grootte in bruidruk gereproduceerd (43½ x 55½ c.m.), op Oud-hollandsch papier Van Gelder met geschepten rand. Los f 1.90. Op carton geplakt, gereed om op te hangen f 2.60. Achter glas, in passende eiken lijst f 5.60. Deze zeer getrouwe reproductie op originele grootte van de zeldzame, hoogst-interessante Kaertus-kaart van de Nederlanden bij den aanvang der gouden eeuw, brengt deze thans weer onder bereik.

Kaerius' kaart geeft buiten het interessante cartografische gedeelte en de gebruikelijke legenda en windroos, met emblemten en wapenen omziende cartouches, smakvol gearrangeerde gesichten op 17 oeff van Brussel, Leuwarden, Utrecht, Mechelen, Antwerpen, Limburg, Lukenburg, Arnhem, Ghent, Aras, Bergen, Amsterdam, Middelburg, Naam, Zwijper, T. marckgraffschap van Antwerpen, Dinant, Groningen en T. oeff van Holland. Een kostelijk besit!

Een aan moed stuk ook. Gefist in hal of peng een stervend niet allen, maar ook den typisch ding, dat ou verlost hoe t wat. Trekt als kaart een mooi gecomponeerd voorstuk, met sin hane omwinding non vogelvluchtgerichten op de hoedaten (Valknegh.)

NOORD-NEDERLAND in 1558. Her-uitgave van de Tramezini-kaart van 1558, naar ontwerp van Sibrandus Leo, getekend door Jacob van Deventer, gegraveerd door Jac. Bossius, en uitgegeven door Michael Tramezini te Rome, in 1558.

Op originele grootte in bruidruk gereproduceerd (39 x 49 c.m.), op Oud-hollandsch papier Van Gelder met rescheoten rand. Los f 1.90. Op carton geplakt, gereed om op te hangen f 2.60. Achter glas, in passende eiken lijst f 5.60.

De uitwerking is ontbetspelijk.

(Prof. Dr. P. J. Blok in Museum.)

Frans en seidsame kaart.

(J. Huisings in de Gron. Volksalm.)

De kaart, printe op strotch poimpter, sjuht der lge hras ul.

(Sijucht en Rjucht.)

CORN. PYNACKER'S KAART VAN DRENTE VAN 1634.

Op originele grootte in bruidruk gereproduceerd (39 x 49 c.m.), op Oud-hollandsch papier Van Gelder met geschepten rand, op nieuw uitgegeven. Los f 1.90. Op carton geplakt, gereed om op te hangen f 2.60. Achter glas, in passende eiken lijst f 5.60.

Deze kaarten vormen een niet te vermaden aanwinst om het landschap in zijn wisselend uiterlijk te volgen.

(Tijdschr. v. Geschiedenis.)

SALLANT, TWENTE EN DRENTE in 1666. Her-uitgave van de kaart „Ditio Trans-Ipslana" van 1666, vervaardigd door Joannes Janssonius te Amsterdam.

Het werk van Joannes Janssonius is te beschouwen als een voortzetting van de Mercator-Hondius-atlassen, die vanaf 1595 in vele uitgaven en talen het licht zagen, eerst te Duisburg, doch al spoedig te Amsterdam.

Op originele grootte in bruidruk gereproduceerd (39 x 49 c.m.), op Oud-hollandsch papier Van Gelder met geschepten rand. Los f 1.90. Op carton geplakt, gereed om op te hangen f 2.60. Achter glas, in passende eiken lijst f 5.60.

J. VAN IAGEN'S NIEUWE KAART VAN HET VRIJE LAND-SCHAP DRENTHE VAN 1795.

Op originele grootte in bruidruk gereproduceerd (29 x 35 c.m.), op Oud-hollandsch papier Van Gelder met geschepten rand. Los f 1.25. Op carton geplakt, gereed om op te hangen f 1.95. In passend lijstje, achter glas f 3.90.

Een uitstekende reproductie.

(Dr H. A. Poebrian in de Nw. Dr. Volksalm., 46e jrg.)

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

VAN GORCUM'S VERHALENBUNDELS

Nr 1: **MET GROEIENDE LEVEN.** Bloemlezing, bijeengebracht door G. A. ter Braak-Huizinga, W. L. Crull, Tony de Ridder en D. A. Vorster. 2e druk.

Nr 2: **LICHTE BLOEI.** Bloemlezing, als vervolg op „Het Groeiende Leven“ bijeengebracht door G. A. ter Braak-Huizinga, W. L. Crull, Tony de Ridder en D. A. Vorster.

Nr 3: **KLEINE FAKKELS.** Bloemlezing, bijeengebracht door f. C. Thomson-Wentholt. Ingeleid door D. A. Vorster.

Nr 9: **VERTELLEN! LUISTER JE MEE?** Verhalen voor kleuters, verzameld door Aafje Fokker, ingeleid door Henriëtte J. Kluit, met handontwerp en illustraties van Aafje Bruyn.

Nr 11: **SPROKKELHOUT,** uit „boeken-waar-je-wat-aan-hebt“. Verzameld door D. Bakker.

EEN EIGEN TUINTJE! WIE WERKT ER MEE?, door Aafje Fokker.

Een bijzonder prettige en instructieve handleiding voor het inrichten en verzorgen van een eigen tuintje. Een vertijking van onze kinderslitteratuur. Een echte „Fokker“. Prijs 90 cent, gebonden 60 cent meer.

Het is een verblifdend lezen dat men bij 't kind meer en meer de liefhebberij opwekt tot 't bezitten en verzorgen van een eigen tuintje. Inderdaad ontbreekt het vaak bij de ouders aan goede leiding, zodat een beknopt werkje als dat van Aafje Fokker „Een eigen tuintje, wie werkt er mee“, in een behoefte voorziet. (Algemeen Weekblad.)

We willen dit werkje gaarne aanbevelen, omdat het de liefde voor de bloemen en planten bij de jeugd in sterke mate zal aanbrengen. En... ook oudere liefhebbers van tuinen zullen er nuttige wenken uit kunnen putten! (Nieuwabl. voor Friesland.)

Heel hartelijk beveel ik dit boekje aan in de aandacht van alle ouders, die in staat zijn, hun kinderen een eigen tuintje te geven, al is het daaraan ook een baloom. (Tijd en Taak.)

De kinderen, die het voorrecht hebben een eigen tuintje te bezitten, zullen gelukkig zijn zich deze kleine handleiding aan te schaffen. Ook de scholen, die tuingrond bezitten, mogen niet nalaten dit heurige werkje in de klasbibliotheek op te nemen.

Wie het groot genoegen wil behaiven zijn eigen planten en bloemen te zien groeien, te verzorgen en te vernemen (mildigen), kan weldra anderszins wat een schat van nuttige inlichtingen dit boekje bevat. Het werd speciaal voor kinderen geschreven. Dat ze er nu van profiteren. (Rond-Kruis der Jeugd.)

Van Aafje Fokker verscheen:

KLEUTERWERKJES. Werkjes voor kinderen van 3-9 jaar in het huisgezin, kindersclubjes, kleuterklasjes, e.d., met tekeningen van M. Richter-Üttenbogaardt-Schouwenaar en A. A. Fokker. Voorwoord van S. van der Hoop, directrice van het Museum voor Ouders en opvoeders te Rotterdam. (In samenwerking met H. Piebenga.) Prijs ing. 75 cent, geb. 50 cent meer.

DE KLEINE DENNEBOOM, een Kerstverhaaltje voor de kleinen, met vele zwartjes van Ans Muller-Idzerda. Prijs 30 cent, bij 25 ex. à 22½ ct.

GROOTVADERS KERSTBOMEN, nog een Kerstverhaaltje voor de kleinen, met vele zwartjes van Ans Muller-Idzerda. Prijs 30 cent, bij 25 ex. à 22½ ct.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

VOLKS ONTWIKKELING

713 2862

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN :**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris

Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 9.

	Bladz.
Naar een vernieuwd en uitgebreid Nederlands School- museum? door J. J. Boolean	265
Militie en Volksoopvoeding, door H. R. Boeree	273
Registratie van de mannelijke jeugd van 14 tot 21 jaar, door N. H. de Graaf	282
Feiten en Pogingen	293
Boekaankondiging	296

Verschenen:

**DE BESTEDING VAN DE VRIJE TIJD
DOOR DE NEDERLANDSE ARBEIDERS**
uitkomsten van een enquête onder 621 arbeiders
door

Dr. A. BLONK en Dr. J. P. KRUIJT
met medewerking van **E. W. HOFSTEE**
doctorandus soc. geogr.

Prijs f 1.50

NUTSUITGEVERIJ CENTRAAL STATION, AMSTERDAM

BIBLIOTHEEK RU GRONINGEN

0248 4398

Naar een vernieuwd en uitgebreid Nederlands Schoolmuseum?

door J. J. BOOLEN.

Het was even voor de Kerstdagen van het voorgaande jaar, dat het Nederlands Museum voor Onderwijs en Opvoeding zijn 60 jarig jubileum vierde. Zijn Excellentie, de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, de heer Commissaris der Koningin voor de Provincie Noord-Holland, talrijke vertegenwoordigers van Gemeentebesturen, Professoren in de Paedagogiek, een keur van vertegenwoordigers van het schooltoezicht in den lande, waren op het herinneringsfeest tegenwoordig.

In de vele toespraken kwam wel heel duidelijk uit, welk een belangrijke plaats het Museum in het Onderwijs in al zijn geledingen gedurende al die jaren heeft ingenomen en inneemt op het huidige ogenblik, als documentatiebureau en studiegelegenheid voor ieder, die met het onderwijs te maken heeft.

In alle geledingen van het onderwijs en voor het onderwijs van alle richting!! Want het Nederlands Museum voor Onderwijs en Opvoeding is een nationale instelling in de goede betekenis van het woord. Hier een ongekende samenwerking van alle richtingen in ons onderwijs voor een gemeenschappelijk instituut, waarvan door allen gebruik gemaakt wordt, een samenwerking, die in de samenstelling van het bestuur zijn uitdrukking heeft gevonden.

Ik laat hier als bewijs volgen een lijstje van onderwijs- en onderwijzersverenigingen, die het Nederlands Museum door geldelijke bijdragen steunen en wier leden tot de trouwe comparanten van de inrichting behoren: Afd. Amsterdam van het Nederlands Onderwijzers-Genootschap; Afd. Amsterdam v. d. R. K. Ver. v. Onderwijzeressen bij het voorbereidend Onderwijs „St. Anna”; Afd. Amsterdam v. d. Vereniging tot bevordering van het Onderwijs in Handenarbeid in Nederland; Algemene Vereniging van Leraren bij het Middelbaar Onderwijs; Amsterdamse Gymnastiek Onderwijzers-Vereniging; Bond van Onderwijzeressen bij het Voorbereidend Onderwijs; Christelijke Onderwijzers-Vereniging in Nederlands-Indië; Commissie tot de Doopsgezinde scholen te Haarlem; Genootschap van Leraren aan Nederlandse Gymnasia; Katholieke-Onderwijzers-Gezelschap te Amsterdam; Kweekschoolbond; Nederlands Onderwijzers-Genootschap; Nederlands-Indisch Onderwijzers-Genootschap; Rooms-Katholieke Onderwijzersbond in het Bisdom 's-Hertogenbosch; Sint-Augustinusvereniging; Diocesaan Ver. v. R. K. bijz. Onderwijzers en Onderwijzeressen in het Bisdom Haarlem; Sint Lebuinus-vereniging; Ver. v. R. K. bijz. Onderwijzers en Onderwijzeressen in het Aartsbisdom Utrecht; Unie van Christelijke Onderwijzers en Onderwijzeressen in Nederland; Ver. v. Christelijke Bewaarschoolonderwij-

zeressen in Nederland; Ver. voor Christelijk M.U.L.O.; Ver. v. Christelijke Onderwijzers en Onderwijzeressen in Nederland en zijn Overzeese Gewesten; Ver. voor Christelijk Volksonderwijs; Ver. tot Bevordering van Handenarbeid in Nederland; Ver. v. Hoofden van Scholen in Nederland; Ver. „Kennis en Godsvrucht" te Amsterdam; Ver. v. Leraren bij het Christelijk Onderwijs; Ver. van Leraren in het Schoonschrijven M.O.; Vereniging voor M.U.L.O.; Ver. v. Onderwijzeressen aan de Christelijke Kleuterscholen te Amsterdam; Ver. voor Zeevaarkundig Onderwijs; Commissie van Toezicht op het L. O. te Purmerend; Eenjarige Cursus t. opl. v. Chr. Onderwijs; Bestuur der Hervormde Kweekschool te Amsterdam.

Maar deze onmisbare inrichting is door de ongunst der tijden in moeilijkheden geraakt. De crisisjaren hebben het Museum grote schade gebracht. De subsidies van Rijk, Provincie en Gemeenten verminderden elk jaar; de bijdragen van vele vrienden van het Museum hielden op te vloeien en het Bestuur en zijn medewerkers zagen zich genoodzaakt telkens maar weer bezuinigingen aan te brengen om de jaarlijkse Begroting sluitend te houden.

„Na 60 jaar", zo sprak de Minister op het Jubileumsfeest, „is de arbeid van het Schoolmuseum nog even fris als weleer, nog van even groot belang voor het Onderwijs; Moge dit in de toekomst zo blijven!"

Een onzer grote dagbladen schreef naar aanleiding van het jubileum: „Op grond van de begroting is voor dit jaar slechts / 75.-- aanwezig voor aanschaffing van nieuw materiaal, terwijl toch / 2500.-- nodig is, om het Museum enigermate gelijke pas met de gang der ontwikkeling te laten houden".

Het is een beschamend feit, dat Nederland tot hertoe in gebreke is gebleven een culturele instelling van het belang als deze, de plaats te geven, die ze in het Nederlands Onderwijs verdient. Want laten we het maar eerlijk zeggen: het Nederlands Museum voor Onderwijs en Opvoeding is gedurende zijn 60 jarig bestaan nooit in de gelegenheid geweest, zijn krachten op enigszins voldoende wijze te ontplooiën.

En dit vindt niet in de eerste plaats zijn oorzaak in de financiële moeilijkheden. Want al hebben de bestuurders altijd de zuinigheid moeten betrachten, er zijn ook tijden geweest, dat de noodzakelijke uitgaven zonder al te grote soberheid konden worden gedaan. Maar de klacht, dat het Museum zijn krachten niet kon ontplooiën, is er niet één van het ogenblik.

Als we de geschiedenis lezen, door den voorzitter, Dr. J. C. Bruijn geschreven, in het Herdenkingsgeschriftje, dat ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan werd uitgegeven, dan is de diagnose van de chronische

kwaal, waaraan het Museum van zijn oprichting af heeft geleden, onmiddellijk te stellen: gebrek aan ruimte.

Steeds weer hadden de opvolgende besturen met dit euvel te kampen. „Het Gemeentebestuur van Amsterdam", zo lezen wij, „stelde tot beschikking der (oprichtings-) commissie een zaal in het Oude-mannenhuis. (sic.) Maar al spoedig bleek, dat men hier de ook uit het buitenland inkomende zendingen voor het Museum hoogstens zou kunnen opbergen. Tot tentoonstelling ontbrak de ruimte te enenmale; men moest al dadelijk omzien naar een grotere lokaliteit".

De directie van het Paleis voor Volksvlijt bracht redding. Zij bood de bovenzaal aan, waarin op dat ogenblik de „Tentoonstelling voor Kunstnijverheid" werd gehouden; „een vrijgevigheid den edelen stichter waardig", om het woord van den voorzitter der Commissie, den heer Van Otterloo te gebruiken.

Even verder vinden we in het historisch overzicht: „De groei der collectie maakte reeds spoedig het ruimtegebrek in de zaal van het Paleis voor Volksvlijt nijpend". En het Museum verhuisde voor de tweede maal naar het z. g. „Huis met de Hoofden", waar het de vrije beschikking kreeg over enige lokalen. „Maar de geschiedenis herhaalde zich. Weer drong ruimtegebrek, om te zien naar een nieuwe behuizing, die ten slotte werd gevonden op de bovenverdieping van de Louisebewaarschool op de Prinsengracht. En voor de derde maal beleefde het Museum de plichtigheid ener officiële opening."

Maar het gaat hier als in de geschiedenis van Saidjah en Adinda, waar Multatuli den lezer zijn verontschuldigen moest aanbieden voor het feit, dat zijn verhaal eentonig werd, de verzameling groeide en groeide; de ruimte werd spoedig weer onvoldoende. In 1906 verwierf het Museum het hele gebouw in eigendom, waarin het tot op heden nog is gevestigd. Zij het dan ook, dat in 1914 door een uitbouw in de tuin, de expositieruimte weer moest worden vergroot om „de oude school" en de Montessoriklas onder te kunnen brengen.

Het is echter vanzelfsprekend, dat al deze kleine verbeteringen „lapwerk" waren. Wanneer men zo telkens weer voor even, uit de momentele moeilijkheden wordt geholpen, is dit niet afdoende; en noodzakelijkerwijs moest het werk onder deze omstandigheden lijden. Als men dan ook de opeenvolgende jaarverslagen doorleest, ontmoet men de jaarlijkse verzuchtingen, dat men niet kon doen, wat nodig was en wat men in het belang van het onderwijs zo gaarne had willen doen.

En het blijft voor mij een wonder, hoe de opeenvolgende besturen, die moesten toezien, hoe de buitenlandse inrichtingen — door hun overheden, welke een verziende blik en een behoorlijke hoeveelheid pushingpower bleken te bezitten, mild en afdoend geholpen, — de Nederlandse zuster-

inrichtingen verre voorbijstreefden, de moed om voort te gaan niet hebben verloren en woekerend met de geringe mogelijkheden, voort zijn gegaan en het Museum toch hebben weten te maken, tot wat het geworden is.

Maar dit kan en mag zo niet voortgaan. En als de tekenen niet bedriegen, zal er nu eindelijk wel een verandering komen.

„Tempora mutantur et nos mutamur in illis". Ook het Museum is met zijn tijd meegegaan. Hoe moeilijk dit ging is uit het voorgaande wel duidelijk gebleken. De naam Museum is misschien wel een beetje debet aan die lijdensgeschiedenis. Het doet zo denken aan een eerbiedwaardige verzameling zaken uit vroegere dagen. Nog onlangs zei een overigens zeer ontwikkeld man, „een Zeergeleerde heer" tot mij: „O, ja, jij bent secretaris van die instelling nietwaar, waar je zo een hele verzameling oude globes kan zien?" En dit was geen „humor", maar bittere ernst. En toch is niets minder waar, dan dat het Nederlands Schoolmuseum een bewaarplaats van vergane glorie is.

Het heeft zijn taak, een levende instelling te zijn, gelijke tred houdend met, en daardoor een beeld gevend van de groei en de verandering, die de school in Nederland te zien geeft, trouw en naar behoren vervuld.

En toen in de latere jaren de opleiding van de leraren zich wijzigde; toen aan de verschillende universiteiten leerstoelen kwamen in de pedagogiek, heeft het Museum getoond zijn tijd te begrijpen en is het meegegaan, zodat we thans mogen zeggen, dat het geworden is tot een documentatiebureau voor het onderwijs in al zijn lagen.

Aan pogingen om tot verbetering te komen, heeft het nooit ontbroken, en dat de goede inzichten er waren of zich ontwikkelden, blijkt duidelijk, als men de literatuur bestudeert, die op het Nederlands Schoolmuseum betrekking heeft.

De ijverige assistent-directeur, de heer P. L. van Eck Jr. heeft in de loop der jaren voortdurend zijn puntige pen gebruikt, om de noden bekend te maken en de middelen aan te wijzen, die tot verbetering konden leiden. In enige artikelen in de oude jaargangen van „Vragen van den Dag" en „Volksontwikkeling" te vinden, ontwikkelde hij zijn denkbeelden, hoe een nieuw Museum zou moeten worden ingericht en onder het pseudoniem Adam Haagenbeek leverde hij heldere en warme betogen, om het Museum ruimer vleugelslag te geven.

De vroegere secretaris, de heer A. J. Straatman, hield in de 9e Jaargang van „Volksontwikkeling" een welsprekend pleidooi voor een nieuw gebouw. Ik kan niet nalaten er enige regels uit te citeren:

„het toont alleen, maar dan ook heel scherp, dat het Nederlands Schoolmuseum, in de verte niet meer voldoet

aan de behoeften. Persoonlijk zou ik haast durven verdedigen, dat dit Museum, in den tegenwoordigen staat, opgedoekt kon worden, als het niet kan worden verplaatst en vernieuwd. Maar, dat kan en dat moet.

Een museum heeft een plaats nodig, niet alleen makkelijk te bereiken, maar ook in het gezicht gelegen van een stroom voorbijgaand publiek.

„Een heel andere inrichting”, vraagt hij even verder, „ruimer, wijder, alleen voor wat we nu reeds hebben. Maar ook voor andere plannen en behoeften. Antwerpen, in zijn eigen stedelijk Museum, Mei 1923 opgericht, (wat kort nog maar na al de lasten en schaden van den oorlog!), had in het eerste 3/4 van zijn bestaan 19 voordrachtsavonden in een der lokalen gehad. In het grootere Museumgebouw moeten we een grootere en een kleinere zaal hebben voor bijeenkomsten. Een of allebei met gelegenheid voor het gebruik van tooverlantaarn, epidiascoop of film. We konden dan, als het Haagsche Museum met zooveel vrucht doet, onder schooltijd klassen ontvangen en toelichting geven van vooraf aangekondigde en met lichtbeelden verduidelijkte onderwerpen, al of niet in overleg met commissies uit de onderwijswereld, lager, middelbaar, vakonderwijs.”

In December 1918 werd door het bestuur in een Memorie aan den Minister van Onderwijs, het Schoolmuseum „met zijn schatten van hulpmiddelen voor het onderwijs, in den loop van ruim 40 jaren met zorg bijeengebracht, met al zijn bezittingen” aan het Rijk aangeboden, op voorwaarde, dat de exploitatie ervan zou worden voortgezet en uitgebreid. In een Memorie van Antw. schreef de Minister naar aanleiding van door Kamerleden gestelde vragen o.a.: „Gebrek aan tijd heeft echter tot dusverre belet, aan dat voornemen uitvoering te geven.” Het voornemen n.l. om met de voornaamste verenigingen op onderwijsgebied overleg te plegen ten opzichte van de vraag, of een schoolmuseum van het Rijk, dan wel van verenigingen behoort uit te gaan.

In 1929 verscheen er een rapport van de Onderwijsraad, waaruit ten duidelijkste bleek, dat men in Holland de lessen van het buitenland over Schoolmusea had begrepen en dat dit hoge college helder voor ogen stond, wat „mutatis mutandis, het Nederlandse onderwijs nodig had.

De Onderwijsraad betoonde zich zeer ingenomen met het denkbeeld van het Nederlands Schoolmuseum, om die instelling in eigendom aan de Staat af te staan, „mits die het Museum blijft exploiteren en uitbreiden”. Met H.H. Inspecteurs L.O. stemt de Raad in, dat het nu moet gebeuren, en aanvaarding van groot belang is. Het particulier initiatief is zeer te waardeeren: de financiële positie gezond. Uitbreiding is voor het Museum echter te bezwaarlijk; de salarissen zijn te laag.

Gewenst wordt door de Onderwijsraad:

a. Collecties uit Paedagogisch vooraanstaande landen, b. een gehoorzaal; c. een leeszaal; d. een bioscoopzaal; e. een model-schoollokaal; f. een schooltuin; g. tentoonstellingen voor de jeugd; h. een orgaan; i. goedkope catalogi.

Zo komt er, zegt dit rapport, realisering van een lang gekoesterd ideaal van mensen van allerlei richtingen; een neutraal Rijksinstituut als vraagbaak voor Rijk, Gemeente, verenigingen, personen. De minister had zich gedacht een bureau ter bestudering van algemene onderwijs-aangelegenheden, met het tegenwoordig bestuur er bij zitting hebbende, aangevuld met commissies uit alle takken van onderwijs en alle richtingen. Gewaakt moest worden tegen een officiële stempeling van een bepaalde richting. Keuze van hoogstaande mannen van wetenschappelijke zin voor hoofdleiding en leiding der delen — voorlopig de tegenwoordige. Ook een Paedagogische Bibliotheek werd nodig geacht, in het beheer waarvan geen ambtenarij moest heersen; maar met een overzichtelijke opstelling en slitsing om spoedige oriëntering mogelijk te maken.

Er bestonden verder plannen tot stichting van een Bureau voor paedagogische adviezen en documentatie.

Van al deze plannen is helaas niet veel terecht gekomen. Een Rijksinstelling is er niet uit gegroeid. En dit zal ook in de naaste toekomst nog wel tot de pia vota blijven behoren.

Toch is het mogelijk een aanmerkelijk gedeelte van de wensen tot een bevredigende oplossing te brengen. Het Museumbestuur heeft die wenken ter harte genomen en in de laatste jaren is op krachtige wijze in de richting van verwezenlijking van een deel dier plannen gewerkt.

Het Museum is in aard en wezen gewijzigd. Met steun van het Werkfonds is het b.v. er in geslaagd, de plannen, om te komen tot een „Centraal Documentatiebureau“, voor een goed deel tot uitvoering te brengen. In vorige jaren was er reeds een uitgebreid Repertorium van tijdschrift-artikelen op paedagogisch gebied ontworpen door den reeds eerder genoemden heer P. L. van Eck Jr. Dit is bij, tot op het huidige ogenblik en omvat de artikelen uit een 40-tal tijdschriften uit de voorafgaande 60 jaren.

Ongeveer 2 jaren geleden begon het Museum met de samenstelling van een uitgebreid Repertorium van boeken en tijdschriftartikelen op Paedagogisch, Psychologisch en Didactisch gebied, omvattende de werken, die in de verschillende talen op die gebieden verschenen zijn. Het is verdeeld in de volgende hoofdafdelingen: 1. Algemeen Wetenschappelijke grondslagen; 2. Psychologie; 3. Persoonlijkheid; 4. Experimentele en Toegepaste Psychologie; 5. Speciale Psychologie; 6. Kinder- en Paedagogische Psychologie; 7. Abnormale kinderen; 8. Paedagogiek; 9. Opvoeding; 10. Sociaal Gezichtspunt; 11. Onderwijs en Schoolwezen; 12. Schoolorgani-

satie; 13. Nieuwe en Proefscholen; 14. Onderwijs aan bepaalde groepen; 15. Schoolbouw en Schoolhygiëne; 16. Didactiek; 17. Speciale Didactiek en Methodiek; 18. Diverse Onderwerpen.

Momenteel zijn er behalve de tijdschriftartikelen 14000 titels in kaart-systeem gebracht en in de loop van dit jaar zullen er nog een 7000tal volgen. De secretaris kon met een zekere trots in het jaarverslag van 1937 schrijven: „Als aan het eind van het volgend jaar de secretaris kan mededelen, dat dit grote werk is volbracht, zal het Museum kunnen wijzen op een bezit, dat een ieder, die een scripsie of een dissertatie heeft te schrijven op het gebied, dat dit repertorium beslaat; dat ieder belangstellende in deze vakken, van een niet te onderschatten steun zal zijn; een bezit, dat een unicum zal zijn in de onderwijswereld.”

En ook de overige plannen zijn voor een goed deel voor verwezenlijking vatbaar. De Collecties uit Paedagogisch vooraanstaande landen behoeven slechts aanvulling. Maar dat kan eerst geschieden als er meerdere expositieruimte komt. Een schooltuin in natura achten we minder nodig. Wel zouden plaquettes en diorama's uitstekende diensten kunnen bewijzen. Het stichten van een afzonderlijke afdeling: Bureau tot bestudering van Algemene Onderwijsaangelegenheden zou hogetijl toe te juichen zijn. Dan kon er systematisch gewerkt worden en allerlei brandende vraagstukken, die om een oplossing vragen, zouden onder de loupe genomen kunnen worden.

Een paedagogische bibliotheek! Ja, die is voor een goedwerkend schoolmuseum broodnodig. Zien we naar de Musea in andere landen, dan merken we, dat onze buitenlandse collega's zich eigenlijk geen schoolmuseum zonder zulk een bibliotheek kunnen denken. Wij doorbladeren even het „Handbook of National Centres of Educational Information” en vinden in een paar minuten, dat flinke bibliotheken voorradig waren in de Schoolmusea van: Argentinië, Oostenrijk, België, Duitsland, Denemarken, Frankrijk, Czechoslovakije, Engeland, Hongarije, Noorwegen, Roemenië, Spanje, Verenigde Staten.

Natuurlijk behoort elke studieuicricting — we wijzen b.v. op de verschillende opleidingsinrichtungen voor de acte M.O. Paedagogiek — een handbibliotheek ter beschikking te hebben, maar — en we hoorden die wens van verschillende kanten — een centrale bibliotheek, waarheen verwezen kan worden, is broodnodig.

Het Museum bezit zelf reeds een groot aantal delen en dit bezit zou aangevuld kunnen worden met de bestaande Paedagogische Bibliotheek, die helaas ondergegaan is in de massa van de U. B. te Amsterdam. De heer van Eck heeft in vroeger jaren er reeds herhaaldelijk op aangedrongen, deze paedagogische Bibliotheek weer uit de U.B. te lichten en er een afzonderlijke vakbibliotheek van te maken.

Oorspronkelijk was die bibliotheek gehuisvest in hetzelfde gebouw, waarin ook het Schoolmuseum ondergebracht was, maar de werkzaamheden verbonden aan Schoolmuseum en P.B. bleken voor één man te omvangrijk en toen volgde een scheiding, die diep te betreuren is, „want ik ben ervan overtuigd“, zo lezen we in één der artikelen van den heer van Eck, „dat deze vakbibliotheek meer geraadpleegd, meer benut zou zijn, als die had kunnen blijven, waar ie naar zijn karakter thuisbehoort: in 't Schoolmuseum“. En Prof. Dr. J. H. Gunning, die toenmaals voorzitter van de P.B. was, bevestigde dit ongevraagd in een brief, die de schrijver ontving, met deze aanhef: „Met inhoud en strekking van Uw artikel in School en Leven over de Paed. Bibl. ben ik het geheel en roerend eens“.

En wat de resterende wensen betreft. Deze zijn bijna alle te verwezenlijken, als er een nieuwe behuizing voor het Museum komt. Want daarop, *maar dan ook daarop alleen*, is het wachten.

Dan kan er een flinke aula komen, waar lezingen kunnen worden gehouden; waar congressisten kunnen samenkomen; waar cursussen kunnen worden gegeven; waar schoolklassen en cursisten kunnen worden ontvangen, om culturele films te zien. Is het eigenlijk niet dwaas, dat de culturele film nu meestal slechts te benaderen is, door de goedgunstigheid van een bioscoopdirectie?

Dan kan een afdeling worden ingericht, die als „Neutraal Instituut, als vraagbaak voor Rijk, Gemeente, verenigingen en personen“ dienst kan doen. Dan kan een bureau gesticht worden tot bestudering van algemene onderwijsaangelegenheden. Dan kunnen de vele gegevens, door het Schoolmuseum verzameld, maar nu op de meest onhandige plaatsen opgeborgen, in een systematisch gerangschikt Centraal Bureau voor Paedagogische Adviezen en Documentatie worden ondergebracht.

Dan kan het Bureau voor Onderwijsadviezen, dat gesticht is door de Bond voor Nederlandse Onderwijzers en dat prachtig werk heeft gedaan, maar dat uit den aard van zijn wezen eenzijdig is — tot een algemeen adviesbureau worden uitgebreid, ten bate van het onderwijs in al zijn geledingen. En als dan ten slotte nog het Bureau voor Kinderbescherming een plaats in het gebouw gekregen zou hebben, dan zou er in Nederland een inrichting tot stand zijn gekomen, die het centrale middelpunt zou zijn van alles, wat op het onderwijs betrekking heeft.

Dan heeft het 60 jarig jubileum zijn dienst gedaan, omdat het de boel, die jaren stil lag, aan het rollen bracht.

En misschien is er kans op, dat dit schone plan geheel of gedeeltelijk zal gelukken.

Want de buitengewone belangstelling tijdens het jubileum betoond, stak het Museumbestuur een hart onder de riem en gaf den secretaris

de moed eens met een paar vrienden van het Museum te gaan praten.

En hieruit is een commissie gegroeid, waarin zitting namen: Prof. Mr. G. A. van Poelje; Mr. Dr. M. Spaander; A. H. Gerhard; K. Brants; Prof. Dr. J. Waterink; Drs. E. Boekman; G. Bolkestein; Prof. Dr. Ph. Kohnstamm; Mr. J. J. Hangelbroek; Prof. R. Casimir; Mr. P. W. Truyen; J. Hovens Greve; Prof. Dr. Th. Goossens; Prof. Dr. J. H. E. J. Hoogveld; J. J. Boolen.

Deze commissie zal een poging wagen het Nederlands Museum voor Onderwijs en Opvoeding de plaats te geven, die het verdient, door te trachten het aan een passend gebouw te helpen; en daarmee te bewijzen, dat Nederland ook tot stand kan brengen, wat in zovele andere landen mogelijk bleek.

Een gebouw in Amsterdam, als dat in Amsterdam bereikbaar is, omdat in de Nederlandse hoofdstad de instelling is gesticht en gegroeid. Maar mocht in de hoofdstad onverhoopt die gelegenheid niet te vinden zijn, dan ergens anders. Er zullen plaatsen genoeg te vinden zijn, die gaarne een belangrijke instelling als dit Schoolmuseum gaat worden, gastvrijheid willen verlenen.

Als de commissie U straks roept, mag ze dan ook op Uw steun rekenen?

Militie en Volksopvoeding

door H. R. BOEREE.

In het artikel van den heer H. Hovens Greve, getiteld „Ontwikkelingswerk in het Belgische leger” eindigt met de zin: „Thans is het woord aan de deskundigen”.

Nu heb ik 17 jaar geleden het leger verlaten en beschouw mij dus niet meer als deskundige. In dien tijd toch heeft het leger zulke diep ingrijpende veranderingen ondergaan, dat alleen hij, die deze heeft medegemaakt en mede beleefd, zich als deskundige mag beschouwen. Het is dus met een zekeren schroom dat ik voldoe aan het verzoek der redactie om mijne meening kenbaar te maken over het vraagstuk „Militie en Volksopvoeding”. Maar ik heb dezen schroom overwonnen, niet alleen omdat dit vraagstuk mijne groote belangstelling heeft, doch omdat ik zelfs eene juiste oplossing van dit vraagstuk de grondslag acht van iedere goede legervorming en ieder dus, naar mijne meening hiertoe een steentje moet bijdragen. Het spreekt echter vanzelf, dat ik uit hoofde van het bovenstaande mij alleen zal bepalen tot enkele m.i. belangrijke punten, daar ik mij niet bevoegd acht een oordeel te vellen over, zij het dan ook belangrijke, detail-kwesties.

In ieder land met een democratischen regeeringsvorm moet de soldaat een goed staatsburger zijn. Is hij dit niet, dan kan hij geen goed soldaat zijn. De opofferingsgezindheid in het leger, de bereidheid uiteindelijk het offer van het leven te brengen, kan in een leger nooit grooter zijn dan in de maatschappij, waaruit het volksleger voortkomt.

Eene maatschappij, waarin de nationale eenheid niet gevoeld en beleefd wordt, waarin men dus niet bereid is voor medeburgers, behoorende tot eene andere groepeerings dan die waartoe men zelf behoort, een offer te brengen kan nooit een leger voortbrengen waarin die bereidwilligheid wel bestaat.

Het is een dwaling aan te nemen dat de burger met het aantrekken van zijn uniform en het gesteld worden onder de krijgstucht een nieuw mensch wordt. Het aankweken van offervaardigheid is eene zielskwestie; zij kan dus nooit door dwang verkregen worden. Wel kan men in tijd van vrede een schijnresultaat bereiken en kan zelfs deze schijn in tijd van groote geestdrift, b.v. bij het begin van den oorlog, een korten tijd gehandhaafd blijven, doch vrij spoedig zullen bij de eerste nederlagen of ontberingen deze inwendige gebreken zich vertoonen en hunnen noodlottigen invloed doen gevoelen. Onze eigen militaire geschiedenis geeft ons daarvan genoeg voorbeelden.

Uit het bovenstaande moet men echter allermintst afleiden, dat uniform en krijgstucht overbodige of minder belangrijke factoren zijn bij de opleiding van den soldaat. Integendeel. Beiden zijn onontbeerlijk. Het vuur en de hamer zijn eveneens onontbeerlijk om het ijzer te smeden, doch vuur met hamer toegepast op hout, brengt alleen vernietiging van dit hout.

Ook bij de opleiding van den staatsburger tot soldaat beslissen de eigenschappen die van huisuit medegebracht worden.

Voor wij nu overgaan tot het bespreken van de wijze, waarop de tijd, welke niet absoluut noodig is voor de opleiding van den man als strijder, dienstbaar gemaakt kan worden om den dienstplichtigen mede te helpen vormen tot een goed staatsburger, is het noodzakelijk dat wij eerst onder de oogen zien welke tijd noodig is voor het militaire handwerken en zinnen.

Dit is niet zoo eenvoudig, omdat de meeningen hierover nog al uiteenloopen. Persoonlijk heb ik natuurlijk mijne eigen meening, doch ik voeg er onmiddellijk aan toe, dat meerdere, zeer bevoegde officieren en oud-officiëren, hier anders over denken. Wenschelijk is het dus dat tegenover mijne, hieronder volgende meening, ook de andersdenkenden hunne meening laten hooren. Bij een zoo bij uitstek belangrijk vraagstuk als de lengte van den eersten oefentijd kan eene belichting van verschillende zijde niet anders dan gunstig genoemd worden.

Om een vak te leeren heeft men tijd noodig. Dit geldt voor ieder vak, dus ook voor het militaire vak. Doch bij deze laatste opleiding komt nog de eisch, dat het vak zoodanig geleerd, zoodanig beheerscht moet worden, dat de man in staat is zijne taak te verrichten onder de ongunstigste omstandigheden, die denkbaar zijn.

Wij hebben bijna alle „Im Westen nicht neues“ gelezen. Wij hebben allen gerild bij de beschrijving der oorlogs„verschrikkingen“ maar hebben wij ons voldoende ingedacht in de gevoelens van de soldaten, die dit moesten doormaken en die daarbij in staat moesten zijn ieder oogenblik de hen toevertrouwde wapens goed te hanteeren?

Nu is de oorlog nog veel meer technisch geworden; veel meer nog dan vroeger wordt geëischt dat de strijder zijn taak in de puntjes kent. Is dit niet het geval, weet hij maar een beetje van zijn werk, dan zal hij onherroepelijk bij de verschrikkingen van het gevecht te kort schieten. Want ieder mensch heeft een afschrik van den dood; niemand doet zijn technischen arbeid beter onder dreigend levensgevaar dan in normale tijden, wel slechter. Wanneer men zijn technisch werk niet uitstekend kent, wanneer men het niet als 't ware automatisch heeft leeren verrichten, brengt men er, wanneer levensgevaar dreigt, niets van terecht. Een roeier, die alleen bij rustig en mooi weer met een bootje kan spelevaren in de grachten van Amsterdam, brengt er niets van terecht bij een hevige storm op zee. Hetzelfde geldt voor den soldaat.

Een dergelijke vaardigheid verkrijgt men echter m.i. niet in 5½ maand; daarvoor is meer tijd noodig. De regeering heeft dan ook den diensttijd aanzienlijk verlengd, door hem tot 11 maanden op te voeren.

Deze tijd is echter naar mijne meening absoluut noodig voor de zuivere handwerksmatige soldaten opleiding; voor een groot deel om door veelvuldige herhaling het aangeleerde vast te leggen. Want vergeten wij toch niet, dat het soldatenvak is een vak van doen, niet van praten. Het is een vak van kunnen niet van kennen.

Op dit gebied mag dus niet geschipperd worden. Zoo juist zeide Generaal Jhr. J. Th. Altling von Geusau in zijne lezing voor de Algemeene Vereniging van Nederl. Res. Officiëren op 9 Februari j.l.

„Ik wil op de achterstand in onze weermacht geen critiek meer „uitoefenen en liever de zooveel hoopvoller toekomst onder de oogen „zien, maar ik wensch toch nog uitdrukkelijk vast te stellen, dat het „moreel niet geoorloofd is om onvoldoende gewapende en geoefende „landszonen tegenover een geheel modern bewapende en uitmunten „geoefende vijand te brengen“.

Deze waarheid wordt helaas in vreedstijd maar al te dikwijls vergeten. Men denkt in tijd van vrede zoo weinig aan den oorlog en richt daardoor zijn blik alleen op den duur van den eersten oefentijd en de kosten, die

deze oefentijd op de gemeenschap legt. Men vergeet daardoor, dat aan de aanwijzing van den soldaat voor eerste oefening onherroepelijk verbonden is zijne oproeping in tijd van oorlog. Dan moet hij vrouw en kinderen, huis en hof oogenblikkelijk verlaten om zoo noodig eigen leven te offeren voor de gemeenschap. En nu is het toch moreel onverantwoordelijk dat de gemeenschap in tijd van rust niet bereid is de, in vergelijking met een menschenleven, toch altijd kleine, finantieele offers te brengen om hem goed voor zijn taak voor te bereiden, doch in tijd van oorlog zonder eenig gemoedsbezwaar, zoo noodig met geweld, van hem het zwaarste offer eischt, n.l. het offer van het leven en — wat nog veel erger is — dit offer volkomen nutteloos laat brengen. Want een ongeoeffend en onvoldoend uitgerust strijder is niets dan kanonnenvleesch voor den vijand.

Zooiets moet in een democratischen staat, die gegrondvest is op de eenheid en offervaardigheid van allen, niet mogelijk zijn.

Het doel van de weermacht is dus de verdediging van het vaderland. Om dit doel te kunnen bereiken en om moreel verantwoord te zijn tegenover den medeburger, die men als soldaat aanwijst, moet deze weermacht minstens kwalitatief dezelfde waarde hebben als den tegenstander, waar tegenover men geplaatst kan worden. Daarom moet de opleiding en uitrusting dus uitnemend zijn. Iedere tekortkoming op dit gebied kost duizenden menschenlevens. De opleiding is en moet dus altijd No. 1 zijn.

Eene opleiding van ten minste elf maanden acht ik werkelijk het minimum. Wij kunnen ons toch hierbij ook spiegelen aan andere landen.

Het is onze vaste overtuiging, dat ons volk in geen enkel opzicht minder geschikt is om eene goede weermacht te vormen, dan welk ander volk ook. Doch evenmin meen ik dat ons volk zulke bijzondere eigenschappen bezit, dat het in een veel kleineren oefentijd, dan in de ons omringende landen noodig wordt geacht, tot een strijder kan worden opgeleid, die volkomen gelijkwaardig is aan zijn eventueelen tegenstander. En aangezien nu ons leger klein is en in verband met ons bevolkingscijfer altijd klein zal blijven, mag met de geoeffendheid zeker niet geschipperd worden.

Nu erkennen wij volkomen, dat het onmogelijk is den geheelen morgen, middag en avond op te leiden. Doch wanneer er werkelijk ernstig geoeffend wordt, wanneer er veelvuldig wordt uitgerukt en verder veel lichamelijke inspanning van den milicien wordt gevraagd, is de soldaat na afloop van den middagdienst dusdanig vermoeid, dat men bij een groot deel van hen de resultaten van lessen in de avonduren vooral niet moet overschatten. Vele leerlingen zullen hun sluimerlust niet kunnen bedwingen.

De inwerking op de ziel van den soldaat zal dus hoofdzakelijk moeten worden tot stand gebracht door het voorbeeld, dat door de hoogere en

lagere leiders wordt gegeven en door den geest, die in de weermacht heerscht. Is deze niet de juiste, dan helpen geen voordrachten, hoe mooi ze ook mogen zijn.

Toch acht ik het zeer wenschelijk, dat nu en dan door een goed geestdriftig spreker, die werkelijk doorleeft hetgeen hij zegt en die volkomen bekend is met de voetangels en klemmen, die op dit gebied liggen, goede voordrachten worden gehouden. Liefhebbers kan men echter niet op dit gebied. Dat heeft meer voor- dan nadeel. Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas.

Wij hebben nu eenmaal een op geestelijk gebied, zeer gedifferentieerd volk. Hier moet men rekening mede houden. Dezelfde moeilijkheden, die in de openbare school aanwezig bleken te zijn bij de opvoeding tot alle christelijke en maatschappelijke deugden, zijn ook hier aanwezig.

De opvoeding tot een goed staatsburger behoort in de eerste plaats door het gezin en de kerk te geschieden. Het leger moet een praktische toetassing laten zien van deze staatsburgerdeugden. Daar moet de soldaatservaren dat de opofferingszin voor de medestrijders, de goede kameraadschap en de onderschikking van het eigenbelang onder het algemeen belang, niet alleen besproken maar ook toegepast wordt. Het leger moet, de personificatie zijn van belangeloosheid en kameraadschap.

Wanneer wij nu vastgesteld hebben, dat de minimum eerste oefentijd om de gedachte te bepalen, op één jaar moet worden vastgesteld en dat gedurende dit tijdsgedeelte weinig tijd beschikbaar is voor de opleiding tot staatsburger in ruimeren zin, moeten wij de vraag onder de oogen zien of het wenschelijk is de eerste oefentijd boven het jaar te verlengen.

Tot voor korten tijd was de algemeene meening, dat de tijd in militairen dienst doorgebracht uit economisch oogpunt voor de gemeenschap een groot verlies beteekende. De burger toch werd gedurende dien tijd geheel aan de productie onttrokken, hij was alleen consument, geen producent. Hij parasiteerde dus op de gemeenschap. Dus hoe korter de eerste oefentijd was, hoe minder de economische toestand van het volk benadeeld werd.

Ik herinner mij niet ooit gelezen te hebben, dat de uitgebreide persoonlijke dienstplicht, welke na 1870 vrijwel door alle Europeesche landen werd aanvaard, een gunstige regulator vormde voor de werkloosheid. Toch behoeft men dit niet vreemd te vinden.

Immers in de jaren na 1870 voltrok zich in Europa steeds meer de industrialisatie; Duitschland b.v. veranderde van een agrarischen staat in een eerste-klasse industrie-staat en de meeste andere landen volgden min of meer snel dit voorbeeld.

Deze industrialisatie ging gepaard met een openleggen van de meeste, tot dien tijd vrijwel voor den handel gesloten, werelddelen. Dit had

wederom tegenvolge dat het moeilijke vraagstuk van de afzetgebieden zich lang niet in die mate deed gevoelen als naderhand in de 20ste eeuw. Over het algemeen begon na de tachtiger jaren een groote vraag naar arbeidskrachten zich te teekenen. De industrie begon zich te ontplooiën; voor flinke energieke jongelui was overal in de wereld plaats. Niemand, die flink aanpakken wilde en werken kon, behoefde zich bevreesd te maken over gebrek aan arbeid.

Het is dus te begrijpen, dat niet gevoeld werd hoeveel de langdurige eerste oefentijd (in Duitschland en Frankrijk langen tijd drie jaren) er toe bijdroeg de permanente werkloosheid niet alleen te versluieren, maar deze zelfs te drukken en daardoor dragelijk te maken.

De ellende en de economische ontwrichting welke door den oorlog was veroorzaakt, gevolgd in vele landen door de afschaffing van de volkslegers, vestigde voor het eerst de aandacht op de gunstige rol, welke de dienstplicht in het econ. leven had vervuld, doordat het een groot aantal handen aan den overvullen arbeidsmarkt onttrok, terwijl het deze tegelijkertijd voor ledigloopen behoeftte. De lange eerste oefentijd was dus als 't ware een versluierende werkverschaffing, al was deze ook nooit als zoodanig bedoeld.

Het is dus te begrijpen, dat het Nationaal Socialisme in Duitschland niet alleen uit militaire overwegingen teruggreep tot den algemeenen dienstplicht en den langen eersten oefentijd. De geweldige werkloosheid in dit land was een groote bedreiging voor het voortbestaan van het Rijk. De negen millioen stemmen, die kort voor het aan de macht komen van Hitler, op de Communisten werden uitgebracht is hiervan wel het beste bewijs.

In de eerste plaats moest dus de werkloosheid bestreden worden, want een massale langdurige werkloosheid geeft een uitstekenden voedingsbodem voor het ontstaan van revoluties.

Door nu het leger op zijne oude basis te herstellen verkleinde Hitler met een pennestreek aanzienlijk het aantal werkelozen. De groote uitbreiding van den noodzakelijk geworden kazernebouw, aanleggen van wegen en oefenterreinen, aanmaak van oorlogsmateriaal enz. enz. werkten verder zeer sterk mede tot vermeerdering van arbeidsmogelijkheid, terwijl de vrees voor de macht van het nieuwe Duitschland, welke spoedig tot uiting kwam, den zoo sterk gedruken geest van het Deutsche volk, onder meer ook ontstaan tengevolge van de ondergane vernederingen, spoedig weer deed omslaan in groote geestdrift.

De oude Deutsche geest uit de jaren van voor den wereldoorlog werd als 't ware in enkele jaren opnieuw geboren.

Het behoeft dus geen betoog, dat ook de invoering van den arbeidsdienstplicht geen ernstig verzet ondervond. Hij werd in de meeste plaatsen zelfs met min of meer geestdrift aanvaard.

Dit alles kost geld, zelfs zeer veel geld en wij achten ons volkomen incompetent te beoordeelen in hoeverre dit door Duitschland kan worden opgebracht. Maar toch moeten wij ons de vraag stellen, of ook Nederland hiervan iets kan leeren.

Wanneer wij onzen eersten oefentijd optwee jaren brachten, zouden 64000 jongere werkloozen uit de arbeidsmarkt worden genomen. Nu worden er jaarlijks 75000 man ingeschreven voor den dienstplicht. Neem aan, dat hiervan 10000 onbruikbaar zijn, dan zouden met een arbeidsdienstplicht voorafgaande aan den eersten oefentijd van $\frac{1}{2}$ jaar dus nog 32000 uit de markt worden genomen. Dit maakt een totaal getal van 96000 man. Waar nu het getal van de jeugdige werkloozen tusschen 20 en 25 jaar ongeveer 120000 man bedraagt, zou dus op deze wijze de jeugdige werkloosheid voor het overgroote gedeelte zijn verdwenen.

Indien men nu zou willen overgaan tot de verdubbeling van den eersten oefentijd, zou dit tweede dienstjaar in hooge mate kunnen worden dienstbaar gemaakt aan de mooie plannen, door den Heer van Veen, in zijn artikel „Militie en Volksopvoeding” zoo duidelijk uiteengezet.

De dienstplichtigen zouden in het tweede jaar in de eerste plaats kunnen gebruikt worden voor al die diensten, welke in de kazerne noodzakelijk moeten worden verricht en die soms zoo storend ingrijpen in den goeden gang van het onderwijs. Wanneer men dan vervolgens twee dagen van de week uittrok voor oefeningen tot het vastleggen en onderhouden van de verkregen geoefendheid in het eerste jaar, dan zou de overige tijd kunnen worden besteed tot opleiding van den soldaat tot goed staatsburger.

Naar mijne meening zou op deze wijze zeker een geregelde opleiding kunnen worden ontworpen en ook doorgevoerd.

Wel zou ik er hier echter de aandacht op willen vestigen, dat men niet te veel moet bouwen op de hulp van de mede-dienstplichtigen. De psychologie van de militaire gemeenschap, gepaard aan onze volkseigenaardigheden, maakt dat de miliciens, die zich in zijn sport- of jeugdvereniging schikt onder de leiding van zijn kameraad, dit opeens in het militaire leven ongaarne doet. De ervaring, die wij op dit gebied hebben opgedaan vóór de mobilisatie, werd nog eens sterk bevestigd gedurende de mobilisatie.

Hierbij komt, dat de twintig jarige meestal zijn vak nog niet beheerscht. Hij is zelf ook voor een deel nog te veel leerling. En juist in de militaire gemeenschap, waar men onder elkaar geen blad voor de mond neemt, kan men met halfwas krachten niet werken.

Alleen met volwaardige beroepskrachten kan men hier iets goed bereiken. De dienstplichtige kan daarbij de rol vervullen, die in de oude regeling de kweekeling bij den bovenmeester vervulde.

Dan behoudt men continuïteit en ernst en is een deskundige volwaardige leiding verzekerd.

Ik acht mij allerminst in staat een leerprogramma te ontwerpen voor dit tweede jaar. Dit laat ik aan meer bevoegden over. Toch zou ik gaarne nog hierbij het volgende opmerken.

De ongeschoolde arbeider behoort, dit weten bijv. uit de kampen, niet tot de gemakkelijksten. Daar zijn intellectuele basis zeer klein is, verwacht hij gemakkelijk oorzaak en gevolg en is dus voorbeschikt om onder den invloed van opruiers te komen.

Het zijn in hooge mate massamensen, die zonder veel moeite door phrases in beweging zijn te brengen.

Toch twijfel ik er aan of het aanleeren van een vak hierin verandering zou brengen. Ten eerste zou moeten worden onderzocht, of de man ongeschoold arbeider is geworden, omdat zijn aard hem hiertoe trok, dan wel of karaktereigenschappen een gevolg zijn van zijn beroep als ongeschoold arbeider. Ofschoon ik natuurlijk gaarne toegeef, dat het milieu een grooten invloed heeft op de keuze van den arbeid, geloof ik toch tevens dat de aanleg hierbij ook een groote rol speelt.

Doch wanneer het ons mocht gelukken alle arbeiders tot geschoolde arbeiders te maken, vrees ik dat de kwestie nog moeilijker zou zijn. Het aanbod van geschoolde arbeiders zou dan zoo uitgebreid worden, dat de werkloosheid nog grooter zou worden, dan thans het geval is, terwijl de aldus geschoolden vermoedelijk niet meer als ongeschoolden zouden willen werken. En aangezien nu onze gemeenschap ook een vrij groot gedeelte ongeschoolde arbeidskrachten noodig heeft, meen ik dat wij langs dezen weg een groote teleurstelling zouden ondervinden.

Volgens mijne bescheiden meening moet de oplossing gevonden worden in eene juiste opvoeding van den ongeschoolde. Het is hier niet de plaats hierop nader in te gaan, doch wel om er op te wijzen, dat iedere arbeid, mits met liefde en veel plichtsbesef verricht, ieder mensch beter maakt. Alleen ledigheid is des duivels oorkussen!

En nu komt mij weer in de gedachte de denkbeelden van den heer Van Veen, die zoo mooi geformuleerd zijn in zijn woorden, waarin hij zegt:

„Ik moet herhalen, wat ik reeds meer dan eens uitsprak, dat het groote „tekort, dat de proletarische jongens lijden, in de eerste plaats dit is, dat „er door hunne levens geen belangrijke persoonlijkheden heengaan, die, „wat er natuurlijk ook aan scheppende vermogens in hun sluimert, wakker „maken, die in hen de ambitie wekten, zich zelf naar het model van ver- „wante of geïdealiseerde persoonlijkheden te vormen“.

Dit nu is juist het droevige van de tegenwoordige gemeenschap. Ieder jong kinderhart en ook dat van den jongeman hunkert naar helden

en heldenvereering. Doch de gemeenschap brengt zoo weinig op dit gebied voort. Zij, die uit hoofde van hun milieu en opvoeding tot dit leiderschap aangewezen zijn, komen dikwijls zoo schromelijk tekort en ondermijnen daardoor zoo ernstig de grondslagen der gemeenschap.

Hoe groot is het aantal van hen, die als leiders hadden moeten optreden, doch als sociaal intellectueel het niet verder brachten dan kleinzielige kankeraars, die niet alleen zich zelf en het milieu, waaruit zij voortkwamen afbraken, maar tevens den eerbied voor alle gezagsdragers ondermijnden. Want de eenvoudigen van hart, en daartoe behoort nu eenmaal het grootste gedeelte der menschen, generaliseert.

En wanneer wij nu in iedere groote revolutie zien, dat een leidende groep wordt weggevaagd, dan is dit in de eerste plaats toe te schrijven aan het minderwaardige gedrag van vele vertegenwoordigers van zulk een groep, zoodat altijd weer bewaarheid worden de woorden: „Vele zijn geroepen, maar weinigen zijn uitverkoren.”

En wanneer het ons nu onaangenaam aandoet, dat voor de massa als held geldt een zesdaagsche wielrenner of een neger bokskampioen, dan mogen wij daarbij nimmer vergeten, dat zij, die uit hoofde van hun positie als helden hadden moeten schitteren; in wezen zoo verre beneden het peil stonden van de functie, welke zij in de gemeenschap vervulden.

Het behoeft dus geen betoog, dat de woorden van den Heer Van Veen:

„Indien vele, officieren en manschappen, jeugdverenigingen, culturele „organisaties en kerken zich in positieve, contractuele gezindheid zich „bij dit werk zouden willen aangorden, dan zouden zij iets doen voor dit „land, dat de geestelijke weerbaarheid gunstig zou beïnvloeden, die meer „dan de militaire weerbaarheid voorwaarde moet heeten voor een zelf- „standig volksbestaan” mij uit het hart gegrepen zijn.

Wij leven in een somberen tijd. De spanningen in de wereld zijn geweldig. De brandstoffen liggen opgehoopt. Ieder oogenblik kan de wereldbrand uitbreken.

De werkloosheid is angstig groot; de noodlottige gevolgen hiervan kan ieder die wil, dagelijks ervaren. „Ventre affamé n'a pas d'oreilles”.

De ontkerstening van ons volk neemt hand over hand toe; steeds meer wordt de massa stuurloos en onbestuurbaar. Mogen daarom allen, welke wereld- en levensbeschouwing zij ook mogen bezitten, doch die het wel meenen met ons volk, zich aaneensluiten om eensgezind en offerbereid de eenheid van ons volk weder te herstellen. Dit is op het oogenblik het meest noodige.

Registratie van de mannelijke jeugd van 14 tot 21 jaar

door N. H. DE GRAAF.

De moeilijkheden, die in steeds stijgende mate ondervonden worden bij de bestrijding van de gevolgen der werkloosheid onder de jeugd zijn de directe aanleiding geweest tot het nemen van een aantal proeven met de instelling van de z.g. jeugdregistratie in verschillende gemeenten van ons land.

De uitgebreide mogelijkheden, die de overheid de werkloze jeugd biedt om door deelname aan plaatselijk ontwikkelingswerk of landelijke werk-kampen, vakkundig, lichamelijk en geestelijk fit te blijven, worden door een zóó klein deel dezer jeugd aangegrepen (gemiddeld hoogstens 12%) dat men naar middelen om ging zien die jeugd veel intenser te kunnen bewerken. Hiervoor is allereerst noodig, dat men een zuiver inzicht krijgt in den omvang der werkloosheid onder de jeugd (bij de bureau's van arbeidsbemiddeling bleek gemiddeld hoogstens 50% te staan inge-schreven, zoodat de daar verstrekte gegevens geheel onvoldoende zijn om een zuiver beeld te vormen), maar bovendien is daarvoor noodig een volledig inzicht in de wijze waarop de jonge menschen, die de verschillende scholen en vakscholen verlaten, hun weg in de maatschappij vinden. Dat de werkloze jeugd niet volledig bij de arbeidsbeurzen bekend is, is allerminst aan die instellingen te wijten, omdat er voor niet steuntrekkende werk-loozen (en daartoe behooren die jongens uit den aard der zaak) geen enkele inschrijvingsplicht bestaat.

Maar ook al waren alle werkloze jongens bij de arbeidsbeurs bekend, dan nog zouden deze instellingen, die immers uitsluitend arbeids be-middelend hebben op te treden, niet in staat zijn ons de uitgebreide gegevens te verschaffen, over de geheele niet schoolgaande jeugd (werkend zoowel als niet werkend), die noodzakelijk zijn om een volledig inzicht te geven in het geheel van alle verschijnselen betreffende de wijze, waarop de jeugd zich een plaats veroverd in de tegenwoordige maatschappij.

Het doel der jeugdregistratie is dus, dat zij den loopbaan van iederen jongen, die de school verlaat en zijn weg in de maatschappij gaat zoeken, van stap tot stap volgt. De statistische gegevens die zoodoende van den geheelen groep verzameld worden, zullen de overheid waardevol materiaal verstrekken om te komen tot die maatregelen, die wenschelijk zullen blijken ten opzichte van deze jeugd. Daarnaast zal de leiding van ieder registratie bureau door nauw contact met iederen jongen, dikwijls de gelegenheid vinden door het geven van goede adviezen (bijv. in geval van werkloosheid ten opzichte van deelname aan cultureel werk) een jongen voor lichamelijk en geestelijk verval te behoeden, terwijl zij den jongen, door hem te wijzen op den hulp, die hij bij den arbeidsbeurs kan krijgen voor het vinden van werk, dikwijls indirect den weg wijst om weer in het normale productieproces te worden opgenomen.

Het spreekt intusschen vanzelf, dat de overheid, voor zij definitief tot de instelling van dergelijke bureaux kan overgaan, eerst proefondervindelijk wil aantoonen, dat de uitvoering mogelijk is en aanvankelijk de gewenschte resultaten bereikt worden.

Deze proef nu is begonnen in September 1936 te Breda en Nijmegen. In het voorjaar '37 zijn gevolgd Zutphen, Dordrecht, Maastricht en Leiden en einde '37 en begin '38 nog de gemeenten Amersfoort, Gouda, Winschoten, Heerenveen, Zeist, Almelo, Arnhem, Zwijndrecht, Vlaardingen, Heerlen, den Bosch, Eindhoven, Helmond, Rozendaal, den Helder, Haarlem en Wassenaar. De gegevens uit deze 23 gemeenten zullen ongetwijfeld voldoende zijn om een inzicht te krijgen over de waarde van deze instelling.

Onder oppertoezicht van een hoofdbambtenaar der gemeente, die voor dit op jeugd ingestelde bureau de noodige „feeling" heeft, wordt het bureau geleid door een of twee werklooze intellectueelen (in werk verschaffing) geassisteerd door een aantal jongelui (als werkobject voor jonge werkloozen met zakgeld van / 3.—).

Nadat namen en adressen van alle jongens van 14 tot en met 21 jaar bij den burgerlijken stand zijn opgenomen en daaruit de schooljongens zijn gesorteerd, worden alle niet schoolgaande jongens opgeroepen en hun een z.g. „Staat van Dienst" boekje uitgereikt, waarin dus alle werkzaamheden worden genoteerd, die zij hebben verricht, met vermelding van firma-naam en datum van aanvang en einde. Van deze boekjes houdt het bureau nauwkeurig afschrift in kaartsysteem. Door medewerking van de werkgevers wordt regelmatig den stand van zaken gecontroleerd, terwijl de jongens alle wisselingen in hun staat van dienst komen melden. Intusschen werken de schoolhoofden mee, door het belang der Jeugd registratie den jongens duidelijk te maken tegen den tijd, dat zij de school voor goed verlaten, en tegelijkertijd geven zij de namen dier jongens aan het bureau op.

De geheele instelling van het bureau is zoo gemoedelijk mogelijk. Voorgescreven is bijv. dat de jongens nooit door een loket worden geholpen; zij komen binnen en zittend op een stoel tegenover den leider of zijn assistent wordt ieder individueel behandeld en van advies gediend. Hun wordt duidelijk gemaakt het belang van een goed bijgehouden boekje.

De werklooze jongens worden al dadelijk op het belang gewezen van deelname aan voor hen bestaande activiteiten, en tevens wordt zoonoodig het contact met de arbeidsbeurs gelegd.

Overal waar de proef nu is opgezet, is men er volkomen in geslaagd alle betreffende jongens te bereiken (de niet bereikte groep is nog geen 1%) en ook heeft men de volle medewerking der werkgevers verkregen, die meestal geen jongen meer in dienst nemen, wanneer het „Staat van Dienst" boekje niet aanwezig of niet in orde is (waardeeringen mogen in het boekje

niet voorkomen). Men kan dan ook zeggen, dat in die gemeenten, waar het bureau al een jaar draait, de jeugd registratie volkomen is ingeburgerd en aller instemming heeft.

Wat de resultaten betreft, kan natuurlijk nog slechts een voorloopig oordeel gevormd worden, daar verschillende bureaux nog te kort bezig zijn om voldoende cijfermateriaal te leveren, maar de hier volgende samenvattende gegevens der eerste 6 bureaux in 1937 spreken voor zich zelf.

Behalve deze zeer belangrijke statistische gegevens, die al direct dingen aan het licht brengen, waar men tot op heden weinig of niets van wist, blijken aanvankelijk ook reeds andere resultaten bereikt te zijn. Zoo verstrekt de jeugd registratie volledige gegevens over de werkzoekende jeugd aan de arbeidsbeurs, met welke instellingen dan ook een zeer nauwe samenwerking bestaat. Daarnaast blijkt de deelname aan het culturele werk voor werklozen in die gemeenten sterk te zijn gestegen en wordt de toeloop tot de werkkampen ook aanmerkelijk vergroot.

Ten slotte ontstaat een volledig inzicht in het verloop van jonge werkrachten in het maatschappelijk leven, het meer of minder sterk wisselen van betrekking, het deelnemen aan avondscholen enz. enz., terwijl bovendien nog op allerlei gebied waardevolle adviezen aan jongens en hun ouders verstrekt worden (hetgeen door de gemoedelijke sfeer van het bureau wel zeer bevorderd wordt).

Aanvankelijk mag men over de proef dus alleszins tevreden zijn; afgewacht dient slechts te worden of de later opgerichte bureaux deze overtuiging bevestigen.

Het spreekt vanzelf, dat, wanneer tot verdere doorvoering van dit systeem besloten zou worden, de jeugd registratie steeds een hulpmiddel zal blijven en nooit haar doel in zich zelf zal vinden. De overheid zal daardoor slechts zuiverder, dan tot nu toe kunnen weten welke maatregelen er ten bate van de opgroeiende niet meer schoolgaande jeugd genomen zullen moeten worden, terwijl bovendien het contact met iederen jongen individueel gelegd is.

Ten slotte mogen hier dan de resultaten over 1937 een beeld geven van wat de jeugdregistratie aan statistisch materiaal kan verschaffen.

OVERZICHT VAN DE GEGEVENS VAN DE JEUGD REGISTRATIE IN DE GEMEENTEN BREDA, NIJMEGEN, DORDRECHT, LEIDEN, MAASTRICHT, ZUTPHEN.

per 31 Dec. 1937.

Met nadruk wordt er op gewezen, dat deze gegevens niet verder gaan dan het 21ste jaar,

zoodat de resultaten wat betreft de werklooze jongens niet direct vergelijkbare cijfers die betrekking hebben op de jonge werkloozen tot en met 24 jaar.

I.

Gemeenten	Totaal manl. inwoners	Totaal niet school- gaande jongens van 14 t.e.m. 21 j.	Aantal jongens, dat nooit werkloos was	Aantal werkloos op 31 Dec. 1937	Hiervan namen deel aan plaatselijk of kampwerk
Breda	23812				
Ginneken	7578				
Teteringen	1624				
Princenhage	6179				
Totaal	39193	4154	2639	638	107 d.i. 16%
Nijmegen	44947	4337	1491	1094	209 „ 18%
Dordrecht	29997	3059	1750	435	133 „ 30%
Leiden	36598	3741	2417	703	142 „ 20%
Maastricht	32087	2996	904	693	3 „ 19%
Zutphen	10169	881	529	148	8 „ 5%
Totaal	192991	19168	9730	3711	602 d.i. 16%

Uit deze gegevens zien we allereerst dat 9730 jongens, d.i. ruim 50% nooit werkloos zijn geweest. De werkloosheid heeft zich dus uitgestrekt over bijna 50% van alle jongens nog vóór zij 22 jaar zijn! Van die 50% (dat zijn dus 9438 jongens) zijn er op één moment tegelijk 3711 werkloos, d.i. 19% van het totale aantal jongens.

Verder blijkt, dat in deze gemeenten 602 van deze werklooze jongens door eenigen vorm van cultureel werk bereikt wordt, d.i. dus 16%.

Uit de volgende statistiek kan men zien, hoe deze jongens over de leeftijden verdeeld zijn.

II.

Gemeenten	Leeftijden.								totaal
	14	15	16	17	18	19	20	21	
Breda	98	57	76	55	66	70	95	121	638
Nijmegen	148	124	94	143	97	139	166	183	1094
Dordrecht	21	27	29	49	52	66	95	96	435
Leiden	75	54	64	69	76	83	140	142	703
Maastricht	121	54	87	79	83	84	99	86	693
Zutphen	20	6	9	14	29	13	21	36	148

Totaal aantal geregistreerde jongens	1594	2059	2484	2811	2519	2457	2594	2650	19168
% werkloos	30%	15%	14%	14%	16%	19%	24%	25%	19.2%
bereikt met cult.werk	48	52	68	71	81	78	104	100	602
d.i. van de werklozen	10%	16%	18%	17%	20%	17%	17%	15%	16%

Allereerst is opvallend hoe groot het percentage werklozen is onder de 14 jarigen. Daar de cijfers per 31 Dec. zijn, kan dit niet geweten worden aan een groot aantal jongens, die juist de school verlaten heeft. Tegelijk is het deze leeftijd, die nog het minst door het cultureele werk bereikt wordt. De laatste cijfers bevestigen, dat vanaf 20 jaar de werkloosheid onder de jeugd sterk toeneemt.

Behalve bovenstaande leveren de jeugd-registraties van vier dezer gemeenten (die reeds iets langer bezig zijn) over het jaar 1937 nog interessante gegevens over den duur der werkloosheidsperioden gedurende dit jaar.

III.

Gegevens betreffende den duur der werkloosheid in het jaar 1937 in de gemeenten: Breda, Nijmegen, Dordrecht, Zutphen.

Aantal jongens, dat in 1937 werkloos was.

Gemeenten	Gedurende 1 tot 13 weken	Gedurende 14 tot 26 weken	Gedurende 27 tot 39 weken	Gedurende 40 tot 52 weken	Totaal	Hiervan 1 jaar en langer
Breda	364	297	134	247	1042	162
Nijmegen	932	566	264	432	2194	238
Dordrecht	517	215	109	123	964	75
Zutphen	119	74	31	29	253	16
Totaal	1932	1152	538	831	4453	491

d.i. van totaal 43% 26% 12% 19% 11%

Behalve het laatste cijfer (11% een vol jaar of langer werkloos) zeggen de andere cijfers niet zooveel.

Op het eerste gezicht zou men denken dat dus 43% hoogstens 3 maanden werkloos was. Dat is wel zoo, maar men moet er bij denken hoogstens drie maanden in het kalenderjaar 1937. Onder die 1932 zijn er natuurlijk velen, die al werkloos waren toen het jaar begon en anderen die aan het eind van 1937 werkloos werden en het nu misschien ook nog zijn. Tenslotte vallen binnen deze groep de jongens, die in dezen zomer van school kwamen en nog niet aan den slag konden komen. Het zelfde geldt, echter in mindere mate, van de volgende cijfers. Duidelijk komt dit uit bij het laatste cijfer waar staat aangegeven, dat 831 jongens 40 tot 52 weken werkloos waren. Van dezen blijken er n.l. 491 52 weken in dat jaar werkloos geweest te zijn, en men mag gevoegelijk aannemen, waar dit veel meer dan de helft is, dat deze jongens op een enkele na allen reeds werkloos waren vóór het jaar 1937 begon.

Willen we dus een beeld krijgen van den duur der werkloosheid dan moeten we nagaan hoeveel jongens samen hoeveel weken werkloos waren. Dit vinden we in de volgende statistiek.

Aantal jongens, dat in 1937 werkloos was in de gemeenten Breda, Nijmegen, Dordrecht en Zutphen en het totaal aantal weken, dat die werkloosheid per leeftijd duurde.

IV.

Leel- tijd	BREDA		NIJMEGEN		DORDRECHT		ZUTFEN		TOTAAL		Gemid. aantal weken
	jon- gens	weken werk- loos	jon- gens	weken werk- loos	jon- gens	weken werk- loos	jon- gens	weken werk- loos	jon- gens	weken werk- loos	
14	92	1717	336	4138	55	522	31	499	514	6876	13
15	105	2532	260	5649	105	1337	24	331	494	9849	20
16	115	2869	238	4513	107	1298	17	235	477	9015	19
17	114	2379	295	6063	162	2177	22	409	593	11028	19
18	156	3303	237	4668	108	1721	40	674	541	10366	19
19	142	3528	273	6838	108	2042	28	447	551	12855	23
20	145	3873	278	7063	154	3387	39	672	616	14995	23
21	173	5277	277	7958	165	4261	52	1409	667	18905	28
Totaal	1042	25478	2184	46990	964	16745	253	4676	4453	93889	21
gem. aantal weken per gemeente	24		21		17		18		21		

Zooals uit de vorige statistiek III blijkt zijn van deze 4453 jongens er 491 een vol jaar of langer werkloos geweest.

Het eindresultaat voor 1937 is dus, dat in deze vier gemeenten 4453 jongens onder de 21 jaar te samen 93889 weken, d.i. RUIM 1805 JAAR! werkloos hebben rond geloopt! .Of bijna 5 maanden gemiddeld per jongen!

Uit de gegevens der vier bovengenoemde gemeenten zijn nog enkele belangrijke resultaten af te leiden.

Het totaal aantal geregistreerde (dus niet meer schoolgaande) jongens bedraagt 12431. Hiervan zijn er dus 4453 gemiddeld 5 maanden werkloos geweest in het jaar 1937. Dat is 35%.

Men kan des zeggen dat van alle jongens tusschen 14 en 21 jaar er in één jaar 35% gedurende gemiddeld 5 maanden werkloos zijn.

Uit de volgende statistiek is nu nog af te leiden, dat een groot deel van deze jongens, die in 1937 werkloos waren, ook in 1936 en vroeger al werkloos geweest zijn.

V.

	Breda	Nijmegen	Dordrecht	Zutphen	Totaal
Totaal geregistreerde jongens	4154	4337	3059	881	12431
hiervan nog nooit werkloos geweest	2639	1491	1750	529	6409
dus in 1937 of vroeger werkloos geweest	1515	2846	1309	352	6022
hiervan in 1937 werkloos geweest	1042	2194	964	253	4453
dus in 1937 gewerkt maar vroeger werkloos geweest	473	652	345	99	1569
14 jarigen in 1937 werkloos	92	336	55	31	514
15 tot 21 jarigen in 1937 werkloos geweest	950	1858	909	222	3939

Beschouwen we de totaal cijfers van deze rubriek dan zien wij: De helft (ruim) der jongens is nog nooit werkloos geweest.

Van alle niet schoolgaande jongens van 14 tot 21 jaar n.l. 12431 zijn er 6022 werkloos geweest dat is $\pm 50\%$.

In 1937 waren er 4453 werkloos, dat is 35% van alle jongens.

Van de 6022 zijn er dus 1569 wel vroeger maar niet in 1937 werkloos geweest. Dat is 27% .

Nemen wij aan, dat de werkloosheid in 1936 gelijk was aan die in 1937 (en dat is een gunstige veronderstelling) zoodat er in dat jaar dus ook 4453 jongens gemiddeld 5 maanden werkloos waren, dan kunnen dat voor een deel (b.v. weer op 27% na) de 1569 zijn, die in 1937 niet werkloos waren, stel dus ± 1200 .

Trekken wij nu van de 4453 werklooze jongens van 1937 de 14jarigen (dat zijn er dus 514 af, omdat deze jongens in 1936 nog onder den leeftijd waren) dan blijven er 3939 over. Van deze 3939 jongens moeten er dus $4453 - 1200 = \pm 3200$ in 1936 ook tot de werklooze jongens behoord hebben.

Zoo kan men vast stellen, dat (bij gelijke werkloosheid in 1936 als in 1937) van de 4453 jongens die werkloos zijn geweest er ± 3200 d.i. 70% zoowel dit jaar als het vorige jaar gemiddeld 5 maanden werkloos is geweest.

Nu mag zeker een werkloosheid van 5 maanden voor een jongen van dien leeftijd zeer funest genoemd worden, maar hoe ernstig wordt dit dan als daar voor zoovelen (n.l. 25% van alle niet schoolgaande jongens) hetzelfde moet gezegd worden voor 1936 als voor 1937!

Zijn er nu uit deze gegevens gevolgtrekkingen te halen voor het geheele

land en zoo ja in hoe verre zullen die eenigermate betrouwbaar zijn? Het spreekt van zelf, dat iedere becijfering een benadering moet zijn! eerst aan het eind van 1938 zullen de gegevens steviger gefundeerde gevolgtrekkingen rechtvaardigen, daar de registratie dan in 23 gemeenten zal zijn doorgevoerd.

Maar toch zal uit het volgende blijken dat ook nu reeds met vrij groote nauwkeurigheid conclusies te trekken zijn.

Willen wij er van kunnen uitgaan, dat de cijfers van deze gemeenten als maatstaf kunnen dienen voor het geheele land, dan moeten wij aantoonen, dat de werkloosheid in deze gemeenten gemiddeld niet ernstiger of minder ernstig is dan elders.

We kunnen daartoe deze zes gemeenten vergelijken met alle gemeenten boven de 20.000 inwoners (de kleinere gemeenten geven minder betrouwbaar materiaal, omdat de gegevens omtrent de werkloosheid zooveel minder volledig zijn).

We gaan nu vergelijken het aantal ingeschrevenen van 25 jaar en ouder ten opzichte van alle mannelijke inwoners in deze zes gemeenten, met de zelfde cijfers, in de 46 gemeenten met meer dan 20.000 inwoners. (wanneer wij ook de jongeren erbij namen, zouden wij een onjuist beeld krijgen, omdat die cijfers in de gemeenten met jeugdregistratie veel vollediger zijn, door de samenwerking van arbeidsbeurs met jeugdregistratie).

	Totaal aantal manl. inwoners per 1 Jan. '37	Ingeschreven op arb.beurs 25 j. en ouder per 1 Oct. '37	% ingeschreven op arb. beurs
in 46 gemeenten met meer dan 20.000 inwoners ¹⁾	2.032.003	173.503	8.5%
in de 6 hier be- sproken gemeenten	192.991	16.518	8.5%

Deze percentages bewijzen, dat de besproken gemeenten geen uitzondering maken wat betreft den stand der werkloosheid.

Men kan dus gevoegelijk conclusies trekken wat betreft de werkloosheid onder de jeugd zonder de kans te loopen een ernstige fout te maken.

Ten overvloede geven we ook nog de overeenkomstige cijfers voor de 4 gemeenten (Breda, Nijmegen, Dordrecht en Zutphen) waarop de statistieken vanaf No. III betrekking hebben.

in de vier gemeenten	124.306	10.247	8.2%
----------------------	---------	--------	------

¹⁾ Deze 46 gemeenten zijn genomen uit de gegevens van het Centraal bureau voor de Statistiek betreffende de volkstelling 1930.

Ook hier zien wij dus groote overeenkomst met het geheel.
Vattenwe nu eerst de boven gevonden resultaten kort samen, dan zien we:

VAN NIET SCHOOLGAANDE JONGENS VAN 14 TOT EN MET 21 JAAR.

A. Uit de statistieken I en II van 6 gemeenten.

Totaal aantal geregistreerde jongens	19168									
Nog nooit werkloos geweest	9730									
Dus nu of vroeger werkloos	9438	d.i. bijna	50%							
Op 31 Dec. 1937 waren nog werkloos	3711	d.i.	19.2%							
Hiervan op 31 Dec. '37 deelnemend cult. werk	602	d.i.	16%							
Naar de leeftijden verdeeld zijn op 31 Dec. '37 werkloos:										
leeft.	14	15	16	17	18	19	20	21	totaal	
werkl.	483	322	359	409	403	455	616	664	3711	
d.i. %										
per leeft.	30%	15%	14%	14%	16%	19%	24%	25%	19.2%	

B. Uit de statistieken III, IV en V van 4 gemeenten.

Totaal aantal geregistreerde jongens	12431	
Nog nooit werkloos geweest	6409	
Dus nu of vroeger werkloos	6022 d.i. bijna	50%
In het jaar 1937 werkloos geweest	4453 d.i.	35%
Totale werkloosheidsduur in dat jaar	93889 weken	(1805 jaar)
Gemiddelde werkloosheidsduur per jongen	21 weken	(5 maanden).
Het geheele jaar werkloos geweest of langer	491 d.i.	11% der werklozen

Over de leeftijden verdeeld waren in het jaar 1937 werkloos:

leeftijd	14	15	16	17	18	19	20	21	totaal
aantal weken	514	494	477	593	541	551	616	667	4453
gemiddeld									
aantal weken	13	20	19	19	19	23	23	28	21

Van de 4453 jongens, die in 1937 werkloos waren zijn er 70% ook in 1936 gemiddeld 5 maanden werkloos geweest.

Dus 25% van alle niet schoolgaande jongens tusschen 14 en 21 jaar waren in 1936 en in 1937 gemiddeld 5 maanden werkloos.

Voor het geheele land komen wij dan, de zelfde verhoudingen aanvaardend, tot de volgende benaderende cijfers:

In het geheele land zijn per 1 Jan. '37	4.264.126	manl. inwoners
In de 6 gemeenten	192.991	" "
In de 4 gemeenten	124.306	" "

In het land zijn dus 22.1 x zooveel manl. inwoners dan in de 6 gem.
 " " " " " 34.3 x " " " " " 4 gem.

We mogen dus de volgende benaderde cijfers voor het land noteeren, waarbij wij afronden naar beneden op duizendtallen.

VAN DE NIET SCHOOLGAANDE JONGENS VAN 14 T/M 21 JAAR.

Bijna 50% is nu of was vroeger werkloos, dat zijn $\pm$ 208.000 jongens
 Ruim 19% is te gelijk werkloos op 31 Dec. '37 of $\pm$ 82.000 „

Deze 82.000 op 31 Dec. werkloze jongens kunnen globaal als volgt over de leeftijden verdeeld worden:

leeftijden	14	15	16	17	18	19	20	21	totaal
op 31 Dec. '37									
werkloos	10000	7000	8000	9000	9000	10000	14000	15000	82000
(Hiervan zijn er natuurlijk lang geen 16% door cultureel werk bereikt, omdat in vele gemeenten weinig of geen werk bestaat).									

Gedurende het jaar 1937 was 35% gemiddeld 5 maanden werkloos, dat zijn $\pm$ 152.000 jongens

Van deze werkloze jongens is 11% het geheele jaar of langer werkloos, dat zijn $\pm$ 16.000 jongens

De 152.000 jongens, die in 1937 werkloos waren kunnen globaal als volgt over de leeftijden verdeeld worden:

leeftijden	14	15	16	17	18	19	20	21	totaal
gedurende									
1937	18000	17000	16000	20000	18000	19000	21000	23000	152000
werkloos									
gemiddeld									
aant.	13	20	19	19	19	23	23	28	21
weken									

Van de 152.000 jongens, die gemiddeld 5 maanden werkloos waren in 1937 waren er 70% ook in 1936 werkloos dus:

Rond 106.000 jongens waren zoowel in 1936 als in 1937 gemiddeld 5 maanden werkloos.

Dit is $\pm$ 25% der niet schoolgaande jeugd.

Al deze laatste cijfers, die betrekking hebben op den toestand in ons land, zijn, zooals reeds gezegd is, benaderde getallen, die echter evengoed te laag als te hoog kunnen zijn.

De resultaten der overige jeugdregistratie-bureaux zullen ons hieromtrent zekerheid kunnen verschaffen.

Feiten en Pogingen

JEUGDBEWEGING

PACIFISTISCHE
VOLKSVERDEDIGING;
NIEUW WERK VAN DE J.V.A.

De Jongeren Vredes Actie is inderdaad actief. Een aantal van haar leden heeft studie gemaakt van de mogelijkheid van een niet-militaire volksverdediging. Het voorlopig resultaat van deze studie, „een eerste overzicht van het terrein“, zoals men het zelf noemt, is verschenen als gestencilde brochure ¹⁾.

Zoals men weet is er een sterke stroming in de J.V.A., die elk geweld in de strijd der volkeren verwerpt. Nu echter de laatste jaren de vraag steeds acuter is geworden hoe men dan geschillen tussen de volkeren moest oplossen, meende men de plicht te hebben naast het afwijzen van de gangbare middelen, te zoeken naar nieuwe.

De schrijvers van de brochure gaan er van uit dat het de moeite waard is ons zelfstandig volksbestaan en de daarmee onverbrekelijk verbonden democratie te handhaven. Maar alleen werkelijke volksbelangen, zoals sociale voorzieningen, politieke rechten en kulturele verworvenheden zijn waard verdedigd te worden. Pacifistische volksverdediging hangt nauw samen met een algemeen streven naar sociale vooruitgang.

Als middelen om de werkelijke volksbelangen niet-militair te verdedigen worden dan genoemd:

1. naar binnen: krachtig strijd tegen fascistische groeperingen; recht en hulp voor anti-fascistische emigranten; erkenning van humanitaire hulp aan de Spaanse regering; handhaving en herstel der politieke vrijheden; afzien van het behoud van „ons Indië“, maar het Indische volk gelegenheid geven zich te ontwikkelen; vooruit strevende sociale en economische politiek.

2e. naar buiten: afweer van iedere

oorlogvoerende mogendheid door te verhinderen wat deze hier wil bereiken (onbruikbaar maken van vliegvelden en havens; sabotage bij het verkeer en de voedselvoorziening; staking; belastingweigering aan de vreemde overheersers; vormen van een onofficieel bestuur dat leiding blijft geven aan het zich verzetende volk enz.).

Men stelt zich aan het eind van de brochure de vraag, of de mensen wel geschikt zijn voor een verdediging met deze middelen, voor deze verdediging op zichzelf? De voorwaarden daartoe acht men: een gemeenschappelijke bedreiging (fascisme i.c.); het hopeloos blijken van militaire verdediging; het aanwezig zijn van een goed georganiseerde en krachtig geleide groep als stuwkracht van het verzet.

Men ziet echter zeer reëel de vele tegenwerkende krachten die er zullen zijn en men is overtuigd, dat ook de pacifistische volksverdediging allerminst een strijd zonder offers zal zijn. „Dit zullen echter offers zijn in een strijd met perspectief en niet het zinloze moorden en vermoorden worden in de oorlog.“

Noodzakelijk is, zo besluit de brochure, dat de gedachte der pacifistische volksverdediging verbreid wordt ook buiten de directe vredesbeweging. Men zal allerlei volksgroepen moeten bereiken. Een geslaagd voorbeeld daarvan is de vorming van het „kunstenaarscentrum voor geestelijke weerbaarheid“, dat zo juist een manifest publiceerde; een ander voorbeeld is het adres, dat een paar jaar geleden door psychiaters gericht werd aan de staatshoofden.

De Jongeren Vredes Actie stelt zich voor met dit werk voort te gaan en het uit te breiden.

Inderdaad behoeft een en ander nog zeer veel verdieping alvorens het — hoe wel getuigend van ernstige studie — overtuigend zal zijn.

¹⁾ „Pacifistische Volksverdediging“. Lantaarn-uitg. A'dam, Prinsengracht 256.

CHRISTELIJKE JEUGDORGANISATIE EN ARBEIDSDIENST.

Onlangs verscheen een zeer belangrijk artikel in „Steunverleening en werkverschaffing“ van de hand van de sekretaris der Prot. Chr. centrale voor werklozenzorg (J. Schipper) over het verrichte werk dezer centrale. Duidelijk bleek hieruit dat de schrijver tegen de invoering van een arbeidsdienst was, waardoor immers de principiële arbeid der werkkampen te niet gedaan zou worden. Een commissie door deze centrale speciaal ingesteld om de zaak te onderzoeken, kwam tot de conclusie dat verplichte arbeidsdienst voor de gehele jeugd moest worden afgewezen, terwijl de vrijwillige arbeidsdienst voor de werkloze jeugd minder gewenst en voorlopig alsnog niet noodzakelijk werd geacht.

JEUGDBEWEGING EN JEUGDHERBERGEN.

In „De Jonge Onthouder“, die zijn Mei-nummer speciaal aan het buitenleven en de jeugdherbergen heeft besteed, wordt door een der leden het woord gericht tot de mensen der echte jeugdbeweging. Deze komen te weinig in de jeugdherbergen, of als ze er komen zorgen ze er niet voldoende voor dat in de jeugdherbergen de echte jeugdbewegingsmentaliteit heerst. Schr. klaagt erover dat zoveel J.H.'s geen eigen karakter meer hebben, dat ze vaak als doel van 'n trekker worden beschouwd in plaats van als middel. Buiten de J.H.'s wordt veelal gerookt, er binnen worden schlagers gespeeld, er wordt gesnoept . . . in één woord de J.H. wordt als jeugdhotelel gebruikt. En dit was niet de bedoeling.

Dit mag ook niet zo blijven, en daarom juist moeten er, volgens de schrijfter, meer jeugdbewegers gebruik maken van de J.H. „Er ligt hier voor de Jeugdbeweging een belangrijk werkterrein en ze mag zich er niet aan onttrekken, omdat

dit een bij uitstek goede gelegenheid is om onze geest te verbreiden.“ Schr. heeft er echter een open oog voor, dat de geest van de massa-jeugd, zoals ze die noemt, en die bestreden moet worden, ook niet geheel aan de jeugdbeweging voorbij is gegaan. Een oud probleem is hier aan de orde gesteld: hoe bereikt de Jeugdbeweging de massa-jeugd? Alleen stelt men het niet op de oude manier van hoe maken we ze lid van onze organisatie, maar op de nieuwe manier: hoe brengen we hen en ons zelf tot verantwoordelijkheid (in dit geval voor de geest in de jeugdherbergen).

KOLONISTENKAMPEN.

De Amsterdamsche Maatschappij Voor Jongemannen heeft het plan om deze zomer naast de oude beproefde kampen, een nieuw soort in te voeren: de z.g. kolonistenkampen. „De bedoeling is om het pioniersleven, dat in de grote aantrekkelijkheid van het avontuurlijke kolonistenleven in deze kampen tot werkelijkheid te maken. Dit zal mogelijk zijn door dezelfde voorwaarden te scheppen, die ook voor nederzettingen in onbekende wilde streken gelden.“

W. K.-H.

De Vereniging voor Gezondheidskoloniën te Rotterdam (secretaris Dr. K. F. O. James, Vijverlaan 3) verzoekt ons het volgende mede te deelen.

De Vereniging exploiteerde tot dusver aan de Schelmscheweg te Arnhem het huis „Kinderoord Sonsbeek“, waar's zommes ± 40 kinderen telkens gedurende 6 weken tot verbetering van hun gezondheidstoestand vertoefden. Ze heeft nu de beschikking gekregen over een nieuw koloniehuis aan zee en heeft dus „Kinderoord Sonsbeek“ niet meer nodig. Ze roept daarom verenigingen met soortgelijk doel op, die bedoelde inrichting zouden willen

overnemen. Het erfpachtscontract met de gemeente Arnhem, dat zeer gunstig is, laat slechts toe, dat de stichting voor een gelijksoortig doel wordt gebruikt. De

Vereniging is bereid haar huis voor een gering bedrag over te doen. Voor verdere inlichtingen verwijzen we naar de secretaris.

TENTOONSTELLING VAN HET I.V.I.O.

Het Instituut voor Individueel Onderwijs te Amsterdam, heeft materiaal samengesteld voor een aantal reizende tentoonstellingen, die speciaal ook van belang kunnen zijn voor de Nutsdepartementen die in het komende winterhalfjaar cursussen voor vervolgonderwijs willen organiseren. Het materiaal werd o.m. tentoongesteld op de Jaarvergadering van de Mij. tot Nut van het Algemeen te Amsterdam in het A.M.V.J.-gebouw.

In de eerste plaats is de tentoonstelling bedoeld om adspirant-cursisten op de hoogte te brengen van de methodes die de leerwijze van het I.V.I.O. worden gevolgd. Daartoe dienen een aantal platen die stuk voor stuk een organisatorisch kenmerk in beeld brengen. Gewezen wordt b.v. op de zelfstandigheid bij het werk, het vrije tempo, de geringe storing die tijdelijk verzuim teweeg brengt, enz.

Ook van de didactische opzet van de I.V.I.O.-Taken wordt den bezoeker iets getoond. Zo wordt b.v. een Taak voor Engels vergeleken met bladzijden uit verschillende ouderwetse leerboekjes (alles vergroot afgebeeld) waardoor duidelijk het verschil wordt opgemerkt tussen de gebondenheid van de tekst in de Taak en de rammeltende veelheid van zinnestjes in de vroegere boekjes, tussen de incidentie en de opzettelijk systematisch behandelde grammatica enz.

In de derde plaats spoort het ingezonden

materiaal de bezoekers aan tot deelname aan de cursussen. Stukken examenwerk en getuigschriften tonen, welke bekroning wacht na het doorwerken van een gehele Taken-serie. Anderzijds blijkt uit de inzending toch ook weer duidelijk dat het doorwerken van slechts enkele Taken reeds nut kan opleveren voor den cursist. Duidelijk wordt dit in beeld gebracht voor de Taken voor rekenen, handelskennis, handelscorrespondentie, huishoudelijke beroepen, E.H.R.O. enz.

Ten slotte wordt een indruk gegeven van de omvang die het I.V.I.O.-werk in de twee jaren van zijn bestaan heeft gekregen. Een kaart laat de 120 gemeenten zien, waarin op werklozencursussen en cursussen voor vervolgonderwijs met de „Taken“ wordt gewerkt, grafieken verduidelijken de verkoop van Taken in de verschillende maanden van het jaar en de stapel der totaal afgeleverde Taken (ruim 400.000), die in beeld is gebracht blijkt twee keer zo hoog te zijn als de daarnaast getekende Westertoren te Amsterdam.

Het spreekt vanzelf dat Taken van allerlei aard aanwezig zijn evenals cahiers van leerlingen, brochures e.d.

Leiders van organisaties, die met het oog op de propaganda voor de nieuwe cursussen een tentoonstellingskast gedurende enkele dagen in bruikleen willen hebben, kunnen deze aanvragen bij het I.V.I.O., Westeinde 13, Amsterdam. Telefoon 32607.

Boekaankondiging

„Aon 'e âlde Trijereppel", van W. J. Koopmans.
Uitgave Stapert, Akkrum.

Een boekje met Friese poëzie en proza, geschreven door een recht-en-slechte Fries zonder schoolse vorming. Product dus van een natuurlijk talent.

Is er reden op het verschijnen in een tijdschrift als het onze aandacht te vestigen? M.i. zeer goede reden.

Omdat het verschijnen van dit boekje een verblijvend symptoom is, welks betekenis ver boven deze enkele pennevrucht uitgaat. Wij hebben in 1932 en ook nog wel daarna gepleit voor het recht van het Fries op het leerplan der lagere school. De (facultatieve) invoering heeft thans haar beslag gekregen. Waren er aanvankelijk slechts 40 scholen, die zich voor de „memmetael" openstelden, in korte tijd liep dit aantal op tot 106 en er is geen reden te denken, dat deze vloed niet zal aanhouden.

Een gevolg van de invoering van het Fries op de L.S. is al dadelijk, dat de uitgevers, die tot dusverre hun liefde voor de gewestelijke taal met zware financiële stroppen hadden betaald en moedeloos waren geworden, moed hebben gevat. De uitgave van dit boekje door een plaatselijke drukker bewijst dat. De schrijver heeft reeds menige pennevrucht in het licht gegeven, maar tot nog toe stond hem enkel het nieuwsblad ten dienste.

De uitgevers rekenen er blijkbaar op, dat met het nieuwe onderwijs, uitgaven eindelijk eens lonend zullen worden en dat men er de Friezen toe zal kunnen krijgen weer in de eigen taal te gaan lezen.

Hiermee is dan voor veel natuurlijk talent, waaraan Friesland zo rijk is een nieuwe kans geopend. Dat het juist deze talenten zijn, die verdienen gestimuleerd te worden, ligt voor de hand. De officiële letterkunde dringt tot het gevoels- en denkleven van het volk niet door. In schrijvers als de heer Koopmans spreekt het volk uit en tot zichzelf, neemt het volk zijn eigen spiegel ter hand.

Dat alles in deze volkskunst eerste-klas zal worden, mag men zeker niet verwachten. Ook „Aon 'e âlde Trijereppel" heeft stukken, die geen aanwinst voor de Friese literatuur mogen heten. Het zijn de stukjes van het boertige genre, waarvan men intussen mag aannemen, dat ze niet het minst in de smaak zullen vallen.

Maar naast dit populaire werk heeft de schrijver, die niet alleen grote liefde, maar ook een vrome aandacht en ... een grote kennis van zijn natuurlijke omgeving heeft, ons verzen geschonken, die ons hart hebben verwarmd en die wij tot de zuivere en nobele poëzie rekenen, ook van wege de vloeiende en fijnzinnige verwoording, waarin de dichter den rijmelaar ver, zéér ver achter zich laat. Verzen als „Soarremoarre" en „'t Heechhout" zijn niet alleen „Willem Johannes" op zijn best, maar tonen ons, dat in dezen dorpsbaard een dichter van begaafdheid schuilt.

Behalve natuurdichten toont hij zich in een paar poëtische verhalen een zo gevoelig en vlot verteller, dat wij meer dan eens aan Staring worden herinnerd. Wij achten de verschijning van werkjes als deze kort na de invoering van het Fries op de scholen een belofte.

G. v. V.

Een heldere belichting van een steeds urgent probleem:

Het Huwelijksvraagstuk

door Ds R. Riphaagen Ned. Herv. Predikant te Zutphen, met een inleidend woord van Ds D. A. Vorster.

Serie „In de Branding" nr 3. Dit boek bedoelt, op levettelijke wijze in het onderwerp in te leiden. De moderne denkwijzen worden critisch bekeken. Prijs / 2.25.

„Vragen-van-Nu" ?

Een serie geschriften van tijd tot tijd verschijnende bij Van Gorcum & Comp. N.V.

Nr 1: IS VOLKSONTWIKKELING MOGELIJK DOOR MIDDEL VAN LECTUUR VAN BOEKEN? door Dr D. Bartling. Prijs / 0.75.

Nr 2: REORGANISATIE-POGINGEN IN DE NED. HERV. KERK, door Prof. Dr J. Lindeboom. Prijs / 0.75.

Nr 3: KERKOPBOUW, door Prof. Dr J. Lindeboom. Schets van het ontstaan en de beginselverklaring der vernieuwing „Kerkopbouw". Prijs / 0.75.

Nr 4: DE STAATKUNDIGE THEORIE VAN HET NATIONAAL-SOCIALISME, door Mr Dr A. A. van Rhijn. Prijs / 0.75.

Nr 7: DE RELIGIE VAN HET BOLSCHEWISME, door Dr J. L. Snethlage.

Inhoud van een rede, uitgesproken in de jaarvergadering van Moderne Theologen, 5 April 1932. Prijs / 0.75.

Nr 8: KERK EN MAATSCHAPPELIJK GEWETEN, door B. Spieles.

Enkele opmerkingen over de taak der kerk ten aanzien der maatschappelijke vraagstukken. Prijs / 0.75.

Nr 10: GAAN WIJ NAAR DE AFGROND? door M. J. Leendertse.

„Redding der wereld alleen nog maar mogelijk door algemene offerbereidheid". Prijs / 0.75.

Nr 11: DE LIEFDEPREDIKING IN EVANGELIE EN HUMANISME, door Prof. Dr G. Sevenster. Prijs / 0.75.

Nr 12: MOETEN WIJ AAN DE DEMOCRATIE VASTHOUDEN? door Prof. Mr A. C. Josephus Jitta. Prijs / 0.50.

Nr 13: GEEFT DAN DEN KEIZER WAT DES KEIZERS IS, EN door Ds K. A. Beversluis.

Preek, uitgesproken in de Broederskerk te Zutphen naar aanleiding van de terechtstelling van Van der Lubbe. Prijs / 0.40.

(Vervolg op pag. 4)

(Vervolg van pag. 3)

Nr 14: VOLK EN REGERING IN CRISISTIJD, door Mr A. M. Joekes. Prijs f 0.30.

Nr 15: WAT IS EEN VOLK? door Dr T. Goedewaagen.
Dit geschrift is een poging, om een logische ordening te brengen in tal van, veelal nog omschreven, begrippen, die juist in onze tijd de algemeene belangstelling hebben. Prijs f 0.75.

Nr 17: RONDOM ELEKTRA, door Dr A. Rutgers.
Een kijkje achter de coulissen onzer beschaving. Prijs f 0.75.

Nr 18: GODSDIENST EN VRIJE GEDACHTEN, door Dr J. van Roossum.
Kanseltrede, uitgesproken in de N.H.K. te Bellingwoide op 17 Februari 1935. Prijs f 0.25.

Nr 19: OVER HET BEGRIJP „LEVEN“ IN DE KUNSTLEER VAN HEDENDAAGSE NEDERLANDSE LITERATOREN, door Dr D. Bartling.
(Openbare Les, uitgesproken bij de aanvaarding van het privaat doctoraat in de Aesthetica en algemeene Kunstwetenschap aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Prijs f 0.75.

Nr 20: ACTUELE STAATKUNDIGE PROBLEMEN, door Mr A. M. Joekes. Prijs f 0.30.

Nr 21: DE NOODZAAK DER EENZIJDIGHEID, door J. J. Poortman. Prijs f 0.75.

Nr 22: WAT LEERT ONS DE DUITSCHE KERKSTRIJD? door Dr H. Faber. Prijs f 0.45.

Nr 23: VREDESOPVOEDING VAN HET JONGE KIND IN SCHOOL EN HUIS, door P. Gravin Van Heerde tot Eversberg-Quarles van Ufford. Prijs f 0.25.

Nr 24: LANGS DEMOCRATISCHE WEG, door Mr A. M. Joekes. Prijs f 0.25.

Nr 25: HET TOEZICHT OP DEN GULDEN, door Mr B. W. Kranenburg. Prijs f 0.40.

Nr 26: OVER EENIGE MIN OF MEER OCCULTE MOTIEVEN IN DE WERELDLITTERATUUR, door J. J. Poortman. Prijs f 0.50.

Nr 28: NIEUWE BANEN, NIEUWE NAMEN. Geen orthodox, geen kettersch, maar innerlijk Christendom, door Dr Mr F. C. M. Boenders. Prijs f 0.45.

Abonneert U op de serie; U ontvangt dan alle volgende nummers automatisch toegezonden tegen inscheprijzen.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V.- UITGEVERS - ASSEN

VOLKS ONTWIKKELING

71B3869

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN:**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris

Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 10.

	Bladz.
Wezen en toekomst der openbare school, door D. L. Daalder	297
Het tweede Rapport-Bolkestein met betrekking tot de exacte vakken, door Dr H. Turkstra, Rector Chr. Lyceum te Zutphen	304
Enige opmerkingen naar aanleiding van het tweede rapport-Bolkestein, door Dr A. Zijderveld	309
Het Rapport-Bolkestein en de Oude Talen, door Dr J. C. Bruyn	314
Het Fransche Volkshuis, door E. C. Knappert	318
Feiten en Pogingen	327

Verschenen:

DE BESTEDING VAN DE VRIJE TIJD DOOR DE NEDERLANDSE ARBEIDERS

uitkomsten van een enquête onder 621 arbeiders
door

Dr. A. BLONK en Dr. J. P. KRUIJT
met medewerking van E. W. HOFSTEE
doctorandus soc. geogr.

Prijs f 1.50

NUTSUITGEVERIJ CENTRAAL STATION, AMSTERDAM

0248 4406

Wezen en toekomst der openbare school

door D. L. DAALDER.

Wie zich verdiept in de vragen over de betekenis en de toekomst van de openbare school, ziet zich genoodzaakt, te onderzoeken, welke ouders hun kinderen in onze tijd naar deze onderwijsinrichting zenden en welke motieven hen daartoe bewegen. Onder deze ouders zou ik een viertal groepen willen onderscheiden, die hier en daar in elkaar overvloeien, maar toch voldoende verschillen om gekarakteriseerd te worden:

1. de rechtzinnigen (orthodoxe Katholieken, Protestanten, Joden) onder ons, die hun kinderen graag naar een school van de eigen richting zouden zenden, maar op de plaats van hun inwoning te gering in aantal zijn of niet kapitaalkrachtig genoeg om deze school te stichten;

2. de rechtzinnigen, die van mening zijn, dat hun kinderen later zullen moeten omgaan met mensen van allerlei kleur en richting en daarom al jong beginselvast en verdraagzaam dienen te worden;

3. de rechtzinnigen, van oordeel, dat kinderen niet rijp genoeg zijn om zich bezig te houden met vraagstukken van levens- en wereldbeschouwing;

4. de niet-rechtzinnige ouders: vrijzinnige christenen, vrijzinnige Joden, humanisten, buiten-kerkelijke religieuzen, marxisten, atheïsten, een bonte menigte, gewend aan samenwerking op allerlei terrein en alleen al krachtens deze noodzaak, maar ook om andere redenen, voorstanders der openbare school.

* * *

Wat is hun aller gemeenschappelijke grondslag?

M.i. alleen deze: de zekerheid, het vertrouwen, dat aan hun kinderen op de openbare school n i e t wordt gesuggereerd, dat een andere levensbeschouwing dan de hunne, d.i. die der ouders, de enig juiste is. Zij weten, dat er wel over verschillende levens- en wereldbeschouwingen kan en zal worden gesproken, maar rekenen er op, dat dit zal geschieden op volstrekt objectieve wijze: zij noemen dit „neutraliteit”. Dit sluit niet uit de duidelijke voorkeur van een leerkracht voor één dezer beschouwingen; de ouders verwachten evenwel van hem een zodanige behandeling van alle andere overtuigingen, dat hun wezen en betekenis scherp en naar waarheid in het licht wordt gesteld, dat alle schampere, persoonlijke critiek achterwege blijft en van suggestieve inprenting der eigen ideologie geen sprake is.

Op deze nadrukkelijke voorwaarde aanvaardt ook groep 1 de openbare school. Noodgedwongen en met de voortdurende vrees, dat het contact met andersdenkenden en afwijkende meningen tijdens het onderwijs tóch de twijfel aan de enige Waarheid in het hart van hun kinderen zal wekken — om maar te zwijgen van leerkrachten, die het beginsel der objectiviteit zouden kunnen schenden! Maar zij hopen, dat intensieve beïnvloeding

thuis, in de jeugdbeweging, in kerk en lezing, dit kwaad zal kunnen voorkomen of vernietigen.

Ook groep 2 zorgt buiten de school voor het inprenten van de zuivere doctrine. Zij is echter zó overtuigd van de kracht der eigen beginselen en zó doordrongen van de noodzaak der verdraagzaamheid in een democratisch en veelvervig land als het onze, dat zij, zeker van de waarachtige objectiviteit der openbare school, haar kinderen aan dit instituut toevertrouwt, waar zij de wereld zullen leren kennen zoals die werkelijk is en waarin zij als standvastige, maar begrijpende mensen zullen moeten leven.

Groep 3 voelt dit alles anders. Haar leden kennen de theorie der gevoelige periodes. Al achten zij de mogelijkheid niet uitgesloten, dat jonge kinderen iets van een populair geformuleerd systeem van levens- en wereldbeschouwing zouden kunnen begrijpen, zij menen, dat pas op latere leeftijd sprake kan zijn van werkelijk belèven. Anticiperen laat hun eerbied voor de natuurlijke ontwikkeling van een kind en die voor de grootsheid der als waarheid aanvaarde leer niet toe. Zij vragen dus een school, waar zoveel mogelijk over deze vragen wordt gezegd en waar geen enkel systeem, ook niet het hunne, als onfeilbaar wordt verkondigd. Sterk is hun vrees, dat ontijdigheid leiden zal tot gemeenzaamheid met het heilige, dat schraal, onrijp contact vooraf de majesteit van het moment der vervulling zal ontluisteren.

Beschouwing van de heterogene groep 4 plaatst ons voor de vraag: waarom stichten haar leden geen eigen scholen, telkens voor de richting, die zij vertegenwoordigen? Gedeeltelijk om dezelfde redenen, die de houding der drie vorige groepen bepalen: zij zijn te gering in aantal, zij wensen vóór alles omgang met en begrip van „tegenstanders”, zij „willen het kind geven wat des kinds is” en schuwen dus anticipatie. Maar velen onder hen missen elke levensbeschouwing of maken zich die zó weinig bewust, dat zij er geen prijs op stellen, hun kinderen een of andere ideologie als „ballast” in het leven mee te geven. Terwijl een laatste categorie, dieper en bewuster dan de vorige, zozeer overtuigd is van de onmogelijkheid, absolute waarheid te vinden of haar, die alleen gegrepen en niet begrepen kan worden, verstaanbaar te formuleren, dat een positieve ideologie van enige betekenis nimmer kan worden vastgesteld en zeker niet kan worden overgedragen, allerminst aan kinderen en jonge mensen, die „het bedrog der taal” en „de armzaligheid der symboliek” niet hebben doorzien, vorm en idee verwisselen of identificeren en dus het wanstaltige beeld in de plaats stellen van het onbeeldbaar mysterie. Vooral, waar het gaat om vroomheid en geloof, zetten de vertegenwoordigers van deze gedachte scherp „gemoed” en „verstand”, „ontroering” en „voorstelling” tegenover elkaar; zij wijzen de verkondiging van iedere dogmatiek onvoor-

waardelijk af, wensen hoogstens een objectieve uiteenzetting van de krampachtige, vermete, maar immer falende pogingen der mensheid om de diepste geheimen te ontsluiëren en daardoor God gelijk te worden, aanvaarden „de absolute zekerheid des gemoeds naast de grondelooze twijfel des verstands" en willen uitsluitend de enkele zedelijke waarheden inprenten, „die wij altijd allen onder elkander hebben gedeeld": zelfucht en naastenliefde, zonder welke de menselijke gemeenschap in vrede en vrijheid ondenkbaar is. Onder hen vindt men vnl. de predikers van „het Christendom boven geloofsverdeeldheid" en de meest principiële voorstanders der openbare school.

Na deze analyse moet het ons gemakkelijker zijn, de achteruitgang van het leerlingenaantal der openbare school te verklaren en te onderzoeken, of en hoe deze daling kan en moet worden gestuit.

Het ligt voor de hand, dat het aantal kinderen uit groep 1 regelmatig vermindert. Niet alleen is sedert de wet-1920 de mogelijkheid om bijzondere scholen te stichten, in toenemende mate uitgebuit, maar ook heeft het veel intensiever verkeer dank zij de moderne techniek tal van ouders de gelegenheid gegeven, hun kinderen naar de scholen der eigen richting te zenden. Bovendien is door verschillende regeringsmaatregelen in de laatste jaren „de strijd om de leerlingen" zozeer gestimuleerd, dat de schoolbesturen hun uiterste krachten hebben ingespannen en blijven inspannen om deze schapen naar de goede kooi te drijven of te lokken.

Er is reden, te veronderstellen, dat ook groep 2 minder kinderen naar de openbare scholen laat gaan dan vroeger het geval was. Zij constateert enerzijds een hand over hand toenemende normloosheid met alle gevolgen daarvan: chaos, verwildering en zwakke tolerantie — anderzijds een fanatiek streven, de zonderlingste constructies van het menselijk vernuft te sieren met de naam van wereldbeschouwing en deze phantasmagorieën als hoogste wijsheid en met geraffineerde sociaal-psychologische methoden en middelen aan de goegemeente op te dringen. Dat maakt haar huiverig voor al de terreinen, waar niet met onverzwakte ijver de principen worden verkondigd, die zij ter bescherming van haar kinderen noodzakelijk oordeelt — zij vlucht voor anarchie, voor „mythen" en onverdraagzaamheid naar de scholen, die de strenge belijdenis prediken en practiseren.

En groep 3? Zij weet, dat de moderne psychologie ook het onderwijzers-corps der bijzondere scholen niet onberoerd heeft gelaten en men er meer dan vroeger overtuigd is van het feit, dat voor kinderen de sfeer van meer betekenis is dan de leer. Zij weet evenzeer, dat men er steeds beter in slaagt, enkele kernwaarheden zó te vertalen in de terminologie van de jeugd, dat de kans op misverstand kleiner wordt. En zij is er tenslotte van overtuigd geraakt, dat ondanks Rousseau, al bij vrij jonge kinderen kan worden

gesproken van religieuze belevingen, van een eigenaardig inzicht en begrip, die het spreken over levens- en wereldbeschouwing mogelijk maakt voor wie kinderen kent en hun taal verstaat. Terwijl ook bij haar de vrees voor het modernisme een factor van betekenis is, wanneer zij na lange aarzeling besluit, haar kinderen aan de openbare school te onttrekken.

Rest groep 4. Zij, die voor eigen scholen te gering in aantal zijn, zullen hun nakomelingschap wel laten, waar die is. Maar ongetwijfeld zullen er ouders zijn, die om dezelfde redenen als de rechtzinnigen van groep 2 zoeken naar een school met een principiële belijdenis dan de openbare school vermag te geven, terwijl de motieven van groep 3 ook kunnen gelden voor een deel der ouders van de vierde groep. Dwaal ik, wanneer ik veronderstel, dat onder de leden van deze vierde categorie en vooral onder hen met geen of een uiterst vage levensbeschouwing de tendenz krachtig leeft, om de gezinnen tot het uiterste te beperken? Men is gewoonlijk verlangend, zijn kinderen de grootst mogelijke kans op slagen in de maatschappij te gunnen, wat, vooral in tijden van crisis en werkloosheid, kinderbeperking noodzakelijk maakt. Door deze inkrimping wordt het leerlingenaantal der openbare scholen in toenemende mate bedreigd. En eindelijk komen sommigen der verdedigers van „het Christendom boven geloofsverdeeldheid” tot de conclusie, dat diepere bezinning en grotere kennis van het kinderlijk zieleleven de mogelijkheid van formulering doen toenemen, dat de vormloosheid en voor de massa der volwassenen en voor die der jongeren in een tijd als de onze gevaren van onvermoede kracht meebrengt, terwijl naast de behoefte aan een concrete belijdenis die aan strijdmateriaal tegen de „hordemensen” wordt erkend. Zodat ook bij hen de neiging sterker wordt, hun kinderen te brengen in een omgeving, waar een steviger dogmatiek houvast en wapenen biedt.

Maar er is méér dan dit, dat de kreetgang van de openbare school verklaart, ook al wordt hier gezweven over het verlies door rigoureuze sluiting van scholen in onze tijd. En het is noodzakelijk, ook dat te signaleren. De openbare school is overheidsschool. Kohnstamm heeft er al op gewezen, dat het totalitaire regiem in sommige landen, het aloude Staatsabsolutisme, menigeen huiverig maakt van sterke regeringsbemoedelingen en dus van de school, die door deze regering wordt beheerd. Tevens, dat in verschillende gemeenten de zorg voor deze scholen opgedragen is aan haar tegenstanders. Er zou daarnaast zijn te wijzen op de gevaren van bureaucratie, oorzaak van hardnekkig conservatisme: voorstanders van verandering en vernieuwing in het onderwijs vinden bij de soepeler organisatie in de bijzondere scholen meer kans op verwezenlijking van hun denkbeelden dan op de scholen, door gemeente en rijk beheerd. Ook is er bij de eerste meer contact van ouders en leerkrachten dan bij de laatste; ik ben niet blind voor de gevaren, die er, als bij iedere samen-

werking, dreigen en weet, hoeveel tact hier van onderwijzers en besturen wordt geëist. Maar ik erken óók de grote waarde van deze regelmatige onderlinge beïnvloeding en meen te moeten constateren, dat ondanks de moeilijkheden de gehechtheid aan en de offervaardigheid voor hun „eigen” school bij de „bijzondere ouders” groot is. Het is niet te ontkennen, dat het verlangen naar reorganisatie en naar invloed op de gang van zaken in de school menig ouderpaar drijft naar het bijzonder onderwijs. Meermalen spelen standsoverwegingen daarbij een rol (de meeste „neutraal-bijzondere scholen”), maar het is absoluut onjuist, deze als enig motief te laten gelden. Meer dan op deze scholen speelt op de openbare scholen bij de benoeming van leerkrachten door gemeenteraden de politiek of de godsdienst een rol, waar de paedagogische en didaktische capaciteiten dienden te prevaleren. Daar komt het feit bij, dat in het politieke leven van ons land een groot aantal openbare onderwijzers op de voorgrond treedt, waardoor de legende van „de rooie school” is ontstaan en de onderwijsman gestempeld wordt als „vakverenigingstype” inplaats van als „paedagoog”, waarbij men wijst op de omstandigheid, dat „De Bode” maar zelden beschouwingen over onderwijskwesities bevat voor zover er sprake is van didaktische en methodologische vragen; tevens herinnert men aan Thijssens afkeer van handenarbeid en andere vernieuwingen in de school en de invloed, die zijn negativisme heeft gehad op de jonge leerkrachten. Ik ben mij zeer wel bewust, dat hier schromelijk wordt overdreven en gegeneraliseerd, maar bij het opmaken van de balans dient ook deze min of meer gefingeerde debetpost in rekening te worden gebracht.

* * *

Wij staan nu voor de vraag: hoe kan er een einde worden gemaakt aan de voortdurende aftakeling van het openbaar onderwijs? Uit de voorafgaande beschouwingen moet een antwoord op deze vraag kunnen worden afgeleid.

Naar mijn mening is er géén mogelijkheid, de kinderen uit groep 1 terug te leiden naar de openbare scholen. Alleen een sterke vermindering van het aantal bijzondere scholen en een ontwrichting van het moderne verkeer zou resultaten kunnen hebben — dit is evenmin te verwachten als een massale „bekering” van confessionele ouders of een verzwakking van de activiteit der schoolbesturen.

Groep 2 zou te winnen zijn, wanneer door inspectie en leerkrachten bewust stelling werd genomen en tegen het loslaten van oude, beproefde normen en tegen de mythen, die deze normen negeren. Dit zou kunnen betekenen een sterker accentuering der „christelijke en maatschappelijke deugden”, zoals het door den geestelijken vader der openbare school, Van der Bruggen, oorspronkelijk is bedoeld. Het zou m.i. mogelijk zijn, de voornaamste van deze „deugden” aan te geven en de openbare school te

karakteriseren als een onderwijsinrichting, die krachtens de levensbeschouwing, waarop zij rust, bepaalde zedelijke principen wenst te handhaven en te propageren. Het komt er nu maar op aan, deze levensbeschouwing scherp te formuleren. En wel zó, dat ook groep 3 haar onrust voelt verdwijnen. Ook zij vraagt een concrete, zij het eenvoudige belijdenis — „in zo simpele woorden als kinderen kunnen verstaan". Zal het ooit mogelijk zijn, deze beginselverklaring zó op te stellen, dat geen of maar weinig ouders uit onze vierde groep er door worden afgestoten? Noch zij, die een levensbeschouwing bezitten, maar te gering in aantal zijn voor een eigen school, of te verdraagzaam, of bevreesd voor ontijdigheid, noch zij, die nimmer of uiterst onbestemd een geloofsbelijdenis formuleerden, noch zij, die de vorm uit eerbied voor het wezen verwerpen? Het zal moeten worden beproefd, wil de openbare school niet aan alle kanten haar terrein zien afbrokkelen en ondergraven. Naar mijn mening zal haar beginselverklaring in wezen „christelijk" moeten zijn, omdat een belangrijk deel van haar ouders een of andere schakering van het christendom aanhangt, terwijl de meeste anderen, vaak zonder het zelf te vermoeden, nog sterk door de christelijke traditie worden beheerst. Het is om tactische redenen evenwel verstandig, de termen „christelijk" en „christendom" te vermijden en over God noch godsdienst te spreken: menig complex makket bij het horen dier woorden weerzin of animositeit wakker. Mag ik een poging wagen?

„De openbare school is een inrichting, die bij haar onderwijs géén voorkeur geeft aan een der bestaande geloofsbelijdenissen of ideologieën. Zij heeft haar eigen eenvoudige, maar onwrikbare en door ieder bij rustige bezinning te aanvaarden grondprincipe: de broederschap aller mensen, onafhankelijk van ras, natie, geloof, ontwikkeling, rang of stand. Zij noemt alles „kwaad", wat mensen van elkaar verwijdt, „goed", wat hen verenigt. En zij is er van overtuigd, dat deze waarheid ondanks alles wat op het tegendeel schijnt te wijzen, in toenemende mate aan de mensheid bewust wordt. Het is haar taak, deze broederschap te helpen ontwikkelen. Zij doet dat:

1. door zodanig onderwijs aan kinderen te geven, dat zij de wereld om hen heen leren kennen en begrijpen in al haar aspecten.
2. door de bevordering van kameraadschap, verantwoordelijkheidsgevoel, verdraagzaamheid en zelfbeheersing bij het dienen der gemeenschap."

Het is zonder meer duidelijk, dat de aanvaarding van een dergelijk beginselprogram moet leiden tot een vrij ingrijpende onderwijsreorganisatie. Niet alleen zal het exploreren van de omgeving in al wijder kring in het middelpunt der belangstelling moeten komen te staan — ik denk aan Ligthart's „Volle Leven", aan Déroly's centres d'intérêt, aan Dewey.

Kerschensteiner en de „productiescholen“ der Russen —, maar ook zal de school moeten uitgroeien tot een levens- en werkgemeenschap met groter bewegingsvrijheid, om de „christelijke en maatschappelijke deugden“ al doende te leren betrachten.

Toch is er meer nodig dan deze reorganisatie. Het wordt voor de openbare school tijd, zich af te vragen, of zij niet van overheidsschool tot „neutraal-bijzondere“ school dient te worden. Ik ben niet blind voor de moeilijkheden van deze omwenteling, maar wijs op het feit, dat voorstanders der openbare scholen hier en daar al tot de stichting van dergelijke scholen in bedreigde gebieden zijn overgegaan, terwijl bepaalde groepen van ouders uit onze vierde categorie niet hebben geschroomd, voor hun kinderen zulke inrichtingen te reserveren. Het wil mij niet recht duidelijk worden, welke principiële bezwaren tegen deze verandering van organisatie zouden kunnen bestaan: de geestelijke grondslag blijft onaangetaast, het gevaar van al te ingrijpende staatsbemoeling wordt er door bezworen, de kans op verwaarlozing door vijandige autoriteiten verdwijnt, sneller beslissingen en experimenten-van-betekenis worden mogelijk, het contact van ouders en leerkrachten wordt intensiever, waardoor de steun van de eersten aan de laatsten milder vloeit; bij benoeming van onderwijzers kan uitsluitend worden gelet op hun waarde als leerkracht en opvoeder, terwijl voortdurende samenwerking van de besturen en de mensen-voor-de-klas beiden prikkelt tot activiteit en bezinning. Dat daarbij terdege gewaakt zal moeten worden tegen aantasting van de vrijheid der leerkrachten en de aanranding van hun persoonlijkheid, spreekt vanzelf: de Nederlandse onderwijsman is trouwens geen type, dat zich laat ringeloren door eigenwijze en ondeskundige besturen en gewoonlijk zijn deze vertegenwoordigers der ouders zo wijs, weinig critiek en veel steun te geven, terwijl zij door inspecteurs en commissies van beroep tegen zichzelf worden beschermd.

Tenslotte is er de netelige kwestie van de mentaliteit der openbare onderwijzers. Ik zal de laatste zijn om deze avant-garde uit de kringen van arbeiders en middenstand hun politieke belangstelling en strijd lust te verwijten: wie boter op het hoofd heeft, moet niet in de zon gaan zitten. Maar de overweging, dat de positie der openbare school wordt geschaad door hun politieke activiteit zou voor enkelen hunner een reden kunnen zijn, terwille van deze school minder militant op te treden en alles te vermijden, wat de vroeger genoemde „legende“ kan versterken en verbreiden. Nimmer zou ik deze woorden hebben neergeschreven, wanneer de openbare en neutrale scholen sterk stonden en het kost mij ook nu nog grote moeite, deze dingen te zeggen. Er is hier sprake van een plichtenconflict en ik kan mij levendig voorstellen, dat menigeen zegt: „mij gaat de partij boven de school, ik laat mij niet weerhouden door geborneerdheid en lastertaal“ —

maar in een artikel, dat de achteruitgang der openbare school wil verklaren en helpen remmen moet op deze consequentie worden gewezen. Wanneer het waar is, dat de Nederlandse openbare onderwijzer zich te weinig op de hoogte stelt van de wetenschappen en bespiegelingen, die zijn dagelijks werk betreffen, dat hij, in zelfgenoegzaamheid verzonken, alles ironiseert, wat critiek op zijn doen en laten of verlangen naar reorganisatie inhoudt, dan vertoont hij daarmee een der „défauts de ses qualités”: hij is een zeer voorzichtig en bedachtzaam Hollander, die zijn school en zijn werk en misschien ook wel zichzelf te lief heeft om enthousiast achter iederen nieuwichter of voorlichter aan te draven. En tot op zekere hoogte heeft hij daarin volkomen gelijk: kinderen zijn een te kostbaar materiaal om tot „proefpersonen” te worden gedegradeerd. Maar toch ook alleen maar „tot op zekere hoogte”. Zodra er sprake is van starheid en conservatisme, dat weigert, kennis te nemen, te verwerken en voorzichtig te beproeven en dat schampere afwijzing hanteert als enig argument, is er alle reden, de vraag aan de orde te stellen, of ook deze houding niet moet worden opgegeven ter wille van de school, die men wil handhaven en versterken. Ik durf niet beweren, dat deze houding inderdaad bestaat, meen evenwel enkele symptomen ervan te hebben ontdekt, maar tevens te hebben kunnen constateren, dat vooral de jonge onderwijzers belangstelling vertonen voor pogingen als die der W.V.O. om te komen tot „vernieuwing van opvoeding en onderwijs”. Mij schijnt deze sympathie een der voorwaarden om bepaalde leden van onze vierde groep te behouden voor de openbare school — mits het niet blijft bij sympathie alleen.

Het tweede Rapport Bolkestein met betrekking tot de exacte vakken

door Dr H. TURKSTRA
Rector Chr. Lyceum te Zutphen.

De redactie van „Volksontwikkeling” verzocht mij voor zijn tijdschrift een kort artikel te willen schrijven over het zogenaamde tweede Rapport Bolkestein (aansluiting tussen M.O. en H.O.) en wel meer speciaal met betrekking tot de exacte vakken.

Nu is sinds de verschijning van dit belangrijke rapport (Maart 1938) daarover reeds zoveel gesproken en geschreven, dat voor een referent het gevaar niet denkbeeldig is, dat hij niet meer onbevangen er tegenover staat. Anderzijds is het echter een voordeel gelegenheid gehad te hebben kennis te kunnen nemen van de uitwerking van dit rapport op onderwijs-

mensen, ja zelfs op onderwijs-specialisten op verschillend gebied. Het eigen oordeel wordt er soms nog scherper door geaccentueerd.

Laat ik dan beginnen met te verklaren, dat de gunstige eerste indruk bij mij nog ongeschokt aanwezig is. Ik ben van mening, dat de verschijning van dit rapport in menig opzicht van harte mag toegejuicht worden. Dit neemt natuurlijk niet weg, dat niet ieder onderdeel mijn persoonlijke instemming heeft. Er waait echter, zoals Dr Schouten, redacteur van 't Weekbl. v. Gymn. en Middelb. Onderwijs, in 't no. van 14 April terecht schrijft, een frisse wind in dit rapport. De samenstellers, zegt Dr Schouten, hebben begrepen, dat het nodig was ons V.H.O. aan te passen aan de veranderde omstandigheden, aan de vooruitgang der wetenschap en aan de gewijzigde paedagogische inzichten. Hij spreekt dan ook de hoop uit, dat dit weloverwogen rapport zal medewerken tot een reorganisatie van het V.H.O., dat het sterk en krachtig maakt.

Bovenstaande waardering van Dr Sch., waarmee ik het in alle opzichten eens ben, geldt niet alleen het rapport in zijn geheel, doch ook de daarin vervatte voorstellen met betrekking tot de exacte vakken. Juist de exacte vakken nemen een belangrijke plaats van het rapport in. Om dit te kunnen begrijpen, moeten we wel vooropstellen, dat de wordingsgeschiedenis van het rapport zeer nauw verband houdt met de totaal uiteenlopende waardering van het aan de H.B.S. gegeven onderwijs in de exacte vakken. In 1933 hadden n.l. enige wis- en natuurkundige faculteiten bij den Minister van Onderwijs K. en Wetensch. bezwaren ingediend tegen de naar hun mening weinig bevredigende resultaten van het onderwijs aan de H.B.S., wat betreft de vooropleiding voor de academische studie in de exacte en technische wetenschappen. De Vereniging van Directeuren van H.B.S.-en heeft tegen dit adres van de z.g. interacademiale commissie terstond protest aangetekend en heeft deze commissie gevraagd om statistisch bewijsmateriaal. De beschuldigende faculteiten bleken daartoe niet in staat te zijn. De vier samenwerkende lerarenverenigingen hebben daarna een commissie ingesteld onder voorzitterschap van den heer Bolkestein, welke het gehele vraagstuk van de aansluiting van het V.H.O. en H.O. in studie zou nemen. Weliswaar heeft deze commissie, om vruchtbaarder te kunnen werken, zich losgemaakt van het adres der interacademiale commissie, dat, zoals gezegd, de rechtstreekse aanleiding was tot de instelling van de commissie Bolkestein. Echter mogen we deze wordingsgeschiedenis nimmer vergeten, om een juist en billijk oordeel over het R.B. te verkrijgen. De wis- en natuurkundige vakken moesten dus wel het meest in de behandeling naar voren treden, want juist over deze vakken was het conflict tussen de ontevreden hoogleraren en de directorenvereniging ontstaan. De veelszins gehoorde critiek, dat het rapport te veel aandacht aan de exacte vakken besteedt, is dus zeker

niet billijk. Er is toch ook nog een zeer behoorlijk deel van het rapport aan de niet-exacte vakken ingeruimd.

Heb ik dus van de hand gewezen het geopperde bezwaar, dat het rapport te veel de exacte vakken in behandeling heeft genomen met voorbijzien van de andere vakken, dan stel ik me in 't volgende voor nog kort te bespreken de richtlijnen, die het rapport geeft met betrekking tot de exacte vakken. Een uitvoerige discussie omtrent dit deel van het rapport kan de belangstellende lezer vinden in het verslag van de algemene jaarvergadering van de groep „L.i.w.e.n.a.g.e.l.“, verschenen in het Weekbl. voor Gymn. en M.O. van 19 Mei j.l. Op deze vergadering hebben de heren Dr. Scha m h a r d t (voor Wiskunde), Dr. S n i j d e r (voor Natuurk. en Mechanica) en Dr. M i d d e l b e r g (voor Scheikunde) over het rapport een critische inleiding gegeven. Voorts heeft op de sectievergadering van wiskunde-leraren bij het Chr. M.O. op 14 April j.l. Dr. B u n t gesproken over het rapport met betrekking speciaal tot het wiskunde-onderwijs. (Verslag in Weekbl. Chr. M.O. 28 April '38). En ten slotte moge ik ook verwijzen naar het belangrijke referaat van Dr. B e t h over het rapport, gehouden op de vergadering van directeurs van H.B.S.-en op 20 April te A'dam.

Wat de wiskunde betreft, gaat de meerderheid der Commissie uit van de volgende vier beginselen:

- A. De wiskunde maakt gedurende de gehele schooltijd deel uit van de voorbereiding tot hoger onderwijs in iedere faculteit.
- B. Het wiskunde-onderwijs kan in de laatste twee schooljaren worden gedifferentieerd naar twee richtingen: richting I en richting II.
- C. Richting II wordt gevolgd bij de voorbereiding tot de studie in de faculteiten der geneeskunde, der wis- en natuurkunde, der veeartsenijkunde; aan de Techn. Hogeschool en de Landbouwhogeschool. Richting I wordt gevolgd bij de voorbereiding tot de studie in de faculteiten der godgeleerdheid en der letteren en wijsbegeerte.
- D. Voor het onderwijs in richting II moeten de ontwikkeling van het mathematisch inzicht en het verwerven van vaardigheid in mathematische techniek in nauwe onderlinge samenhang geschieden; voor het onderwijs in richting I kan de verzorging van de technische vaardigheid tot op zekere hoogte worden achtergesteld bij het streven naar verdieping van het begrip.

De subcommissie voor de wiskunde licht deze beginselen dan nader toe. De argumenten, die er voor pleiten aan de wiskunde in het V.H.O. een zo belangrijke plaats toe te kennen, berusten n.l. volgens de subcommissie op het inzicht, dat de wiskunde wegens het sterk-abstrakte en niettemin aanschouwelijke karakter van haar fundamentele begrippen bij uitstek geschikt is de werking van het bewuste en geordende denken in de een-

voudigste vorm te laten ondervinden, en voorts op het feit dat de wiskunde in haar geleidelijke opbouw van zeer eenvoudige grondslagen af een ideale gelegenheid biedt, het denkvermogen te oefenen, doordat zij op iedere trap van ontwikkeling de problemen weet te stellen, die aan die trap zijn aangepast.

Deze universele betekenis, die aan de beoefening van de wiskunde eigen is, merkt de sub-commissie terecht op, is geheel onafhankelijk van de mate, waarin de leerling in zijn latere studie en in zijn later leven met mathematische begrippen in aanraking zal komen. M.a.w. een mathematische propaedeuse heeft iedere student, van welke faculteit ook, ieder industrieel of koopman nodig. Er zou nog over te praten zijn of deze propaedeuse een twee- of een drie-jarige dient te zijn. Het rapport stelt een driejarige voor. Bij het nieuwe leerplan voor de H.B.S.-en A en B van 27 Mei 1937 is de minister ook van dit standpunt uitgegaan, ofschoon hij later nog heeft verklaard, dat het volkomen juist is, wanneer men zegt, dat de verschillende besluiten met betrekking tot de H.B.S.-en A en B in zekere zin een proef is en dat hij bereid is de gehele materie te overwegen. Persoonlijk ben ik de mening toegedaan, dat een driejarige wiskunde-onderbouw voor den doorsnee-leerling niet te zwaar is, mits de middelbare school de leerlingen niet vóór hun dertiende jaar toelaat. De intelligentieleeftijd om wiskunde-problemen te leren hanteren begint om en bij het dertiende en veertiende levensjaar.

Met het wiskunde-leerplan voor de jaren, die aan de splitsing in richting I en II voorafgaan, zoals dat vermeld is op blz. 41 van het rapport, kan ik me volkomen verenigen. De keuzeonderwerpen, die daarna voor richting I worden genoemd, als b.v. herziening van de logische grondslagen der Euclidische Meetkunde, begrip en eerste uitwerking van een axiomatische fundering, begrip der differentiaal- en integraalrekening e.a., vind ik te zwaar voor deze niet-mathematische richting. Gelukkig merkt het rapport ten dezen op, dat eerst de ervaring zal kunnen leren, hoever men in verband met de beschikbare tijd en het bevattingsvermogen der leerlingen, met leerstof van deze soort zal kunnen gaan.

De commissie voelt voorts voor een uniformisering van de programma's voor wiskunde op H.B.S. en Gymnasium en ze wijst ook de weg aan, waarlangs het gestelde doel kan worden bereikt: de H.B.S. dient n.l. haar algebra-onderwijs verder te ontwikkelen in de richting der analytische meetkunde, terwijl het Gymnasium wat verder moet gaan met de verzorging van het constructieve element in de meetkunde der ruimte. Een bekend hoogleraar in de wiskunde poneerde in 1930 als stelling bij zijn proefschrift: „Het is wenselijk, dat het wiskunde-onderwijs aan de inrichtingen voor middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs een meer

fusionistisch karakter draagt, dan tegenwoordig het geval is." Deze professor zal het dus meer eens zijn met dit in het rapport Bolkestein met nadruk uitgesproken beginsel van uniformisering dan anderen, die, m.i. ten onrechte, hierdoor al te zeer vrezen een gelijkstelling van Gymnasium en H.B.S. in leermethode. Het rapport zegt echter zelf op blz. 43, dat zij naar aanleiding van dit verlangen naar uniformisering der programma's nog de algemene opmerking wil maken, dat men van een verwezenlijking van dit verlangen niet zal mogen verwachten, dat het onderwijs zelf op de beide inrichtingen nu ook geheel gelijk zal worden.

Ik vind het jammer, dat de toon van de subcommissie voor wiskunde op één enkele plaats de critici aanleiding heeft gegeven tot scherpe aanvallen. De subcommissie zegt n.l. op blz. 39: „Niemand zal een vak kunnen noemen, waarvan de leerstof als middel tot verwerving van de vertrouwdeheid van de aanstaande beoefenaren der wetenschap met de correcte vormen van het bewuste en systematische denken en met een exact woordgebruik, de vergelijking met de wiskunde zou kunnen doorstaan." Ditzelfde had iets anders kunnen gezegd worden en geen aanstoot behoeven te verwekken.

Overigens kan ik mij volkomen met de inzichten van de commissie Bolkestein met betrekking tot de wiskunde verenigen.

Het bestek van dit korte artikel laat niet toe, dat ik de conclusies van het rapport over de natuurkunde, de mechanica, de scheikunde en de plant- en dierkunde hier weergeef. Wat de natuurkunde betreft, bekoort mij de voorgestelde concentrische behandeling der leerstof voor de H.B.S., evenals dit trouwens reeds op 't Gymnasium het geval was. Een tweede gunstig symptoom zie ik in de grotere mate van vrijheid, die aan den natuurkundeleraar wordt verleend bij het bepalen en het behandelen van de stof. Natuurlijk is dan een noodzakelijke consequentie, dat de behandelde stof ook op het eindexamen moet kunnen worden getoetst, waardoor dus de vrijstellingen voor het mondeling examen zullen moeten vervallen.

Met betrekking tot de voorstellen over de natuurkunde ben ik het op één punt niet geheel met de commissie eens. De commissie sluit zich n.l. voor de H.B.S.-A bij het thans vigerende nieuwe leerplan aan, dat het natuurkunde-onderwijs tot de tweede en derde klassen beperkt. Dit vind ik een te armelijke bedeling voor de H.B.S.-A. Door één uur in elk der beide hoogste klassen (desnoods alleen één uur in klas 4A) voor natuurkunde uit te trekken, zou een doelmatige afronding van het natuurkunde-onderwijs tot stand zijn gebracht. Een enigszins behoorlijk inzicht in „het arbeidsbegrip" mag toch zeker aan leerlingen, die voor een gedeelte in de maatschappij leiders in het bedrijfsleven zullen worden, niet onthouden worden.

Het rapport wenst voorts verbetering te brengen in de behandeling van de scheikunde voor de H.B.S.-B, door minder in de breedte, doch meer in de diepte te gaan, dit te bereiken door voor alle kandidaten een meer beperkt algemeen overzicht voor te schrijven en daarnaast de mogelijkheid te geven keuze-onderwerpen te behandelen, die dieper op bepaalde hoofdstukken ingaan.

Kortom, zowel voor de wiskunde als voor de natuurkunde en de scheikunde geeft het rapport-Bolkestein een sterke suggestie het inzichtelement bij het onderwijs meer tot zijn recht te doen komen en dit op een mondeling examen dan ook te toetsen. Zoals gezegd zouden dan de vrijstellingen voor het mondeling examen voor deze vakken moeten vervallen. We kunnen ons daarmee verenigen.

Het is tenslotte ook een verheugend feit, dat de commissie aandacht schenkt aan een verbetering der paedagogisch-didactische opleiding van den leraar. Hier hebben we jaren in woord en in geschrift voor gestreden. Gelukkig heerst zo langzamerhand over deze kwestie een communis opinio.

De molens draaien in Holland nu eenmaal langzaam. We zijn o zo bang voor verandering. Vandaar de eindeloze kritiek op alle voorgestelde onderwijsveranderingen. Vandaar kritiek op het eerste rapport-Bolkestein, kritiek op het nieuwe wiskunde-programma van 27 Mei 1937, kritiek op de voorgestelde paedagogisch-didactische vooropleiding voor iederen leraar, kritiek ook op het tweede rapport Bolkestein. Maar we vorderen toch, al is het langzaam. Misschien is het zo ook beter dan voetstoots, zonder kritiek, alles maar te aanvaarden.

Enige opmerkingen naar aanleiding van het tweede rapport-Bolkestein

door Dr A. ZIJDERVELD.

Het verschijnen van een rapport betekent een ongewenste toestand en een poging om de weg tot verbetering te wijzen. Dit rapport is de zoveelste poging om het V. H. O. zo te regelen, dat de afgestudeerden goed toegerust den universitairten weg kunnen betreden. De taak van deze commissie verschilde in zoverre van die der vroegere, dat zij niet slechts het Gymnasium, maar ook vooral de H.B.S. als inrichting van V.H.O. in haar gezichtsveld moest betrekken. De noodzakelijkheid van de meermalen herhaalde herziening van het onderwijsprogramma van het V.H.O.

moge blijken uit het volgende. Toen in de 19e eeuw de moedertaal als wetenschappelijke taal het Latijn had verdrongen, kon het onderwijs in 't Latijn aan 't gymnasium met minder uren volstaan, maar diende voor het onderwijs in de moderne talen de nodige tijd te worden ingeruimd.

De vlucht, die de natuurwetenschappen namen in de tweede helft der 19e eeuw, deed de afdeling β aan het gymnasium ontstaan, ja, eiste zoveel voorbereiding van de aanstaande studenten in wis-, natuur- en scheikunde dat, naar het oordeel der deskundigen, het gymnasiale programma overladen werd en herziening eiste. Zo ontwierp de zgn. *Ineenschake- lingscommissie* in 1903 een plan voor een Grieksloze afdeling B.

Nadien is de technische Hogeschool verzezen en zijn tal van nieuwe leerstoelen ingesteld: voor moderne talen, voor economische vakken, voor onderdelen der mathematische en medische wetenschappen. Dat alles maakte de tongen los en bracht de pennen in beweging tot het stellen van nieuwe eisen aan het V.H.O. De economische en de natuurwetenschappen, die kinderen van den nieuwen tijd, konden het zonder de kennis der klassieke wereld stellen, meenden velen. De gymnasiale opleiding achtten sommigen verouderd. De aanstaande ingenieurs, wis-, natuur-, scheikundigen, medici hadden een voldoende grondslag voor hun studie in de H.B.S.-opleiding volgens velen. Wel was deze instelling bedoeld als instituut voor algemeen ontwikkelend eindonderwijs, maar overeenkomstig de opvatting van 't begin onzer eeuw en van de vorige, dat algemene ontwikkeling, d.w.z. veelheid van kennis, al was die oppervlakkig, verhoogde belangstelling waarborgde naar vele zijden, zag men in de H.B.S. met haar vele vakken een deugdelijke instelling voor aanstaande studenten in de moderne wetenschappen. Zo werd de H.B.S. een instelling voor V.H.O. en kreeg zij haar tweeslachtig karakter.

Langzamerhand evenwel groeide de twijfel aan de waarde der veelheid van kennis en hegden men in te zien, dat een voldoende eindexamen H.B.S. geen geschiktheid voor de academische studie waarborgde, zelfs het gymnasiale diploma niet. De overtuiging, dat voor deze studie voldoende begaafdheid en vastheid van wil meer waarde hebben dan veelheid van kennis, heerst tegenwoordig niet slechts aan de universiteit, maar ook onder de vertegenwoordigers van het V.H.O. Dat blijkt genoegzaam uit het voor ons liggende rapport der Commissie, die, onder leiding van den oud-inspecteur v. h. Midd. en Gymn. onderwijs Bolkestein, enkele jaren geleden op nieuw het vraagstuk der aansluiting tussen V.H.O. en H.O. in studie nam.

In die commissie hadden evenveel leraren als hoogleraren zitting. Van universitaire zijde waren de mathematische en de literaire faculteiten vertegenwoordigd, niet de theologische en de juridische. Te oordelen naar het aantal pagina's van het rapport is de mathematische faculteit het

minst te spreken over de geestelijke uitrusting der aankomende studenten. De ontevredenheid geldt blijkbaar vooral de oudleerlingen der H.B.S. Immers op pag. 138 van het Rapport lees ik, dat verschillende leden der commissie bezwaar hebben tegen de tweeslachtigheid van het onderwijs dier school. Zij meenden dan ook, dat er een scherpe scheiding diende te worden gemaakt tussen zuiver V.H.O. en onderwijs, gelijk de H.B.S. van ouds bedoelde te geven. In dit verband vraag ik mij af, hoeveel er waar is in de mededeling van een Delfts student, die zelf de H.B.S. had doorlopen, dat te Delft de oudgymnasiasten zich o.a. hierin onderscheidden van de oud-H.B.S.-ers, „dat zij beter een redenering konden volgen". Als deze opmerking — afkomstig van een der hoogleraren, zei men mij — op voldoende waarneming berust, zouden de gymnasiasten in hun zesjarige schooltijd een voorsprong kunnen hebben boven de leerlingen der H.B.S. met een vijfjarigen cursus. Maar ook komt het mij voor, dat het gymnasium door het uitgebreide taalonderwijs en de humanistische sfeer aan zijn leerlingen een geestelijke inslag geeft, die hun zeer te stade komt bij de verdere studie.

Al bleek de commissie bij het stellen van conclusies omtrent verschillende punten verdeeld, eenstemmigheid heerste er omtrent de drie algemene eisen, die zij als grondslag van haar rapport heeft aangevaard (pag. 15-16).

In die eisen komt tot uitdrukking, dat inzicht, begrip, kennis der grondslagen en elementen van ieder geëxamineerd vak in de eerste plaats vereist zijn en dat op parate kennis in de tweede plaats dient te worden gelet.

De tweede algemene eis handelt voornamelijk over het uitsingsvermogen — zowel mondeling als schriftelijk — van de kandidaten. Nu de moedertaal het voertuig is geworden voor de wetenschappen, beschouwt de commissie zeer terecht als onmisbaar voor de beoefening van iedere wetenschap:

a) het vermogen om zich nauwkeurig rekenschap te geven van hetgeen schriftelijk of mondeling tot hem komt;

b) voldoende beheersing van de moedertaal om eigen gedachten over een zakelijk onderwerp, zowel mondeling als schriftelijk in goede orde, met juiste woordenkeus en in correcte vorm te uiten;

c) enige geoeffendheid in het houden van korte voordrachten en het samenstellen van korte overzichten over zelfstandig bestudeerde onderwerpen (pag. 15).

Zullen de aankomende studenten aan deze eisen voldoen, dan dienen alle docenten aan Gymnasium en H.B.S. mede te werken tot dat doel en prijs te stellen op nauwkeurig taalgebruik.

De commissie — waarvan voorzitter en secretaris als neerlandici

bij uitstek tot oordelen bevoegd waren — geeft in haar overwegingen bij het stellen der eisen aan het onderwijs in het Nederlands blijk van helder en ruim inzicht: de „herhaalde en veelsoortige klachten” over het tekort der jongelui in kennis en beheersing der Nederlandse taal schrijft zij nu eens niet uitsluitend toe aan het te kort schieten der Neerlandici: de klachten ten opzichte van de moedertaal zijn internationaal. De oorzaken van het te kort zijn te zoeken „in gemis van algemeen geldend stijl- en vormgevoel, gemis van gehechtheid aan distinctie en traditie, die de invloed op de beschaving in haar geheel en op de verschillende uitingen daarvan vroeger deden gelden”.

M.a.w. alle docenten hebben mede te werken tot het verstevigen van het gevoel van gebondenheid en „gehoudenheid”, tot het verscherpen van eisen en stijlgevoel, want „de tegenwoordige jeugd heeft meer weerstand te overwinnen om, wat betreft een behoorlijke kennis en beheersing van de eigen taal, tot een bevredigend peil te geraken.”

Na overleg met de gehele commissie kwam de subcommissie tot de volgende beschouwingen:

„Onder de Neerlandici heerst onzekerheid omtrent doelstelling en, in verband daarmee, over omvang en indeling der leerstof, soms ook over tijdverspilling en gebrek aan geconcentreerdheid.”

Met voldoening zullen de Neerlandici vernomen hebben, dat „ook een uitbreiding van het aantal lesuren noodzakelijk is”, zal er enige verbetering komen en dat de commissie er van overtuigd was, „dat op den duur aan het Nederlands een nog belangrijker positie moet worden toegestaan.” Van eisen hieromtrent meende zij „op dit oogenblik te moeten afzien,” „zowel omdat deze zaak bij uitstek er een van langzame groei is — ook de leraren moeten enigszins worden voorbereid op hun omvangrijker en belangrijker taak, reeds aan de universiteit — als omdat de moeilijkheid, de beschikbare uren te vinden, in dit stadium tot een minimum beperkt dient te worden” (pag. 19).

Uitbreiding van het aantal uren voor het moedertaalonderwijs aan het gymnasium acht men minder nodig dan aan de H.B.S. Inderdaad hebben de gymnasiasten bij het vertalen uit vijf talen vrij wat meer oefening dan de leerlingen der H.B.S. Ook meende de commissie, dat op het gymnasium het gestelde doel wel kan worden bereikt door verhoging der intensiteit van het gegeven onderwijs en door kwalitatieve verbetering der onderwijsmethode.

Ondanks mijn bijna twintigjarige werkzaamheid aan het Barlaensgymnasium is 't mij niet duidelijk, wat de commissie heeft bewogen tot de door mij gespatieerde uiting. Werken de Neerlandici aan de gymasia minder hard dan die aan andere scholen? Dat in de hogere klassen meer tijd besteed wordt aan letterkundig dan aan taalkundig onderwijs is waar,

maar dat geldt ook voor de H.B.S. Dat de leerlingen te weinig geoefend worden in spreken en stellen is ook waar, maar dit heeft nog andere oorzaken dan het te kort schieten van den docent. Ik zal me hierin niet verdiepen, want er is nog een belangrijker punt, dat de aandacht vraagt: het nieuwe, mondelinge, eindexamen voor de gymnasia. Als dit een vrucht is van dit rapport, dan kunnen we de commissie daarvoor dankbaar zijn. Een mondeling examen, waarbij een Nederlandse tekst, die tamelijk hoge eisen stelt aan begrip, inzicht, taalstructuur en woordgebruik, aan de kandidaten wordt voorgelegd, ter bespreking, en waarbij ook zal worden gelet op de uitspraak, brengt de moedertaal in de rij van vakken op de plaats waar ze behoort, vooral nu daarbij bepaald is, dat het Nederlands een afzonderlijke groep zal vormen in de rij der examen-vakken en niet langer een onderdeel in de groep der moderne talen. Ook zal deze eis een gunstigen invloed hebben op het onderwijs en op de belangstelling der leerlingen. Het afnemen van zo'n mondeling examen zo, dat het omtrent de gewenste eigenschappen van den candidaat voldoende gegevens verschaft, stelt aan den docent hoge eisen. Graag had ik het voorstel der commissie, het mondeling examen zo nodig te vervangen door de schriftelijke beantwoording van een zorgvuldig gekozen stel vragen over een tekst, als alternatief opgenomen gezien ter wille van sommige kandidaten.

Wanneer het onderwijs gedurende zes jaren gegeven wordt in den trant, door de commissie aangegeven (op pag. 20), mag men van de leerlingen verwachten, dat zij behoorlijk geoefend en voorbereid zijn voor zo'n examen. Van de *ressuur* kan dan geen sprake zijn, gelijk bij een examen in literatuurgeschiedenis. Met verbazing zal menig collega met mij kennis genomen hebben van de bezwaren, die op de jaarvergadering der Ver. van Rectoren en Correctoren door Dr J. Hemelrijk, rector van het Sted. Gymn. te Alkmaar, ingebracht zijn tegen dit nieuwe examen. ¹⁾ Welke reden heeft hij voor zijn onderstelling, dat het subjectieve element in de beoordeling van dit onderdeel groot zal zijn en de aard van het examen zeer onzeker? Natuurlijk is in elke beoordeling iets subjectiefs, zowel in die van een opstel als in die van een schriftelijke vertaling, maar niet méér in de beoordeling van een mondeling examen Nederlands dan van een dito Grieks of Latijn.

Ten eerste is het te hopen, dat de heer Hemelrijk, en met hem de andere leiders van gymnasia, die bedenkingen hebben tegen het nieuwe examen Nederlands en dus ook tegen de eisen, door de Aansluitingscommissie aangaande dit punt geformuleerd, hun bezwaren nader toelichten, te meer, daar de werkelijk deskundigen, de Neerlandici, er anders over denken.

¹⁾ In no. 37 v. h. Wkbl. v. Gymn. en Middelb. ond.

Het Rapport-Bolkestein en de Oude Talen

door Dr J. C. BRUYN.

Het onderwijs aan het gymnasium is uitsluitend als voorbereidend hoger onderwijs bedoeld; de verlening van zijn eindexamen heeft uitsluitend het karakter van een toelating tot universiteit of hogeschool; wel gaan ook op het gymnasium een aantal leerlingen, die niet voornemens zijn naar het hoger onderwijs over te gaan, maar onderwijsprogramma's noch eindexameneisen houden met hen rekening." Aan deze omschrijving van doel en wezen van het gymnasium, zooals zij te vinden is op blz. 138 van het Rapport, voegt de „subcommissie voor de oude talen" op blz. 140—141 een nadere bepaling toe, volgens welke het kenmerkend onderscheid van het gymnasium ten opzichte van de andere schooltypen terecht wordt gezien in de „klassieke vorming". Deze beoogt een ten deele examineerbare vorming van den geest, blijkend uit een bepaalde vaardigheid in het vertalen en grammaticaal verklaren van teksten en een zekere kennis van de oude cultuur, welke vaardigheid en kennis „symptomen zijn van een geesteshouding en denkgewoonte, die voor alle studie van eminent belang zal zijn: samengevat onder één term: mentale training"; bovendien zijn het Latijn en Grieksch voor de studie in verscheidene wetenschappen onmisbare „hulpwetenschappen".

De Commissie stelde zich de vraag, hoe het nu staat met het onderwijs in de Oude Talen en zijn resultaten in de B-afdeeling. Ziehier haar antwoord (blz. 142):

„Wij erkennen, dat onder het vigerend leerplan met een uitzonderlijk flink stel B-leerlingen iets bereikt wordt, dat den docent in de Oude Talen voldoening geeft en door die leerlingen als waardevol wordt ervaren, maar moeten helaas constateren, dat de praktijk uitwijst, hoe het merendeel der B-leerlingen het huidige leerplan, als het naar zijn opzet en bedoeling wordt uitgevoerd, niet aan kan."

Deze overweging leidde de Commissie er toe verbetering te zoeken in een oplossing der moeilijkheid, die de Commissie zelf als „een uitweg" (blz. 143) qualificeert: zij stelt voor, het Grieksch niet aan de B-leerlingen te onderwijzen en dezen dus alleen Latijn te geven: „één klassieke taal, maar die dan grondig".

Zoo herleeft dus de gedachte van een „Griekschlooze B-afdeeling", die, sedert zij in het rapport der Ineenschakelingscommissie van 1903 was verschenen, het onderwerp van vele debatten is geweest.

Het spreekt van zelf, dat invoering van zulk een afdeling ingrijpende veranderingen van het leerplan vereischt. De Commissie heeft zich hiervan ter dege rekenschap gegeven; een tweetal gedetailleerde uren tabellen geeft verschillende oplossingen van de daarbij rijzende problemen. Voor den lezer zijn deze detailkwesities van minder belang; wij moeten ons be-

palen tot de oude talen en wel in het bijzonder tot de Griekschlooze B-afdeeling zelve.

Wij zien, dat het voorstel wortelt in het besef, dat de B-afdeeling voor de meeste B's te moeilijk is. Inderdaad is het niet te loochenen, dat de B-afdeeling zware eischen stelt. Maar zijn deze eischen te zwaar? Wanneer men rekening houdt met de doelstelling van het gymnasium, zooals zij in den aanvang van dit artikel wordt geformuleerd, zal men voor flinke eischen toch niet mogen terugschrikken. Het gymnasium is nu eenmaal bedoeld als school, voorbereidend voor universitaire studie; de commissie erkent — zie boven — zelve, dat „met een uitzonderlijk flink stel B-leerlingen" waardevolle resultaten zijn te bereiken. Schrijver dezes zou het woord „uitzonderlijk" gaarne laten vervallen. Met „flinke" B-leerlingen is wel degelijk iets belangrijks te bereiken. En maar al te veel dreigt het gymnasium zijn karakter van inrichting voor voorbereidend-hoogeronderwijs te verliezen, doordat men het laat bezoeken door jongens en meisjes van zeer middelmatigen, soms zelfs zeer geringen studieaanleg.

Nog eens: de B-afdeeling is moeilijk. Maar deze moeilijkheid spruit niet alleen voort uit de aanwezigheid van het Grieksch naast het Latijn. Velen, die in de geneeskunde wenschen te gaan studeeren, worden zeer bezwaard door de hooge eischen voor de wiskunde. Voor schrijver dezes is het de vraag, of niet het voorbereidend hoogeronderwijs met minder wiskunde zou kunnen volstaan; of niet het een en ander van het wiskunde-program op de universiteit zou kunnen worden behandeld voor hen, die in de wiskunde gaan studeeren.

Een groot gedeelte van de 'mentale training' — die bijv. op de H.B.S. vooral in de wiskunde moet worden gezocht — wordt op het gymnasium immers door de oude talen reeds gegeven.

Men legt gaarne den nadruk op het 'tucht' bijbrengend en vergend karakter van de studie van het Latijn. Niemand zal ontkennen, dat deze geestestucht groote waarde heeft; maar men vergeet niet, dat ook het Grieksch niet is te leeren, zonder nauwkeurigheid en zin voor orde. Maar terwijl de strenge taal van het oude Rome zich heeft verhard tot strakkere vormen, heeft de Grieksche taal haar verrukkelijke vormenklarheid, die allerlei taalverschijnselen doorzichtig ter behandeling biedt, zoodat op ongezochte wijze taalleven en taalgroei aan de aan denktucht ook in de wis- en natuurkundige vakken onderworpen B-leerlingen kunnen worden voorgehouden, terwijl ook in de Grieksche litteratuur het zonnige warme leven hun tegenstraalt en hen hun éénzijn met de grondleggers onzer cultuur doet ervaren. Homerus blijve ook voor de B-leerlingen geen gesloten boek; een dialoog van Plato vindt ook in een behoorlijke — heusch niet; „uitzonderlijk" behoorlijke — B-klasse belangstelling, omdat Plato

eeuwig-actueel en wezenlijk wetenschappelijk bevruchtend is ¹⁾. Geen waarlijk menschelijk-vormende klassieke ontwikkeling zonder kennis van het Grieksch: geen Romein kon zich geestelijk gevormd gevoelen, wanneer hij de Grieksche taal niet kende en den Grieksch en geest alleen uit Latijnsche werken benaderen moest.

De commissie echter stelt voor, zooals wij hebben gezien, voor de B-leerlingen alléén Latijn: „één klassieke taal, maar die dan grondig”.

Met de opvatting, dat de B-leerlingen dus niet grondig in het Grieksche worden onderwezen — immers dit verwijt klinkt in de woorden „één klassieke taal, maar dan grondig” door — kan ik het niet eens zijn. Men vergeet, dat drie jaren lang, gedurende de jaren, dat grammatica en Xenophon en Lysias- en Homerus-lectuur het Grieksche programma vullen, de gymnasiasten ongescheiden hetzelfde onderwijs ontvangen. Men doet, alsof het onderwijs in het Grieksch eerst in de 5e klasse voor de B's begint. Natuurlijk is de lectuur in de 5e en 6e klasse voor de A-leerlingen veelzijdiger, maar ook bij minder omvangrijke lectuur behoeft de eisch van grondigheid en degelijkheid geenszins te worden prijsgegeven.

Met volkomen instemming vermeld ik hier de nota van een vijftal leden der commissie, die op pag. 150 en 151 van het Rapport is afgedrukt. Terecht brengen zij onder de aandacht, dat „de historische beschouwing van dat belangrijke deel van onze tegenwoordige cultuur, waarmede de leerlingen der afdeling in hun latere studie en hun later leven voornamelijk in aanraking zullen komen (met name bij de wijsbegeerte en de wis- en natuurkundige wetenschappen) steeds en onvermijdelijk terugvoert naar Hellas, zelden en niet noodzakelijk naar het klassieke Rome. Wanneer men nu aan de B-leerlingen de gelegenheid onthoudt, zich het enige middel tot directe en zelfstandige kennismaking met de Helleense cultuur n.l. kennis der Griekse taal, eigen te maken, brengt men een versmalling van de geestelijke basis van een groot deel der Nederlandse intellectuelen teweeg, die naar de mening der ondergetekenden niet verantwoord kan worden geacht.” (blz. 150). „Naar aanleiding van het vaak aangevoerde argument, dat de beoefening van het Grieks en Latijn naast wiskunde en natuurwetenschappen vele leerlingen van het Gymnasium-B tegenwoordig te zwaar valt, wensden de ondergetekenden er nog de aandacht op te vestigen, dat men er zich voor behoort te hoeden, de belangen van die categorie leerlingen, die de combinatie van al deze vakken wel aan kan en die later dankbaar zal zijn voor de brede kennisgrondslag, die in hun jeugd gelegd werd, ter verwaarlozen ten behoeve van de middelmatigen en zwakken” (blz. 151).

¹⁾ Wie geeft eens een bloemlezing uit met stukken uit Euclides, uit Hippocrates e.a.? Zouden B-leerlingen hier geen interessante lectuur vinden?

De Griekschlonze B-afdeeling grijpt echter ook in de opleiding der A-leerlingen in.

Immers: de beide in het Rapport gegeven leerplannen laten nu het onderwijs in het Grieksch voor de A-leerlingen eerst beginnen in klasse III. Voor deze taal duiken zoo de bezwaren op, die velen tegen den 2-jarigen onderbouw van het Lyceum hebben. Hoe vroeger men met taalkundig memoriseerwerk laat beginnen, des te beter. En het dunkt mij voor leerlingen, die reeds twee jaren Latijnsstudie achter den rug hebben en juist door het minder boeiende grammaticagestamp en woordjesleeren heen zijn en blij zijn meer aan lectuur te gaan doen, allesbehalve plezierig dan eerst, in klasse III, met het Grieksche a.b.c. te moeten beginnen.

Ten slotte zal het onderwijs ook in de hoogere klassen ongetwijfeld geremd worden op kleine gymnasia, waar A's en B's gecombineerd Latijnsch onderwijs zullen ontvangen, doordat daar een gedeelte der leerlingen den Grieksch achtergrond niet kent, die overal in de Latijnsche letterkunde, ik zeg niet: te ontwaren valt, maar zich opdringt, omdat de Romeinen bewust en opzettelijk het hellenistisch karakter van hun beschaving markeren. De afdoening dezer bezwaren op blz. 146/147 van het Rapport, is m.i. onbevredigend. Het gaat niet om het geven van Grieksche citaten; het is de geheele geest der Romeinsche litteratuur, die tot vergelijking en opmerkingen noopt, en die eerst wordt gevoeld en verstaan door vergelijking met de Grieksche. Wat zal er niet verloren gaan voor litterair aangelegde en belangstellende A-leerlingen, wanneer bij de Vergiliuslectuur elke samenhang met het groote voorbeeld, Homerus, is verbroken; wanneer men bij de lectuur van Horatius' lyrische poëzie geen fragmenten van Sappho en Alcaeus den leerlingen meer kan voorleggen?

Dit alles zal een onbekende weelde blijven op kleinere gymnasia, waar A- en B-leerlingen in één klasse vereenigd zijn door de in het Rapport verheerlijkte 'unio classica' van het Latijn.

Ik heb den indruk, dat de afgestudeerde goede B-leerling de op het gymnasium verworven kennis van het Grieksch op prijs stelt. Hij moge later niet meer in staat zijn 'histèmi' te vervoegen — de op het gymnasium verworven geesteshouding blijft nawerken ¹⁾. En tijdens zijn studie aan universiteit of hooge school is althans de wetenschappelijke terminologie voor hem geen abracadabra. Ook zonder dat men in staat blijft Homerus vlot te lezen is het niet geheel waardeloos den zin van de vaktermen,

¹⁾ Dat het rechtstreeksche 'nut' van als parate kennis behouden wetenschap in dezen geen argument tegen de studie van het Grieksch voor de B's kan zijn, blijkt toch wel hieruit, dat niemand de wiskunde, of welk ander studievak ook, zal willen doen vervallen, omdat een ex-gymnasiast of H.B.S.'er na 10 jaren geen wiskundeproblemen meer kan oplossen, of feitenkennis verloren heeft.

die men gebruikt, te verstaan. Is het eigenlijk niet — zonderling, om geen sterker woord te gebruiken, dat *g e s t u d e e r d e* menschen niet weten, wat zij zeggen, als zij spreken van telefoon en telegraaf, van logica, van mathematica, physica, physiologie, biologie, ethica, economie, diagonaal, parallelogram enz. enz. enz.? Dat honderden dokters recepten *s c h r i j v e n* kunnen, maar zich voor het *u i t s p r e k e n* hunner afgekorte recepten wel wachten? Ware het niet te wenschen, dat men niet alleen leerde verstaan wat men leest, maar ook te weten wat men zegt? Wanneer dit laatste terecht blijk van geestescultuur wordt geacht, ontneme men den leerlingen van de school, die niet óók, maar uitsluitend opleidt tot wetenschappelijke studie, niet de kennis van de taal van het volk, dat de wereld de kiem der westersche cultuur — en meer dan de kiem! — heeft geschonken; de taal, wier woorden nog dagelijks klinken in aller mond, in alle beschaafde landen!

Het Fransche Volkshuis

door E. C. KNAPPERT.

Ruim een halve eeuw geleden werd in London's Oosteinde door de stichting van een volkshuis de eerste poging gedaan om een ontmoetingsplaats der standen te scheppen, die een opvoedingsinstituut voor allen worden zou en „cultuur" binnen bereik zou brengen van de massa, om wier cultureele bagage niemand zich de eeuwen door bekommerd had. De poging slaagde. Amerika volgde na vijf, Holland na zeven, Frankrijk na zeventwintig jaar. Het feit alleen reeds van dit tijdsverschil wijst op een ander geestelijk klimaat dan het Angelsaksische en het Nederlandsche. Het moge waar zijn dat het Engelsche settlement vóór alles opvoedend werkt, het Amerikaansche vorming van den staatsburger vooropstelt, het Nederlandsche volgens Engelsch oordeel, vollen nadruk legt op het goed gebruik van den vrijen tijd, hier leeft overal zeer sterk het besef, dat standverschil geen waarde-bepalende factor zijn mag noch is. Dit geldt, vergissen wij ons niet, veel minder van Frankrijk, al heet daar iedere gehuwde vrouw „madame" en iedere man „monsieur". ¹⁾ Wij zijn ons intusschen zeer sterk bewust hoe zelfs bij een niet oppervlakkige bekendheid met het andere land en deszelfs instellingen op bekend terrein, men buitenstaander en

¹⁾ De machinebankwerker Dubreuil, sedert eenige jaren lid van het Bureau international du Travail te Genève, was getroffen dat hij in Amerika door chefs in de fabriek werd aangesproken met „mijnheer" terwijl hij het in het eigen land nooit verder had gebracht dan het ietwat neerbuigende „mon brave".

vreemdeling blijft. Dat men daarbij niet anders kan dan de eigen maatstaven aanleggen, leidt reeds tot een verkeerd oordeel. Zoo zal bv. de Engelschman die ons land bereist, u zeggen dat Holland geen armen heeft, want de arme in zijn land trekt zijn tweede of derde rangs uitdragerskleeren zóó maar aan, waar ten onzent het zelfrespect leidt tot pasklaar maken, en de arme dus niet opvalt, stellig niet aan den vreemdeling. En zoo kunnen wij ons niet voorstellen dat met dit ons werk ooit propaganda zou gepaard kunnen gaan voor een bepaald kerkgenootschap of een bepaalde politieke partij, dat deze propaganda-mogelijkheden de aanleiding zijn tot het werk, ja zelfs hier en daar zijn bestaansrecht, zijn „raison d'être". Het is zeer zeker winst voor alle partijen dat de werkers in volkshuizen elkaar op hunne internationale congressen geregeld ontmoeten, maar men verhele zich niet, dat daardoor noodwendig misverstanden, over- en onderschatting van elkanders werk, ontstaan moet. Kennen wij dit zelfs niet uit het eigen land en de eigen omgeving, waar van verschillend gezichtspunt uit gereedeneerd en gehandeld wordt? Wordt niet zelfs aan de woorden die wij gebruiken verschillende beteekenis gehecht? Bij goed begrip van dit alles is intusschen aanraking met een andere dan de eigen oriëntering altijd winst, want verruiming van inzicht en verwijding van uitzicht komt immer den mensch ten goede, indien hij ten minste zijn wortels heeft in het eigene.

In Frankrijk dan is aan de stichting van het eerste „centre social" allerlei voorafgegaan, dat wij wis en zeker in een andere categorie zouden plaatsen dan het volkshuiswerk zooals wij dit kennen. Een maatschappelijke werkster die recht van spreken heeft, noemt bv. „l'Union des Familles" door de ten onzent ook bekende Mme de Pressensé na den oorlog van '70 opgericht. Nader aan onze opvatting van wat volksopvoeding en volksontwikkeling behoort te begooien, staan reeds de „Oeuvres du Moulin Vert" waarmede in 1902 l'abbé Viollet een aanvang maakte. Het is noodig hier ook te noemen de stichting van den markies Costa de Beauregard die in 1897, geholpen door het puik der fransche aristocratie, in Popincourt, nu het XIe arrondissement van Parijs, aldaar maatschappelijk werk begon, dat direct geïnspireerd was op het Engelsche settlement. In 1903 werden alweer dank zij den stoot van een paar dames uit den adel de „Maisons sociales" geopend die het Engelsche systeem van inwonende werkers overnamen. De Résidence sociale de Montmartre dagteekent van 1910, die van Levallois Perret, middelpunt van automobielenindustrie bij Parijs, van ongeveer denzelfden tijd. Het is dit centrum dat wij het best kennen, doch eerst van na den oorlog, toen het sociale werk sterk onder Amerikaanschen invloed kwam. Wel zijn de hulpstations van de Kwakers gedurende en na den oorlog niet zonder beteekenis geweest voor den gang van zaken, maar men beroept zich op Amerika voor den groei en ten dele ook voor den geest van het werk. Men herinnere zich even de rol die

Amerika gedurende den grooten oorlog in Frankrijk gespeeld heeft, en men zal dit zeer begrijpelijk vinden.

Wie in de eerste na-oorlogsche jaren, toen het in Parijs wemelde van Amerikanen en het Amerikaansche goud veel mogelijk maakte, geglimlacht moge hebben over de naïviteit der Yankees, die de gracieuse complimenten der Parijzenaars letterlijk opvatten, wie in die jaren tevens in aanraking is geweest met het nog jonge werk der „centres sociaux" zal zich van harte verheugd hebben over de goede verstandhouding tusschen volken van zoo uiteenlopende geaardheid. Er moge overdrijving zijn in Duhamel's oordeel over Amerika, de waarheid die eraan ten grondslag ligt, kan wel niemand loochenen. En zeker onderschrijven wij allen de opmerking van den Franschen Dubreuil, dat er nog iets meer noodig is om een „salon" te maken dan een pianola, radio, grammofoon en een comfort, waarvan de Fransche arbeider zelfs niet droomen kan.

Het is dan, dank zij de op dat tijdstip zoo begrijpelijke populariteit der Yankee's, dat Frankrijk voor de grondlegging van zijn volkshuisbeginselen in de leer is gegaan bij Amerika. En nog wel bij een der allerbeste maatschappelijke werksters, Mevrouw Simkhovitch, directrice van het ook bij ons niet onbekende Greenwich House te New-York. „Le Manuel du centre social" is de vertaling van de „Settlement primer", de catechismus der Amerikaansche volkshuizen. Natuurlijk heeft men wijzigingen aangebracht om de voorschriften aan te passen aan Fransche toestanden, verhoudingen en opvattingen. Met opzet noemden wij het aandeel der aristocratie in de oprichting der volkshuizen. Wij hebben namelijk den indruk, dat adellijke dames, voor een deel dochters van hooge militairen, een groote rol spelen bij dit werk. Bij niet een van de velen die wij uit dezen kring ontmoetten, konden wij eenig begrip ontdekken, van wat het leven van den arme, van den werklooze, inderdaad is. Niet één scheen gekweld te worden door de feitelijke onmogelijkheid, zelfs in de verbeelding het leven van den werklooze en diens gezin mee te leven. Beminlijke vrouwen haast allen, met een scherp verstand, organisatorisch en, zonder uitzondering administratief uitstekend, maar zich volkomen thuis voelende in kapitalistische, ja feodale verhoudingen. Haar aanhoorende, duikt telkens de gedachte op aan de bekende zeven daden van barmhartigheid. Terecht merkt de helaas overleden directrice van het centrum in Levallois op, hoe de oudere instellingen veranderingen hebben ondergaan „naarmate de verhoudingen tusschen weldoeners en bewelddigden, vertrouwelijker werden, directer, in één woord menschelijker". Maar zelfs deze die dunkt mij den Amerikaanschen invloed het sterkst heeft ondergaan, komt niet los van de verhouding: weldoener, bewelddigde. Men leeft hier inderdaad in een ander klimaat. En het verbaast ons allerminst dat in Frankrijk, dieper zelfs dan in Engeland, de noodzakelijkheid wordt gevoeld vanuit den eigen kring volksofvoeding te organiseren.

Kenmerkend fransch is het op den voorgrond stellen van het gezin. Het is bekend hoe in Frankrijk het gezin als éénheid geldt, waarmede alleen gezegd wordt dat de saamhoorigheid der gezinsleden formeel sterker is dan bij ons. Om het gezin als zoodanig in stand te houden, zal bv. de vrouw en moeder een ontrouwen echtgenoot blijven dulden. Terwijl bij ons het lidmaatschap individueel is, is daar het gezin lid. Met recht kan dus gezegd worden, dat de volkshuizen bijna 50.000 gezinnen bereiken. Reeds in 1921 kwam de „Fédération des centres sociaux" tot stand en, is onze indruk juist, dan bereikt zij meer dan onze Bond van Volkshuizen. Kenmerkend is ook hier dat Frankrijk na een paar jaar een federatie tot stand bracht, terwijl men hier eerst na bijna veertig jaar van intens volkshuizenwerk tot samenwerking kwam. Het doel van de Fransche federatie — vóór een paar jaar waren reeds een en zestig instellingen aangesloten — is allereerst, de leden in de gelegenheid te stellen het gemeenschappelijk beginsel zich sterker waar te maken en dit uit te dragen. Het centrale bureau is in Parijs: voor documentatie, propaganda en het nemen van initiatief kan men daar terecht. In het „centre social" ziet de federatie „le meilleur élément d'harmonie et de paix sociales". Dit klopt met de bij ons in de negentiger jaren gangbare opvatting dat het Volkshuis den klassestrijd zou kunnen bezweren. Bij decreet van 8 April 1931 is zij door de regering erkend als zijnde van openbaar nut. Aan dergelijke verklaringen van regeringswege wordt groote waarde gehecht. De bijzonder gelukkige naam van „centre social", op stad en land beide toepasselijk, is lang niet overal aanvaard, terwijl trouwens inrichtingen, alleen voor kinderen bedoeld, ook tot den Bond behooren. Zelfs zijn er „garderies" bewaarscholen onder. Wanneer wij als type van het Fransche „settlement" de „résidence sociale" kiezen van Levallois Perret, dan zijn wij ons bewust niet het gemiddelde, maar het beste tot voorbeeld te nemen. Mlle Bassot, de oprichtster en tot aan haren dood de inwonende directrice, zegt ervan: „D'inspiration française quant à son caractère nettement familial mais ayant emprunté à l'Amérique sa hardiesse de conception, son action véritablement synthétique, la Résidence sociale de Levallois s'efforce de représenter aussi complètement que possible, l'esprit et l'ampleur du véritable Settlement". Ajoutons qu'elle s'est spécialisée dans la formation des futures „travailleuses sociales" et peut accueillir à demeure un certain nombre de stagiaires".

Wat er gebeurt? Natuurlijk, juist zooals in Amerika, van allerlei, waarvoor in ons land reeds lang gemeentelijke of rijksvoorzieningen zijn. Er is een consultatiebureau voor zuigelingen, een kliniek, er wordt huishoudonderwijs gegeven, vacantiëkolonies en padvinderij worden van hier uit georganiseerd en bestuurd, er is een speeltuin en een bewaarschool; er zijn openluchtspelen; er is een bibliotheek, er zijn leeskringen en con-

ferenties, er is gymnastiek, er zijn technische cursussen; er is een consultatiebureau voor sociale zaken; er is hoogtezon en er zijn familiereunies.

Dit alles vindt men niet in één centrum, maar dit alles wordt verricht in volkshuizen. Wij herinneren ons in Levallois een bespreking te hebben bijgewoond van de Directrice met gezinshoofden, alle huisvaders, over den gezamenlijken inkoop van aardappelen. Of het uit beleefdheid was dat Hollandsche soorten het hoogst werden aangeslagen?

Dat de buurtkinderen in het Volkshuis hun huiswerk maken, is geen wonder, waar de woningtoestanden zelfs geen vergelijking met de onze toelaten. ¹⁾ Het spreekt van zelf dat ook hier een volkshuis zich moet richten naar de behoeften en den aard der omgeving, waaruit direct volgt dat, wil samenwerking in een federatie inderdaad mogelijk zijn en wat beteekenen, besturen en werkers zich daarvan grondig rekenschap moeten geven. Wat in de stad en in een centrum van industrie vanzelf spreekt, zou zeker, werd het doorgevoerd op het platteland, ondenkbaar zijn, waar b.v. onderlinge hulpvaardigheid vaak alles te wenschen overlaat. Daar weten de Kwakers van mee te praten, die in oorlogstijd den landbouw geholpen hebben met onmisbare werktuigen. Hier heerscht een individualisme, waarvan zelfs wij Hollanders geen voorstelling hebben. Maar hier en daar is het inderdaad gelukt een dorp tot samenwerking te brengen. Met angst en beven waagden de Kwakers het bv. een groot stuk land, toebehoorende aan verschillende eigenaars, om te ploegen voordat deze uit den krijg terugkwamen. Met toestemming van den burgemeester en den raad werd het gewaagd en het resultaat bewees voor de zooveelste maal hoe een beroep op het beste in menschen, voorwaar niet altijd te vergeefs is. Het spreekt intusschen vanzelf, dat buitenstaanders over de beteekenis van de federatie voor het geheel en voor ieder afzonderlijk centrum niet kunnen oordeelen. Uit eenige der Engelsche hulpposten uit oorlogstijd, zijn een soort van dorpshuizen gegroeid, wier bestaan verzekerd schijnt. Deze ontwikkeling is altijd te danken aan de persoonlijkheid van het hoofd der hulppost. Uit eigen aanschouwing weten wij hoe onwil der bevolking samenhangt met, neen voortkomt uit de gevoelens voor de leiding. Waar de installatie bij vertrek der leiding aan de bevolking is ten deel gevallen, is er weinig of niets van overgebleven. Maar hier en daar is de leidster-verpleegster uit abnormale tijden de vertrouwde raadgeefster

¹⁾ Toen stelster dezen voor een dozijn jaren ongeveer, in een internationale vergadering niet dan schoorvoetend vertelde dat Amsterdam nog bij de 800 éénkamerwoningen telde, ging er een homerisch gelach op over haar schaamtegevoel. „Mais nous en avons 60.000 à Paris!” Begrijpelijk dat een bezoek aan de arbeiderswijken over het V. tijdens ons internationaal Congres te Amersfoort, bij de vreemdelingen bewondering wekte. Maar wat de Fransen ons vooral benijdden, waren het groot aantal kinderen. En de Amerikanen verzuchtten: „Wat een voorrecht, alle kinderen zijn blank”.

geworden in normale omstandigheden; hier en daar in Parijs maar ook in de verwoeste streken, bestaat permanente samenwerking met Engelschen en Amerikanen. Consultatie-bureaux voor zuigelingen bv. hebben daaraan hun ontstaan te danken.¹⁾

Intusschen heeft de federatie een open oog voor den toestand op het platteland. Men weet dat geheele dorpen zijn uitgestorven en dat de trek naar de stad nog immer onrustbarend groot is; de oorzaken zijn ten deele dezelfde als bij ons, maar de gevolgen zijn dreigender. In een rapport van 1927 wordt vastgesteld dat de economische toestand in de dorpen zoozeer verbeterd is, dat vóór alles de ontvolking van het land moet worden toegeschreven aan moreele oorzaken: waar met het grootgrondbezit de voormalige eigenaar verdwijnt, waar de kerk is verlaten of het dorp zonder predikant is, daar is de herberg de eenige plaats waar nog iets bespeurd wordt van gemeenschapsleven. Machine en confectie hebben ook hier het hare gedaan. „Wat op de dorschvloer of in de schuur gezamenlijk werd verricht, is overgenomen door de machine. Het naaste dorp levert goedkoop tal van voorwerpen die men vroeger zelf ter plaatse maakte, ook de kleeren worden gemaakt gekocht; wat hiertegen te doen?”

Mlle Bassot geeft hierbij alle eer aan de vakverenigingen, die zeer goed hun rol als opvoeders hebben begrepen. Zoo hebben hier en daar cursussen van technischen en maatschappelijken aard vooral jonge boeren getrokken. In Nancy bv. werden zij gevolgd door ongeveer twee honderd hunner, allen uit Lotharingen. Men zorgt voor lezingen op de dorpen: de onderwijsfilm doet er zijn intree; kleine landelijke bedrijven probeert men in stand te houden. Door reizende kook- en huishoud-cursussen tracht men — zooals bv. bij ons in Drenthe — gehalte en bereiding der volksvoeding te verbeteren. En pogingen om den ruimeren vrijen tijd in dienst te stellen van cultureele doeleinden blijven niet uit. Zeker is, dat in al deze opzichten de federatie ervoor zorgt, dat de groote stedelijke Volkshuizen met hun initiatief en hunne hulpmiddelen de provincie te hulp komen. Dat er steeds persoonlijk contact is tusschen beide, maakt een levend inzicht in de nooden en behoeften mogelijk.

Omdat hierdoor de typische Fransche opvatting zoo duidelijk naar voren komt, veroorloven wij ons een bladzijde te vertalen, die Mlle Bassot van Levallois wijdt aan „Le centre social et la famille”.

„Het „centre social” beschouwt het gezin als de kierncel en legt zich op de persoonlijke vorming alleen toe in dienst van dit beginsel. Het kind wordt slechts toegelaten na aanmelding door de ouders of na een

¹⁾ In een dezer in een armenwijk van Parijs, gaf de dokter voor zuigelingensterfte een lager percentage dan waarop Amsterdam met recht trotsch mag zijn. Bij onderzoek bleek dat dit alleen de paar honderd vrouwen gold, die het bureau bezochten!

bezoek aan deze en algeheele instemming hunnerzijds. De jonge man zoo goed als het jonge meisje moeten bij inschrijving, hunne gezinsinlichtingen geven en een hartelijke verhouding ontstaat tusschen het „centre" en hun huiselijke haard.

Bovendien hebben de ouders een belangrijk aandeel in het leven van het „centre social": clubs, spelen, ontspanning, feesten. Het feit alleen al, dat men op dezelfde plaats, in talrijke samenkomsten alle gezinsleden vereenigt, waarbij zij gezamenlijk dezelfde indrukken ondergaan, ontwikkelt het gezinsleven. De bijeenkomsten van gezinshoofden, iets onvermijdelijke in een levend sociaal centrum, vormen inderdaad een school voor ouders. Niets is in deze dagen van meer nut dan dat het gezin zijn opvoedende betekenis behoude of hervinde. De bijeenkomsten hebben een dubbel doel: een kring van ouders die gezamenlijk alle vragen bestuderen betreffende de toekomst hunner kinderen: opvoeding, bescherming, keus van een vak enz.

Een familieraad die de vaders en moeders tot de wezenlijke mede-werkers maakt van de staf, en ze leert, via hun eigen belangen, elkaar welgezind te zijn.

Het sociale centrum is een uitstekend terrein voor vereenigingen van gezinnen (associations familiales) waarvan het in zekeren zin het steunpunt is en die, althans in den aanvang, noodig hebben dat hunne mogelijkheden en hunne actie hun worden aangewezen. Waar zij zich ontwikkelen, zullen zij op haar beurt voor het centrum een bron van kracht en vernieuwing worden. Voegen wij hieraan toe dat wanneer het gezin een smartelijke crisis ondergaat: ziekte, werkloosheid enz., hulp en opbeuring van het centrum gereeder worden aanvaard en minder gevaar loopen de waardigheid der ontvangenden te kwetsen.

De bezoeker van het centrum kent het gezin reeds lang. Zij is een vriendin, aan wie men gemakkelijker zijne zorgen toevertrouwt, die ze beter kan helpen verlichten.

Het gespecialiseerde hulpbetoon bereikt minder gemakkelijk den wortel van het kwaad. Het te groote aantal der bezoekers zou bij eenigen verzet kunnen kweken of de mentaliteit van den pauper oproepen.

Wij dezer hulp inderdaad afdoende zijn, dan zouden zij zich in verbinding moeten stellen met het centrum dat, door zijn kennis van de wijk, de beste synthese zou kunnen scheppen tusschen al deze bevoegdheden."

Wij onthouden ons van commentaar. Bij de erkenning, dat in de laatste opmerkingen inderdaad ook voor ons een probleem ligt, liggen onze bezwaren voor het grijpen en op hetzelfde plan als die tegen het wetsvoorstel van minister Romme.

Terwijl hier alleen Frankrijk, juist een zeker Frankrijk aan het

woord is, getuigt het inzicht in de noodzakelijkheid om het leven van de arbeidersklasse mee te leven, niet alleen in de verbeelding, maar in de werkelijkheid van Angelsaksischen invloed. Frankrijk moge niet zonder voldoening constateeren dat, zonder ooit van Toynbee Hall gehoord te hebben, hetzelfde plan binnen zijne grenzen gerijpt was bij „quelques âmes d'élite", zoo goed als Amerika, als Duitschland, als Nederland, heeft het in deze aan het Engelsche voorbeeld een wezenlijke schuld der dankbaarheid, wat trouwens erkend wordt door de meer bewusten onder de Franche maatschappelijke werkers.

Mlle Bassot wijst in dit verband terecht op de organisatie der „Equipes sociales" die van ongeveer 1920 dateert, streng roomsch-catholiek is, Notre Dame de Lourtes tot haar schutspatroon heeft en een wezenlijke samenwerking tracht tot stand te brengen tusschen jonge mannen uit universitaire kringen en uit arbeidersmilieu. Een groep, letterlijk een ploeg, heet alleen dan compleet wanneer alle bedrijven vertegenwoordigd zijn door arbeiders en werkgevers en alle faculteiten door studenten. Uit hun midden worden leiders en docenten gekozen voor de cursussen, die in een bepaald milieu begeerd worden. Men zoekt naar methoden om alle voorwerpen van studie aantrekkelijk te maken en men schijnt hierin te slagen. Begonnen in Parijs, breidt dit werk zich sterk uit op het platteland. Het staat in nauw verband met de kerkelijke patronaten. De hoofdleider, Robert Garric, is een enthousiaste realist van wien bezieling uitgaat.

Vertegenwoordigers van deze „Equipes" ontmoeten wij in enkele der „centres sociaux" en op onze driejaarlijksche internationale congressen. Tot de federatie kunnen zij niet behooren omdat deze het maken van propaganda uitsluit. Dat geen der volkshuiswerkers zich persoonlijk daaraan schuldig maakt, zouden wij niet durven beweerden.

De laatste alinea in „Le Manuel du centre social" is merkwaardig genoeg om ze hier neer te schrijven.

„La Résidence, puisqu'elle tend à comprendre tous les aspects de l'existence, ne doit-elle pas faire leur place aux cultes des différentes religions?

— Non, car ce serait apporter une cause de désunion entre les membres. Comme la nation elle-même, la Résidence sera basée sur la séparation de l'Eglise et de l'Etat.

Que le travailleur de la Résidence soit souvent inspiré dans son activité par un motif religieux, c'est là une considération d'un autre ordre. Il peut parfois être lui-même inconscient du fait. Il peut, d'ailleurs, rejeter tout motif religieux et cependant, „aimer son frère comme lui-même."

Nous ne sommes pas appelés à juger les raisons qui le font agir."

Krachtens de statuten heeft men zich eveneens te onthouden van po-

litiek. Toen ondergeteekende als secretaris van de „International Association of Settlements" voorstelde op het congres van twee jaar geleden als algemeen onderwerp „Democratie" te behandelen, werd dit voorstel door Engeland, Amerika, Nederland met groote instemming begroet. Maar Frankrijk zei: „Impossible, car c'est de la politique". Of wij al beweerden dat het hier ging niet om politiek, maar om een der grondslagen van alle volkshuiswerk, het baatte niet. Ook andere argumenten werden ter zijde geschoven. Het ging natuurlijk niet aan Frankrijk in deze te dwarsboomen. Bij internationaal werk leert men zich met weinig tevreden stellen. En zich te beheerschen. Men leert ook dat er iets voor is tot een klein land te behooren; aanmatiging blijft ons vreemd.

Toen te Parijs onder presidium van stelster dezes in een internationale bijeenkomst ¹⁾ de voorbereidselen getroffen werden voor het congres, dat het volgend jaar in de Cité universitaire zou gehouden worden, werd door Frankrijk als feestredenaar voorgesteld een historicus. De opmerking, dat hij niets wist van maatschappelijk werk, werd beantwoord met den uitroep „Mais Mademoiselle, il est membre de l'Académie!"

Maar genoeg.

Wij zijn ervan overtuigd dat het rapport over de „centres sociaux" dat in 1927 werd aangeboden aan het congres de „Redressement Français" daar met instemming, ja bewondering is ontvangen. Het driedelige doel: „préservation, éducation, entraide" wordt zeer zeker bereikt. Ook stellig een beter wederzijdsch begrip der maatschappelijke klassen. Doch alles binnen het raam der bestaande verhoudingen. Voor den nieuwen mensch in de nieuwe maatschappij, heeft men in de kringen van de „centres sociaux" geen oog.

Wie in deze een groter geluid hooren wil, verdiepe zich in de „Etudes sur l'Education ouvrière".

Ben ik er naast wanneer de sfeer van het centre social zoals ik het ken namen als Peguy en Claudel op de lippen brengt, terwijl het werk der vakverenigingen, „pour une culture vivante et libre" die van Proudhon en Jaurès oproept?

Maar hoe dan ook:

„Le centre social est né du sentiment généreux de la fraternité humaine, non de la condescendance d'un groupe de philanthropes." En ligt hierin geen belofte voor een betere toekomst, ook al ontbreekt in deze kringen het sociale besef, waarzonder niets van blijvenden aard kan bereikt worden.

¹⁾ Tot onze bevreemding misten wij hierin een vertegenwoordiger van het Parijsche protestantsche werk, dat toch het oudste in Frankrijk was. Wij meenden dat een der leden van de talrijke familie der Monods hier behoorde aanwezig te zijn. Aan den wenk werd gehoor gegeven.

Feiten en Pogingen

JEUGDBEWEGING

NEDERLANDSCHE JEUGD TEGEN EXTREMISME.

In verschillende dagbladen is onlangs een oproep aan de Nederlandsche jongeren geplaatst, getiteld: „Hitler ante Portes". Daar verondersteld wordt dat iedere lezer van „Volksontwikkeling" dit stuk onder ogen heeft gehad, en ook door gebrek aan plaatsruimte, wordt het hier niet afgedrukt.

Het is een oproep, waarin de jeugd van Nederland gewezen wordt op de gevaren, welke van nationaal-socialistische en communistische zijde dreigen.

We laten de oproep — die wij helaas noch wat titel, noch wat inhoud betreft gelukkig achten — voor wat ze is, maar willen hier de aandacht vestigen op de begeleidende brief, waarin door een aantal bekende personen in zeer verschillende jongerenkringen gewezen wordt op de mogelijkheid de Nederlandsche jeugd te mobiliseren tegen het extremisme.

Aan deze brief is het volgende ontleend: „De actie tegen het extremisme kan door de jongeren slechts juist en doeltreffend worden gevoerd, indien men zich stelt op een waarlijk nationale basis. Het gaat hierbij om Nederland en niet om linksche of rechtsche stokpaardjes. De Nederlandsche jeugd moet als geheel opkomen voor wat Nederland karakteriseert: zijn onafhankelijkheid, zijn oude beschaving en geestelijke vrijheid. Slechts het behoud hiervan kan deze jeugd en haar organisaties de mogelijkheid van de eigen beginselen waarborgen. Deze gemeenschappelijke basis kan geen enkele jongerenorganisatie missen.

De jongste geschiedenis is daarbij aanleiding, geen oorzaak. De beweegredenen tot een dergelijke uiting leefden reeds lang; de verrassing van deze nieuwe internationale overrompeling heeft alleen het uitspreken ervan verhaast. Het is nu tijd geworden, dat zij, die meenen dat bezorgdheid en verantwoordelijkheid voor onze beschaving gelijk staan met inmenging in den politieke strijd, beseffen, dat,

wanneer én aan het Christendom én aan het Europeesche humanisme wezensvreemde wereldbeschouwingen een politieke strijdvorm gaan aannemen, afzijdigheid en onverschilligheid onmogelijk worden.

Voor de verdediging van deze waarden is niet alleen het rustig voortarbeiten aan de vorming van een opgroeiend geslacht vereischt, maar ook een centrum van waarzame activiteit, dat over de noodige deskundigen en hulpmiddelen beschikt, om tijds voor gevaren te waarschuwen en noodzakelijke maatregelen te bevorderen, op grond van dezen oproep. Daarom willen een aantal jonge Nederlanders, voortgekomen uit verschillende jeugdformaties:

I. Een samenwerking van Nederlandsche jeugdorganisaties ter bestrijding van elk extremisme aanmoedigen en ondersteunen:

a. organisatorisch door onderlinge besprekingen.

b. propagandistisch:

1. door de uitgave van een gemeenschappelijk orgaan, dat de besturen en de bladen der Ned. jongerenorganisaties inlicht over het binnendringen van het extremisme in de Hollandsche jeugd;

2. door de uitgave van een gemeenschappelijk periodiek, dat inlichtingen verschaft over den toestand van de jeugd in de door het extremisme beheerschte landen.

II. Een internationale organisatie scheppen, van Nederland uit opgezet, om stelling te nemen tegen extremistische stroomingen en tegen hen, die bereid zijn met deze (in welken vorm ook) samen te werken:

a. organisatorisch door het instellen van contact-commissies der jeugdorganisaties in de onderscheidene landen, en samenwerking dezer groepen;

b. propagandistisch door de uitgave van een internationaal informatieblad, dat hieraan dienstbaar wordt gemaakt, en de ondersteuning

van periodieken, die op een positieve basis tegen het extremisme stelling nemen."

De ondertekenaars zien het dus als een mogelijkheid, de niet-extremistische jongerenorganisaties in ons land tot elkaar te brengen, om zodoende samen een kracht te vormen tegen het extremisme (communisme en fascisme) dat de jeugd bedreigt.

Enkele mogelijkheden in bovengenoemde brief afgedrukt, worden reeds verwerkelijk: het gestencilde orgaan voor de besturen, waarvan gesproken wordt, bestaat al sinds enige tijd en heeft een buitengewoon goede en nodige functie, als zuiver inlichtend orgaan.

Of het echter werkelijk tot samenwerking zal komen tussen vele jeugdorganisaties in ons land, met het gestelde doel? We betwijfelen het in hoge mate. Zeker zal men enkele leidende personen bereid vinden hun krachten aan dit werk te geven. En dit is belangrijk. De organisaties als zodanig echter zal men in het algemeen niet gemakkelijk krijgen, daar immers bijna alle jeugdverenigingen in ons land zich niet politiek wenselijk uit te spreken. Hoewel in vele jeugdbladen zo nu en dan voorlichting wordt gegeven op politiek gebied, acht men het toch paedagogisch onjuist en onmogelijk dat een algemene jeugdorganisatie, waarvan ook jongeren onder de 18 j. deel uitmaken, een bepaald politiek standpunt zou innemen.

De enige die dit wel doen zijn de z.g. politieke jongeren-organisaties, als de Vrijz. Democratische Jongeren Bond, de Bond van Jong Liberalen; de Christelijk Historische Jongeren Organisatie enz. De onderste leeftijdsgrens van deze verenigingen ligt dan ook veel hoger dan van de algemene organisaties.

En het zou best mogelijk zijn dat men van deze politieke jongerengroeperingen velen mee kreeg.

Het meeste succes zullen o.i. de initiatief-nemers hebben wanneer ze zelf „het centrum van waakzame activiteit"

vormen, dat zij nodig achten, van daar uit aan de besturen der jeugdorganisaties objectieve berichtgeving blijven zenden, en verder aan die besturen overlaten deze gegevens te gebruiken in hun werk.

Mocht het mogelijk blijken een contactcommissie te formeren uit zeer vele jeugdverenigingen, dan is dat natuurlijk een uitstekend middel. Mocht dit echter onmogelijk blijken, dan is het o.i. beter de gestelde taak tot het informatieve te beperken.

Sympathiserenden kunnen bijdragen starten op postgiro 324910 t.n.v. penningmeester der Ned. Jongeren Perscommissie.

LANDDAG V.D.J.O.

De Vrijz. Democratische Jongeren Organisatie hield op 26 Juni haar landdag te Amersfoort, waar o.a. oud-minister Mr P. J. Oud een rede hield over „Om den vrijen mens".

De landdag was bedoeld als manifestatie van de V.D.J.O. in het openbaar; een getuigenis van een groep democratischgezinde jongeren achtte men juist in deze tijd zeer nodig. „Gezamenlijk zullen wij moeten getuigen voor het behoud van „onze nationale vrijheden en staatsinstellingen. Gezamenlijk zullen wij moeten getuigen, dat Jong-democratisch Holland waakt over het beginsel van sociale rechtvaardigheid", zo staat in een oproep tot massale deelname en getuigenis.

INTERNATIONALE CONFERENTIE VAN VRIJZ. JEUGD.

Het Leyden Internal Bureau zal zijn jaarlijkse conferentie voor vertegenwoordigers van Vrijz. Chr. jeugdorganisaties der gehele wereld, dit jaar in Nederland houden. Van 27 Juli tot 1 Augustus heeft ze te Leersum plaats.

Het algemene onderwerp der conferentie is: „Is de eenheid van vrijzinnig christendom een illusie of de toekomst?"

Abonneert U op:

DE OPBOUW. Democratisch tijdschrift voor Nederland en Indië. Maandblad onder redactie van Dr. C. van den Berg, G. Bolkestein, Prof. R. Casimir, Prof. Dr. I. B. Cohen, J. C. Deering, Mr. A. M. Joekes, Prof. Mr. R. Kranenburg, Mr. P. J. Oud, Jan Schilthuis en Mr. Dr. J. H. van Zanten.

„De Opbouw” behandelt vraagstukken van staatkundige, economische en sociologische aard. Daarnaast wordt een plaats ingeruimd voor literaire en cultuurhistorische beschouwingen. Wie op de hoogte der moderne stromingen wil blijven en deze deskundig wil zien behandeld onder een democratisch licht, vindt in „De Opbouw” een grote steun. — Abonnementsprijs f 2.90 per halfjaar franco per post; voor Indië (landmail) en buitenland f 3.20. Losse nummers f 0.60.

Het maandblad *De Opbouw* werd opgericht in 1918 aan het einde van de oorlog, die de wereld rijp voor democratie zou maken. De tijd was gunstig en de eerste jaren tonen een rijke inhoud. Actuele vragen en algemene beschouwingen over staatkunde, economie, sociologie werden door vooruitstaande mannen behandeld. Begafde en beroemde vrienden gaven hun medewerking, als Graaf Bernstorff, Kantorowicz, Imre Ferenczy, Dr. Karl Mautner, enz. Van de medewerkers noemen wij nog Prof. Dr. I. B. Cohen, Prof. Mr. R. Kranenburg, Mr. P. J. Oud, Dr. M. van Blankenstein. Het zijn weinigen uit velen. — Het is een groot belang, dat geregeld een deskundige behandeling van velelei vraagstukken van staatkunde en economie verschijnt. De democratische grondslag moet zo breed mogelijk worden opgevat. — Juist in de laatste tijd, nu de democratie als vraagstuk weer in het centrum der belangstelling is geplaatst, wordt de kans op vruchtbare beschouwingen van verschillende politieke richting verhoogd. — *Samenvatting op de basis der democratie tussen vele verschillende richtingen oopen nuans moreel en regering en daarbuiten.* Van deze gedachte gaat „De Opbouw” uit. Hij tracht deze te ontwikkelen, het oude en het nieuwe te beschouwen. Beproeft krachten naast jongeren werken daartoe mee. Speciale nummers, behandelend de verschillende kanten van een belangrijk probleem, zijn in aanbouw. Zo verscheen reeds een nummer over het Nationaal-Socialisme, over Grundpolitiek, over de Werkloosheid in Nederland en over de Democratizatie-gedachte in Nederland's geestesstromingen. — „De Opbouw” is zijn plaats volledig en meer dan ooit waard. Mogen hij de steun vinden die hij nodig heeft.

De *Opbouw* verschijnt elke maand. Redactie en Uitgevers behouden zich steeds het recht voor twee nummers te combineren tot een van dubbele omvang. Abonnementsprijs f 2.90 per halfj. fr. p. p.; voor Indië (landmail) en buitenland f 3.20. Losse nummers f 0.60.

Zojuist verschenen:

PAULUS MOREELSE. Portret en genreschilder te Utrecht (1571—1638). Monographie van de hand van Jonkvrouwe Dr. C. H. de Jonge, Conservatrice van het Centraal Museum te Utrecht.

Op royaal quarto-formaat, geïllustreerd met meer dan 200 afbeeldingen. Prijs f 15.—.

Verrijgbaar bij de boekhandel en bij
VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

Abonneert U op:

HISTORIE IN WOORD EN BEELD

Geïllustreerd tijdschrift voor Geschiedenis.

Onder redactie van Mr. E. van Beusekom.

Inhoud van het eerste nummer:

Voorwoord; De Glasschilderkunst in de St. Janskerk te Gouda en het humanisme van de 16e eeuw, door Mr. A. A. J. Rijkse; Magister Rogerus de Fornival en zijn zoon, door Jhr. P. Beelaerts van Blokland; Het Paleis Oranienstein in Nassau, door J. Steur; Monniken als Staatslieden, door Pater Mr. David de Kok O.F.M.; De Huwelijksblokkade, Mr. E. van Beusekom; Kwartierstaten; Mededeelingen, enz.

Vraagt gratis proefnummers!

Abonnementsprijs f 6.00 per jaar. Voor leden van aangesloten verenigingen f 5.00. Abonnementen ook via de boekhandel.

Uitgave van:

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

Over opvoeding tot de vredesgedachte:

VREDESOPVOEDING VAN HET JONGE KIND IN SCHOOL EN HUIS, door P. Gravin van Heerdt-Quarles, met een voorwoord van Dr. H. D. F. Westercouwen van Meeteren en een aanbeveling van J. Bastiaans, voorzitter van de Jeugd-Opvoedingscommissie uit de Vereniging voor Volkenbond en Vrede.

Aan de samenstelling van dit boekje werd medegewerkt door C. H. de Boer, secretaris van de Nederlandse Commissie voor het Geschiedenis-onderwijs en lid van de Jeugd-Onderwijscommissie van de Vereniging voor Volkenbond en Vrede; F. A. van Engen, Hoofd ener openbare school te Assen; L. van der Zweep, Hoofd der „Groen van Prinsterer“-school te Haarlem, lid van de Jeugd-Onderwijscommissie van de Vereniging voor Volkenbond en Vrede; Aug. A. Boudens, Hoofd der school te Vlaardingen, algemeen studie-secretaris en lid van het hoofdbestuur van de R.K. Vredesbond.

De schrijfster houdt een warm pleidooi voor opvoeding tot de vredesgedachte en geeft een kijk op allerlei middelen welke liefst in samenwerking tussen ouders en onderwijzers daarbij dienstig kunnen zijn. Als lid van het hoofdbestuur van de Vereniging voor Volkenbond en Vrede en van haar Jeugd-Onderwijscommissie, tevens president van de Commissie van Moeders en Oproeders en van de Commissie voor Kinder-Vredes'ctuur, heeft zij zich sedert jaren speciaal op dit onderwerp toegelegd en ook in het buitenland veel aanpakking gekregen met de beste autoriteiten op dit gebied.

Het boekje werd door haar geschreven op aanraden van Dr. H. D. F. Westercouwen van Meeteren, Inspecteur I.O. in de inspectie Hoorn, die het van een voorwoord voorzien heeft. Vooraanstaande onderwijzers van verschillende richting verleenden voorts hun medewerking. Hoewel niet naar volledigheid gestreefd is, wordt ouders, onderwijzers en jeugdleiders menige nieuwe en praktische suggestie aangeboden. Ongetwijfeld zal dit werkje de werklank vinden, welke ook de vorige geschriften van deze schrijfster in zo ruime mate hebben ondervonden. Serie „Vragen-van-on" nr. 23. De prijs is per stuk f 0.25; 50 ex. à f 0.20.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

VOLKS ONTWIKKELING

71B 3589

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN:**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris

Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

**VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN**

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 11-12.

Bladz.

P. A. Diels 10 October 1879—13 Juli 1938, door Prof. P. H. Kohnstamm	329
Veertig jaren Onderwijs, door Dr Philip J. Idenburg . . .	330
Veertig jaar Volksontwikkeling, door Dr K. F. Proost . .	338
Het nieuwe Koninklijk Besluit tot vaststelling van de eisen voor toelating tot de Hogere Burgerscholen met vijf- jarige cursus, door W. Kramer	346
Geen verwaarlozing door vijanden, maar verzorging door vrienden, door P. G. den Boer	350
Hoe in Frankrijk en elders arbeidersorganisaties volks- ontwikkeling betrachten, door E. C. Knappert	357
Verplichte arbeidsdienst of vrije kampen?, door W. Kuin- Harttorff	368
Dr W. Sleumer Tzn., Het Economisch Onderwijs, maats- schappelijk beschouwd. Academisch proefschrift . Amsterdam 1938, door Dr D. Regeling	373
Feiten en Pogingen	383
Boekaankondiging	388

Verschenen:

DE BESTEDING VAN DE VRIJE TIJD DOOR DE NEDERLANDSE ARBEIDERS

uitkomsten van een enquête onder 621 arbeiders
door

Dr. A. BLONK en Dr. J. P. KRUIJT
met medewerking van E. W. HOFSTEE
doctorandus soc. geogr.

Prijs f 1.50

NUTSUITGEVERIJ CENTRAAL STATION, AMSTERDAM

BIBLIOTHEEK RIJSGRONINGEN

0248 4414

VOLKSONTWIKKELING

VOLKS ONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN
DOOR HET NUTSINSTITUUT
VOOR VOLKSONTWIKKELING

ONDER REDACTIE VAN:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT, Prof. R. CASIMIR,
A. H. GERHARD, Prof. Dr. J. H. GUNNING Wzn.,
Dr. PH. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST.
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris.

19e JAARGANG 1937 - 1938

VAN GORCUM & COMP. N.V. — UITGEVERS — ASSEN

STEWART & SONS

THE NEW YORK OFFICE
OF THE
STEWART & SONS

THE NEW YORK OFFICE
OF THE
STEWART & SONS
IS NOW OPENING
FOR THE
RECEPTION OF
THE NEW YORK OFFICE
OF THE
STEWART & SONS

THE NEW YORK OFFICE
OF THE
STEWART & SONS

THE NEW YORK OFFICE
OF THE
STEWART & SONS

P. A. Diels

10 OCTOBER 1879 — 13 JULI 1938

Sedert het verschijnen van ons vorig nummer heeft de paedagogiek in Nederland een ernstig verlies geleden. De ziekte, die Diels reeds in het najaar van '37 genoopt had zijn werk — naar wij hoopten tijdelijk — te staken, en die in 't voorjaar een goede wending scheen te nemen, heeft hem, naar menselijke berekening veel te vroeg, van ons weggenomen.

In Paedagogische Studiën, het blad waaraan hij als secretaris der redactie zijn gaven van degelijke studie, pittigen stijl en puntige humor het allermeeft heeft gegeven, is door de hand van Prof. Gunning, van de Uitgevers en den heer Van Veen geschetst wat wij in hem verliezen. Ik vooronderstel, dat de meeste lezers van dit blad die artikelen kennen, die ik hier noch kan verbeteren, noch samenvatten, en waarheen ik dus vóór alles verwijs.

Maar ook ons blad heeft een woord van dank toe te voegen aan wat daar werd gezegd. Wel ging het werk en de aanleg van Diels meer in didaktische dan in sociaal-paedagogische richting, en bij de afbakening van gebied, die er tussen Volksontwikkeling en Paedagogische Studiën bestaat, lag het dus voor de hand, dat weinig artikelen uit zijn pen in onze kolommen verschenen. Maar juist, omdat reeds bij de opkomst van een nieuwere didaktische beweging in ons land zijn betekenis werd doorzien, was hij dan ook mede een dergenen, die onze Maatschappij, nu 15 jaar geleden, uitnodigde om studie te gaan maken van die nieuwe vorm van individueel onderwijs in Engeland, die daar in opkomst was.

Het Dalton-rapport, in onzen 5en jaargang opgenomen, de studie van Diels over de organisatie van de Nederlandsche school met losser klasseverband in den 6en jaargang zijn er de vrucht van geweest.

Met welk een belangstelling, met welk een openheid van geest en met welk een gezonde kritiek heeft hij er aan medegewerkt. De zegenrijke en zo echt Nederlandse geestelijke evenwichtigheid van Diels toonde zich m.i. in dit alles op treffende wijze; hij was even ver verwijderd van een star vasthouden aan de leervormen, die hij eenmaal had leren kennen en dus zou moeten vasthouden als van het meegaan met „elken wind van leer" en het verheerlijken van elke nieuwigheid. Vandaar dat men van zijn kritiek altijd iets leerde en door zijn bijval bemoedigd werd.

Al wie met hem heeft samengewerkt, zal zijn nagedachtenis in ere houden.

PH. KOHNSTAMM.

Veertig jaren Onderwijs

door Dr. PHILIP J. IDENBURG.

In het feest van de 40-jarige regeering van Koningin Wilhelmina, waarvan de luisterrijke viering bij de verschijning van dit nummer weer achter ons ligt, was meer dan een feest der gedachtenis van onze Vorstin en Haar huis. Ons volk heeft daarin terecht aanleiding gevonden om terug te zien op de ontwikkeling, welke het in de verstreken regeeringsperiode heeft doorgemaakt. Gedenkboeken en tijdschriftartikelen, tentoonstellingen op de gebieden van het sociale, economische en culturele leven en herdenkingsredenen hebben ons een beeld gegeven van de, in menig opzicht voorspoedige, historie der laatste 40 jaren. De Redactie van *Volksontwikkeling* heeft gemeend, dat ook zij aan den bereikten mijlpaal niet zou dienen voorbij te gaan zonder een blik te hebben geworpen op de ontplooiing van den arbeid op het gebied, dat ons tijdschrift tracht te dienen.

Het terrein laat zich voor dit doel gemakkelijk splitsen in twee onderdeelen: het onderwijs en het werk der volksontwikkeling, hetwelk zich buiten de school voltrekt. De taak der herdenking en bezinning werd naar deze scheidslijn verdeeld.

Wanneer wij de geschiedenis van het onderwijs in ons land willen trachten te verstaan, zullen wij goed doen er ons rekenschap van te geven, dat wij daarbij niet te maken hebben met een min of meer afgesloten gebied, een eiland in den golfslag der samenleving. Dat mogen gedachten zijn, welke wel eens opkomen bij hen, wien de vooruitgang te langzaam en de aanpassing aan de zich wijzigende omstandigheden te traag gaan. Beschouwen wij de ontwikkeling over een periode van enkele tientallen jaren dan valt het toch niet te moeilijk op te merken, dat ons schoolwezen open heeft gestaan voor invloeden, komende van de terreinen van het geestelijke, het politiek-sociale en het economische leven en dat het op deze terreinen ook zijnerzijds weer heeft ingewerkt. Wij willen in dit artikel trachten iets van deze wisselwerking te ontdekken ¹⁾. Het gevaar van een zekere eenzijdigheid zal daarbij niet steeds zijn te ontgaan. Wij nemen echter dit risico in de hoop op een mogelijke winst aan klaarheid en perspectief.

Het eerst gaat onze aandacht uit naar het verband tusschen het onderwijs en de sociaal-politieke gedachtenwereld.

Wij stellen dit punt voorop en we staan er het uitvoerigst bij stil, omdat

¹⁾ Enkele jaren geleden gaf de schrijver een overzicht van een stuk Onderwijs-geschiedenis in het jubileumnummer bij het 25-jarig bestaan van de „Stemmen des Tijds”. De hier volgende schets sluit zich daarbij, soms woordelijk, aan.

wij meenen, dat vanuit dit gezichtspunt de onderwijshistorie der laatste veertig jaren voor een groot stuk kan worden gekenschetst. In de verstreken veertig jaren is de democratische gedachte in ons land tot krachtige ontplooiing gekomen. Wij bedoelen daarmee de erkenning van de in diepste wezen geldende gelijkwaardigheid van alle menschen. De consequenties van deze gedachte, welke grondslagen in het bestek van dit overzicht uiteraard niet kunnen worden geschetst, liggen op alle gebied, waar menschen leven en samenwerken. Ons land heeft er een getrokken toen het inzicht doorbrak, dat de basis, waarop het rechtsleven van een volk moet rusten, zoo breed mogelijk moet worden uitgebouwd en het Kiesrecht bij de Grondwetswijziging van 1917 tot alle mondige volksgenooten, die zich niet door ernstige overtredingen buiten de zedelijke gemeenschap hebben geplaatst, werd uitgebouwd. Het was een uitvloeisel van dezelfde democratische idee, toen als vrucht van tal van sociale wetten en maatregelen, in de jaren na den wereldoorlog meer nog dan daarvoor, de levensvoorwaarden van den arbeider verbeterd en de mogelijkheden voor zijn geestelijke ontplooiing verruimd werden. Menige wijziging, welke zich in deze jaren op onderwijsgebied voltrok, kan uit hetzelfde oogpunt worden beschouwd.

Wij noemen vooreerst de invoering van den zesjarigen leerplicht met ingang van 1 Januari 1901. Deze leerplicht werd met ingang van 1 Januari 1922 tot een zevenjarigen verlengd. De maatregelen tot doorvoering van dezen laatsten moesten om redenen van bezuiniging worden uitgesteld. In 1927 en 1928 is hij werkelijkheid geworden.

Daarnevens dient melding te worden gemaakt van de pacificaties van den schoolstrijd, een echt democratische oplossing van een strijdpunt, dat tachtig jaren lang het Nederlandsche volk verdeeld had gehouden. Groen van Prinsterer, de felle strijder in dezen kamp, had verlangd, „dat ook op het oordeel van den geringsten naar de wereld moet worden gelet, omtrent vragen, welke met hart en geweten, met geloof en Christelijke plichtsbetrachting in verband staan“ ¹⁾.

De Grondwetsherziening van 1917 en de Lageronderwijswet van 1920, het levenswerk van onzen eersten minister van onderwijs, Dr. J. Th. de Visser, brachten de realisatie van dit beginsel op het terrein van het lager onderwijs. Dit is het groote feit niet alleen uit de jaren, waarover wij schrijven, maar uit de geheele historie van onze schoolwetgeving. Aan het schoolvraagstuk, dat in alle landen der Westersche cultuur onrust wekt, werd hier een oplossing gegeven, welke radicaal en — wat men daartegen moge zeggen — uit een oogpunt van gewetensvrijheid aldoende is geweest.

¹⁾ Aangehaald bij Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman, *De vrije school voor heel de natie* (overdruk Stemmen des Tijds), Utrecht 1916, bl. 42.

Ook buiten het terrein van het eigenlijke volksonderwijs is de lijn der pacificatie doorgetrokken. Wij denken aan de onderwijzers-opleiding, waartoe de financiële gelijkstelling zich sedert 1920 uitstrekt. Drie jaren later kregen de kweekscholen het jus promovendi op grond van het schoolexamen, een maatregel, welke de ontplooiing dezer scholen naar eigen karakter heeft bevorderd. Op het terrein van het middelbaar onderwijs werd weliswaar geen volledige financiële gelijkstelling doorgevoerd maar in de jaren 1920 en 1922 werd de positie van de bijzondere gymnasia en hogere burgerscholen ten opzichte van de publieke kassen toch zóó verbeterd, dat aan de stichting en instandhouding van bijzondere scholen geen al te groote bezwaren meer in den weg stonden.

Daarbij werd de democratische gedachte ook tot de sociale aspecten van het schoolwezen doorgetrokken.

Wij denken hier aan de verbetering van de maatschappelijke positie der onderwijzers bij de Salariswet van 1919 en aan de regeling van het schoolgeld naar evenredigheid van het inkomen der ouders in de Lager-onderwijswet. Ook de afschaffing van de oude u.l.o. en de splitsing der oude m.u.l.o.-scholen liggen in deze lijn. Deze maatregelen toch schonken ons land een schoolorganisatie, waarin na 6 of 7 jaar voor ieder kind de mogelijkheid van keuze van het te volgen voortgezet onderwijs open staat. Op de toekomstige vorming der leerlingen wordt door de keuze van het aanvangsonderwijs niet vooruitgelopen.

Het middelbaar onderwijs kwam in de jaren, welke wij beschrijven, door tal van omstandigheden binnen het bereik van deelen der bevolking, welke daarvan vóór dien verstoken waren: in vele plattelandsgemeenten werden nieuwe scholen gesticht; de verbetering der verkeersmiddelen maakte de scholen voor plattelandsbewoners beter bereikbaar; in het jaar 1920 werd een wijziging in de schoolgeldregeling gebracht, welke door de ingevoerde progressie voor de minder gegoeden gunstig was en een verbreid beurzenstelsel droeg er tevens toe bij om het schoolbezoek voor kinderen uit gezinnen met geringe inkomens gemakkelijker te maken. Het aantal leerlingen steeg van 12.000 in 1898 tot 60.000 thans.

Een democratisch karakter kan ook worden toegekend aan de z.g. Wet-Limburg van 1917, waardoor de hogere burgerschool mede als een school van voorbereidend hooger onderwijs werd erkend. De door de h.b.s. gegeven wis- en natuurkundige opleiding werd naast de klassiek-humanistische vorming, op het gymnasium verworven, als volwaardige propaedeutische voor hogere studie erkend. Indirect gevolg van deze wet was de hervorming van het onderwijs aan de gymnasia in 1919 en 1922, waardoor het onderwijs in de natuurwetenschappen der B-leerlingen belangrijk werd verbeterd.

De democratie staat bloot aan velerlei bestrijding. Tegenwoordig meer

dan ooit in de jaren, waarop wij terugzien. Maar de ernstigste gevaren voor de democratische gedachte komen nog altijd niet zoozeer van haar bestrijders als van de zijde van hen, die zich haar vrienden wanen doch de fundamenteele eischen harer verwerkelijking misverstaan.

Slechts v a l s c h e democratie streeft naar niveleering. Haar verwerpelijk streven heeft in de veertig jaren de ontwikkeling mede beïnvloed. Wij denken aan het uniform verbod van het onderwijs in het Fransch vóór het 7de leerjaar der lagere school en de ondermijning van de positie van het hoofd der openbare school. Niet minder groot is het gevaar, dat dreigt van de zijde van hen, die aan het bezit der vrijheid geen diepgeworteld gevoel van verantwoordelijkheid paren. Ontkend kan niet worden, dat van de nieuwe vrijheden, aan de bijzondere scholen toegekend, welke o.a. het recht van beschikking over de gelden voor schoolbouw en exploitatie uit de publieke kassen insloten, niet steeds met de noodige zelftucht is gebruik gemaakt.

Als vrucht van de ontwikkeling, welke wij hebben beschreven, zijn de remmen, welke de vrije inwerking van o v e r t u i g i n g e n, l e v e n d e in de sfeer van het geestelijk leven, op ons onderwijs belemmerden, voor een groot stuk uitgeschakeld. Dit geldt met name met betrekking tot het lager onderwijs. De scholen van verschillende godsdienstige richtingen konden zich thans vrijelijk ontplooiën.

Het valt niet te ontkennen, dat de ontwikkeling in de verstreken jaren is gegaan in de richting eener toenemende „verbijzondering”. Het openbaar onderwijs, dat de pretentie had allen te omvatten, verloor hoe langer hoe meer terrein, het bijzonder onderwijs nam hand over hand toe. Een paar cijfers mogen dit toelichten. In 1898 omvatte het openbaar onderwijs 69% en het bijzonder 31% van de leerlingen der lagere scholen voor g.l.o. en u.l.o. Volgens de laatst-bekende cijfers is deze verhouding thans openbaar 33%, bijzonder 67%. Bij het voorbereidend hooger en middelbaar onderwijs was het verloop: 1898 openbaar 93%, bijzonder 7%. Thans zijn deze cijfers 54 en 46%.

Het is te begrijpen, dat de voorstanders van het openbaar onderwijs het verval der openbare school met leede oogen hebben aangezien. Van de zijde van de Vereeniging „Volksonderwijs”, den Nederlandschen Ouderraad en onderscheidene Comité's voor de openbare school werd alles in het werk gesteld om dit proces te stuiten.

De leerlingen, die tot het bijzonder onderwijs worden gerekend, bezoeken in hoofdzaak Roomsche-Katholieke en Protestantisch-Christelijke scholen (bij het g.l.o.: R.K. 41%, Prot. Chr. 26%, bij het v. h. m.o. R.K. 29%, Prot. Chr. 27%). De snelle toevloed van leerlingen tot de — nog weer in verschillende richtingen onderverdeelde — Protestantisch-Christelijke

scholen heeft met zich mede gebracht, dat zij tegenwoordig ook bezocht worden door een vrij groot aantal kinderen uit niet-christelijke gezinnen.

De genoemde omstandigheden wijzen erop, dat er alle reden is zich opnieuw te bezinnen op de grondslagen van het openbaar onderwijs.

In de laatste jaren wordt het meer en meer als een gemis gevoeld, dat het onderwijs in bijbelsche geschiedenis tengevolge van een rigoureuze opvatting der neutraliteitsgedachte, van de openbare school is verdwenen. Er bestaat een toenemende belangstelling voor het streven om den Bijbel aan de openbare school terug te geven. Intusschen wordt vooral vanwege de Nederlandsch Hervormde Kerk aan een vrij groot aantal leerlingen van openbare scholen buiten het leerplan godsdienstonderwijs gegeven.

Wij moeten echter nog even op het proces der verbijzondering terugkomen. In den aanvang van de regeeringsperiode onzer Landsvrouw kwam na fellen strijd, onder het ministerie Kuyper, de wijziging van de Hooger-onderwijswet tot stand, waardoor de erkenning van bijzondere universiteiten en bijzondere leerstoelen aan openbare universiteiten mogelijk werd. Van deze mogelijkheid trok aanstonds de Vrije Universiteit profijt. Na dien volgden de R.K. universiteit en twee handelshoogescholen: de Nederlandsche Handelshoogeschool te Rotterdam en de Roomsche-Katholieke te Tilburg. Het aantal bijzondere leerstoelen liep tot in de 60 op.

Ook op het terrein van het nijverheidsonderwijs zette zich de verbijzondering door.

Zoo weerspiegelt zich de veelheid van geestelijke en cultureele richtingen, welke in den loop der historie in ons land zijn ontsproten, in ons schoolwezen. Men heeft er zich wel eens ongerust over gemaakt. Daarvoor schijnt echter geen reden. Op den grondslag van eerbiediging der verscheidenheid en slechts daarop kan waarlijk Nederlandsch volksbewustzijn opleven. En dit zal het geval zijn, mits ieder individu en elke groep het als zijn taak leert zien dienend tot de volmaking der nationale gemeenschap bij te dragen.

Als derde aspect noemen wij de doorwerking op ons schoolwezen van zich wijzigend p a e d a g o g i s c h e n k i n d e r p s y c h o l o g i s c h i n z i c h t.

Bij het begin van deze periode staat, als voorlooper van de gedachte aan vernieuwing, de figuur van Jan Ligthart, welke voor de verandering van het inzicht op kinderpsychologisch, paedagogisch en methodologisch terrein van onmetelijken invloed is geweest. Zijn blad „School en Leven” werd in 1899 opgericht. Zijn in samenwerking met Scheepstra geschreven boekjes voor het aanvankelijk leesonderwijs, welke dit onderwijs voor de kinderen tot een genot maakten en nog maken, dateeren van de eerste jaren na de eeuwwisseling. Zijn frissche denkbeelden omtrent het aan-

schouwingsonderwijs, zijn gedachten over een schooltucht, welke orde aan vrijheid paart, vooral ook het voorbeeld, dat deze levende persoonlijkheid zelf gaf in de school, welke hij heeft gediend, hebben in ons volk de overtuiging gewekt, dat het met ons onderwijs anders moest en anders kon.

Ligthart was een man van de praktijk en hij wilde ook niet meer zijn dan dat.

Vooral de tweede helft van ons tijdvak wordt gekenmerkt door een krachtige opleving van de paedagogische studie. Dat zien wij aanstonds wanneer wij acht slaan op de universiteiten. Aanvankelijk was er voor de opvoedkunde op haar programma's geen plaats. Dan komt Gunning, eerst als privaat-docent in de paedagogiek. Thans is deze wetenschap aan alle universiteiten door hoogleraren vertegenwoordigd. Het Nutsseminarium voor Paedagogiek wijdt zich reeds vele jaren met een staf van medewerkers aan de vragen op het terrein van onderwijs en schoolorganisatie. Van den laatsten tijd zijn de breed opgezette en met zorg ingerichte Paedagogische Instituten aan de Vrije Universiteit en de Keizer Karel Universiteit. Tal van wetenschappelijke werkers uit andere landen hielden hier voordrachten. De Vereeniging tot bevordering van de studie der Paedagogiek, welke met medewerking van den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen middelbare aktes uitgeeft, ondervond groote belangstelling voor haar streven. Een aantal tijdschriften onderhoudt het contact tusschen de onderzoekers. Er waren drukbezochte paedagogische congressen en schoolcongressen. De paedagogische litteratuur werd met verscheidene studiën uitgebreid.

Het is bekend, dat Hare Majesteit de Koningin, zoowel den man van de praktijk als dien van de wetenschap heeft geëerd door eerst Ligthart en daarna Gunning om advies te vragen betreffende de inrichting van de opvoeding van Prinses Juliana.

Of ons onderwijs in zijn geheel voldoende profijt heeft getrokken van de nieuwe mogelijkheden, welke zich vertoonden?

Toen de Lageronderwijswet 1920 tot stand gekomen en het oude strijdpunt uit den weg was geruimd, verwachtten velen een algeheele vernieuwing van ons lager onderwijs. Het ware ondankbaar niet te erkennen, dat dit onderwijs mede door deze wet zoowel naar innerlijk gehalte als naar uiterlijke verschijning op een hooger peil is gebracht. Helaas moet tevens worden vastgesteld, dat de uitwerking der wet op allerlei punten moest worden uitgesteld en verkregen verbeteringen moesten worden teruggenomen. De leerlingenschaal werd het uitgangspunt van herhaalde bezuinigingen. Van een vernieuwing van de opleiding is niets gekomen. Het nieuw-georganiseerde toezicht moest worden ingekrompen. Het vervolgonderwijs viel, na afschaffing der subsidiën, ineen.

Tal van mogelijkheden tot aanpassing van ons onderwijs aan nieuwere

paedagogische en psychologische inzichten werden hierdoor afgesneden. Met name opleiding en toezicht hadden tot herziening der onderwijsmethoden immers belangrijk kunnen bijdragen.

Verheugen wij ons te meer over hetgeen desondanks tot stand kwam. Het Montessori-onderwijs kon tot een zekeren graad van ontwikkeling komen, een aantal Daltonscholen kon worden ingericht.

Bij het middelbaar onderwijs ontstond in het lyceum een nieuw-schooltype, waartoe, ondanks het ontbreken van een wettelijke regeling, thans reeds 55 scholen worden gerekend.

Een nieuw Koninklijk besluit betreffende de toelating tot de middelbare scholen bevat nieuwe beginselen, welker doorwerking van verstrekkenden invloed kan worden.

Op het terrein van het hooger onderwijs kwamen bij de wet van 1 Maart 1920 belangrijke vernieuwingen tot stand. Bij deze wet werd o.s. het beginsel van eenheid van doctoraat vastgelegd. Het nieuwe Academische Statuut van het volgende jaar bracht groote vrijheid bij de inrichting van de examens, waardoor de weg werd gebaad tot nieuwe studiemogelijkheden.

Meer dan bij lager en middelbaar onderwijs heeft men in de verstreken jaren bij het bewaarschoolonderwijs open gestaan voor nieuwere denkbeelden. Dit onderwijs kwam, onder de krachtige leiding van de vrouwelijke schoolopzieners (die helaas als slachtoffer der bezuiniging zijn verdwenen), geheel in nieuwe banen.

Hetzelfde geldt van het buitengewoon lager onderwijs, waarvan het eigen karakter door den eersten, eigen inspecteur Van Voorthuysen met bijzonderen nadruk naar voren werd gebracht.

Het is opmerkelijk, dat studie en onderzoek, waar het de onderwijsorganisatie betreft, overigens in ons tijdvak vrijwel geheel buiten de officieele instanties zijn omgegaan. In 1919 werd een zelfstandig Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen ingericht en een Onderwijsraad ingesteld. Dit laatste college zou zich hebben bezig te houden met de voorbereiding van maatregelen van algemeene strekking noodig om het onderwijs paedagogisch op peil te brengen en bij voortduring te houden. Aan de bij de oprichting gewekte verwachtingen heeft het echter niet beantwoord. Het heeft goede diensten verricht bij de interpretatie, uitvoering en aanvulling van bestaande wetten. Maar invloed van betekenis op de ontwikkeling van ons onderwijs is er niet van uitgegaan.

De onderwijsstatistiek en het onderwijsverslag ondergingen in de laatste 10 jaren belangrijke verbeteringen. Maar het geheele beeld, dat ons een nauwe wisselwerking tusschen paedagogisch inzicht en praktische schoolorganisatie had moeten toonen, blijft onbevredigend. Er waren ritelingen van nieuw leven, maar de stuwkracht, welke tot hervorming uitdrijft, ontbrak.

Tenslotte nog een kort woord over het onderwijs en het economische leven. De beteekenis van deze betrekking is in de veertig jaren, welke wij overdenken, wel duidelijk aan het licht getreden.

Het onderwijs heeft actief bijgedragen tot den bloei van het economische leven niet slechts in dien zin, dat het daarvoor de algemeene voorwaarden schiep, maar ook zóó, dat het door speciale onderwijsvormen voor de deelneming aan handel, nijverheid, scheepvaart en landbouw voorbereidde.

Het handelsonderwijs, eerst, buiten wettelijk verband, in zelfstandige, met hogere burgerscholen vereenigde handelsscholen en litterair-economische afdelingen van h.b.s.s.en opgebloeid, werd in April 1937 bij de wet geregeld. De beide economische hogescholen zijn boven reeds genoemd. Aan de Stedelijke Universiteit te Amsterdam werd een economische faculteit gesticht. De hoogleeraren dezer instellingen hebben belangrijk tot de studie der economie bijgedragen; hun leerlingen worden gaarne door het bedrijfsleven opgenomen.

De omzetting in 1905 van de polytechnische school te Delft in de Technische Hogeschool is voor de ontwikkeling van de techniek in ons land van onmetelijke beteekenis geweest.

Het nijverheidsonderwijs, omvattende de opleiding tot velelei functies in ambacht en industrie, huishoudelijk werk en kunstnijverheid, zeevaart, visscherij en binnenvaart, kwam tot groter en bloei. De op 1 Januari in werking gestelde Nijverheidsonderwijswet van 1919 gaf aan de scholen en het leerlingstelsel een regeling, waarbij de ontwikkeling van dit onderwijs werd gesteund doch niet aan banden gelegd. Het aantal leerlingen steeg van ongeveer 18000 in 1898 tot 143000 in 1937.

De eerste inspecteur-generaal H. J. de Groot was op dit gebied de groote gangmaker.

Voorzover landbouw en veeteelt betreft, was het groote feit uit onze periode de omzetting van de Rijks hogere land-, tuin- en bosch-bouwschool te Wageningen en van de Rijksveeartsenijsschool in hogescholen bij de Wet van 15 December 1917. In 1925 werd de Veeartsenijkundige hogeschool als faculteit aan de Rijksuniversiteit te Utrecht toegevoegd.

Het onderwijs draagt op allerlei wijze bij tot den bloei van het economische leven; het wordt anderzijds door het economische leven gedragen. Dat hebben wij in deze geschiedperiode leeren opmerken toen de ongunstige keer in het economisch getij de bronnen der belastingen deed opdrogen en er vergaande bezuinigingen op het terrein van het onderwijs nodig bleken.

Aan de groote werkloosheid van aspirant-onderwijzers zijn deze bezuinigingsmaatregelen ten deele schuld. Daarnaevens moet ter verklaring daarvan echter gedacht worden aan het afnemende geboortecijfer, waardoor de schoolbevolking van het lager onderwijs en diens gevolgde de

behoefte aan onderwijzers in ongunstigen zin wordt beïnvloed.

De slechte economische toestand van de laatste jaren riep nog tal van andere problemen op, waarvoor ons onderwijs zich zag gesteld. Wij noemen nog slechts dat van de werkloosheid der academisch gevormden, uitvoerig behandeld in het Rapport der Commissie-Limburg.

* * *

Dit bont taferel met een samenvattend oordeel te besluiten valt moeilijk.

Niet te ontkennen valt velerlei vooruitgang op het stuk van het onderwijs. Hoe wij dit rijkvertakte gebied ook met onze gedachten doorkruisen, er zal moeilijk een onderdeel zijn aan te wijzen, waarop sedert 1898 geen verbetering plaats vond, er valt moeilijk een aspect te belichten, dat niet een zonniger aanblik geeft.

Er is echter nog een andere vergelijking mogelijk. Deze, dat wij niet stellen 1938 tegenover 1898 maar dat wij het confronteeren met het ideaal. Op den feestdag, bij den mijlpaal mogen wij terugzien. Waarom zouden wij niet dankbaar mogen zijn voor het vele goede, dat werd bereikt? Als wij na den terugblik het aangezicht maar weer voorwaarts wenden. Er is veel bereikt; maar hetgeen nog te doen valt is oneindig meer!

Veertig jaar Volksontwikkeling

door Dr. K. F. PROOST.

Wanneer wij, in aansluiting met het voorgaande artikel, het nu zullen hebben over wat voor de volksontwikkeling d.i. de niet-schooleische vorming, is gedaan gedurende de periode 1898-1938, dan verwacht de lezer niet een nauwkeurige opsomming van alle in die periode opgerichte vereenigingen en instituten. Zij zou de grenzen van een tijdschrift-artikel gemakkelijk overschrijden, terwijl de belangstellende lezer van ons tijdschrift niet veel meer dan herhalingen zou krijgen. Het noemen van het voornaamste, het teekenen van algemeene stroomingen, het treffen van vergelijkingen, het uitspreken van wenschelijkheden zij hier de doelstelling.

Vooropgezet zij dan, dat een overzicht van de materie alleszins de moeite waard is, daar er inderdaad in de genoemde periode zeer veel is gebeurd. Zonder overdrijving kunnen wij zeggen dat er, voor de zoste eeuw haar intrede deed, vrijwel niets bestond. Voor de allermeeften was de ontwikkeling met de lagere school afgeloopen, voor de allermeeften was de dag een lange werkdag, die weinig gelegenheid bood aan zijn ontwikkeling te doen, de eenige leerschool was het leven zelf. Voor de volwassenen waren

het alleen de „lezingen“ — het Nut is er al vroeg mee begonnen (1817) —, waren het alleen wat boeken én een minimum aan kunstgenietingen, die boven de beperktheden van elken dag uitvoerden. Deze ontwikkeling door boeken sla men overigens niet te laag aan; sinds er wat beroering kwam in de groote arbeidersklasse is er heel wat gezwoegd over meer of minder zware lectuur. De 19de-eeuwsche leuze „kennis is macht“ drong door. Maar van georganiseerde volksontwikkeling was zoo goed als geen sprake. In 1898 bestond er nog maar één Volkshuis, het Amsterdamsche Ons Huis (1892), dat straks gevolgd zou worden door het Leidsche (1899), en het Rotterdamsche (1908), later door een twintigtal andere. Zij zijn de voortzetting en uitbreiding van het reeds bestaande Toynbee-werk, dat, vooral met kinderen, gedaan werd door dames uit de gegoede klasse, in wie het bewustzijn van al te groote maatschappelijke bevoorrechtiging was doorgebroken en die nu, min of meer brekend met hun eigen klasse, zich wendden tot de minderbedeelde. Tegenover de zwarte misère der armen was het geweten van velen in de 19de-eeuw ontwaakt en bekend is het woord van Toynbee zelf, dat hij eens tot een groep arbeiders sprak: „Wij bevoorrecht hebben misdaan tegenover U, wij moeten U het offer van ons leven brengen, gij hebt recht op ons“. Uit deze philanthropische gezindheid zijn de Volkshuizen geboren, wier doel het was ontwikkeling, ontspanning en kunstgenot te brengen. Gewagen verschillende dezer huizen dat ook in haar doelstelling is vervat den omgang tusschen verschillende kringen der samenleving te bevorderen, het Leidsche spreekt zeer duidelijk uit dat het verhooging van ontwikkeling en beschaving wil brengen „onder de arbeidende en de daarmee gelijkstaande klassen“. Vragen wij nu, wat het typeerende van de Volkshuizen was en is, dan is dit stellig dat al het werk in clubverband geschiedt, dat de gemeenschapszin er versterkt wordt, dat het werkelijk tehuizen werden voor de bezoekers. Op kleinere plaatsen zijn deze Volkshuizen vaak echte middelpunten geworden, in grotere werden zij het van een buurt. Van de illusie van de dooreenmenging der standen is weinig terecht gekomen, zoomin als van de hoop door een „neutrale“ houding de diverse schakeeringen van het volk in engeren zin te bereiken. Van katholieke en orthodox Protestantsche zijde werden volkshuizen gemeden, terwijl zij door de „moderne“ arbeidersbeweging als „burgerlijke“ instituten werden gewantrouwd.

Naarmate de te behandelen periode voortgaat, wordt het verlangen naar buitenschoolsche ontwikkeling grooter. In het begin zien wij zwakke pogingen het universitaire water binnen het bereik van meerderen te brengen. Ook hier was Engeland voorgegaan, het had zijn University Extension Movement reeds in de tachtiger jaren. De Engelsche universiteiten werkten mede aan de verspreiding harer wetenschap door voor niet-studenten cursussen te organiseren. In Holland waren deze burchten

moeilijker te veroveren. Vergeefs was het pleidooi van Th. M. Ketelaar in de Tweede Kamer, vergeefs het rapport van Dr. H. L. Muller, die de beweging in Engeland bestudeerd had, vergeefs het beroep van Dr. D. Bos op de rectores magnifici onzer Hoogescholen. De hooge heeren waren van meening, dat het niet op den weg der Universiteit lag de wetenschap te populariseeren. Inmiddels was — in 1899 — het Nut zijn gang gegaan en begonnen met het geven van hooger onderwijs buiten de academie, zij het met weinig succes. Tot het enthousiasme van eenige jonge menschen in Amsterdam het gedaan wist te krijgen met behulp van velen uit de burgerij en de hoogleerarenwereld — volgens Duitsch voorbeeld — de eerste Volksuniversiteit op te richten (1913), die met groote ingenomenheid en warmte werd ontvangen en voor haar eerste cursussen een bovenverwachting grooten stroom van bezoekers kreeg te verwerken. Na Amsterdam kwamen Rotterdam, Groningen, Utrecht en tal van andere steden, in totaal een 25. Ook dit onderwijs zou neutraal, onafhankelijk van staatkundige en godsdienstige richting, gegeven worden. Het zou zijn „beschavingsonderwijs en wel in den ruimsten zin des woords, niet alleen verstandelijk maar ook aesthetisch, moreel, sociaal en religieus". Het programma werd ingericht in navolging van de faculteiten aan de academie en was rijker naarmate men dichter bij de universiteit zat. Verstandelijk bewoog zich de Volksuniversiteit op een ietwat hooger plan dan de Volkshuizen, die opgericht waren voor een publiek zonder elementaire kennis. De V.U.en gaven moeilijke en minder moeilijke cursussen in verband met het reeds genoten onderwijs en poogden daardoor verschillende volkslagen te bereiken. Sommigen gaven niet alleen cursussen, maar organiseerden, om meer kleur aan hun werk te geven, ook concerten en toneelvoorstellingen. Discussies over hoe ver men mocht gaan, om niet het universitaire karakter te verliezen, kan men in oude jaargangen van ons tijdschrift vinden. — De hooggestemde verwachtingen van de Volksuniversiteit zijn niet alle in vervulling gegaan. Zij had stellig de intentie door haar neutraliteit het geheele volk te kunnen bereiken, maar is daarin niet geslaagd. Wat voor een deel van ons volk beteekenis had, juist dit algemeene, schrikte hen af, die bij alles wat zij aan vorming wenschten, een wereld- en levensbeschouwing tot uitgangspunt namen en bepaalde idealen hadden. Van Katholieke zijde werden verschillende volksuniversiteiten opgericht, en ook het orthodoxe Protestantisme had „ernstig bezwaar tegen het populariseeren van de wetenschap voor alle (jonge) menschen, ook door hen die positief ongeloofig zijn" (Christelijke Encyclopaedie, V, 1929, bl. 633). Tot eenigen bloei hebben de paar opgerichte Christelijke Volksuniversiteiten het nooit kunnen brengen. Evenmin als het Volkshuis werd de Volksuniversiteit door de moderne arbeidersbeweging aanvaard. Zij kon immers niet brengen wat de harten der

arbeiders vervulde: „de vorming van hun wil door de versterking van de innerlijke kracht van hun gemeenschapsbesef“. Aanvankelijk was de arbeidersklasse nog te veel gericht op de directe actie, maar in 1924 werd door de S.D.A.P. en het N.V.V. het Instituut voor Arbeidersontwikkeling opgericht, waarvan het doel is de „culturele vorming en geestelijke ontwikkeling der arbeidersklasse“. Typeerend is zijn hiërarchische inrichting, voor de breede massa werkt het met zeer eenvoudige middelen, voor den middenkring met speciale cursussen, nog specialer wordt gearbeid in den derden kring, dien van kern en kader.

Nog een andere vorm van volksontwikkeling vraagt onze aandacht, de Volkshoogeschoolbeweging, die — afkomstig uit Denemarken — tegen het jaar 1930 ook hier vat krijgt. In Duitschland had zij na den oorlog een geweldigen omvang gekregen, was zij in de misère van na den oorlog stut en toeverlaat geworden — alles kan ons begeven, niet de Volkshoogeschool — en het is deze Deutsche vorm die zijn invloed in ons land laat gelden. De Deensche kon dit moeilijk, daar de voorwaarden daartoe hier ontbraken. In Denemarken droeg zij een typisch plattelandskarakter, was zij sterk nationalistisch ingesteld, en in menig opzicht — vooral door haar anti-humanistisch karakter — een tegenhanger van de Volksuniversiteit. Het aantrekkelijke was haar bindende kracht door maandenlang samenzijn, waardoor de kansen, iets los te wikkelen in een mensch, zoo veel grooter waren. In Duitschland was ook het Heim-karakter het bekorende. Zoo werd er Volkshoogeschoolwerk begonnen op De Vont te Noordwijkerhout (uitgaande van de Vereeniging Buitenbedrijf), te Barchem, Bentveld en Korteheemmen (Arbeidersgemeenschap van de Woodbrookers-vereeniging), te Bakkeveen (Stichting voor Volkshoogescholen te Leeuwarden). Maandenlang samen zijn was niet mogelijk met onze verhoudingen, wel een à twee weken. De Vont legde zich vooral toe op werk voor jonge vrouwen. De Volkshoogeschool te Bakkeveen werd gebouwd door jonge werklozen. Ook de andere middelpunten kregen hun bijzondere betekenis door de crisis, zij brachten werklozen en vrouwen van werklozen samen, die op deze wijze een oogenblik verlost worden uit hun grauwe en moeizaam bestaan. —

Wij meenen met de vermelding van de genoemde bewegingen op het gebied der volksontwikkeling het belangrijkste te hebben gememoreerd. Zij kwamen voort uit sociale en geestelijke bewogenheid, maar ook uit bewustwording van eigen leven bij hen voor wie het bestaan menschevaardiger, de vrije tijd ruimer geworden was, in nauwen samenhang met de maatschappelijke ontwikkeling dus. Het zou den indruk kunnen wekken dat de omvang van dit werk gering was, gezien de getallen die wij konden noemen. Maar dan hebben wij te bedenken dat deze bewegingen veeleer te zien zijn als motoren en dat aan de periferie veel en veel meer is ontstaan

dan wij hier kunnen noemen. Namen wij het begrip volksontwikkeling nog wat ruimer, dan vallen hier immers onder al die bewegingen en verenigingen die het leven trachten op te heffen en te verruimen. Dan hebben wij te denken aan speeltuinverenigingen, aan boerinnebonden, aan verenigingen als Kunst aan het volk, aan amateurs op fotografisch en elk ander gebied, aan zang- en gymnastiekverenigingen, aan de radio, ja, aan wat niet al. Ook de verenigingen met ethische idealen (b.v. geheelonthouders) bepalen zich niet tot hun strijd voor deze idealen, maar brengen op hun bijeenkomsten en in hun organen ook andere dingen van algemeene strekking. Zoo wordt het veld onoverzienbaar, maar het is toch goed even te constateeren welk een enorme uitbreiding er in de laatste 40 jaar voor ons volk er in ontwikkelingsmogelijkheden heeft plaats gevonden.

Het is ook onmogelijk, al zal het kort moeten zijn, niet te wijzen op de voor het ontwikkelingsleven ontzaglijke belangrijke jeugdbeweging. Alweer welk een ander beeld: 1898-1938. Het is niet heelemaal overdreven te zeggen dat er, nog in het begin van onze eeuw feitelijk geen jeugd was. Er waren kinderen en groote menschen, daartusschen lag een soort ongelukkige overgang en sterkste merkteeken van dezen overgangstijd was misschien wel het verlangen naar de volwassenheid, groot te zijn om het profijt. Beweging in de jeugd, in de nu gebruikelijke beteekenis van het woord, bestond niet, ook niet in het reeds veel oudere Nederlandsch Jongerenverbond, de oudste jeugdvereniging in ons land. In het begin der nieuwe eeuw wordt van socialistische zijde De Zaaier opgericht, welks bestaan echter niet zeer florissant was. Het ontwaken der jeugd als jeugd, bewust van het bijzondere karakter van het jong zijn, moest nog enkele jaren wachten. In Duitschland ligt het begin: opstandig worden de jongeren tegen het geharnaste, gedisciplineerde leven der ouderen. „Wandervögel“ noemen zij zich, en uittrekken willen zij, de vrije natuur in, om los te komen van de banden der groote stad, die het leven dood maakt. Zij willen het leven niet meer sturen op het kompas der ouderen; een kloeken, moedigen indruk maakt nog altijd het woord op den Hohen Meisner (1913): Wij willen leven op eigen verantwoordelijkheid. — De jeugd wordt zich dus bewust van het eigen leven en de beweging, ook in ons land neemt een geweldigen omvang aan in alle klassen en groepen onzer samenleving, in godsdienstige en ongodsdienstige kringen, in hogere en lagere klassen. Een ieder kent deze verenigingen: de Padvinders, de A.J.C., de A.M.V.J. enz. enz. In een officieele publicatie van het centraal bureau voor statistiek worden er niet minder dan 178 opgenoemd. Er is veel jeugdbeweging, ook veel jeugdzorg; niet overal zijn de grenzen scherp getrokken; er is wel geen jeugdvereniging, waarin de ouderen in het geheel geen rol spelen, er is ook geen jeugdzorg, waarin de jonge mensch heele-

maal als kind wordt behandeld. Ouderen kunnen wel eens het hoofd schudden over de vrijmoedigheid der jeugd, in den grond zullen er toch niet velen zijn, die het recht der jeugd op dat eigen leven ontkennen. De jeugd is lossere, vrijer geworden, geeft natuurlijk aanleiding tot problematiek en critiek, maar dit staat toch wel vast, dat naast alle romantiek en overmoed, het peil anders geworden is door de beweging en de vorming der jeugd op eigen kracht waardevol is voor de maatschappij. Het ideaal-looze van voor 40 jaar heeft afgedaan, de blik is ruimer geworden, de wereld groter. In de jeugdbeweging kan de goede grondslag voor het latere leven gelegd worden.

Tenslotte: het boek, naar het woord van Carlyle, de universiteit onzer dagen. De Openbare Leeszaal-beweging is inderdaad een beweging geworden, die duizenden en duizenden bereikt heeft. In 1898 bestond er één, te Utrecht (1892), die te Dordrecht in 1899 werd met positieve ontwikkelingsdoeleinden gesticht; na 1900 groeide het aantal inclusief katholieke en christelijke tot over de honderd. Ware de crisis niet tusschen beide gekomen, waardoor nieuwe niet meer zouden worden gesubsidieerd door de regeering, dan zou het aantal stellig nu nog grooter geweest zijn. Ook het platteland is niet verstoken van leesmogelijkheden; dorpshuizen en andere instellingen weten van hoe groote waarde het boek is, en nog altijd voorzien de reizende bibliotheken van het Nut in de lectuur-behoefte. Konden de uitgevers vroeger maar kleine oplagen van een boek aan de markt brengen, in onze periode is ook de gemiddelde oplage van een boek grooter geworden, terwijl tal van goedkope serie's in den handel worden gebracht, en vooreen groot publiek bereikbaar zijn. Ook het boek kan zijn bijdrage leveren voor de volksontwikkeling en meewerken aan de verrijking des levens, waar vroeger deze mogelijkheid maar in zeer geringen omvang bestond.

Wanneer wij nu aan het einde van deze 40 jaar de rekening opmaken, dan is natuurlijk de eerste vraag: kunnen wij tevreden zijn over wat werd bereikt en mogen wij constateeren dat wij het „heerlijk ver gebracht hebben”? Het antwoord kan moeilijk anders dan ontkennend luiden: reden tot juichen is er allerminst. Hiermede namen wij niets terug van wat over het veranderde beeld werd gezegd. Zijn wij ontevreden over het getal van hen die bereikt zijn; moest het nog grooter zijn? Geenszins, getallen zeggen over de wezenlijke waarde nog niet veel. Is het omdat de crisis zoo veel heeft vernietigd? Ach, wij zouden verkeerd doen de volksontwikkeling te vergelagen tot een weelde-kindje van de hoogconjunctuur. Is het omdat er zooveel schijn-geleerdheid is gekweekt, waarvoor de vrees vaak is uitgesproken? Wij willen niet ontkennen dat de hooggeleerden niet heelemaal ongelijk hadden met hun bezwaren tegen de popularisatie der wetenschap, al willen wij daarmee niet zeggen, dat zij gelijk hadden de wetenschap

in hun ivoren torens te willen houden. Is het omdat zoo vaak te hoog is gegrepen en daarvan de teleurstellingen zoo talrijk zijn geweest? Als op de goede wijze te hoog gegrepen was, zou de teleurstelling minder geweest zijn. Wie weet niet dat in alle werk te hoog gegrepen wordt?

Neen, de kwestie zit dieper. Nog eens: er is ontzettend veel gedaan, maar wat is de achtergrond van dit werk? Welke was de wil: was er een wil, was er een achtergrond, een plan, gaf men zich rekenschap? En nu denken wij aan een korte, krachtige uitspraak van den bekenden L. Simons uit 1930: „Het vraagstuk der Ontwikkeling van Volwassenen is . . . nog nauwelijks gesteld. . . . Het is nog nauwelijks tot het besef gekomen van alle regeerders in de democratische staten, dat zij hier voor hèt vraagstuk staan, dat voor de toekomst van hun Staat, hun Volksgemeenschap, hun Volkscultuur van de allereerste orde is. In ons eigen land ontbreekt dat besef zelfs volkomen en niet één der politieke partijen is zoo ver, dat zij het zelfs al in studie genomen hebben; met uitzondering van onze S.D.A.P., die althans begrepen heeft, dat er van haar ideaal niets terecht kan komen, indien zij haar volgelingen niet door dit werk, rijp er voor maakt, de dragers te worden van den Staat en de Cultuur der Toekomst.” (Maatschappelijk Werk, 1930, bl. 129). Het citaat werd toch wat lang, maar een herdruk zijn deze woorden volkomen waard; zij gelden geheel voor 1938, daar zij de kwestie in het hart raken. „Het probleem is nog nauwelijks gesteld.” Mogen wij deze uitspraak nog wat nader bekijken en uitwerken?

Wij zouden dit gaarne doen aan de hand van een paar begrippen, waarmee tegenwoordig nogal vaak wordt geopereerd, n.l. het statische en het dynamische. Deze begrippen zijn ook wel eens toegepast op de volksontwikkeling en laten zich dit uitstekend doen als een soort werkhypothese. Het statische type der volksontwikkeling laat zich dan aanduiden als het type dat het voorhandene op het gebied van wetenschap en kunst tot de menschen brengt. De specialist komt tot de menschen en deelt mede uit zijn rijken voorraad kennis, de leek, de toehoorder ontvangt het. Het gaat hier om het bijbrengen van dit en dat, waarbij de ontvanger de passieve blijft. Hij wordt misschien knap, maar geen scheppend wezen, geen bouwer. Hij neemt op gezag de wetenschap aan. Wetenschap, waaraan hij zelf geen deel heeft, waarvoor hij niet de minste verantwoordelijkheid draagt. Ter Braak heeft eens zeer terecht gesproken van het aankweken van „weerstandslooze kennis”. Deze kennis kan niet bijdragen tot de vorming van stevige, willende persoonlijkheden, met een gefundamenteerde wereld- en levensbeschouwing. Zij berust bovendien op de verouderde ideologie, dat kennis en wetenschap den mensch rijker en gelukkiger zou maken. Wanneer wij over dit statische type van volksontwikkeling spreken en het veroordeelen, dan hebben wij niet het oog op bepaalde instellingen, maar willen wij wel zeggen, dat in het algemeen onze instituten overwegend tot

dit statische type behoren. — Tegenover het statische type kan dan het dynamische gesteld worden. Werkt het statische type behoudend, omdat het het voorhandene geeft, het dynamische is van revolutionairen (wekke het woord geen misverstand!) aard, omdat het bovenal rekening houdt met den groei en de wording van het leven, tot het diepst in den mensch wil gaan, sluimerende krachten wil wekken, activiteit tot ontplooiing wil doen komen. Het dynamische type wil den geheelen mensch in het werk betrekken, vraagt om den inzet van het geheele leven. Wat vindt gij in de diepte van uw leven en hoe trekt gij dat naar boven om brandend te staan in de wereld? Het dynamische type kan niet koel-redeneerend zijn, het zoekt zijn kracht in een wereld- en levensbeschouwing. Het hooge doel is daar: „de vorming der persoonlijkheid in socialen en kosmischen zin”. De dynamische mensch kan niet ontvangen zonder meer. Hij moet deelnemen aan het leven, in allerlei vormen uitbeeldend te werk gaan. Hij moet beziel worden door het ideaal van het medebouwen.

Slechts kort konden wij alweer deze dingen aanstippen. Maar men gevoelt de twee typen wel, al moet men goed in het oog houden, dat zij natuurlijk als uitersten gesteld zijn en in de practijk gemengd zullen optreden. Geen instituut is absoluut statisch, ook geen absoluut dynamisch. Maar vast staat dat de volksontwikkeling een grondslag moet hebben om tot waardevolle ontplooiing te kunnen komen. De tijd van het kennis verzamelen zij voorbij! Wij vragen om sterke, bewuste menschen, die niet omvallen. Onze tijd heeft deze zoo dringend nodig. Onze tijd van massa-suggestie en murw maken. Wijlen Dr. de Visser zong bij de opening van een Volksuniversiteit eens een lang loflied op de uitreiking der cultuurschatten, maar kwam — in de lijn van de door ons ontwikkelde gedachten — ten slotte ook tot de vraag: wat baat dit alles voor de vorming van den mensch, de persoonlijkheid.

Hadden wij meer ruimte tot onze beschikking dan zou deze gedachte zich ook laten uitwerken aan de hand van een paar andere woorden: cultuur en civilisatie, in aansluiting met de definitie van Hendrik de Man. Cultuur noemt deze het scheppen van waarden, civilisatie het verteren van de waarden nadat zij tot stand zijn gebracht. Duidelijk is dat de volksontwikkeling veel civilisatie heeft gebracht tot nu toe, weinig cultuur. En het gaat om het scheppen van waarden, ook, juist, in onzen verdwaasden tijd, die op vernietiging uit schijnt. De taak der volksontwikkeling is er een van den allereersten rang. Wordt zij als zoodanig gevoeld, wordt zij erkend als een noodzakelijke schakel in den groei van den mensch, van een volk. Alleen dan zal zij cultuur kunnen zijn. Houden wij ons nog eens het woord van Simons voor oogen: „Het probleem is nog nauwelijks gesteld”.

Het nieuwe Koninklijk Besluit tot vaststelling van de eisen voor toelating tot de Hogere Burgerscholen met vijfjarige cursus

door W. KRAMER.

De klachten over de werking en de resultaten van ons middelbaar onderwijs zijn in de laatste jaren vele en velerlei. Geen wonder, daar de wet dienaangaande en de praktijk, daaruit voortvloeiende, jammerlijk verouderd zijn. Onze H.B.S. met vijfjarige cursus lijdt, het wordt vrij algemeen toegegeven, aan verschillende kwalen: ze houdt in haar beperkte differentiatie nog te weinig rekening met de uiteenlopende aanleg en bestemming van haar leerlingen; haar leerplan, nog altijd ingesteld op het oude „ideaal“ der algemene ontwikkeling, is met z'n wirwar van vakken schromelijk overladen, waardoor van een organische geestelijke ontwikkeling geen sprake kan zijn; de paedagogische en didactische opleiding der leraren laat alles te wensen; de toelating tot deze inrichting van onderwijs is van dien aard, dat velen hier kunnen plaats nemen, die later niet geschikt blijken, dat onderwijs met vrucht te volgen. . . . De herziening en verbetering van het verouderde instituut stuit op allerlei moeilijkheden en problemen, vandaar dat ze zo lang op zich laat wachten. In deze omstandigheden zijn wij dankbaar voor elke stap in deze richting.

Zulk een poging begroeten wij in het nieuwe koninklijke besluit op de toelating, dat beoogt een betere selectie der kandidaten en middellijk kan leiden tot verbetering van hun voorbereiding.

Gunstig stemt al dadelijk artikel 1: „Om als leerling tot de eerste klasse te worden toegelaten, moet de candidaat zich onderwerpen aan een onderzoek naar zijn geschiktheid tot het volgen van middelbaar onderwijs en in het bijzonder naar zijn kennis en inzicht in de vakken: Nederlandsche taal, Rekenen, Aardrijkskunde en Geschiedenis“. Hier toch is niet alleen sprake van een onderzoek naar de kennis der kandidaten, maar ook naar hun inzicht in de geëxamineerde vakken. Met de nodige nadruk op het laatste kan daardoor een halt worden toegeeroepen aan de heillooze, want tot onvermijdelijke teleurstellingen leidende dressuur voor de toelatingsexamens. Al gevoelen wij hier al dadelijk het bezwaar, dat inzicht en aanleg zoveel moeilijker te controleren zijn dan „kennis“. Dank zij de noeste arbeid van Prof. Kohnstamm en zijn staf aan het Nutsseminarium is in dezen reeds veel voorlichtend werk verricht, maar een vruchtbare toepassing daarvan stelt hoge eisen aan de leraren, met het onderzoek belast. Allereerst bij de samenstelling der opgaven die aan de kandidaten zullen worden voorgelegd. Dit hebben de ontwerpers van het koninklijk besluit voorzien, blijkens art. 8, waar wij lezen: „Door een commissie van Advies worden opgaven samengesteld voor het schriftelijk onderzoek, bedoeld in art. 4, onder 1 (dit betreft de opgaven voor het

Nederlands), van welke opgaven door de Toelatingscommissies, die dit wenschen, wordt gebruik gemaakt. De voorzitter, tevens lid, en de leden dezer Commissie van Advies worden voor den tijd van vijf jaar benoemd door Onzen Minister".

Gaarne hadden wij gezien, dat de beperking „die dit wenschen" ware uitgelaten. Gezien de moeilijkheid van het samenstellen van psychologisch en vakkundig verantwoorde en doeltreffende opgaven (men zie hiervoor het verslag der ervaringen van het Nutsseminarium, in Mededeling 24), lijkt het ons niet alleen gewenst, maar noodzakelijk dat dit experiment, althans in de eerste jaren, uitsluitend blijft in handen van bevoegde en geschoolde krachten. Ook zou deze wijze van handelen de uniformiteit in de uitvoering van dit belangrijke onderdeel van het onderzoek ten goede komen. Uniformiteit, die wij wel wensten voor het gehele toelatingsexamen, mede met het oog op het niet denkbeeldige gevaar van de jacht op leerlingen, gevolg van de ongelukkige salarisregeling der leraren, gebonden aan het uren-aantal.

Het genoemde art. 4 lid 1 betreft het onderzoek omtrent de Nederlandse taal en eist: „Een schriftelijk onderzoek naar aanleiding van een stuk proza, dat een gesloten verhaal bevat. Zonder dat hem daarbij hulp verleend wordt, krijgt de candidaat gelegenheid, dit stuk gedurende een vooraf bepaalde tijd door te lezen. Het eerste deel van het onderzoek, waarbij het stuk ter beschikking blijft van den candidaat, geschiedt door middel van opdrachten, die ten doel hebben vast te stellen:

- a. of de candidaat uit den tekst zelfstandig gegevens weet te vinden;
- b. of hij de daarin voorkomende gegevens met elkaar in verband weet te brengen en daaruit juiste gevolgtrekkingen kan maken;
- c. of hij bepaalde woorden en uitdrukkingen juist heeft opgevat.

Het tweede deel van het onderzoek omvat het zelfstandig weergeven van den hoofdinhoud van het bij het eerste deel gelezen en bewerkte stuk, hetwelk dan niet ter beschikking van den candidaat blijft".

Deze opdrachten komen in de plaats van het tegenwoordige opstelletje, te maken naar aanleiding van een verhaaltje, eerst door de examinator verteld, daarna nogeens voorgelezen. Een belangrijke verbetering. De oude opgave hoort geheel thuis in de didactiek die onze middelbare school, een leerschool, nog al te zeer beheerst: de leraar doceert, de leerling luistert en geeft het gehoorde min of meer gebrekkig weer, vrijwel uitsluitend een toets van het geheugen. De nieuwe opgave eist zelfstandige geesteswerkzaamheid, is een gelukkige stap in de richting van de arbeids school: de leerling moet zelf lezen en wordt door welgestelde vragen geleid tot indringen in, tot verstandelijk verwerken van de tekst. Is dit als examenproeve een uitnemende test van zijn verstandelijk vermogen, ze verdient ook een belangrijke plaats en in het lager en in het

middelbaar onderwijs, als het middel om te leren studeren, als instructieve peiling voor de onderwijzer en de leraar tot nadere kennis omtrent zijn leerlingen.

Voorts is het opstel niet vervallen, maar als selectie-middel verbeterd, naar het inzicht, reeds in Mededeling 23 van het Nutsseminarium, welks medewerking in de totstandkoming van het nieuwe K.B. kennelijk is, uiteengezet. „Een opstel", zo lezen we daar, „is een ingewikkeld geestes-product, dat op verscheiden manieren geanalyseerd kan worden en toch nooit volledig ontleed. Ieder examinerator maakt bewust of onbewust zijn eigen analyse (als regel onbewust), meet elk element met zijn eigen maatstaf, weegt elke factor overeenkomstig zijn eigen schaal van waarden en komt tot een oordeel op een aantal wazige persoonlijke meningen". Naar deze „algemene indruk" bepaalt hij zijn cijfer. Het nieuwe opstel wordt gemaakt naar het verhaaltje met zakelijke kern, dat vooraf in de opdrachten a, b en c is geanalyseerd. Naast deze analyserende opdrachten, die duidelijk de inzichtselementen hebben blootgelegd, is dit opstel te een proeve van logische gedachteontwikkeling, van synthetische constructie, als zodanig dienstbaar aan de diagnose omtrent de „theoretische" intelligentie van de candidaat. Hier is het mogelijk een objectieve maatstaf aan te leggen, al blijven er nog tal van andere elementen, stijleigenaardigheden als meerdere of mindere duidelijkheid, helderheid en bondigheid van uitdrukking, die slechts intuïtief beoordeeld kunnen worden.

Het spreekt vanzelf, dat de beoordeling van deze intelligentieproeven, zal ze werkelijk tot een doeltreffender, meer betrouwbare selectie der candidaten leiden, hoge eisen stelt aan de examinerator, wie daarom grondige studie van wat het Nutsseminarium, in 't bijzonder in Mededeling 24, uit weloverwogen ervaring gepubliceerd heeft, niet genoeg kan worden aanbevolen.

Het tweede deel der eisen betreffende Nederlandse taal schrijft voor „een schriftelijk en zo nodig mondeling onderzoek naar:

a. den woordenschat van den candidaat, waarbij afzonderlijk aandacht wordt geschonken aan het gebruik van werkwoorden, zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden en voorzetsels;

b. zijn kennis van de zinsverbindingen, waarbij zoowel een juiste keuze der voegwoorden ter verbinding van twee eenvoudige zinnen, als het aanvullen van een samengestelde zin aan de hand van een gegeven voegwoord, wordt geëischt; de zinsneden; de woordsoorten."

Een onderzoek dus naar de parate taalkennis van de candidaat. Wat het eerste deel betreft, dat naar de woordenschat, dit kwam tot dusver alleen

tot z'n recht bij hen die bij het schriftelijk onderzoek niet geheel voldoende bleken en dus ook een mondeling examen moesten afleggen. Thans zal dit onderzoek ook schriftelijk zijn voor alle kandidaten.

De omschrijving lijkt me wat gevaarlijk, vooral met het oog op de richting die de voorbereiding voor het toelatingsexamen hierdoor gewezen wordt. „Hierdoor wordt thans officieel het grote belang der „oude" stijloefening vastgesteld", constateert de Heer Diels (in „Paedagogische Studien" van Juni '38). Maar dat is de vorm van taalonderwijs, waartegen wij juist in de laatste tijd met kracht en naar wij menen met succes gestreden hebben. Het is het werken met cliché-taal, die voor het merendeel boven de ontwikkelingstrap van jonge kinderen ligt en daarom stijlbedervend verbalisme in de hand werkt. Dit spreekt in 't bijzonder in 2. sub b.

Wij hebben het altijd een verstandige trek in het leerplan van de middelbare school bevonden, dat de behandeling van de samengestelde zin eerst in de tweede klas wordt geplaatst. Het inzicht toch in de bouw van de samengestelde zin, in de kracht der verbindingsmiddelen, eist een logisch begrip, dat eerst daar met vrucht ontwikkeld kan worden, en grote zorg en toewijding eist. Nu zal dit verschoven worden naar de lagere school, een heilloos experiment. Hier wordt werkelijk de klok van onze taalmethodiek een paar uur teruggezet.

Liever hadden wij gezien, dat de taalontwikkeling der kandidaten werd gespeeld in het luid laten lezen van een eenvoudig stukje proza en in de beantwoording van vragen naar aanleiding daarvan. Het taalgevoelig lezen moge door een te eenzijdige beoefening van het zakelijke „stillezen" op de lagere school niet zo zeer verdrongen worden, dat het nog meer in de druk komt. Ieder leraar weet, welk een zorg het lezen met logisch accent en met de juiste rustpauzen, waarin het werkelijk begrip (of onbegrip) zo duidelijk spreekt, in onze eerste klassen vraagt.

Wij stonden zo lang stil bij de eisen voor het Nederlands, omdat hierin de meest ingrijpende veranderingen van het nieuwe K.B. liggen. De eisen voor Aardrijkskunde zijn dezelfde gebleven, die voor Geschiedenis zijn uitgebreid, doordat kennis van de gehele Vaderlandse geschiedenis verlangd wordt in plaats van, als nu, omtrent de tijd na 1500.

De nieuwigheid voor het vak Rekenen ligt in het toegevoegde lid d: „het juist zien van de betrekkingen tusschen de gegevens in eenvoudige denkvraagstukken, blijkende uit de toepassing der voor de oplossing vereischte bewerkingen, waarbij het gebruik van de in de wiskunde gangbare verkorte schrijfwijze is toegestaan". Ook hier dus een onderzoek naar het inzicht, blijkende uit ontleding en oplossing van eenvoudige

denkvragestukjes. Alleen dreigt in de staart een ongewenste verzwaring van het program der opleidingsscholen, als waarop we bij de eisen voor het Nederlands wezen, indien namelijk de Germanistisch stotende uitdrukking „het gebruik van de in de wiskunde gangbare verkorte schrijfwijze" moet worden opgevat als een aanwijzing tot een vervroegd onderwijs in de algebra.

Geen verwaarlozing door vijanden, maar verzorging door vrienden

door P. G. DEN BOER.

„... Ik heb mij niet kunnen verenigen met het stelsel van de wet, voor zover daardoor het openbaar onderwijs voor een niet onbelangrijk deel overgeleverd wordt aan zijn tegenstanders. De kwestie staat zo, dat in een niet klein gedeelte van het land clericale gemeentebesturen met de zorg voor de openbare school worden belast en in het overig deel van het land clericale minderheden in een gemeenteraad gelegenheid zullen hebben om over het openbaar onderwijs mede te beraadslagen en te beslissen en mede te bepalen wat er van zal terecht komen en op welke wijze het zal worden behartigd en bevorderd.

.....
Ik wil er niet aan mede werken, rechtstreeks noch zijdelings, de openbare school in handen te spelen van haar vijanden. Ik heb mijn stem zo even uitgebracht tegen het amendement van den heer Van Ravesteijn, omdat ik volkomen gelijkheid wil voor alle staatsburgers ten opzichte van het onderwijs, en wanneer men nu niet wil medewerken om te zorgen, dat het openbaar onderwijs op dezelfde wijze door zijn vrienden wordt behartigd en verzorgd als gebeurt met het bijzonder onderwijs, kan ik aan de ernst van de pacificatie in geen enkel opzicht geloven"

Bovenstaand citaat is ontleend aan de rede door den heer Kolthek in Mei 1920 in de Tweede Kamer uitgesproken, ter verdediging van zijn amendement op het door de regering voorgestelde art. 16 van de toen in behandeling zijnde L.O. Wet.

's-Heren Koltheks voorstel beoogde aan iedere openbare school een oudercommissie in te stellen, aan wie dezelfde bevoegdheden zouden worden verleend als voor de besturen van bijzondere scholen werden voorgesteld.

Dit amendement werd, ten voordele van dat van den heer Ketelaar, ingetrokken; maar de toestand, die de heer Kolthek vreesde, kwam en

bleef. De zorg voor het openbaar lager onderwijs is in tal van gemeenten opgedragen aan rechtse gemeentebesturen, terwijl in de rest van het land clericale minderheden mede er over beslissen en beraadslagen. De noodlottige gevolgen hiervan zijn niet uitgebleven. Het zou niet moeilijk zijn, met de voorbeelden daarvan een flinke brochure te vullen.

Ik herinner er slechts aan, dat in 1936 nog in meer dan 300 gemeenten geen openbare school was en dat 141 hunner zelfs geen overeenkomst met nabuurgemeenten aangingen over het toelaten van kinderen op openbare scholen aldaar.

Ik vestig de aandacht op het aantal openbare scholen, dat gehuisvest is in oude, onaanzienlijke gebouwen, waarvan het onderhoud veel te wensen schijnt over te laten, op de schrille tegenstelling, die de fraaie, nieuwe bijzondere scholen in diezelfde gemeenten hiermee vormen.

Ik denk aan het getraineer in vele gemeenten, wanneer de stichting van een openbare school vrijwel niet langer uitgesteld kan worden en aan de voortvarendheid, die veelal wordt betracht, wanneer het bijzondere scholen geldt.

Verkeren de leermiddelen op tal van openbare scholen niet in vrijwel desolate toestand; terwijl de bijzondere scholen zelfs encyclopediën e.d. uit de overheidskas kunnen bekomen?

Hoeveel openbare scholen zijn er door rechtse gemeenteraden opgeheven of met anderen gecombineerd? Hoeveel leerlingen zijn hierdoor van de openbare naar de bijzondere scholen overgeheveld? Alleen reeds door de „concentratie” van Min. Marchant meer dan 3000, naar deze bewindsman in de Tweede Kamer heeft verklaard.

Helaas. Wat de heer Kolthek in 1920 vreesde, is uitgekomen. De openbare school, overgeleverd aan haar tegenstanders, heeft hiervan de nadelen ondervonden. En als er al eens een enkel gemeentebestuur een schuchtere poging heeft gewaagd, om haar onder de aandacht van de ouders te brengen, kende de verontwaardiging in rechtse kringen schier geen grenzen.

Aan deze wantoestand dient een eind te komen vóór het te laat is.

Daartoe zal de verzorging van ons openbaar onderwijs moeten worden overgedragen aan de vrienden hiervan. Hierbij zal er echter nauwkeurig voor gewaakt moeten worden, dat het daarbij niet zijn bijzondere kenmerken verliest, of dat dezen worden aangetast.

Alvorens nu na te gaan, hoe zijn vrienden de verzorging van het openbaar onderwijs ter hand kunnen nemen, zal eerst vast gesteld moeten worden welke bijzondere kenmerken niet aangetast mogen worden of verloren mogen gaan.

Hiertoe dient eerst gezien te worden, welke positie de openbare school inneemt.

Deze is tweeledig.

In de eerste plaats is zij de school voor dat deel van het volk, dat voor hun kinderen algemeen vormend- dus niet confessioneel-lager onderwijs verlangt.

Daarnaast heeft zij nog een andere taak. Deze is zeer nauwkeurig geschetst door wijlen Jhr. A. F. de Savornin Lohman in zijn brochure „De Vrije School voor heel de Natie”.

De auteur betoogt daarin, dat alle richtingen de openbare school steeds achter de hand moeten hebben, voor het geval, dat zij niet het onderwijs kunnen bekomen, dat zij voor hun kinderen begeren. „De vrijheid van conciëntie eist de aanwezigheid van de openbare school”, schrijft hij. Met deze woorden legde hij de openbare school de hoge plicht op, ook voor haar tegenstanders de gewetensvrijheid te bewaren en te handhaven.

Maar als deze opvatting juist is, dan dient ook een ieder vrij te kunnen controleren of zij inderdaad aan dat hoge doel beantwoordt; moet het gehele volk er aan mee kunnen werken, dat zij die taak ook werkelijk verricht. Daarom zal ze steeds onder het bestuur en het toezicht van het gehele volk moeten staan, zal ze „overheidsschool” moeten zijn en blijven.

Direct hierbij aansluitend is de bepaling, dat haar leerkrachten niets mogen onderwijzen, doen of nalaten wat strijdig is met de eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige gevoelens van andersdenkenden. Handhaving van dit gebod en de daarmee annex zijnde strafbepalingen kan alleen door de overheid gewaarborgd worden, wanneer deze zelf het bestuur voert en daarvoor verantwoordelijk is.

Een neutrale school, ook al zou deze bestuurd worden door de notabelste personen van het land, kan in deze nooit de waarborg geven, die van de overheid kan en mag worden geëist.

Een derde kenmerk is de opdracht in het eerste lid van art. 42 der wet, n.l. de bepaling, dat het onderwijs, dat op de openbare scholen gegeven wordt, moet dienen tot de opleiding in alle christelijke en maatschappelijke deugden.

Deze bepaling is ongeveer even oud als de overheidsschool zelf. In het Reglement-A, behoorende bij de Wet voor het Lager Schoolwezen in de Bataafsche Republiek, luidde art. 22: „Alle schoolonderwijs zal zodanig moeten worden gegeven, dat onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden de verstandelijke vermogens der kinderen ontwikkeld, en zij zelven opgeleid worden tot alle Maatschappelijke en Christelijke deugden.” (*)

Waarschijnlijk is dit ontleend aan een rapport, dat in 1798 werd uitgebracht door de Maatschappij tot Nut van het Algemeen, waarin het als

volgt is geformuleerd: „Zal een Lid eener welgeregelde Maatschappij aan de verplichtingen, die hij als Mensch en als Burger te vervullen heeft, voldoen, zoo is het volstrekt noodig, dat hij ten eersten, de Taal van zijn Land verstaat. Ten tweeden, dat hij door middel van het schrift zijne gedachten aan anderen weette mede te deelen. Ten derden, dat hij tot zooverre in de Rekenkunde ervaren zij, als noodig is, om zijne eigene zaaken te kunnen regelen. Ten vierden, dat hij de pligten kenne, welke hij aan het Opperwezen, zich zelven en zijnen medemensch verschuldigd is. Ten vijfden, dat hij onderricht zij van de grondwetten, volgens welke de Maatschappij, waarin hij zijn verblijf houdt, bestuurd wordt, om zich als een goed burger naar dezelve te kunnen gedraagen.” (*)

Hieruit volgt, dat de Nutscommissie als christelijke deugden beschouwd het kennen van de plichten, die het individu verschuldigd is aan het Opperwezen, zich zelve en zijn medemens.

Dat in deze formulering het woord „Opperwezen” werd gekozen inplaats van God of Gode, kan m.i. hierin zijn oorzaak vinden, dat de commissie hiermee bedoelde aan te geven, dat gekend moesten worden de verplichtingen, die de mens heeft ten opzichte van alle geestelijke waarden, die het leven verdiepen en relief verlenen.

Als deze opvatting juist is, dan heeft ook de openbare school steeds opgeleid in alle christelijke deugden en zal ze daarin ook altijd moeten blijven opleiden.

Daarom lijkt het mij ook niet zo heel moeilijk, de inhoud dezer bepaling te omschrijven. Ik vermeen, dat ik — zo deze opgave van mij werd gevraagd — zou kunnen volstaan met een verwijzing naar de hoofdstukken 5-7 van het evangelie van Mattheus, de bergrede. Want het is de geest van die rede, die de openbare school beheerst en moet beheersen, die er het leidend beginsel van is en die er als zodanig voor behouden moet blijven.

Reeds eer heeft de vraag, hoe de openbare school van het beheer harer tegenstanders te verlossen, een punt van discussie uitgemaakt.

In de „Nederlandsche Ouderraad” van 9 April 1929 ontwikkelde de redacteur van dat blad, de heer N. M. H. Lousberg, een plan, dat hierop neerkwam, dat het beheer over de O.S. zou worden opgedragen aan een lichaam, dat hij Openbare Schoolraad wilde noemen.

Deze Openbare Schoolraad zou moeten bestaan uit drie even sterke groepen van personen, en wel leden van de Gemeenteraad, onderwijzers van openbare scholen en ouders van leerlingen dier scholen. Bij eerstgenoemde groep zou zich de wethouder van onderwijs bevinden, die ambtshalve als voorzitter van de openbare schoolraad op zou moeten treden. Alle leden zouden door de gemeenteraad moeten worden be-

noemd. De onderwijzersbenoeringen moesten aan de gemeenteraad blijven.

Tegen dit plan werden verschillende bezwaren aangevoerd, o.a., dat er van die openbare schoolraden, bij gebrek aan butgetaire bevoegdheden, slechts weinig uit zou kunnen gaan.

Hoewel ik meerdere der toenmaals aangevoerde bezwaren kan onderschrijven, ben ik toch van mening, dat de fundamenteën, waarop het plan Lousberg was gebouwd, goed zijn en behouden kunnen blijven.

Deze fundamenteën zijn:

- 1°. Dat de belangen van het openbare onderwijs worden behartigd door een overheidslichaam, dat voor minstens 2/3 uit voorstanders van dat onderwijs bestaat;
- 2°. Dat in dit lichaam in gelijke mate vertegenwoordigd zijn en be-
raadslagen de drie groepen direct er bij belanghebbenden, te weten de gemeenteraad, de onderwijzers en de ouders. Deze groepen hebben — naast de algemene belangen — elk hun bijzondere eisen, die soms onderling aan elkander tegenovergesteld zijn. Ik noem hier slechts de financiële zijde, de arbeidsvoorwaarden en de resultaten van het onderwijs.

Op deze fundamenteën zou ik nu de zorg voor het openbaar onderwijs willen bouwen, en wel naar het volgende schema: In iedere gemeente wordt ingesteld een college, dat in gelijke mate bestaat uit leden van de gemeenteraad — waaronder de wethouder van onderwijs, die tevens als voorzitter ervan zal moeten optreden — uit vertegenwoordigers van de openbare-school-onderwijzers en uit vertegenwoordigers van de ouders van de leerlingen der openbare scholen.

Dit college zal kunnen heten Openbaar Onderwijs Raad, Advies-commissie voor het Openbaar Onderwijs, of iets dergelijks.

Zijn taak zal moeten zijn de gemeenteraad te adviezeren over alle aangelegenheden het openbaar onderwijs betreffende, waarin die raad een besluit zal moeten nemen. Deze adviezen zullen ook ongevraagd verstrekt kunnen worden. De Gemeenteraad zal gehouden zijn uiterlijk drie maanden, nadat hem een advies van de Commissie bereikte, ter zake een besluit te nemen. Dit besluit zal niet van het advies af mogen wijken, wanneer het laatste in de commissie de instemming had van 2/3 of meer harer leden. Tegen besluiten van de gemeenteraad, die in strijd zijn met het door de commissie uitgebrachte advies, zal de commissie beroep open staan bij Ged. Staten of de Kroon. De hieruit voortvloeiende kosten komen, evenals de andere voor de commissie benodigde gelden, ten laste van de gemeente.

Alle leden der commissie worden als zodanig door de gemeenteraad benoemd, naar volgorde van het aantal stemmen, dat de kandidaten bij

een onder de leden van de groep, die ze vertegenwoordigen, gehouden stemming, verkregen.

De benoemingen dienen te geschieden voor de tijd van vier jaren, en zullen steeds plaats moeten vinden uiterlijk drie maanden, nadat een nieuwe gemeenteraad gekozen is.

De sterkte van de commissie kan variëren tussen 9 en 18 leden naar gelang van het aantal openbare scholen ter plaatse of wel naar gelang van het aantal inwoners.

De Plaatselijke Commissies van Toezicht op het L.O. kunnen worden opgeheven, hun taak zal — voor zover het het openbaar onderwijs betreft — door de advies commissies kunnen worden overgenomen.

Het zal gewenst zijn aan de commissie een gemeenteamtenaar — liefst een jurist — als secretaris toe te voegen.

Ter voorlichting enz. zullen de plaatselijke advies-commissies zich landelijk verenigen in een vereniging van Adviescommissies. Deze vereniging zal op gelijke wijze geconstitueerd zijn als de Vereniging van Nederl. Gemeenten.

Meerdere lezers van vorenstaand schema zullen zich onvoldaan gevoelen en, alvorens hun oordeel te kunnen vestigen, een geheel uitgewerkt plan verlangen.

Anderen zullen er nu reeds hun veto over uit willen spreken op grond van de gevolgen, die ze menen te bespeuren. Sommige hunner zullen het in strijd achten met de autonomie der gemeenten, wanneer de gemeenteraad gebonden wordt aan adviezen, hem door een ander lichaam verstrekt. Anderen zullen vrezen voor eventuele financiële gevolgen van het beheer door de drie door mij genoemde groepen. Ook zullen er zijn, die aan zullen voeren, dat de verkiezing van vertegenwoordigers een politiek spel zal zijn, dat uit de openbare school moet worden geweerd. Ook zullen er bezwaren geopperd worden ter zake van de deskundigheid van de vertegenwoordigers.

Hun allen zou ik willen zeggen, maak U voorshands hierover nog geen zorgen. Want wat ik gaf is geen plan, 't is er slechts een s c h e m a voor.

Het kan zelfs geen plan zijn. Want om dat samen te stellen, zullen we het eerst moeten eens zijn over de fundamenteën, waarop het gebouw zal moeten worden. Hierover zullen m.i. de discussies in de eerste plaats moeten gaan.

Ik gaf die fundamenteën reeds aan.

Het eerste houdt in, dat in feite het beheer over de openbare school wordt overgedragen aan haar vrienden, zonder dat daarbij haar tegenstanders worden geweerd. Ik gaf tevens aan, waarom die tegenstanders er bij behoren. (Geenszins wil ik dan ook het voorbeeld onzer regering

volgen, die uit de weermacht alle voorstanders van ontwapening weert, zelfs uit de meest ondergeschikte functies).

Maar achttien jaren van beheer harer tegenstanders is voor de openbare school uitermate schadelijk geweest. Daaraan dient een eind te komen en met spoed.

Het tweede wil, dat alle er direct bij betrokkenen aan de beraadslagingen deel nemen en mede over het openbaar onderwijs zullen beslissen.

Ook dit is m.i. een belangrijk voordeel.

Ik denk hier aan vraagstukken als Bijbelonderwijs, onderwijs in een streektaal, handenarbeid, enz. enz. Ik denk hierbij ook aan het grote aantal zittenblijvers; aan de ruim 30 % leerlingen, die niet zonder doubleren de lagere school konden doorlopen. Al deze vraagstukken zullen alleen kunnen worden opgelost, wanneer alle belanghebbenden aan die oplossing kunnen medewerken.

Ik denk hier aan ook de inrichting der scholen en de plaatsen, waar ze gevestigd zullen worden en aan de leermiddelen, die er in gebruik zullen zijn.

Ik denk ook aan de honderden openbare scholen, waar nog steeds geen oudercommissie is, er nooit een was, waar dus reeds achttien jaar de wet ontdoken wordt.

Bespreking door alle betrokkenen van de openbaar-onderwijs-aangelegenheden zal ook kunnen voorkomen, dat al te veel de onderwijzers-belangen met onderwijsbelangen worden vereenzelvigd, maar zal aan de andere kant ook kunnen bevorderen, dat ze in rustige omgeving onder de loupe genomen en door de belanghebbenden zelf verdedigd kunnen worden.

Het kan haast niet uitblijven, of de samenwerking tussen school en huis, die naar veler mening onmisbaar is, zal er ten eerste door bevorderd worden.

Daarom acht ik niet het hier ontvouwde schema voor een plan, maar de basis waarop het moet komen te rusten het meest voor gedachtenwisseling vatbare.

Tot slot nog een enkele opmerking.

Het overgrote deel der leerlingen, dat jaarlijks de openbare scholen ontvalt, komt de R.K. bijzondere scholen ten goede. Ik heb niet de illusie, dezen weer voor het openbaar onderwijs terug te winnen, wanneer dit onderwijs zal worden bestuurd op een wijze, als door mij is aangegeven. Datzelfde geldt ook voor de andere kinderen, wier ouders om principiële redenen voor hun een bijzondere school begeerden. Maar wel ben ik er van overtuigd, dat duizenden kinderen, die nu om andere dan principiële

overwegingen naar een bijzondere school gezonden worden, maar de openbare terug zullen keren.

Dit zou ons gehele lager onderwijs ten goede komen. Reeds nu kon de voorzitter van de vereniging voor Christelijk Volksonderwijs, de heer Van der Zweep, de door hem zelf gestelde vraag, of het christelijk onderwijs nog gezond is, niet bevestigend beantwoorden.

Uit een ter zake door hem ingesteld onderzoek bleek het hoofd ener school voor christelijk volksonderwijs te Den Haag, dat slechts 20% van zijn leerlingen komen uit gezinnen, waarin wordt beleden, wat de school leert.

Reeds nu staat vast, dat heel wat leden van christelijke schoolverenigingen niet dezelfde godsdienstige begrippen hebben, als de vereniging zegt aan te hangen.

Ook dit zijn wantoestanden, waaraan hoognodig een eind moet komen. Niet alleen in het belang van openbaar-, maar ook in dat van het bijzonder onderwijs. Ook in het belang van heel het volk. Daarom dient het met spoed te geschieden.

Eindig ik met een woord van dank aan „Het Nut van het Algemeen”, dat ook nu der traditie getrouw, het initiatief nam tot dit onderzoek en het in het openbaar plaats doet vinden. Moge het er toe leiden, dat hierdoor gevonden wordt de goede weg, waarlangs ons lager onderwijs naar veilige haven kan worden geloodst, waarmee het nut van het algemeen ten zeerste gediend zal zijn.

*) Zie „De eerste fase van de schoolstrijd in Nederland” (1795-1806, door Dr A. M. v. d. Giezen. Uitgave Van Gorcum & Comp. N.V. te Assen.

Hoe in Frankrijk en elders arbeidersorganisaties volksontwikkeling betrachten

door E. C. KNAPPERT.

In wat in een vorig nummer geschreven werd over het Fransche Volkshuis, komt aan het slot deze opmerking: „wie in deze een groter geluid hooren wil, verdiepe zich in de „Etudes sur l'éducation ouvrière”. Dit willen wij nu doen, doch niet vóórdat een mogelijk misverstand is voorkomen. Wat de arbeidersontwikkeling door arbeidersorganisaties bedoelen, is iets anders dan wat het volkshuis voor heeft. Is het volkshuis wat het beoogt te zijn, dan gaat het er om den mensch in den arbeider, terwijl het in wat nu ter sprake komt, om den arbeider in den mensch gaat. Ofschoon de noodzakelijkheid van het eerste ook door de vakver-

eenigingen steeds meer wordt ingezien. Uit wat hier volgt over het Fransche ontwikkelingswerk voor zoover arbeiders-organisaties het ter hand nemen, leeren wij meteen onze eigen tekorten zien.

Wie een halve eeuw geleden zich op de hoogte stelde van pogingen tot volksontwikkeling kon, wat ons land betreft, volstaan met het noemen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Nog enkele jaren en het Volkshuis zou zijn intrede doen en weldra in stad en dorp beteekenis krijgen als ontwikkelings- en opvoedings-centrum. Wie nu dit onderwerp ter sprake brengt, heeft volle aandacht te schenken aan wat niet vóór maar dóór arbeiderskringen in dezen wordt tot stand gebracht. Terwijl ieder volk uit den aard der zaak op eigen wijze te werk gaat hebben, met name de vakverenigingen der verschillende landen, vereenigd in het I.V.V., al spoedig na den oorlog de wenschelijkheid gevoeld om problemen van menschvorming gezamenlijk te bespreken en richtlijnen te trekken. Dank zij het initiatief van Hendrik de Man, kwam met diens krachtigen steun in 1922 te Brussel het eerste internationale congres van vakverenigingen bijeen ter bespreking van volksofvoeding (*éducation ouvrière*). In 1924 volgde het tweede, ditmaal te Oxford, met hetzelfde onderwerp (*Working-class education*). Helaas bleef het hierbij. Wei was te Brussel op voorstel van Lord Sanderson, directeur van Ruskin College te Oxford, met algemeene stemmen een resolutie aangenomen dat het I.V.V. het gansche vraagstuk der Volksofvoeding zou ter hand nemen, maar de tijdsomstandigheden vroegen volle aandacht voor meer directe levensbelangen. Wat allerminst beteekent dat men in de landen zelve stil zat.

Wie met stelster dezes het voorrecht had een dezer congressen bij te wonen, zal evenals zij voornamelijk getroffen zijn door twee dingen:

1°. De groote waarde die door de vertegenwoordigers van alle landen, zonder uitzondering, aan cultureele vorming gehecht wordt.

2°. De vanzelfsprekendheid dat die vorming door de arbeiders zelve zou worden ter hand genomen. Hetgeen in vele landen met groote kracht is geschied. Wat de richtlijnen betreft, al won in Oxford de humanistische het van de socialistische opvatting, overal waar de socialistische vakverenigingen het werk ter hand namen, werd uit den aard der zaak een al of niet orthodox marxisme onderwezen ¹⁾.

Uit groei en bloei van de W.E.A. „Workers Educational Association” blijkt intusschen hoe in Engeland althans plaats was voor wat daar genoemd wordt „onafhankelijk” onderwijs, waar wij zouden zeggen

¹⁾ Merkwaardig is in dit opzicht de geschiedenis van Ruskin College in verband met Labour College en de Plebs League. Men zie: „Memories of sixty years by Lord Sanderson.

„neutraal". Het ware misschien juist(er) in dit verband de World Association for adult education te noemen.

Als resultaat van besprekingen in de 16e zitting van het Bureau international du Travail te Genève (April 1932) is een overzicht gegeven van wat in eenige landen door arbeidersorganisaties gedaan wordt voor de ontwikkeling van den arbeider. Het standpunt dat ingenomen wordt tegenover de problemen van volksopvoeding komt hierbij vanzelfeveneens ter sprake. Al worden in dit verslag ook andere instellingen genoemd, gaat het in hoofdzaak om wat de arbeidersorganisaties zelve doen.¹⁾

In aansluiting aan wat in een vorig artikel over het Fransche „centre social" of volkshuis gezegd is, gaat het nu om wat de vakverenigingen hebben tot stand gebracht en in welken geest zij werken of voortaan wenschen te werken. Voor het eerste ontleenen wij de gegevens aan het rapport van het bovengenoemde onderdeel van den Volkenbond, voor het laatste raadplegen wij het belangrijke verslag, uitgegeven door het Institut supérieur ouvrier, van een bijeenkomst in September 1936 te Pontigny gehouden.

In vooroorlogse dagen was, ook in Frankrijk, het arbeiderskind aangewezen op gebrekkelig lager onderwijs. Door avondschoolen, cursussen voor volwassenen, uitgaande van de gemeente of de vakvereniging trachtte men het tekort aan te vullen. Een inventaris van deze zeer talrijke pogingen is nimmer opgemaakt. Uit den aard der zaak ontleenden zij hare leerstof aan programma's van het lager onderwijs. Muziek, teekenen werden hier en daar eraan toegevoegd.

Na den oorlog openbaart zich een sterk verlangen om nieuw leven te brengen in deze beweging en het onderwijs in overeenstemming te brengen met de hedendaagsche behoeften der arbeiders. Reeds in 1919 werden te Lyon, op een congres van de „Confédération générale du Travail" in dezen zin belangrijke besluiten genomen.

Als eerste eisch stelde men: Hetzelfde onderwijs voor ieder kind, afgezien van de vraag of het hand- of hoofdarbeider worden zou; een energieke actie werd op touw gezet tot hervorming van het lager-onderwijs-programma. Daar de arbeiders- en onderwijzers-vakvereniging in ééne centrale organisatie vereenigd zijn, kon flink en krachtig gewerkt worden. Men ging uit van twee beginselen: „Het absolute recht van alle kinderen om de hoogste trappen der cultuur te bereiken, als zij daartoe voldoende aanleg hebben". En, daar de Fransche vakvereniging arbeid niet kan zien los van cultuur, noch cultuur los van arbeid, luidt het tweede beginsel:

¹⁾ Voor Nederland worden, afgezien van het werk der vakverenigingen, genoemd: „Het Nut van 't Algemeen", De Volksuniversiteiten, Openbare Leeszaal en bibliotheken. Over volks- en dorpshuizen geen woord.

„Van den aanvang af zal in het onderwijs handenarbeid zijn opgenomen. Deze hebbe zich trapsgewijze te richten op de beroepstechniek”.

Dank zij de samenwerking tusschen het onderwijzerscorps en de vakverenigingen zijn in het openbaar onderwijs wijzigingen in deze richting aangebracht.

De verwezenlijking van het tweede plan bracht grootere moeilijkheden met zich, want hier waren de wenschen der verschillende richtingen in den boezem der vakverenigingen niet dezelfde. Waar het ging om het organiseeren van cursussen van middelbaar vakonderwijs voor volwassenen, die tot doel zouden hebben hunne algemeene beroeps- en maatschappelijke vorming, stond men voor ook nu nog niet eenstemmig beantwoorde vragen. Men bedenke hierbij, wat waarlijk niet alleen voor Frankrijk geldt, dat de arbeiders die aan een en ander den stoot gaven, door hun tekort en niet van uit hun bezit gedreven werden. De Fransche arbeidersorganisaties danken haar ontstaan, haar groei en haar bloei, gelijk trouwens ook met de meeste elders het geval is, aan het taale volhardingsvermogen van mannen, wier intellectuele bagage die van de lagere school was. Bij den opbouw hunner organisaties, bij het scheppen van contacten op betrouwbaren en redelijken grondslag hadden zij bovendien te worstelen met het verzet der werkgevers en met het wantrouwen van den Staat. „Tijdens die heldenperiode, hebben zij alleen door persoonlijke inspanning zich kundigheden kunnen bijbrengen, waarvan men getroffen is de sporen te vinden in de oorspronkelijke documenten der arbeidersklasse”.

Wat ons telkens treft bij de Franschen, is de groote opvoedende en ontwikkelende waarde die zij aan den arbeid als zoodanig toekennen. Zonder overdrijving kan gezegd worden, dat voor hun bewustzijn de normale ontwikkeling van het individu tot cultuurmensch zich voltrekt via zijn beroepsarbeid en niet via het goede gebruik van den vrijen tijd.¹⁾

Vandaar dat zoo talrijk zijn de cursussen, die tot doel hebben door theoretische kennis den volwassen geschoolden arbeider dieper in het eigen vak te doen doordringen en het daardoor meer tot zijn onvervreemdbaar eigendom te maken. De stevigste basis hunner opvoeding, zoo heet het, ligt in hun beroepsarbeid. Het is een dwaling te meenen, dat de bereedene uitoefening van het beroep, onvereinigbaar is met voortgang in algemeene ontwikkeling en geestelijken groei.

Het spreekt vanzelf dat al het opvoedings- en ontwikkelingswerk door de arbeidersorganisaties ondernomen, een integreerend deel uitmaakt van hare werkzaamheden, inderdaad een harer belangrijkste functies is.

¹⁾ Is het toeval dat de belangrijkste werken over arbeidsvreugde geschreven zijn door een Franschman en door een Belg?

Een goed beeld hiervan geeft het lijstje van de onderwerpen die op deze cursussen worden behandeld.

Sociale wetgeving in het algemeen.

Verkorting van den Arbeidsdag.

Internationale actie (Int. arbeidsbureau, Volkenbond, Ontwapening).

Hervorming der arbeidsinspectie.

Economische reorganisatie en strijd tegen werkloosheid.

Wetgeving op de Veiligheids-Commissies.

Organisatie van de internationale verhoudingen in zake de emigratie.

Gezinstoeslag (actie voor wettelijke regeling).

Beroepsongevallen en beroepsziekten.

Nationalisatie der industrieën.

Rationalisatie.

Bescherming van vrouwenarbeid.

Vacantie der arbeiders.

Zeër terecht naar wij meenen, wordt in het rapport van het Internationale Arbeidsbureau van den Volkenbond, de opmerking, gemaakt, dat het bij deze onderwerpen niet gaat om propaganda maar om maatschappelijke oriëntering en sociale opvoeding.

Tot zoover wat de C.G.T. tot stand brengt. Door andere vakverenigingen de C.G.T.U. (Confédération unitaire) de rooms-katholieke, worden dezelfde methoden toegepast. De strekkingen en de drijfkracht zijn natuurlijk andere.

Ook in Frankrijk hebben zich jeugdverenigingen gevormd die, als wij afgaan op het meergenoemde officieele rapport, uitgaan van de „christelijke" lees roomsch-katholieke, organisaties voor manlijke en voor vrouwelijke jeugd. Deze hebben hunne „centres d' éducation", ontwikkelings-centra en gebruiken de ook bij ons gangbare propaganda-middelen: week- en maandbladen dien ook hier hun samenbindend en voorlichtend werk. Brochures, folders, aanplakbiljetten, de film en de gramfoon zijn ook hier de propaganda- en reclame-middelen. Wat de bijeenkomsten betreft, het gaat er om geestelijke, artistieke, lichamelijke opvoeding, tevens om voorbereiding voor het vakverenigingsleven. Driemaandelijksche gewestelijke bijeenkomsten, studieweken voor de plaatselijke en de bondsleiders, samenkomsten van propagandisten ontbreken ook hier niet.

In 1931 konden deze verschillende organisaties een gezamenlijk bedrag boeken van ongeveer 60.000 bijeenkomsten, wat wel wijzen zal op een wijdvertakten invloedssfeer.

Men heeft dan in Frankrijk niet stil gezeten. Of de bijeenkomst van September 1936 te Pontigny officieel een vervolg was op Brussel en Oxford, doet niet ter zake. Zeker is dat daar bleek hoe het probleem der volks-

opvoeding en in Frankrijk en elders in zijn zeer verschillende aspecten grondig werd onder de oogen gezien. Het verhandelde verscheen als uitgave van het „Institut supérieur ouvrier" onder den aantrekkelijken titel: „Pour une culture vivante et libre".

De bijeenkomst was niet zoo uitgebreid internationaal als die in Oxford, waar ook Amerika, vooral Zuid-Amerika en de landen van Oost-Europa sterk vertegenwoordigd waren. Met België, Engeland, Nederland, Zweden, Zwitserland, was te Pontigny dat gedeelte van West-Europa bijeen waar nog sprake kan zijn van een levende en vrije cultuur. Wij doen enkele grepen uit het te Pontigny gebodene, waardoor naar wij hopen, duidelijk blijken zal hoe nauw het verband is tusschen (nog) vrije volken en de richtlijnen, die door de vakverenigingen en andere arbeidsinstanties voor volksofvoeding door volksontwikkeling, getrokken worden. Allereerst geve men zich rekenschap waarom zooveel pogingen in deze richting, door intellectuelen met de zuiverste bedoelingen ondernomen, aan het gestelde doel niet hebben beantwoord en dit ook niet konden. Reeds de meerge-noemde directeur van het arbeidersinstituut voor hooger onderwijs dat Ruskin College ¹⁾ heet, werd te dezen opzichte wijs door schade en schande. „Aan arbeiders economie doceeren zooals gij dit aan studenten doet, moet uitloopen op mislukking. De doorsnee-student kan economische vraagstukken beschouwen als toeschouwer, meer of min uit de hoogte, zowat op dezelfde manier als waarop hij geschiedenis of natuurkunde bekijkt. Maar bij den arbeider raakt men direct zijn levensproblemen. Hij staat tegenover economische kwesties als iets wat bijna dagelijks zijn bestaan raakt, en wil men zijn belangstelling wekken en vasthouden, dan moet theoretische economie in ieder geval van meet af aan gericht zijn op de feiten zelve, waarmede hij in zijn bedrijf en in zijn leven van al den dag in aanraking komt. Toen ik begon te doceeren wist ik bitter weinig van het bedrijfsleven, en telkens wezen mijne arbeiders-studenten mij op punten, die mij ertoe brachten mijn houding te herzien ten opzichte van veel, dat ik uit boeken geleerd had. Ik heb van hen heel wat geleerd en zij leerden mij langzamerhand hoe ik ze les geven moest" ²⁾.

Geen wonder dat te Pontigny dit onderwerp ter sprake kwam. Het werd

¹⁾ Ruskin College werd in 1898 gesticht door het Amerikaanse echtpaar Vroomans en naar John Ruskin genoemd, omdat men het door hem beoogde doel er hoopt te verwezenlijken. Namelijk arbeiders zoo te vormen dat zij het hunne mede-arbeiders konden doen. Dit en niet de verbetering van hun positie stond op den voorgrond. Het ging erom, door den arbeider een rijker leven mogelijk te maken, hem te helpen om zelf te leeren denken, en zich een gefundeerd oordeel te vormen, zowel over de arbeidsproblemen, waarmede hij in aanraking kwam als over maatschappelijke levensproblemen in het algemeen.

²⁾ Lord Sanderson: *Memories of sixty years.*

vastgeknoopt aan Frankrijks ervaring met de Volksuniversiteiten en ingeleid door den chef van het kabinet van den onder-secretaris van Staat voor vrije tijd en sport, tevens professor aan de universiteit te Dyon. Ziehier wat Prof. Dolléans in hoofdzaak beweerde. De bloeitijd van de Volksuniversiteiten, die samenhangt met de Dreyfus-zaak, heeft slechts kort geduurd (1898—1902), lang genoeg echter om de oogen te openen van tal van jonge intellectueelen voor de tekorten van een onderwijs, dat geheel omging buiten het werkelijke leven.

„Alleen geoefend in het spelen met ideologieën, hadden wij geen contact met het concrete bestaan, was onze geest gevangen in bespiegeling. Wij waren zonder twijfel vurig en oprecht, hadden alleen oog voor belangeloze bedoelingen, maar hoe nutteloos waren zij, hoe ver stonden zij af van het leven van de groote meerderheid der menschen, die verplicht zijn te zwoegen en te tobben voor hun dagelijksch brood“.

Maar de teleurstellende ontdekking van dit tekort heeft „in den muur van ons intellectualisme, die ons afsloot van de werkelijkheid, een bres geschoten, waar licht en lucht door konden binnenstroomen“. Noch van den groei der Arbeidersbeweging, noch van socialistische en revolutionaire strekkingen wisten deze jonge studenten iets af. Gelukkig had de stem van Jaurès zich reeds doen hooren. Dank zij de Dreyfuszaak werden wij gedwongen hartstochtelijk naaar hem te luisteren. Door hem leerden vele jongeren in die dagen de Arbeidersbeweging kennen en dringt het tot hen door, waarom zoo weinig arbeiders de volksuniversiteiten bezoeken, waarom deze voor de arbeidersklasse niet zijn, niet kunnen zijn wat hare vrienden zoo vurig gehoopt hadden. „In een groot aantal der Volksuniversiteiten is de vraag hoe de volksklasse te onderwijzen niet gevoeld als een op te lossen, maar als een opgelost probleem. In plaats van zich af te vragen op welke wijze arbeiders kennis bij te brengen, heeft men alleen naar middelen gezocht om een arbeidersgehoor samen te brengen om die en die docent over dat en dat onderwerp te hooren..... Men onderwijst arbeiders die laat van hun werk komen niet op dezelfde wijze als jonge menschen die naar school moeten, men houdt niet op dezelfde manier een voordracht voor arbeiders als voor een burgerij, die steeds op zoek is naar afleiding en goedkoop vermaak“.

Terecht wordt er de docenten een verwijt van gemaakt dat zij nagelaten hebben de bestaansvoorwaarden te bestudeeren van hen, die zij hun „kameraden“ noemen. Wat ontbrak, was wezenlijk „levend contact met den arbeider, was doorvoeld begrip van hun bestaan. Het eerste wat noodig was, was dat deze opvoeders hunne eigen opvoeding herzagene“.

Geen wonder dat door de mannen en vrouwen uit de arbeidersorganisaties die werken voor „une culture vivante et libre“ naast Jaurès, Proudhon hun held is, Proudhon die, zelf voortgekomen uit het volk, op Marx

voor heeft, niet alleen dat hij vertrouwd is met het leven van den boer en landarbeider, maar dat het leven van den loonarbeider het zijne is geweest.

Wat de liberale Lord Sanderson zich eerlijk had waargemaakt door zijn ervaringen in Ruskin College, wordt hier door den socialist Dolléans in ruimer verband gezien naar aanleiding van een instelling, waarop groote verwachtingen gebouwd waren en die in Frankrijk mislukte.

Mag men hier, dank zij het verkregen inzicht, niet spreken van een zegenrijke mislukking?

Er zij hier eraan herinnerd, hoe het Bureau international du Travail door de Internationale Arbeidsconferentie van 1830 uitgenoodigd werd „de middelen te bestudeeren, waardoor het gansche domein van letteren, wetenschap en kunst, ten volle toegankelijk zou gemaakt worden voor de arbeiders”.

De urgentie hiervan werd en wordt al dringender gevoeld nu de machine in sterk klimmende mate de hand van den mensch vervangt, deze daardoor als zelf scheppend wezen wordt uitgestooten en bovendien verkommt en zich geestelijk al eenzamer gevoelt door toenemende specialisatie, terwijl tegelijk een behoorlijker dosis vrije tijd en menschwaardige woningtoestanden mogelijkheden tot zelfontwikkeling scheppen, die vroeger totaal ontbraken.

Wij hebben geen behoefte om nadruk te leggen op de periode van regressie waarin de wereld verkeert, maar klinkt het niet welhaast ongelooft dat in 1924 op het reeds genoemde congres te Oxford werd verklaard dat „de menschheid alleen bevrijd kan worden door internationale solidariteit en dat volksopvoeding meer dan welk ander middel ook, door het inzicht te helpen wekken van der menscheids eenheid zonder onderscheid van ras, geloof of land, het leggen van de grondslagen voor een duurzaam internationalisme zal mogelijk maken?” Het zou de moeite loonen de verschillende standpunten in zake volksopvoeding naar voren te brengen. Ons is het er nu echter om te doen te wijzen op een inzicht, dat overal begint door te dringen en op bepaalde levensterreinen klasseverschil uitwischt: het inzicht namelijk dat het bij volksopvoeding gaat om den mensch als persoonlijkheid, dat dus het doel van alle volksopvoeding wezen moet den mensch als gezinshoofd, als staatsburger, als kameraad, als arbeider, als geestelijk wezen tot zijn recht te laten komen, een inzicht waarmede de lezers van de werken van Hendrik de Man en van Dubreuil vertrouwd zijn. Dr. H. Brugmans, directeur van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling heeft daarover op de internationale arbeiders conferentie van 1936 te Pontigny, dingen gezegd, waarvan een ieder die iets begrijpt van wat bedreiging van volkskracht beteekent, zich behoort te doordringen. Uit plaatsgebrek moeten wij volstaan met wat ons het belangrijkste lijkt. Zonals op andere gebieden van menschelijk denken

en handelen, wordt ook hier naar toenadering en naar synthese gezocht. Het moet nu uit zijn met elkaar bestrijdende standpunten: „aan onszelfen zijn wij verschuldigd de groote lijnen te trekken van een gerichte cultureele politiek, de omtrekken van een „plan“ van arbeidersopvoeding“.

„Een tijdlang kunnen fundamenteele problemen ontloopen worden — het oogenblik komt, waarop zij ons beheerschen, terwijl wij het zijn die ze onder de knie moeten hebben“. Wat ons, ware dit noodig, onmiddellijk vertrouwen zou geven in Dr. Brugmans' betoog, is zijn wantrouwen in algemeenheden, in die versteende formules, logisch in schijn, die de verscheidenheid van het leven miskennen“. Inderdaad voor wetenschappelijke doeleinden, is het b.v. van belang te weten dat, gelijk onlangs werd opgemerkt, in ons land jaarlijks 734 millimeter regen valt, maar wat zegt dit over maatsche buien, meiregen, stroomende onweersregens, sneeuw en hagel?

„Voor ons“, aldus Brugmans, „strijders voor de cultuur-beweging, mag het proletariaat nooit alleen, zelfs niet in de eerste plaats, een revolutionnaire historische macht zijn, de collectieve held van het sociale melodrama — de Sint Joris die eenmaal den draak van het kapitalisme zal verslaan. Nooit kan de arbeidersklasse voor ons ophouden een levende menschelijke realiteit te zijn, bestaande uit samengestelde en hoogst belangrijke individuen, man voor man en vrouw voor vrouw..... Ons werk sluit een goed deel individualisme in zich, dat ik niet vrees te erkennen en te propageeren..... Voor ons ligt de waarde der arbeiders niet in hunne onderwerping aan of in hun verzet tegen het kapitalisme, maar in hunne reëele persoonlijk menschenwaarde.

In ons oog beteekent dit, dat onze centra van volksopvoeding iets anders te doen hebben, dan de voorwaarden voor te bereiden, waarop socialisme mogelijk wordt. Zij zullen meer doen dan strijden voor een nieuwe maatschappij: door hunne democratie en door hun humanisme zullen zij van nu af aan deze nieuwe maatschappij eenigermate hebben verwezenlijkt“.

Wat zouden wij gaarne de voordracht in haar geheel weergeven want voor hoevelen van hen, die voor hun eigen, vaak o zoo benauid heilig huisje vechten, zou het in zich opnemen van het hier beweerde, gezond makende medicijn wezen. Wij kennen maar zeer enkele landgenooten, die tot zoo zuivere objectiviteit, zoo'n ruimte van blik, zoo'n evenwichtigheid in het wikken en wegen, in staat zijn. Men oordeele.....

„En toch, ja, ik weet het wel: het is de historische zending van het proletariaat de voorhoede te zijn van de evolutie naar het socialisme, en die zending legt bepaalde en formeele plichten op.

Het is verre van mij die te miskennen of te verkleinen. Maar hoe dan ook, in het arbeidersleven van al den dag, is nog iets anders dan de on-

onderbroken en rusteloze sociale actie. Ik zal u straks spreken over al wat mij verontrust in een politieke en sociale neutraliteit die, naar ik meen, de dood zou zijn voor volksopvoeding. Met te meer overtuiging kan ik dan verzekeren, dat ik u nu een „weest op uw hoede” heb toegeroepen voor het tegenovergestelde gevaar, dat van een fanatisme hetwelk, om het ideaal, de mensen vergeet.

Natuurlijk, zoo heet het verder, moeten bedrijfsleider van coöperaties, secretarissen van vakverenigingen, gemeenteraadsleden, gevormd worden, maar wachten wij ons het aanvangspunt te verwarren met den te doorloopen weg.... Ik vraag mij af of de arbeiders-opvoeding de slaaf moet zijn en blijven van de actie, zooals in de middeleeuwen de wijsbegeerte de slavin was van den godsdienst”.

Onafhankelijkheid is noodzakelijk. „Ik eisch de autonomie van de arbeidersontwikkeling tegenover partijen en vakverenigingen, allereerst omdat dit een intellectuele en morele noodzakelijkheid is, maar tegelijk de ontwikkeling der dingen ons geen keus laat.

Neen zeker, nooit zou ik willen trachten een cultuurbeweging te organiseren buiten de arbeiders- en socialistische organisaties om, maar evenmin zal ik mij er ooit mede tevreden stellen in die cultuurbeweging niets dan een middel te zien, om aan hen die het willen hooren uit te leggen, waarom wij altijd gelijk en onze tegenstanders altijd ongelijk hebben. Nooit zal ik in de arbeidersontwikkeling iets anders zien dan een werktuig tot menschelijke bevrijding, tot vrije en openhartige critiek.

Bevrijding van menschengest, uit de banden van onkunde, van slaafschheid, van angst, van vooroordeelen, door een volksopvoeding die niets anders beoogt dan deze vrijmaking, ziedaar waarom het behoort te gaan en inderdaad gaat bij eerlijke, onzelfzuchtige, onbaatzuchtige leiders. Wij laten het ons gezeggen dat wij, door een schromelijk tekort aan werkelijkheidszin, veel minder bereikt hebben dan toch mogelijk was. Ja dat wij vaak het tegenovergestelde bereikt hebben van wat wij wenschten door een overschatting van den arbeider, door hem te maken tot een abstractie, waar men spreekt van de mensch, zooals men gewaagt van de burger, de kiezer. Het pijnlijkst is dat wij, juist wij, die alles willen, in het werk stellen om den arbeider te helpen zijn minderwaardigheidsbesef te overwinnen, dit versterkt hebben door bij hem een kennis en een inzicht te onderstellen, die hij niet hebben kon, hij aan wien en aan wiens mede-arbeiders wij eeuwen lang alle aanraking onthouden hebben met den cultuurschat der eeuwen. Het is zeker waar dat wij, door ons tekort aan werkelijkheidszin, door onze traagheid om in den mensch het individu te zien, daar waar wij het begrip wilden brengen en helderheid van inzicht, de verwarring en onklaarheid vergroot hebben.” En hoe krachtigen moedig klinkt de waarschuwing voor grootdoenerij: „Onze cultuurbeweging zij geen corporatie van sociale elite. Een intellectuele elite, ja; een morele

elite, laat ons het hopen, hoewel de wezenlijke elite dien naam waardig, zich er wel voor wacht er zich op te laten voorstaan! Maar een maatschappelijke elite, nooit..... Het probleem der „bonzen" is niet alleen een vraag van salaris. Het is voornamelijk een vraag van geestesgesteldheid".

Brugmans herinnert eraan hoe van Briand werd gezegd dat hij niets wist en alles begreep, en van Poincaré, dat hij alles wist en niets begreep. Ten volle onderschrijven wij wat ook Brugmans ervaring is: „Als Briand, begrijpen onze arbeiders alles, en altijd weer opnieuw ben ik verrast geweest over het merkwaardige critische gezond verstand van onze strijdende arbeiders".

Vergissen wij ons wanneer wij meenen dat klanken als deze getuigen van een geestesgesteldheid, die het deel behoorde te zijn van allen, aan wie het behoud van volkskracht ter harte gaat? Wee ons, wanneer in democratische landen als het onze, deze dingen niet begrepen worden vóórdat het te laat is. Van harte onderschrijven wij de woorden: „De beweging voor arbeidersopvoeding kan en moet al meer in het leven der massa's de rol spelen van een leekenheilsleger".

Of wij met het bovenstaande hebben weergegeven wat voor allen die zich met volksontwikkeling bezighouden vaststaat? Wij weten beter. Maar dat deze opvatting te Pontigny ingang vond, blijkt uit de discussie waarbij geen principieele bezwaren gehoord werden. De afgevaardigde van de Engelsche W.E.A. brengt naar voren, hoe Marx in een van zijn stellingen over Feuerbach, de opmerking maakt dat de opvoeders moeten worden opgevoed. Waar vindt men arbeiders die tot onderwijzen in staat zijn? In Groot-Brittannië komen de opvoeders van de universiteiten". Inderdaad. Men vergeet echter niet, dat het aantal van hen die uit „het volk" voortkomen en er wel toe in staat zijn, steeds en snel groeiende is. En men vergeet óók niet — uit het eigen land zijn daarvan sprekende voorbeelden aan te halen — hoe geheel anders de arbeider tegenover den zelfgekozen docent staat dan tegen over den hem van bovenaf toegewezen. Van een breuk tusschen den officieelen intellectueel en den intelligenten arbeider is alleen dan maar sprake, wanneer het contact op onnatuurlijke wijze tot stand komt.

Wanneer volksleiders die uiteraard volksopvoeders zijn, zich de verwezenlijking van het hier geschetste ideaal tot levensdoel stellen, dan heeft de zuivering en de redding der democratie een goede kans.

Geen wonder dat Dubreuil zijn laatste boek, ¹⁾ waarin het gaat om de vrijheid van den mensch-arbeider, eindigt met den eisch al onze krachten in te spannen om hen te verlichten, die op de onderste sporten staan van den maatschappelijke ladder, „à injecter dans leur sang l' énergie de l' esprit".

¹⁾ La fin des monstres. Ed. Bernard Grasset. Paris 18 fr.

Verplichte arbeidsdienst of vrije kampen?

door W. H. KUIN-HARTTORFF

Wij eindigden ons vorig artikel over de vrijwillige arbeidsdienst¹⁾ met een naschrift over de verplichte.

Dit was niet zonder reden. Ook het hiervolgende artikel wordt niet geschreven zonder dat de schrijfster zich heeft afgevraagd: maakt men zo geen slapende honden wakker? Indien zij hiervan overtuigd was, zou de pen ongebruikt zijn gebleven. Helaas is er van slapen geen sprake meer in dit verband.

In meer dan één dagblad is openlijk of bedekt gepleit voor de invoering van een verplichte arbeidsdienst (De Tijd, Het Alg. Handelsblad, De Nederlander). Bovendien verscheen een propagerend artikel van de hand van den hoofdamttenaar van Sociale Zaken G. W. F. van Hoeven, in het Mei-nummer 1938 van „Steunverleening en Werkverschaffing". Dit laatste vooral wijst erop, dat ook in regeringskringen de bal aan het rollen is. Op een conferentie van het kader der R.K. jeugdleiding onlangs gehouden, werd zelfs meegedeeld dat er op de Departementen van Onderwijs en Sociale Zaken een program van jeugdupvoeding door de Staat zou liggen. En het feit, dat hierop door een R.K. lid van de Rijkscommissie ter bestrijding van de gevolgen der jeugdwerkloosheid werd geantwoord, „inderdaad dreigt het kampwerk de katholieken ontnomen te worden", maakt de opmerking het overdenken waard.

Hoe komt het dat zoveel dagbladen en zoveel personen, die zich vroeger niet op het gebied der jeugdleiding bewogen, plotseling zo grote belangstelling aan den dag leggen en zelfs met voorstellen komen? Ongetwijfeld door de nood van het ogenblik. Wij menen echter, dat het niet zo zeer de nood van de werklozen zelf is, dan wel de angst voor de gevolgen die langdurige werkloosheid voor onze samenleving kan hebben. Het is zeker niet toevallig, dat na de Oostenrijkse gebeurtenissen zoveel pennen in beroering zijn gekomen. Men is bang voor het nationaal-socialisme en men heeft gezien dat de wanhoop, waartoe lange werkloosheid voert, de mensen voor deze stroming ontvankelijk maakt.

De omvang van de jeugdwerkloosheid in ons land had intussen een jaar of twee jaar geleden eerder aanleiding tot ongerustheid kunnen geven. In de laatste jaren is bij de (overigens tijdelijke) opleving van het bedrijfsleven weer een groter percentage jongeren aan het werk gekomen dan ouderen. Wanneer men dus — wat dikwijls gebeurt — de achteruitgang van het bezoek aan de bestaande kampen, cursussen en werkplaatsen voor jeugdige werklozen, als argument noemt voor de noodzaak van nieuwe maatregelen, is dit onjuist. Inderdaad daalt het aantal deel-

¹⁾ Volksontwikkeling Mei 1938.

nemers aan genoemde instellingen. Uit de cijfers die het Centraal Bureau voor de Statistiek daaromtrent dit jaar publiceerde, kan men opmaken, dat de daling ook belangrijk was, vooral van de deelname aan de cursussen. Het is echter ongeoorloofd hieromtrent een algemeen percentage te noemen, daar allerlei factoren invloed uitoefenen. Zo zijn b.v. in sommige gemeenten centrale werkplaatsen opgeheven, terwijl ze in andere plaatsen nu eerst zijn ingesteld; soms is de deelname van een bepaalde leeftijdsgroep afgenomen, maar van een andere toegenomen. Verder valt op, dat de deelname aan het werk in de centrale werkplaatsen en werkkampen gestegen is. Het aantal centrale werkplaatsen nam toe.

In het algemeen is echter toch een achteruitgang te constateren; het totaal aantal deelnemers beneden 25 jaar is gemiddeld voor alle maanden in 1937 lager dan het overeenkomstig aantal in 1936).

Om ons nu enigszins een oordeel over deze cijfers te kunnen vormen is het noodzakelijk daarnaast de cijfers te bekijken van de werkloosheid zelf. We laten daarvan hieronder een staatje volgen van de ingeschrevenen bij de arbeidsbeurzen, overgenomen uit het Maandblad van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Werkloosheid naar leeftijdsgroepen.

	1 Jan. '37.	1 Jan. '38	Daling in %
14—17 j.	15800	15100	4.4
18—24 j.	63400	57100	9.9
25—30 j.	84200	78200	7.1
31—40 j.	117100	113900	2.8
41—50 j.	77500	76400	1.4
51—60 j.	55400	56400	1.8
61—65 j.	19200	20700	7.8

Uit bovengenoemde staat blijkt duidelijk, dat de werkloosheid onder de 18—24 jarigen het sterkst is afgenomen. De totale daling is dus het hoogst bij de jeugdwerkloosheid.

Dit in aanmerking genomen is het dus te begrijpen dat ook het bezoek aan de cursussen, werkplaatsen en werkkampen afgenomen is.

Natuurlijk moet men niet vergeten, dat er nog altijd duizenden werkloze jongeren rondlopen, waarvan het grootste gedeelte niet bereikt wordt door de arbeid ter bestrijding van de gevolgen der werkloosheid. En het zijn de zwakste broeders die het ergst leeglopen. Het is dan ook begrijpelijk, dat men zich om hun toekomst bezorgd maakt. De jeugdorganisaties zitten al jaren met dit probleem: hoe bereiken wij de massa. De eenvoudigste oplossing is inderdaad die van dwang. Zoals er een leerplicht is, zou er — zo zegt men wel — ook een organisatieplicht

kunnen komen voor de rijpere jeugd en voor de werklozen een arbeidsdienstplicht. Tout simple comme bonjour. Maar — afgezien van de principiële bezwaren, die we zo aanstonds zullen behandelen — heeft men zich wel eens afgevraagd wat zo'n maatregel zou kosten? Waarom noemt toch niemand der voorstanders, die plotseling zo enthousiast naar de pen hebben gegrepen, cijfers? Wie de jeugdorganisaties kent, en wie de arbeid voor jeugdige werklozen vanaf het begin kent, weet hoe men daar geworsteld heeft en nog worstelt met geldgebrek. Dit is één van de belangrijke redenen waarom zowel het eerste als het laatst genoemde werk terugloopt. Hoe zou er dan geld genoeg kunnen zijn voor een organisatie die alle rijpere jeugd omvatte?

Bovendien, om op de arbeidsdienst terug te komen; waar haalt men de werkobjecten vandaan? Iedereen weet, met hoe grote moeite er zowel voor de werkverschaffing der volwassenen als voor de lange jeugdwerk-kampen steeds weer naar objecten wordt gezocht, die geen concurrentie kunnen betekenen met de gewone arbeidsmarkt. Hoe zal dit moeten met een arbeidsdienst? De genoemde hoofdamtenaar doet in een ander artikel enthousiaste mededelingen over een bezoek aan de Duitse arbeidsdienst, waar men werkt aan bebossing, drainage enz. Maar waar wil men dat allemaal in Nederland doen?

En de laatste praktische vraag, die ons meteen op principiële gebied brengt: waar haalt men het geld vandaan voor de vergoeding aan de arbeidsdienstplichtigen? We weten, dat er voorstanders zijn, die daarvan niet willen horen; het mogen werken op zichzelf is iets van zo grote betekenis, dat men daarvoor geen geldelijke beloning behoeft.

Beseft men wel dat in een werkloos gezin elk dubbeltje niet één maar tien maal omgekeerd moet worden, als het er nog is? Er is in ernst ook nog een ander middel genoemd om tot dwang te kunnen overgaan of eigenlijk om de vrijwillige arbeidsdeinst effectief te maken: n.l. het onthouden van de steun aan het gezinshoofd als de in aanmerking komende zoon niet naar de dienst zou gaan.

Is het nog nodig in een blad als Volksontwikkeling het immorele van dit voorstel aan te tonen? Dit is inderdaad, zoals een burgemeester het noemde, dwang langs een achterdeur. En bovendien spant men de ouders er voor, op straffe dat hun broodnodig geld onthouden wordt. Als er bovendien iets in staat is de verhouding in een gezin te bederven, is het dit.

Maar het belangrijkste zijn ten slotte de principiële bezwaren tegen een arbeidsdienstplicht, waaronder wij dan verstaan een van de staat uitgaande algemene dienstplicht voor werkende en werkloze jeugd gelijkelijk, of voor werkloze jeugd alleen. (In dit verband komt dat op hetzelfde neer). In de meeste der artikelen van voorstanders wordt gewezen op de geestelijke

waarde van een dergelijke dienst: hij zou de opvoeding der rijpere jeugd belangrijk ten goede komen.

Het schijnt wel, dat deze voorstanders noch kennis hebben genomen van de talloze uitspraken van jeugdleiders noch van deskundigen op het gebied der psychologie van de rijpere jeugd. Immers die beide groepen zijn absoluut overtuigd van de noodzaak van principiële opvoeding der rijpere jeugd, d.w.z. opvoeding die bewust een levensdoel dient. Juist in die moeilijke, voor het leven beslissende leeftijd, behoeven de jongens en meisjes krachtige principiële leiding. Niet toevallig is het, dat in ons land de vrije jeugdvorming geschiedt op basis van de verschillende levens-overtuigingen, die in ons volk leven. En zeer bewust heeft men de arbeid voor jeugdige werklozen volgens dezelfde methode opgebouwd. Dit is door deskundigen gebeurd, die jarenlange ervaring hebben op het gebied der vrije jeugdvorming! Meer nog dan de in normale omstandigheden verkerende jongens en meisjes, behoeft de werkloze jeugd principiële leiding. Een „neutrale” opvoeding van staatswege zou zowel tegen de volkstraditie als tegen de moderne praktische en theoretische opvoedingsinzichten ingaan.

Juist de arbeid der vrije jeugdvorming heeft in ons land bewezen, dat nationale saamhorigheid alleen groeien kan in vrijheid tussen de verschillende bestaande en recht van bestaan hebbende principiële groeperingen. Bij samenwerking leert men dan werkelijk respect voor elkaar en elkaars diepste overtuigingen te krijgen. Zo alleen kan de eenheid in verscheidenheid groeien waarvoor onze grootsten gepleit en gestreden hebben.

Ons tweede principiële bezwaar is, dat men doet alsof men met de arbeidsdienst (hetzij verplicht hetzij vrijwillig) de werkloosheid zelve zou bestrijden. Dit is niet zo; wezenlijk bestrijdt men ook op deze wijze slechts de gevolgen der jeugdwerkloosheid. Immers het werken in de dienst is geen vakarbeid, is geen arbeid tegen normale vergoeding en is van zeer tijdelijk karakter, zodat men de deelnemers, die werkloos waren, bij de werklozen moet blijven rekenen.

Het tijdelijk „uit de circulatie nemen” van een groot aantal jongeren zal niet aan een zelfde aantal ouders werk geven, zoals men zegt, want daarbij spreekt de aard van het werk mee en de beloning.

Ten slotte: het zo lang (minder dan een jaar zal men de A.D. niet willen laten duren) uit het normale milieu halen van werkloze jongeren, belemmert de mogelijkheid voor hen in het arbeidsproces te worden opgenomen en onttrekt aan de vakmensen onder hen zowel als aan de werkenden hun deskundigheid.

Wat nu wel?

De verplichte arbeidsdienst wijzen wij dus volstrekt op principiële en

practische gronden af; de vrijwillige eveneens. Maar is er ook iets positiefs te zeggen? Zeer zeker, Wij hebben in het geheel niet bedoeld — en naar wij hopen is dit uit de beide artikelen voldoende gebleken — een pleidooi te houden tegen uitbreiding en verbetering van de arbeid die gebeurt ter bestrijding van de gevolgen der jeugdwerkloosheid. Integendeel: wij zouden met klem willen pleiten voor krachtige uitbreiding hiervan. En wij achten naast de steun van particulieren en verenigingen, de steun van de overheid daarbij onontbeerlijk. Steun die zich vooral zal moeten uiten in het bevorderen van het bestaande werk. Dat betekent in de allereerste plaats behoorlijke financiële steun. En in de tweede plaats betekent dat bevordering van de samenwerking tussen de verschillende volksgroepen, die bestaat. Dwang is hierbij absoluut overbodig. De groepen hebben elkaar op dit gebied gevonden reeds sinds 1932, toen de Landelijke Commissie ter bestrijding van de gevolgen der jeugdwerkloosheid in het leven werd geroepen door het Nederlandsch Jeugdleiders Instituut en de R.K. Interdiocesane Jeugdcommissie.

Dat de regering het belang van deze samenwerking inzag, blijkt uit het feit dat zij in 1934 de Landelijke commissie tot een Rijksc commissie maakte.

De regering heeft inderdaad op vele wijzen blijk van haar belangstelling en steun gegeven. Maar deze is niet voldoende geweest, omdat men steeds met gebrek aan geld te kampen had, zodat noch van voldoende leiding, noch van behoorlijke leidersopleiding sprake kon zijn. En alle practici op dit gebied kunnen U vertellen hoe belangrijk niet alleen voor de inhoud maar ook voor de omvang van het werk, de leiding is.

Wat dus o.i. zal moeten geschieden voor de gevolgenbestrijding is: meer geld beschikbaar stellen en via de reeds in het werk betrokken volksgroepen het werk trachten uit te breiden. Uit te breiden volgens dezelfde methode waarop het geschiedt, n.l. die van de vrije jeugdvorming. Niets rechtvaardigt het, deze methode door een andere te vervangen. Integendeel waar deze werkelijk is toegepast, heeft ze steeds groot succes gehad.

Men zal echter de leidersopleiding krachtiger ter hand moeten nemen, hetgeen alleen kan wanneer er meer geld beschikbaar komt, — b.v. evenveel als voor een arbeidsdienst nodig zou zijn. Verder zal men natuurlijk voortdurend moeten observeren welk soort werk het meeste ingang vindt. Uit de bovengenoemde cijfers bleek b.v. dat in het afgelopen jaar de werkplaatsen en de werkkampen sterker trokken dan de cursussen. Welnu, men breide dan de eerste twee uit! En vooral: men wissel e ervaring uit, dat is van onschatbare betekenis. De bestaande arbeid ter bestrijding van de gevolgen, zowel plaatselijk als landelijk, zal dus uitgebreid en voortdurend verbeterd moeten worden.

Maar — men vergete niet, dat daarmede de werkloosheid niet vermindert! De allereerste is aan ons allen gesteld is derhalve: de jeugdwerkloosheid zelve te bestrijden. Dit alleen kan werkelijk de moedeloosheid wegnemen, de arbeidslust terug doen keren en de wanhoop doen overwinnen. Vele deskundigen hebben hiervoor reeds middelen genoemd. We spraken in ons vorig artikel over: verlenging van de leerplicht, uitbreiding van het nijverheidsonderwijs, vervanging van oudere door jonge arbeidskrachten (vervroegde pensioenering). We voegen daar aan toe: werktijd-verkorting en invoering van een wettelijk geregelde leerlingwezen.

Wij geven hier geen oordeel over de doeltreffendheid van deze maatregelen. Zij zullen objectief onder ogen moeten worden gezien door deskundigen op dit gebied. En men zal daarbij niet te snel voor financiële bezwaren moeten terugschrikken. Onze militaire defensie kost veel geld, en dat is er. Onze psychische defensie eist minder geld, en dat moet er zijn.

Dr W. Sleumer Tzn.

Het Economisch Onderwijs, maatschappelijk beschouwd

Academisch proefschrift. Amsterdam. 1938.

door Dr D. REGELING.

In de probleemstelling van deze belangrijke dissertatie blijkt Dr Sleumer zijn taak beperkter te hebben opgevat dan de titel van zijn werk zou doen verwachten. Hij verklaart:

„Het hoofdobject dezer studie wordt gevormd door het Economisch Middelbaar Onderwijs en wel speciaal in dien vorm, die het meest algemeen ontwikkelt: de H.B.S.-A.”

Wanneer hij later het ontstaan van het algemeen vormend economisch Middelbaar Onderwijs gaat schetsen, herhaalt hij, dat hij zich daarbij in het bijzonder bezighouden zal met het Middelbaar Onderwijs op economischen grondslag, dat tevens Voorbereidend Hooger Onderwijs is.

Dr Sleumer heeft het dus gewenscht geacht de andere vormen van economisch onderwijs slechts een klein deel van zijn aandacht te schenken; het Hooger Onderwijs op economischen grondslag behandelt hij slechts terloops, verklaart hij, omdat de relatie tusschen dat Hooger Onderwijs en het economisch Middelbaar Onderwijs dit eischt. Zijn studie is zoo geworden tot een pleidooi voor de school, die zijn hart blijkt te bezitten; wellicht kan des Schrijvers beperking mede zijn groote grondigheid,

de hier en daar overgroote uitvoerigheid verklaren. Dat deze beperking hem dwong andere inrichtingen voor economisch onderwijs, b.v. de Middelbare Handelsdagschool, die toch „was en nog altijd is de school voor den Middenstand bij uitnemendheid“, buiten nadere beschouwing te laten, mogen velen met ons betreuren: men heeft des Schrijvers beslissing te aanvaarden en de wijze te prijzen, waarop hij de door hem aanvaarde taak heeft verricht.

Een enkele opmerking zij ons hier reeds vergund: Mag wellicht een wat te groote bevangenheid ten gunste van de H.B.S.-A., die we meenen te ontdekken in enkele onderdeelen van Dr Sleumers betoog, worden toegeschreven aan het feit, dat hij te zeer in zijn onderwerp opging? Wij wijzen hier op een te groote bereidheid van den Schrijver de houding van hen, die zich tegen de emancipatie van het economisch onderwijs verzetten, uit te kleine motieven te verklaren. Bovendien meenen we, dat niet te miskennen is de neiging van den Schrijver, daar waar hij tracht aan te toonen, dat het leerlingenmateriaal der economische Middelbare scholen wel anders is dan dat van zusterinstellingen, maar geestelijk niet lager geplaatst behoeft te worden, tot deze gelijkwaardigheid wat te snel te besluiten.

We komen hierop nader terug.

We willen hier herhalen, dat de concentratie van des Schrijvers aandacht op de H.B.S.-A. ons heeft geleverd een product van groote degelijkheid; we zijn er van overtuigd, dat zijn werk op krachtige wijze er toe zal medewerken het economisch onderwijs in het algemeen de waardeering te verschaffen, die onkunde en sleur en — laten we den Schrijver hier bijvallen — in enkele gevallen wellicht eigenbelang het zoo lang onthouden hebben en nog onthouden.

De Schrijver vangt zijn studie aan met den maatschappelijken toestand te schetsen in de 19de eeuw en in het begin der 20ste, waarbij hij aantoonst, hoe de ontwikkeling der maatschappij de stichting van economisch onderwijs, naast het klassieke en natuurwetenschappelijke, noodzakelijk maakte. Geringe ontwikkeling der sociale wetenschappen, volgens sommigen, en daarnaast gebrek aan waardeering voor theoretische opleiding maakten, dat de H.B.S.-5 van meet af niet het doel, dat Thorbecke stelde, kon verwezenlijken: „algemeene voorbereiding tot een groote verscheidenheid van maatschappelijke betrekking, beroep of dienst“, „de vorming van die talrijke burgerij, welke het lager onderwijs te boven, naar algemeene kennis, beschaving en voorbereiding voor de onderscheidene bedrijven der nijvere maatschappij tracht.“

De Schrijver verklaart den overgang van de 19de naar de 20ste eeuw als de periode te zien, waarin de geesten wakker werden en men de be-

teekenis van goed economisch onderwijs ging inzien. De Nederlandsche maatschappij veranderde, ons land kwam in de periode van het moderne kapitalisme, met welke ontwikkeling een omzetting van het handels- en bedrijfsleven gepaard ging. De maatschappelijke behoefte nam toe en had productiviteitsvermeerdering ten gevolge. Toch bleef men aanvankelijk in den handel meer dan in eenig ander beroep vasthouden aan het systeem: opleiding van den toekomstigen handelaar in den handel door den handelaar.

Een nieuw geslacht met nieuwe inzichten groeit echter. Men begint er van overtuigd te geraken, dat de kooplieden-ondernemers evenals de groot-industrieëlen een breede basis van ontwikkeling noodig hebben. Er moet gestreefd worden naar het kennen van de „wetten“ van het economisch leven. Met een direct op de praktijk gerichte beroepsopleiding zal men niet langer kunnen volstaan. Langzamerhand groeit de gedachte van de ruime maatschappelijke taak van den koopman, van zijn zeer veranderde functie. Deze taak ziet men niet langer als een financiële, een economische alleen, maar tevens als een sociale, een morele. De school nu kan, neen moet — naast het gezin — de ethische waarden verzorgen en het karakter ontwikkelen in den gemeenschapszin. Men ziet groeien een verandering van het inzicht in de taak van den Staat met de daadwerkelijke gevolgen daarvan; met den groei van de staatstaak neemt ook de behoefte aan goed onderlegde ambtenaren toe, in wier hogere regionen men zich tot nu toe met juristen heeft beholpen.

Terecht vermeldt de Schrijver hier nadrukkelijk den invloed, uitgeoefend door hen, wier geest het spoedigst onvankelijk bleek voor het nieuwe en hij wijst op de groote beteekenis, die de in 1899 gestichte Nationale Vereeniging voor Handelonderwijs, naast andere lichamen en personen, voor de bevordering van het economisch onderwijs heeft gehad.

Den Schrijver op vele plaatsen citeerend, hebben we hiermede een kort overzicht gegeven van den geschetsten ontwikkelingsgang, die tot de stichting van het Economisch Algemeen Vormend Middelbaar Onderwijs moest voeren.

Wanneer de Schrijver zich dan zet tot het geven van een overzicht van de verdere ontwikkeling van het economisch onderwijs — mogen we hier wellicht reeds gaan spreken van de H.B.S.-A.? — dan wordt zijn waarnemingsveld beperkter, zijn grondigheid zeker niet.

Het is ondoenlijk den auteur op den voet te volgen als hij aangeeft op welke verschillende wijzen men in het eerste kwart onzer eeuw meende het economisch onderwijs wettelijk te moeten verzorgen. Het denkbeeld, dat dit onderwijs zijn behuizing onder het dak van het Vak-

onderwijs moest vinden, werd, gelukkig, verlaten. Dan bleef nog de vraag brandend, of het in een afzonderlijke wet moest worden geregeld of dat het zou worden opgenomen in dezelfde wet, die het Voorbereidend Hooger en Algemeen Vormend Middelbaar Onderwijs verzorgde, welke strijd ten slotte in laatstgenoemde richting werd beslist.

Dr. Sleumer stelt vast:

„Bij elke regeling of poging daartoe, waarbij ook de positie van de andere vormen van Algemeen Vormend Middelbaar Onderwijs moest worden vastgesteld, zouden weer aanvallen van de zijde der aanhangers van andere onderwijstypen volgen. *De verheffing van hun „schoolvorm” moest gaan ten koste van andere vormen. Men stijgt hooger naarmate men zijn buurman lager plaatst.*” ¹⁾

Pas in zijn 6de hoofdstuk vervolgt de Schrijver zijn relaas van den lijdensweg, dien de wettelijke regeling van het Economisch Middelbaar Onderwijs had te gaan tot de Wet-Slotemaker, althans voorloopig, rust bracht en dat op een wijze, welke den Auteur, terecht, niet tot volledige tevredenheid stemt, al moet hij erkennen, dat „de positie van het economisch onderwijs (M.O.) in wettelijk opzicht nogal bevredigend is geregeld.”

Gemakkelijk ziet de Schrijver de toekomst van de H.B.S.-A. voorloopig nog niet. Hij meent, o.i. terecht, dat het economisch M.O. te veel is gedrongen in de richting van de B-school. Bij de A-afdeelingen heeft men in het bijzonder te rekenen met het nadeel der negatieve selectie; op de gemengde H.B.S. zal niet alleen het meest rekening gehouden worden met de B-afdeeling, ook de natuurlijke eenzijdigheid der leeraren speelt een belangrijke rol. Dr. Sleumer zegt:

„Door de natuurlijke eenzijdigheid der leeraren (het begrip „algemeene ontwikkeling” is reeds een fetisj genoemd) gaat hun belangstelling uit naar de B-afdeeling en het kan niet anders of op hun leerlingen gaat deze grootere waardeering — die meestal gepaard gaat met onderwaardeering der A-afdeeling — over.”

Een ander gevaar voor zijn school ziet de Schrijver in de tegenwoordige overwaardeering van de academische studie, waardoor het onderwijs der economische school te veel theoretisch zal kunnen worden.

Ook met de waardeering van het A-onderwijs in de maatschappij is het, meent Dr. Sleumer, niet in orde. Standsvooroordeelen, een zekere sleur, die nog steeds in bepaalde maatschappelijke kringen een vooringenomenheid ten gunste van de oude schooltypen levend houdt, het nog slechts amper en dan nog vaag aanwezig zijn van de idee der gemeenschap bij het groote publiek, de geringe waardeering voor het economisch leven, welke Dr. Sleumer nog steeds in Christelijke kringen meent te kunnen zien, de grootere waardeering voor de zgn. geestelijke dan voor de

¹⁾ Alle cursivering van ons. R.

wereldlijke beroepen speciaal in de lagere kringen en bij den middenstand van het R.K. en het Protestantische deel onzer bevolking maken de positie van de economische school naast haar zusterinstellingen nog steeds moeilijk, al verwacht de Schrijver, dat de erkenning van de onjuistheid der standsvooroordeelen op onderwijsgebied, het bereiken van de harmonie der wetenschappen en een beter maatschappelijk inzicht, benevens een andere waardeering in sommige kringen van het economisch leven en de beroepen daarin tot gevolg zullen hebben, dat naast de studie der humaniora en die der exacte wetenschappen, die der sociale, economische wetenschappen en dus naast het Gymnasium en de H.B.S.-B. de economische H.B.S.-A. zullen bloeien.

Een bijzonder belangrijke plaats in Dr Sleumers studie neemt, .o.i., hoofdstuk 9 in: daarin toch wordt getracht langs den weg der enquête kennis te verwerven betreffende het leerlingmateriaal, dat de maatschappij aan het economisch M.O. afstaat.

De eigen waarneming in de klasse acht Schrijver terecht onvoldoende, zijnde het waarnemingsveld van den individueelen leeraar te beperkt en hijzelf wellicht te subjectief. Statistische publicaties van Rijk en Gemeente, hoewel ze belangrijk materiaal bevatten, zijn mede onvoldoende, daar ze op vele vragen geen antwoord geven, speciaal die van psychischen aard open laten.

Ook vele ervaringen van docenten acht Dr Sleumer geen voldoende basis te leveren, daar ze ook weer subjectief zijn.

De gegevens, verspreid in paedagogische en psychologische werken en tijdschriften, in publicaties van Rijk en Gemeente, benuttend, heeft de Schrijver dus een enquête gehouden onder de leerlingen van eenige Middelbare Scholen van verschillende soort. De scholen werden zoo uitgezocht, dat Openbare, R.K. en Protestantisch-Christelijke zouden kunnen worden vergeleken. Om niet-essentiële factoren bij deze vergelijking te elimineeren, allereerst den invloed van den aard der stad of streek, waar het onderwijs gegeven wordt, werd het plan gemaakt de enquête te houden in steden van verschillende grootte en karakter. Amsterdam en Rotterdam werden gekozen als typen van steden van koophandel en scheepvaart; Leiden als universiteitsplaats, evenals Groningen, Den Haag en Arnhem als steden met een bijzondere bevolking (ambtenaren, gepensionneerden, oud-Indischgasten); Den Bosch als Zuidelijke provinciestad tegenover de reeds genoemde Noordelijke hoofdstad; Zutphen als speciaal provinciaal centrum van cultuur; Zaandam als industrieplaats met gemengd karakter (ten deele plattelandsplaats) en Haarlem, dat verschillende der genoemde kenmerken combineert.

Te betreuen is, dat zoo weinig medewerking mocht worden verkregen: 46 rectoren en directeurs werden aangezocht, slechts 20 scholen verklaarden zich bereid. Dr Sleumer was daardoor gedwongen den grondopzet van de enquête los te laten. Vergelijking van de steden was niet meer mogelijk, evenmin de naast-elkaar-plaatsing van de scholen der drie milieu's (Openb., R.K. en Protest.).

Een lijst van 14 vragen werd door den Schrijver samengesteld; de vragen moesten door de leerlingen in elke plaats op denzelfden dag, zoo mogelijk in alle klassen tegelijk, zonder eenig overleg naar eigen inzicht en naar *waarheid* worden ingevuld. Om te vage antwoorden te vermijden, waren de vragen meestal onderverdeeld. De lijsten werden anoniem gehouden, de antwoorden bleven geheim.

Nogmaals; jammer, dat de medewerking niet grooter is geweest. Bij het betrekkelijk kleine aantal der medewerkende instellingen lijkt ons immers het gevaar niet denkbeeldig, dat bij een vergelijking der resultaten van de verschillende scholen en het komen tot conclusies deze laatste minder juist zullen worden door het verwaarloozen van de bijzondere milieu-factoren. Voor dit gevaar toont trouwens Dr Sleumer een open oog te hebben gehad; toch meenen we, dat hij hier en daar te sterke geneigdheid vertoont tot het maken van gevolgtrekkingen, die niet geheel verantwoord zijn, waarbij toegegeven moet worden, dat hij ze soms geeft in den vorm van vragen, vermoedens, aanwijzingen.

De onderdeelen van de eerste vragen betreffen het maatschappelijk milieu der leerlingen. Dr Sleumer toont zich bij de beschouwing van de verkregen antwoorden omzichtig en haalt het oordeel van Dr Idenburg aan, die op de moeilijkheid wijst, die men ontmoet bij het verzamelen van betrouwbare gegevens betreffende het sociale milieu van *studenten*. Dr Idenburg zegt:

„Wanneer behalve de opgave van het beroep een nadere economische en sociale aanduiding wordt verlangd, mag worden verwacht, dat de neiging om een voornamer positie van den vader op te geven dan verantwoord ware den studenten gemakkelijk parten zal spelen.”

Zou Dr Sleumer gelijk hebben, wanneer hij meent, dat in het geval van zijn enquête een rem tegen de neiging bij de leerlingen vaders positie te verhoogen gezien mag worden in de volkomen anonymiteit der antwoorden en in het feit, dat het dus „*geen zin*” had een hooger positie op te geven?

Bij het indeelen der beroepen in beroepsgroepen zal het hem, dunkt ons, niet ontgaan zijn, dat de kans groot werd, dat bij het verwerken van de resultaten afkomstig uit plaatsen met verschillende economisch karakter maatschappelijk heterogene groepen in dezelfde afdeeling naast elkaar geplaatst worden. Hier denken we aan de afdeeling: *Beroepen*

samenhangend met handel en verkeer, benevens nijverheid in plaatsen als Amsterdam en Zutphen.

Moeilijkheden baart het feit, dat van enkele schooltypen zoo weinig vertegenwoordigers bij het onderzoek zijn betrokken: vergelijking der typen wordt daardoor soms wel heel bezwaarlijk. Zoo constateert Dr Sleumer, dat hij tekenend vindt de kleinheid der groep van ouders op de Chr. H.B.S.-A., die beroepen hebben behoorend tot de zoo juist genoemde nijvere groep, vergeleken met diezelfde oudergroep van de Openbare H.B.S.-A. Hij zegt dan:

„Men zou kunnen meenen, dat de tegenzin der Christelijke ouders tegen het materialistische exacte onderwijs nog niet is geluwd. “

Hijzelf, die vooraf verklaarde, dat zijn groepeerings met het noodige voorbehoud moet worden aanvaard, laat hierop volgen:

„Echter zou men hier meer van deze groep moeten weten, vooral hun sociale positie.“

We zouden nog willen wijzen op het belangrijke feit, dat slechts van één Chr. H.B.S.-A. 318 lijen binnenkwamen, tegen 1318 van 4 Openbare.

Belangwekkend lijkt ons de beantwoording der onderdeelen van vraag 12 van Dr Sleumers lijst, waarin wordt geïnformeerd naar de keuze van het toekomstige beroep, of door de ouders, of door de leerlingen. Gevraagd werd of de leerlingen hun keuze hadden bepaald om het salaris, om den aard van het werk, om de werktijden, om de studie er voor, alleen in het eigenbelang of ook met de gedachte aan anderen. Ook hier weer hanteert de Schrijver de antwoorden voorzichtig; hij aarzelt de leerlingen naar hun antwoorden in geestelijke typen te classificeren en zegt:

„Men moet er volkomen van doordrongen zijn, dat deze indeeling slechts *betrekkelijke waarde* heeft. Zij is slechts een *aanduiding* daarvan, dat de gedachten gaan in de richting van het belang van anderen. Van een levensprincipe kan hier nog niet gesproken worden.“

Mag men hier, zoo vragen wij, niet tevens rekening houden met de neiging van de jeugdige ondervraagden het antwoord te kiezen, dat het „mooist“ lijkt?

Dr Sleumer gaat ook na in welke mate de schoolkeuze door de leerlingen een positieve of negatieve basis heeft en geeft het resultaat in relatieve cijfers betreffende de schoolkeuze van de twee hoogste klassen per school weer. Bevredigend noemt hij den toestand aan de school, waar 50% der leerlingen of meer de positieve keuze doet. Duidelijke aanwijzingen ziet hij dan, dat de A-school te verkiezen is boven de A-afdeeling; bij de scholen met A-afdeelingen schijnt de keuze te vaak op negatieve gronden te hebben plaats gehad. Ook hier weer waarschuwt

de Schrijver. Immers, als een der Lycea ook voor de A-leerlingen een bevredigende keuze aangeeft, verklaart hij:

„Men moet de algemeene onderwijsverhoudingen in zulk een plaats kennen; maar niet minder de geestelijke houding van den Rector en de leeraren t.o.v. het economische onderwijs om zulk een cijfer te kunnen verklaren.”

We zijn het hiermee volkomen eens en zouden hetzelfde verlangen willen uitspreken ten aanzien van de andere scholen.

De antwoorden op de onderdeelen van de vragen 4, 5 en 6, die een inzicht moeten geven in de appreciatie der leervakken, geven Dr Sleumer gelegenheid te besluiten, dat de beteekenis van den leeraar overheerschend is. Dit komt overeen met het resultaat van het door den Schrijver aangehaalde onderzoek van L. Gentzkow in zijn „Schulleistung, Berufswahl und Lebensleistung”. Deze meent, dat in 63 % der gevallen een vak aangenaam genoemd wordt door de leerlingen om of door den leeraar, zijn doceerwijze, zijn orde houden, zijn geheele persoonlijkheid, en in 62.4 % der gevallen een vak onaangenaam door denzelfden factor.

De volledige lijst, door Dr Sleumer niet gegeven, doet hem besluiten, dat, naarmate de leerling in een hoogere klasse komt, de beteekenis van den leeraar in zijn oog meer wegvalt.

„Begrijpen” wordt meer gewaardeerd dan „onthouden”. Terecht merkt Dr Sleumer hierbij op, dat men hier rekening moet houden met het „mooier” vinden van den eenen factor door de leerlingen. Aan het slot van zijn beschouwing der antwoorden op de appreciatie-vragen verklaart de Schrijver:

„Overigens blijken er tusschen de scholen allerlei verschillen te bestaan, die mogelijk verklaard kunnen worden uit den aard van de stad of streek, den specialen geest van een school en de groep, waaruit de leerling komt.”

Wanneer we verder over Dr Sleumers enquête zwijgen, zijn we ons er van bewust, dat we van den omvangrijken arbeid, dien hij met de bewerking der resultaten heeft verricht, slechts een zeer onvolledig beeld hebben gegeven.

Voordat hij zijn behandeling van de leerlingen van het economisch onderwijs eindigt, toont hij ons nog, dat het verloop op de H.B.S.-A niet sterker is dan op de H.B.S.-B. Ook wanneer hij van de verschillende onderwijs-inrichtingen het percentage geeft der leerlingen, die in het kortst mogelijk aantal jaren hun diploma behaalden, blijkt de H.B.S.-A geen slecht figuur te maken.

Hij meent, o.i. terecht, te mogen besluiten:

„Vaak blijkt de splitsing in A- en B-leerlingen op onvoldoende basis te geschieden, waardoor niet elke school de juiste leerlingen krijgt; een bijzonder type en de speciale doelstelling komt het beste uit bij de zelfstandige scholen;

de A.-afdeelingen van een H.B.S. of Lyceum staan vaak achter bij de volledige H.B.S.-A."

In het eerste, in des Schrijvers oogen waarschijnlijk voornaamste deel van de conclusie, verklaart hij:

"De leerlingen, die economisch onderwijs volgen, zijn niet lager te waardeeren dan die van ander onderwijs."

We gelooven, dat het door Dr Sleumer geleverde materiaal nog geen voldoende basis levert om deze uitspraak te dragen. *Zekerheid* is bij deze materie trouwens zeer moeilijk te verkrijgen: welken *objectieven* maatstaf moeten we nemen voor deze waarde-vergelijking bij schooltypen, die zoozeer elk een eigen karakter bezitten? Mogen we ons bij ons oordeel laten leiden door de mate van geschiktheid tot bepaalde wetenschappelijke prestaties van de abiturienten der verschillende scholen? In die richting wordt gegaan in het laatste deel van Dr Sleumers studie.

In zijn 5de hoofdstuk geeft de Schrijver een overzicht van het ontstaan en de ontwikkeling van ons Hooger Handelsonderwijs. Dr Sleumer toont aan, hoe de omstandigheden in het begin van onze eeuw drongen tot het stichten van een inrichting voor Hooger Economisch Onderwijs in Nederland. Tot dan had de juridische studie, bij gebrek aan iets beters, voor de opleiding van directeurs van handelondernemingen en bankinstellingen moeten dienen. Natuurlijk hadden ook nu weer de denkbeelden van hen, die het best de behoeften van den tijd begrepen, ernstigen weerstand te overwinnen.

Dr Sleumer oordeelt:

"Ook hier komt weer het boosaardig vermoeden op, dat genoemde heeren zich teveel lieten, en hun medestanders zich thans nog laten leiden, enerzijds door *onkunde* op het terrein der economische wetenschappen, anderzijds door hun *zucht* hun eigen parochie, d.i. de *juridische studie* en haar *afzetgebied* in de bank- en zakenwereld te verdedigen."

Hoe ons Hooger Economisch Onderwijs in weerwil van dezen tegenstand tot stand kwam wordt ons door den Schrijver uitvoering geschetst.

In het 10de hoofdstuk wordt dan nagegaan welk studentenmateriaal de maatschappij aan het Economisch Hooger Onderwijs afstaat; we veronderstellen, dat de Schrijver, met ons, de uitkomst van dit onderzoek van 't grootste belang acht.

De bekende uitlatingen van eenige Rotterdamsche hoogleraren over de waarde der verschillende diploma's, waaruit de geringere waardeering dezer heeren voor het A-onderwijs als voorbereiding voor de studie aan de Handelshoogeschool spreekt, worden door Dr Sleumer uitvoerig weergegeven. Hij wijst er op, dat dit Rotterdamsche geluid,

door hem „hoogst merkwaardig” genoemd, in Amsterdam en Tilburg weinig of geen weerklank gevonden heeft.

Verweerschriften tegen deze uitlatingen lijken hem, terecht, onvoldoende. „Sterker dan argumenten wegen de feiten”, verklaart hij en hij wijst dan op hetgeen door J. F. Haccoû werd gepubliceerd in het Lustrum-Jaarboek van de Faculteit der Handelswetenschappen 1922-1927: *Statistische gegevens betreffende de Faculteit*. Haccoû gaat daarin voor Amsterdam na welke en hoe (al of niet met gunstig gevolg) examens werden afgelegd door de verschillende diploma-bezitters. Zijn meening is dan:

„Uit de gegevens blijkt wel, dat de geciteerde conclusie van Prof. Polak wat onze Faculteit betreft in geen deele juist is, dat wij hier zelfs tot een bij uitstek gunstige verhouding van Handelsscholieren komen.”

„Wij vestigen er de aandacht op, dat de resultaten in onze Faculteit de algemeene conclusie van Prof. Polak niet bevestigen, zoodat die conclusie zeer waarschijnlijk tot individueele instellingen voor litterair-economisch middelbaar onderwijs dient te worden beperkt.”

We zien, dat Haccoû zich voorzichtig toont.

Ook het Bureau voor Statistiek der Gemeente Amsterdam leverde Dr Sleumer materiaal betreffende de examenresultaten, door de bezitters van verschillende diploma's bij hun hogere economische studie bereikt; met de andere gegevens kunnen ze hem doen besluiten:

„Op grond van het aanwezige materiaal kan geconcludeerd worden, dat de aanvallen op de leerlingen der H.B.S.-A. en hun diploma, gelijk die gememoreerd werden, niet door de feiten worden gerechtvaardigd.”

Wij zien met groote voldoening, dat een A-diploma den bezitter te Amsterdam niet minder geschikt maakt voor het volgen van Economisch Hooger Onderwijs dan bezitters van andere getuigschriften zijn. Natuurlijk hoopt Dr Sleumer met ons, dat we spoedig in staat zullen zijn de vraag te beantwoorden in hoeverre deze geschiktheid bestaat voor den *gewonen* abiturient van eenige H.B.S.-A. naast den *gewonen* oud-leerling eener andere onderwijsinrichting; de A-jongeling met zijn einddiploma eener *Economische* Middelbare School mag naast zijn medestudenten bij het *Economisch* Hooger Onderwijs geen slecht figuur maken.

Mocht onverhoopt blijken, dat de invloed van de door den Schrijver meermalenesignaleerde negatieve selectie-basis ook bij het leerlingmateriaal der *zelfstandige* economische school merkbaar blijft, dan kan hij hoop voor de toekomst putten uit de overtuiging, dat de arbeid, dien hij in zijn degelijk proefschrift heeft geleverd, krachtig mede zal helpen den invloed van sleur, onkunde en vooroordeel bij het kiezen van de geschiktste onderwijsinrichtingen voor de Nederlandsche jeugd te breken.

Wageningen.

Feiten en Pogingen

HET DIENSTBODENINTERNAAT „DE
HOOGHE DREUVIK“ TE HILVERSUM.
door J. J. Th. ten Broecke Hoekstra.

Op initiatief van het Algemeen Comité voor het inrichten van internaten voor opleiding tot dienstboden werd in Februari 1937 een internaat geopend in Arnhem, maar na één cursus bleek reeds dat het huis te klein was, zoodat werd besloten naar een ander huis uit te zien. Hoe moeilijk het was een gebouw te vinden dat in alle opzichten geschikt was, blijkt wel uit het feit, dat het tot November 1937 duurde voor de hooge Dreuvik te Hilversum gehuurd kon worden! In Januari 1938 kon hier de eerste cursus een aanvang nemen.

Het doel van het internaat is om meisjes van 16 jaar en ouder, die werkloos zijn, in drie maanden de beginselen van de huishoudelijke vakken bij te brengen, zoodat zij een betrekking als dienstbode kunnen aanvaarden. De opleiding is geheel kosteloos, zelfs de reiskosten krijgen de meisjes vergoed, terwijl bovendien voor iedere deelnemster / 21.— beschikbaar is: / 6.— daarvan wordt wekelijks als zakgeld uitbetaald voor kleine uitgaven als postzegels enz.; ongeveer / 6.— wordt besteed voor twee werkjurken en twee schorten, die eerst in het internaat gedragen worden en na de cursus meegenomen mogen worden; de verdere / 9.— zijn dan bedoeld om eventueel de noodige kleding bij te koopen en waar dit niet noodig is, krijgen de meisjes dit geld mee op een spaarbankboekje. Na de opleiding worden de meisjes geholpen bij het zoeken naar een betrekking door de rijksarbeidsbemiddelaars van de provincie waarin een meisje werk zoekt. Deze ambtenaressen staan ook steeds klaar om de meisjes later te helpen, als zich moeilijkheden mochten voordoen.

Het internaatswerk wordt voor drie kwart gesubsidieerd door het Rijk, terwijl de resterende kwart uit eigen middelen van het Algemeen Comité betaald

moet worden, dat dit geld tot nog toe van enkele particulieren en organisaties van algemeene aard heeft ontvangen en hopelijk zal blijven ontvangen!

De hooge Dreuvik is een internaat waar 42 meisjes tegelijk opgeleid kunnen worden; de strekking is algemeen, zoodat iedere godsdienst toegelaten is. Het onderwijs wordt geheel in het internaat gegeven, hetgeen ook de reden was, dat zoo moeilijk een geschikt huis gevonden kon worden. De hooge Dreuvik, Suzannapark 2, voldoet echter in ieder opzicht, doordat er niet alleen ruime slaapvertrekken en gezellige groote woonvertrekken zijn, maar ook voldoende ruimten waarin les gegeven kan worden; bovendien een flinke, zij 't ook verwaarloosde, tuin, die volop gelegenheid biedt tot gezonde ontspanning na de lessen. In de kookles wordt iederen dag gekookt voor het geheele internaat, dat betekent dat ieder meisje voor ongeveer drie personen kookt, want de 42 meisjes zijn verdeeld over 3 groepen of klassen. Het lesrooster is zoo ingedeeld dat een heele week achtereenvolgend door dezelfde groep gekookt wordt en genaaid; of huishoudelijk werk wordt gedaan en genaaid; of gewasschen en gestreken. Deze indeeling maakt het onderwijs productiever. Op een cursus kookt dus ieder meisje 4 weken, telkens met tussenpozen van twee weken en zoo is het met de andere vakken ook. Op de waschles wordt alles wat de meisjes vuil maken en wat het huishouden van het internaat gebruikt, op lakens, sloopen en handdoeken na, gewasschen, zoodat er volop gelegenheid is de gewone gezinswasch te leeren. Op de strijkles moet natuurlijk al het goed gestreken worden terwijl bovendien daar al het linnengoed volgens de regel gevouwen wordt. De les in huishoudelijk werk bestaat in het dagelijks schoonhouden van het geheele gebouw, dat zich hier bij uitstek voor leent, omdat het een zeer bewerkelijk huis is met parketvloeren, betimmeringen enz. Bovendien werd er bij het inrichten

van het huis zooveel mogelijk naar gestreefd overal verschillende vloerbedekkingen neer te leggen, zooals linoleum, twisted, kleeden, matten. Ieder meisje krijgt dagelijks een ander deel van het huis toegewezen om te „doen“, terwijl in iedere kamer zooveel mogelijk een lijstje hangt waarop de volgorde van de verschillende werkzaamheden staat opgenoemd, het zou anders voor de leerares ondoenlijk zijn om overal tegelijk hulp te bieden vooral in de eerste weken en zoo wordt voorkomen dat iemand noodeloos moet wachten. Er wordt in deze les vooral gelet op het leeren klaar komen met de opgedragen taak, iets waarin de meeste meisjes zeer tekort schieten; toch wordt dit in de betrekkingen direct van haar geeischt. Hoe meer daar hier al op gelet wordt, hoe gemakkelijker het haar zal vallen in de verschillende huisgezinnen waar in het begin al moeilijkheden genoeg zijn die overwonnen moeten worden en waarin de internaatopleiding niet kan voorzien. In de derde en vierde week wordt de opgedragen taak iedere keer wat grooter en veelomvattender en wie niet klaar komt in de lestijd moet haar werk in den vrijen tijd afmaken! Dit is een prohaat middel gebleken. Op de naalies werd eerst ook geleerd een werkjurk te maken, maar daar er dan te weinig tijd overbleef voor andere lessen, is dit vervallen en worden de jurken klaar besteld op maat. De meisjes leeren nu behoorlijk kousen stoppen en verstellen evenals machine-stoppen. Bovendien maken zij een bont en een wit schort voor zichzelf. Ook hier stopt en verstelt een klas iedere week het kapotte goed van het geheele internaat. De avonden worden besteed aan theoretische lessen in warenkennis, voedingsleer, algemeene ontwikkeling en wellevendheid, op welke les alle mogelijke dingen behandeld worden wat betreft hygiëne op het eigen lichaam, tafelmanieren, omgangsvormen enz. iets over verkeersregels en een enkele les over het meest elementaire van de eerste hulp bij ongelukken in de huishouding. Voor

de liethebsters is er een avond zangles per week, terwijl de overige tijd vooral met brieven schrijven gevuld wordt! Ook dit is een prachtige oefening voor vele meisjes, die sinds de schoolbanken voor het meerendeel geen pen meer op papier gezet hebben. Op de les in algemeene ontwikkeling leeren zij o.a. een behoorlijke sollicitatie-brief schrijven, in het spoorboekje kijken, de algemeene regels over rentezegels, opzeggen van betrekkingen enz. Voeg bij al deze lessen nog de telefoonles, waarvoor een apart lestoesel is aangebracht: ieder meisje krijgt ongeveer 7 minuten per week per telefoon les van een onderwijzeres van de Rijkstelefoon in alle geheimen van het toestel en de bediening. Het resultaat van deze lessen is zoo, dat de meisjes in het begin het „reuzen eng“ vinden als haar beurt daar is en na eenige weken vechten ze haast om de telefoon te mogen aannemen!

Na drie weken, als dus ieder meisje alle lessen ééns gehad heeft gedurende een week, gaan alle meisjes twee mid-dagen in praktijk z.g. dat beteekent dat ieder meisje gedurende de 9 overige weken tweemaal per week bij dezelfde mevrouw gaat werken, om daar vooral te leeren hoe alles toe gaat in een gezin en op deze wijze reeds eenigszins gewend te raken aan het werk in het huisgezin. Vele dames in Hilversum geven zich hiervoor veel moeite en tijd om in de tweemaal drie uren dat de meisjes er zijn leiding te geven en goede raad. Bij de meeste dames bestaat ook gelegenheid dat de meisjes mogen koken, waarbij dan vooral geleerd moet worden onder het koken andere werkzaamheden er bij te doen, ook iets waarin de opleiding te kort schiet, omdat in de kookles uitsluitend gekookt wordt en niets meer verlangd wordt.

Leest men dit alles zoo, dan zou men wellicht den indruk krijgen of er in het geheel geen tijd over bleef voor gezellige ontspanning; het tegendeel is waar! Iederen avond na de les wordt met elkaar

theegedronken, terwijl dan de meesten bezig zijn aan een of ander handwerkje. Zondags worden de dagelijksche werkzaamheden tot een minimum beperkt om meer tijd over te hebben voor leuke picnics op de hei of stevige wandelingen. Eenige meisjes liepen zelfs al een alstandsmarsch van 30 K.M. met goed succes mee! Ook wordt er zooveel mogelijk naar gestreefd leerzame ontspanning te geven in de vorm van een bezoek aan Zonne-straat, het bezichtigen van de verschillende studio's en het stadhuis, het zien van de filmen van het Thee-propagandabureau, het bekijken van een werkkamp enz.

Doordat de meisjes in een internaat zijn bestaat iederen dag gelegenheid om te leeren afwassen, bedienen en afnemen aan tafel, het schenken van thee en koffie. Al dit werk is verdeeld over alle meisjes in groepen van 7, d.i. de halve klas, zoodat eens per week eenmaal door iedere groep gediend wordt aan het middagmaal, eens aan de broodmaaltijden, eens afgewaschen wordt na de warme maaltijd en eenige keeren na de andere maaltijden. Dit geschiedt steeds onder leiding, die er juist naar streeft het werk in zoo'n groep goed onder te verdeelen, om telkens elk meisje een ander onderdeel te laten doen en tevens om te maken dat geleerd wordt de opgedragen taak te volbrengen. Het is altijd zoo moeilijk bij het werken in groepen verantwoordelijkheidsgevoel aan te kweken bij allen, terwijl juist een dienstmeisje deze eigenschap in hooge mate noodig heeft. In de groep zijn er altijd die alles op een ander trachten af te schuiven en anderen die graag alles zelf maar gauw even afmaken. Hoe meer hiervoor gewaakt wordt hoe beter! De eetzaal is zoo groot dat aan 6 tafels van 8 (de inwonende leerzessens, assistenten en directrice eten elk aan een tafel) gegeten kan worden: bij het bedienen krijgt dan ook ieder meisje een vaste tafel aangewezen, waarvoor zij dien middag te zorgen heeft. De maaltijden bieden alle

gelegenheid om de meisjes van een heel andere kant te leeren kennen; de eetzaal lijkt dan het meest op een gezonde bijenkorf! Bovendien wordt er na verloop van eenigen tijd ook telkens met een enkel woord of gebaar gewezen op tafelmanieren.

Welk een groote opvoedende kracht er uit gaat van dit samenzijn van meisjes uit alle provincies van Nederland blijkt wel uit het feit hoe vele meisjes veranderd zijn na afloop van de cursus; sommigen zijn van stil en teruggetrokken levendige drukke types geworden! Vooral het samen slapen op kamers van ongeveer 8 en enkele van 3 bedden maakt dat zij leeren zich te schikken naar anderen en ook haar medeslaapgenooten beter leeren kennen. Trouwens op het internaat worden dikwijls hechte vriendschapsbanden aangeknoopt, die op de kampreunies na ongeveer drie maanden wederom steviger gelegd kunnen worden. Hoe goed is het ook voor vele meisjes eens in een groot verband op te moeten gaan en niet altijd nummer een te zijn zooals thuis soms het geval is!

Als men ook eens bedenkt wat een ander leven het is op het internaat met zooveel vreemde gezichten, zoo'n geheel andere levenswijze, dan alle lessen, alle werkzaamheden, die op een voor haar nieuwe wijze gedaan worden zooveel nieuwe indrukken, groote afmetingen van het huis (veel meisjes komen van een schip!) andere voeding, geheel nieuwe stad, dan is het ook niet te verwonderen wat een ommekeer zoo'n verblijf kan brengen.

Tweemaal tijdens de cursus wordt een rapport gegeven over de stand van de vorderingen, de eerste keer na 6 weken, het tweede aan het einde. Dit rapport dient eerst als bewijs van de cursus gevolgd te hebben, omdat het eigenlijke diploma pas na verloop van een jaar gegeven wordt. In dat jaar moeten de meisjes dan laten zien, dat zij werkelijk als dienstboden voldoen, hetgeen natuurlijk niet beteekent dat zij in een en

dezelfde betrekking moeten blijven in dat jaar om het diploma te kunnen krijgen. Blijken er werkelijk gegronde redenen te bestaan dat er veranderd moet worden en blijkt het dat het meisje wel haar best gedaan heeft of haar goede wil getoond heeft, dan is het veranderen van betrekking geen beletsel tot het verkrijgen van het diploma. De mogelijkheid bestaat dat er nog verandering komt in de wijze van toekennen van het diploma, ook wat betreft den tijd, maar hierover moeten nog nadere beslissingen genomen worden. Zijn de meisjes 6 weken te Hilversum dan gaan ze eenige dagen (veelal valt dit juist op Pinksteren of Paschen) naar huis b.v. van Vrijdag tot Maandagmorgen, waarop allen zich geweldig verheugen; zij hebben dan volop gelegenheid alles te vertellen thuis en ook om eens grondig te overleggen in welke plaats zij een betrekking zullen gaan zoeken. Doordat zoovelen in heel kleine afgelegen gemeenten wonen, hebben zij aldaar geen werkgelegenheid en moet dus uitgemaakt worden waar zij dan zullen beginnen. Ongeveer een vierde gedeelte van de twee cursussen, die nu gegeven zijn is te Hilversum en omgeving gebleven, waar juist voor dit vak een ruime werkmogelijkheid is. Deze meisjes blijven gezellig komen op het internaat waar dan ook wederom vriendinnen of familie intusschen zijn aangekomen!

Tot slot is het misschien aardig nog even een dagindefding in het kort te vermelden: 6.40 opstaan van één groep, die corvée dienst heeft, d.w.z. ontbijt klaar zetten, brood bereiden, voor de kookles alles klaar zetten, enkele kamers doen, voorbereidingen treffen voor de waschles enz., 7.10 opstaan van de twee andere groepen, 7.40 ontbijt tot 8.15 (het uitdelen van de post is dan steeds een geweldige gebeurtenis!) 8½ aanvang van alle lessen tot 11½, 12½ middagmaal, tot half 3 vrij, 2½ aanvang der lessen tot 5 uur. 5½ broodmaaltijd, 7½ theorie les tot 8½, daarna thee en om half 10 naar bed!

VAN OPBOUW EN SYNTHESE.

A.J.C. jaarverslag 1936-1937 van de stichting „Voor Zon en Vrijheid“ Vierhouten.

Ofschoon het voor een tijdschrift als het onze niet wel doenlijk is aandacht te schenken aan de vele verslagen, welke van sociale instituten verschijnen, moge bovengenoemd jaarverslag ons toch een enkele maal aanleiding geven, om de aandacht te vestigen op het belangrijke werk, dat in de stichtingen van de A.J.C. geschiedt in de vorm van zomerkampen, weekend-kampen, kinderkampen en werklozenkampen.

De tijden zijn wel voor goed voorbij, dat onze jeugd onder de ban van het sectarisme lag en dat de verschillend georiënteerde groepen elkaar niet konden passeren zonder even van hun animositeit te doen blijken. Heel dit verslag ademt een vrije, open geest, die de belofte inhoudt, dat de A.J.C. zich tot een nationaal centrum van grote waarde en betekenis zal ontwikkelen, zo dat al niet reeds het geval mocht zijn. Heel het land wordt geleidelijk bedekt met stichtingen voor de jeugd, waarvan — al weten we uit persoonlijke waarneming hoe smaakvol, practisch, fris en gezellig o.a. ook het „Meenthuis“ in Blaricum is — Vierhouten de kroon spant als de moederstichting, waaraan Dr. Wibaut niet alleen zijn hart, maar ook voor een belangrijk deel zijn beurs verpand had. „In Vierhouten wordt men jong“ getuigen de ouderen — en er komen volstrekt niet alleen sociaal-democraten op bezoek — als men de naam Vierhouten noemt, dan glanzen de gezichten van duizenden jongeren, alsof ze willen zeggen: Vierhouten beleven en dan sterven!

Inderdaad Vierhouten is een wonder met haar echte boerderij, waarvan u de opbrengst productsgewijze in het jaarverslag vindt vermeld. Ge krijgt een overzicht over de veestapel, van „ons“ paard (onze „Ida“ is een halfbloed stamboek!) van „onze“ koeien, „onze“ vaarzen (gust!), „onze“ pinken, „onze“ schapen.

„onze“ geiten, „onze“ varkens. Wij vinden het jammer, dat de regering ons niet toestond een folkzeug „aan te houden“, maar daar staat zoveel goeds tegenover, wat onze landbouw betreft (wat zegt u van onze 20000 KG. bieten?) en van onze tuinbouw (hebben kool en andijvie het niet reusachtig gedaan en wat zegt u van 119 KG. stooferen en 378 KG. pruimen?), dat we zeker niet mogen mopperen. En van jaar tot jaar komen we technisch meer op peil. Dit jaar alleen een kunstmeststrooier, een ploeg, een aanaardploeg, eggen, kettingeg, stroosnijmachine, besproeiings-apparaat voor de boomgaard, zaai- en schoffelmachine, gierpomp, enz. enz.

Ik vind dit prachtig werk, vooral als men bedenkt, dat van de producten zo goed als niets op de vrije markt komt, omdat vooral geproduceerd wordt, om de monden van de jeugdige gasten te vullen.

Daarmee is, wat er gedaan wordt aan intellectueel, morele, artistieke en sociale opvoeding allerm minst op het tweede

plan gedacht, integendeel, ook dit dwingt bewondering af van wege zijn gave en natuurlijke aanpak — maar met deze boerderij op de achtergrond voelt men de frisse landelijke wind, die door dit werk heenwaait, en die zoveel wat duf en bestoven is, wegblaast, vooral uit onze grootstede jeugd en tot een open menselijkheid voert.

En als ik dan lees, dat een echte minister van zijn belangstelling deed blijken, dat tal van andere verenigingen voor hun jeugdkampen dit centrum en de andere centra als hun home gaan beschouwen, en dat — niet voor het eerst — zelfs kerkelijk georiënteerde verenigingen tot wederzijds genoegen van A.J.C. stichtingen gebruik maken, dan zeg ik: het groeit! Geleidelijk komen wij in een sfeer van nationale samenwerking, waarin met behoud van het eigene de eenheid in het vele wordt gezien en beleefd.

Dit is reden tot verheuging, want zonder een gezonde nationale zin, die tot daden komt van opbouw en synthese komen wij er niet meer. G. v. V.

JEUGDBEWEGING

ACADEMIE VOOR JEUGDLEIDERS.

Begin Juni is in Weimar voor de tweede maal een congres gehouden voor de leiders der Hitlerjeugd. Een congres dat dient om de leiders voor te lichten voor de praktijk van hun werk dat gedragen moet worden door de geest van het Derde Rijk; maar dat tegelijkertijd dient om de leiders onderwijs te geven. Het congres van dit jaar vormde — we ontleen deze gegevens aan een artikel in de N.R.Crt. van 8 Juni — een overgang naar de academie voor jeugdleiders, die ter afsluiting van dit congres te Brunswick is geopend. De schrijver zegt: „De academie te B. is evenwel de hogeschool niet voor politieke, maar voor jeugdleiders, waar zij zich niet slechts alle bekwaamheden eigen kunnen maken, die hun in hun verantwoordelijk beroep te pas komen, maar waarin zij vooral de psychische en verstandelijke vermogens

kunnen aankweken, welke hen in staat moeten stellen om met onwrikbare vastheid der nationalistische overtuiging de ruimte van blik en de soepelheid te verbinden welke een noodzakelijke voorwaarde is, opdat niet die onwrikbaarheid door nieuwe of onbekende feiten en omstandigheden kan worden geschokt.”

De idee die achter de oprichting van deze hogeschool schuilt, is een brug te slaan tussen de generaties; te voorkomen dat een volgende generatie het nu bereikte als vanzelfsprekend zal beschouwen en zal kritiseren en er voor te zorgen dat de Hitlerjeugd in het voetspoor der leiders zal verder gaan. „Geen oppositionele jeugd dus meer, die zich weer aange trokken gevoelt door hetgeen van de oppositie van een tweede vorig geslacht is overgebleven, maar een staatstrouwe en aan de partij getrouwe jeugd.”

W. K.-H.

Boekaankondiging

Ons Kind. Gids voor jonge ouders.

Dit is in verschillende opzichten een merkwaardig boek.

In de eerste plaats door de wijze, waarop het ontstond. Bij het naderen van de blijde gebeurtenis in ons vorstenhuis ontstond in de kringen van hen, die zich met vragen van kinderverzorging en opvoeding bezig houden het denkbeeld, om bij de geboorte van den prins of de prinses een boek in het licht te geven. Onder den titel: *Ons kind* is dit boek thans verschenen en voor de stichting „Ons Kind” uitgegeven door de Wereldbibliotheek te Amsterdam.

Het is bedoeld als een blijvende herinnering aan de blijde gebeurtenis in 1938 en als nationaal geboorte-geschenk werd het aangeboden aan de Koninklijke Ouders. Bovendien geeft het een beeld van den stand der paedagogische wetenschap ten onzent en raad en voorlichting bij het werk van de opvoeding en de kinderverzorging in ons land. Het batig saldo van de uitgave wordt afgedragen aan het Beatrix-fonds.

In de tweede plaats door de zeer verheugende omstandigheid, dat aan dit werk personen hebben gearbeid van zeer uiteenlopende levens- en wereld-beschouwing; gebleken is, hoe althans met betrekking tot dit onderwerp wat hen verenigt, veel meer is dan wat hen verdeelt. Terecht schrijft de inleiding: „dit boek bewijst opnieuw en op onwedsprekelijke wijze, dat trots den onloochenbaren innigen samenhang tussen paedagogiek en levensbeschouwing hartelijke en oprechte samenwerking tussen paedagogen mogelijk is.” De juistheid hiervan zal ieder moeten erkennen, die de samenstelling der redactie overziet: Prof. Dr. J. H. Gunning Wzn. (voorzitter), Dr. W. Banning, Prof. Dr. A. ten Bokkel Huinink, Mgr. Prof. Dr. J. Hoogveld, Prof. Dr. Ph. Kohnstamm, Prof. Dr. A. H. M. J. van Rooy, Mevr. M. E. H. Sandberg-Geisweert van der Netten, Prof. Dr. J. Waterink en H. S. Uyekruyer

(secretaris). Inderdaad zijn hier wel alle richtingen vertegenwoordigd. Versterkt wordt deze overtuiging, als we in den inhoud de namen overzien van de medewerkers(sters).

In de derde plaats door den aard van het boek, dat de gehele lichamelijke en geestelijke verzorging van het kind omvat met uitsluiting van wat tot de school behoort en met beperking van het begrip kind tot beneden de puberteitsjaren; het is een gids, geen handleiding of handboek. Het wil in de huiskamer in rustige atmosfeer door vader en moeder samen gelezen en bestudeerd worden.

De inhoud van het boek is verdeeld over zeven hoofdstukken.

Hoofdstuk I: De ontvangst stond onder redactieleiding van den intussen overleden Prof. van Rooy; het geeft raad en voorlichting in een vijftal opstellen van medici over verzorging vóór de geboorte, kraamkamer, kraamhulp, de eerste maanden en enkele opmerkingen over erfelijkheid en opvoeding.

In Hoofdstuk II: De lichamelijke ontwikkeling en verzorging onder redactieleiding van Prof. ten Bokkel Huinink vinden we bijdragen van een 5-tal kinderartsen en een artikel met zeer praktische raadgevingen van Zuster Kievit over de lichamelijke verzorging van het kleine kind. Een eigenaardig manco valt hier te constateren. Over de voeding wordt slechts 'n enkele opmerking gemaakt. Er wordt b.v. niet gesproken over het aan alle moeders bekende verschijnsel, dat jonge kinderen van 4 of 5 jaar zo vaak moeilijkheden geven, doordat ze niet willen of kunnen eten. Gewoonlijk komt dit in orde als 't machtige rythme van de school in het kinderleven komt. Voor dien tijd staan de ouders telkens voor de vraag, wat te doen: of het kind dwingen of te wachten tot het honger heeft. Over dit opvoedingsdilemma had Dr. Heybroek of Zuster Kievit hun waardevolle mening kunnen zeggen ter bevordering van de rust bij het etensuur in menig gezin.

Hoofdstuk III handelt over **Bezig- heden**; het staat onder redactie- leiding van Mevr. Sandberg en is een der beste delen van het boek, vol practische, huiselijk gegeven aanwijzingen, hoe het bezig-zijn van het kind kan worden ge- leid. Hier lezen we over spelen, speelgoed, handenarbeid en versjes zingen. De Heer B. Merema geeft een artikel over tekenen, waaruit blijkt, dat de nieuwere inzichten over complex-kwaliteit en de modelle interne van Luquet hem nog niet hebben bereikt. Over sport wordt in dit hoofd- stuk niet gesproken; wel in het vorige, waar er een halve blz. aan gewijd wordt (blz. 63). O.i. had aan dit deel van het kinderleven — het boek handelt toch over de jeugd tot de puberteitsjaren — meer aandacht moeten geschonken worden; vooral wat betreft den tijd, eraan besteed, in verband met andere bezig- heden en plichten.

Was in Hoofdstuk I en II voornamelijk de lichamelijke opvoeding en verzorging aan de orde, hoofdstuk III vormt een mooie overgang naar de terreinen van geestelijke vorming, die in de resterende delen worden behandeld.

Hoofdstuk IV onder redactieleiding van Prof. Waterink is in hoofdzaak psycho- logie; het geeft den groei van het denken, van het gevoels- leven en van den wil. Elk onder- deel eindigt met een artikel over stoornissen op elk dezer terreinen met daar tussen bijbehorende onderwerpen als taal- ontwikkeling, concentratie, gevoelsleven en zenuwstelsel.

Hoofdstuk V onder redactieleiding van Banning en J. H. Gunning Wzn. bespreekt: **Omgang en Gemeenschap**. Ten eerste: omgang met de natuur en ten tweede: omgang met mensen. Hier vinden we twee voortreffelijke artikelen van Prof. Dr J. H. Gunning Wzn. over **Afhankelijkheid en Zelfstandigheid** en over **Nationale opvoeding**. Het laatste is een glashelder betoog ter bestrijding van de nog vaak verkondigde antithese tussen nationalisme en internationalisme.

Hoofdstuk VI en VII staan onder redactieleiding van Hoogveld en Kohn- stamm; VI gaat over de zedelijke vorming en VII over de gods- dienstige opvoeding. Prof. Kohnstamm geeft eerst zijn opmerkingen over de grenzen van de opvoeding: „geen noodlotsgedachten, maar opstaan voor deskundige voorlichting”.

Vervolgens schrijft Casimir een klare en heldere bijdrage over **Straf**. Over ver- wennen en harden maakt Dr Nanninga- Boon enige opmerkingen; over gevaren (bangheid, enz.) Prof. Carp.

In hoofdstuk VII behandelen de hoog- leraren Hoogveld, Kohnstamm en Waterink de godsdienstige opvoeding.

Alles tezamen gezien is 't een mooi boek geworden, waarin een schat van paedagogische wijsheid en ervaring is neergelegd.

En toch missen wij iets.

Opvoeden is een buitengewoon practisch werk, dat natuurlijk als alle andere arbeid, steunen moet op een gezonde theorie. Wie invloed op de opvoeding wil uitoefenen, moet de ouders inlichten omtrent die theoretische grondslagen, maar bovendien moet hij de vele praktische problemen onder het oog zien en ze trachten op te lossen, voor zover dit mogelijk is, met behulp dier theorie.

In dit opzicht schiet **Ons Kind**, behalve in de eerste drie hoofdstukken, te kort. We wezen reeds op de voeding en de sport. Verder missen we onderwerpen als: kinderclubs, padvinderij, Zondagsschool, Sint-Nicolaas, het ooevaarsverhaal, het enige kind, koppigheid, verlegenheid, vernielzucht, antwoorden op seksuele vragen, enz. enz., onderwerpen, waarbij vele jonge vaders en moeders zich voor grote moeilijkheden geplaatst zien.

Desondanks is het boek een schoon geschenk aan allen, die zich met de vraagstukken van kinderverzorging en opvoeding bezig houden.

Bt.

Inhoudsopgave van de negentiende jaargang.

VERHANDELINGEN EN BESCHOUWINGEN.

	Blz.
Hermien van der Heide, Meisjes uit de stad en van het platteland	1
D. Q. R. Mulock Houwer, De „heropvoeding" in het gesticht . .	11
G. van Veen, Over „kanker" en „kankerbestrijding" (in ons sociale leven)	21
A. H. Gerhard, Het onderwijs in 1936	29
Rector H. Forster, Ontstaan en Ontwikkeling van het Volkstuinwezen in Europa	37
Ir. L. S. P. Scheffer, Stedebouwkundige Aspecten van het Volkstuinwezen	45
A. H. Gerhard, Onderwijs-statistieken.	
Gewoon en uitgebreid lager onderwijs. 1933, 1934, 1935	52
L. C. T. Bigot, De Onderwijzersopleiding — Nu	60
J. A. Walderp-Van der Togt, Zij komen te kort!	63
B a r c h e m n u m m e r.	
Dr. W. Banning, (directeur der Ver. Woodbrookers in Holland), Ten geleide	69
H. D. Louwes, Verleden, Heden en Toekomst van het Plattelands-eigene.	
Openingswoord op den Plattelandskursus te Barchem van 5—8 November 1937	70
Prof. Dr. C. A. Mennicke, Karakteristiek van het maatschappelijk leven op het platteland	77
Gr. G. Smit, De boerin, haar oude en nieuwe plaats in gezin en dorpsleven	87
Dr. P. W. J. van den Berg, Kerk en platteland	91
B o e k e n V o l k s o n t w i k k e l i n g.	
Dr. C. A. Steenberg, Een rondvraag over de beteekenis van het boek voor de volksontwikkeling	105
Dr. D. Bartling, De beteekenis der aesthetische beleving van „schoone" literatuur voor de ontwikkeling van de persoonlijkheid	129
Dr. H. E. Greve, Openbare leeszaal en intellectueele literatuur (lectuur)	142
Henriette J. Kluit, De beteekenis van de lektuurkeuze voor 10-16-jarigen	153

	Blz.
A. H. Gerhard, Prof. Dr. C. A. Mennicke, Sociale paedagogie . . .	169
H. J. van Wielink, De culturele betekenis van de Vestigingswet . . .	179
Lize de Haan, Enige conclusie's uit de statistische gegevens over het Voorbereidend onderwijs van 1933 t/m 1936 . . .	185
Ph. Kohnstamm, A. H. Gerhard tachtig jaar . . .	201
A. H. Gerhard, De teruggang der openbare school . . .	203
G. van Veen, Militie en Volksopvoeding . . .	206
L. C. T. Bigot, Het kweekschool-ontwerp . . .	219
Ida Heijermans, Malle, schadelijke verzinsels . . .	227
Ph. Kohnstamm, De geestelijke grondslagen van het openbaar onderwijs . . .	233
J. Hovens Greve, Ontwikkelingswerk in het Belgische leger . . .	240
W. H. Kuin-Harttorff, Vrijwillige arbeidsdienst, volksdienst, of iets anders? . . .	244
X, Sociologische beschouwingen over de besteding van den vrijen tijd . . .	251
J. H. Bolt, Wat doet de overheid voor de vernieuwing van opvoeding en onderwijs? . . .	256
J. J. Boelen, Naar een vernieuwd en uitgebreid Nederlands School- museum? . . .	265
H. R. Boeree, Militie en Volksopvoeding . . .	273
N. H. de Graaf, Registratie van de mannelijke jeugd van 14 tot 21 jaar . . .	282
D. L. Daalder, Wezen en toekomst der openbare school . . .	297
Dr. H. Turkstra, Rector Chr. Lyceum te Zutphen, Het tweede Rapport Bolkestein met betrekking tot de exacte vakken . . .	304
Dr. A. Zijdeveld, Enige opmerkingen naar aanleiding van het tweede rapport-Bolkestein . . .	309
Dr. J. C. Bruyn, Het Rapport-Bolkestein en de Oude Talen . . .	314
E. C. Knappert, Het Fransche Volkshuis . . .	318
P. A. Diels 10 October 1879—13 Juli 1938, door Prof. P. H. Kohnstamm . . .	329
Veertig jaren Onderwijs, door Dr. Philip J. Idenburg . . .	330
Veertig jaar Volksontwikkeling, door Dr. K. F. Proost . . .	338
Het nieuwe Koninklijk Besluit tot vaststelling van de eisen voor toelating tot de Hogere Burgerscholen met vijfjarige cursus, door W. Kramer . . .	346
Geen verwaarlozing door vijanden, maar verzorging door vrienden, door P. G. den Boer . . .	350
Hoe in Frankrijk en elders arbeidersorganisaties volksontwikkeling betrachten, door E. C. Knappert . . .	357
Verplichte arbeidsdienst of vrije kampen?, door W. Kuin-Harttorff . . .	368
Dr. W. Sleumer Tzn., Het Economisch Onderwijs, maatschappelijk beschouwd. Academisch proefschrift. Amsterdam 1938, door Dr. D. Regeling . . .	373

BOEKAANKONDIGINGEN.

G. van Veen, Tot Geluk Geboren III: Jeugd in de Branding, door R. Casimir	35
Paedagogische Encyclopaedie, onder redactie van R. Casimir en J. E. Verheyen, door J. H. Gr.	36
Jahrbuch der Reichsfilmkammer, 1937, door v. d. M.	167
Dr. Philip. J. Idenburg, Les écoles des Pays-Bas, door v. d. M.	199
Ned. Vereeniging voor Geestelijke Volksgezondheid, Het Gezin, door Ph. K.	262
Geschriften van den Ned. Herv. Ver. voor Geestelijke Volksgezondheid. De voorbereiding van het meisje voor de gezinstaaak, door Ph. K.	262
T. van Buul, Bijbel voor Jongeren. I. Oude Testament, II. Nieuwe Testament, door Bt.	263
W. J. Koopmans, „Aon 'e alde Trijgreppel", door G. v. V.	296
Prof Dr J. H. Gunning Wzn e. a., Ons Kind. Gids voor jonge ouders, door Bt.	388

FEITEN EN POGINGEN.

v. d. M., De Jeugdwerkloosheid en de bestrijding van haar gevolgen in België	104
v. d. M., De leerplichtverlenging in België	165
G. van der Ley, Het volkshoogeschoolwerk in Gelderland	190
R. Hissink-van Zonneveld, Het volkshoogeschoolwerk in Overijssel	191
G. H. L. Schouten, Een voorbeeld dat navolging verdient	192
v. d. M., Wat besteedt men voor ontspanning?	228
v. d. M., De huishoudelijke voorlichting in 1935 en 1936	229
Bt., De Stichting: De Kindervrienden	259
J. J. Th. ten Broecke Hoekstra, Het dienstbodeninternaat „De hooge dreuvik" te Hilversum	383
G. v. V., Van opbouw en synthese	386

JEUGDBEWEGING.

Diversen betreffende Jeugdbeweging verzorgd door Mevr. W. Kuin-Harttorff, blz. 68, 101, 166, 195, 231, 260, 293, 327, 387.

Abonneert U op:

DE OPBOUW. Democratisch tijdschrift voor Nederland en Indië. Maandblad onder redactie van Dr. C. van den Berg, G. Bolkestein, Prof. R. Casimir, Prof. Dr. I. B. Cohen, J. C. Deering, Mr. A. M. Jeekes, Prof. Mr. R. Kranenburg, Mr. P. J. Oud, Jan Schilthuis en Mr. Dr. J. H. van Zanten.

„De Opbouw” behandelt vraagstukken van staatkunde, economische en sociologische aard. Daarnaast wordt een plaats ingeruimd voor literaire en cultuurhistorische beschouwingen. Wie op de hoogte der moderne stromingen wil blijven en deze deskundig wil zien behandeld onder een democratisch licht, vindt in „De Opbouw” een grote steun. — Abonnementsprijs f 2.90 per halfjaar franco per post; voor Indië (landmail) en buitenland f 3.20. Losse nummers f 0.60.

Het maandblad *De Opbouw* werd opgericht in 1918 aan het einde van de oorlog, die de wereld rijp voor democratie zou maken. De tijd was gunstig en de eerste jaren tonen een rijke inhoud. Actuele vragen en algemene beschouwingen over staatkunde, economie, sociologie werden door voorname staande mannen behandeld. Begaafde en beroemde vreemdelingen gaven hun medewerking, als Graaf Berthold, Kartowicko, Imra Ferenczy, Dr. Karl Wautner, enz. Van de medewerkers noemen wij nog Prof. Dr. I. B. Cohen, Prof. Mr. R. Kranenburg, Mr. P. J. Oud, Dr. M. van Nispen tot Nieuwenhuis. Het zijn weinigen uit velen. — Het is een groot belang, dat geregeld een deskundige behandeling van veelal vraagstukken van staatkunde en economie verschijnt. De democratische grondslag moet zo breed mogelijk worden opgevat. — Inuit in de laatste tijd, nu de democratie als vraagstuk weer in het centrum der belangstelling is geplaatst, wordt de kans op vruchtbare beschouwingen van verschillende politieke richting verhoogd. — *Samenvatting op de basis der democratie tussen vele staatkundige richtingen blijft thans mogelijk in regering en daerbuiten. Van deze gedachte gaat „De Opbouw” uit. Hij tracht deze te ontwikkelen, het oude en het nieuwe te beschouwen. Beproefde krachten naast jongeren werken daartoe mee. Speciale nummers, behandelend de verschillende kanten van een belangrijk probleem, zijn in aanbied. Zo verscheen reeds een nummer over het Nationaal-Socialisme, over Grondwet, over de Werkloosheid in Nederland en over de Democratische gedachte in Nederland's geestesstromingen. — „De Opbouw” is zijn plaats volledig en meer dan ooit waard. Moge hij de reuk vinden die hij nodig heeft.*

De Opbouw verschijnt elke maand. Redactie en Uitgevers behouden zich steeds het recht voor twee nummers te combineren tot een van dubbele omvang. Abonnementsprijs f 2.90 per halfj. fr. p. p.; voor Indië (Landmail) en buitenland f 3.20. Losse nummers f 0.60.

HET OUDERBLAD VOOR DE OPENBARE SCHOOL. Maandblad voor school en huis, officieel orgaan van de Nederlandse Ouderraad bij het Openbaar Lager Onderwijs (NOROLO). Centrale Ouderraden en Oudercommissiën, onder redactie van P. G. den Boer.

„Het Ouderblad voor de Openbare School” is de spreekbuis van de Openbare-School-Ouder-Beweging in Nederland, gegroepeerd schoolgewijze in de Ouder-Commissiën; gemeentegewijze in de Centrale Ouder Raad en voor het gehele land in de Nederlandse Ouder Raad bij het Openbaar Lager Onderwijs (N.O.R.O.L.O.). — Naast het behartigen der organisatie-belangen is de taak van het orgaan een schakel te vormen tussen School en Huis, het werken van belangstelling voor de Openbare School, het dienen van de belangen van het openbaar lager onderwijs in de ruimste zin. — Abonnementsprijs, franco per post 75 cent per jaar. Collectieve abonneementen op plaatselijke edities met eigen berichtenpagina bij overeenkomst belangrijke reductie.

Vraagt proefnummer.

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

Abonneert U op:

HISTORIE IN WOORD EN BEELD

Geïllustreerd tijdschrift voor Geschiedenis.

Onder redactie van Mr. E. van Beusekom.

Inhoud van het tweede nummer:

Regeeringsjubileum 1898—1938; Het Paleis Oranienstein in Nassau, slot, door J. Steur; Monniken als Staatslieden, (vervolg en slot) door Pater Mr. David de Kok O. F. M.; Beeld van een Koning, door S. Crichton-Stuart; Indrukken van Lodewijk XIV en zijn omgeving, door Mevrouw Mr. J. H. Goslings-Lysen; De Grootte Raad van Mechelen, Voorlooper van den Hoogen Raad, door S. Kloosterman; Kwartierstaten; Boekbesprekingen.

Vraagt gratis proefnummers!

Abonnementsprijs f 6.— per jaar. Voor leden van aangesloten verenigingen f 5.—. Abonnementen ook via de boekhandel.

Uitgave van:

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

Nr 16: GRAFMONUMENTEN EN GRAFZERKEN IN DE OUDE KERK TE DELFT, door Jhr. Mr Dr E. A. van Beresteyn.

In het jaar 1922 werd de Zuiderbeuk der Oude Kerk te Delft door een brand ernstig beschadigd. Hoe jammer dit op zichzelf ook was, de gelegenheid van de plotseeling noodzakelijk geworden restauratie werd aangegrepen om de kerk in haar geheel een beter aanzien te geven, o.a. door het aanbrengen van nieuwe banken en vloeren. Vloeren die eeuwel en groot gedeelte van de fraai grafzerken aan het oog zouden onttrekken. Het was daarom geboden de zerken opnieuw nauwkeurig te beschrijven.

Het was Jhr Mr Dr E. A. van Beresteyn — die reeds een beschrijving van de grafzerken in de Nieuwe Kerk te Delft het licht deed zien — die dit werk op zich nam, en het thans voltooide met een beschrijving der in de kerk aanwezige grafmonumenten, grafzerken en rouwouders.

Het resultaat van deze arbeid is vervat in het boek dat wij onder bovenstaande titel zullen publiceren. Gezorgd wordt voor een waardige uitvoering, fraai geïllustreerd met reproducties van de mooiste monumenten en grafzerken, alsmede van plattegronden van de ligging der zerken voor en na de restauratie, waarbij de tijdens de revolutie uitgehaakte wapens op de tekeningen der zerken zijn hersteld. Bij ieder der ruim 350 beschreven graven heeft de schrijver zowel alle eigenaars als alle namen van hen die hier een laatste rustplaats vonden zoveel mogelijk vermeld, terwijl ook zoveel mogelijk melding is gemaakt van de testamenten dergenen wier namen op de zerken voorkomen. Nog is opgenomen een beschrijving van de vroeger aanwezige, doch thans verdwenen grafzerken, terwijl een alfabetische lijst der rouwouders die in de kerk hebben gehangen en een register van alle namen (± 3000) en wapens het werk besluiten. Prijs f 3.25.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN